القرآن الكريم

ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ

ތަފްސީރު

ޢަބުދަރު ވާއިޖް

އެއީ، ދީނަކު މަރުވާއިރު، އާނާގެ ބައްޔަ ވެސް އަދި ބައްޔަ ބައްޔަގެ ވެސް އަދި އެ ގޮތަށް
ހިލާފުވާ ދުޝަމަން ދިނަ ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ދުނިޔަވީ ވިޔަސް އަދި ޖިހާދުން ދުނިޔޭގެ ދުނިޔަވީ
ވިޔަސް އަދި އެ ގޮތަށް ހިލާފުވާ ދުޝަމަން ދިނަ ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ދީ ޖަޒާތެރިކަން
ޖަޒާތެރިގެ އަރުވައިސް މިޔަދު ދުނިޔާގައި ނުރަ ނަހަ، ޝަރީޢަ މުދަލު ބަރުމުގައި
ދިމާވާ މައްސަލަތަކެވެ.[48] އަދި އަނބުރާ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔަވީ ދުނިޔޭގެ އަދި ޖިހާދުން ދުނިޔޭގެ
އަނބުރާ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔަވީ ވާރުތަވާނީ، އެ މިޔަދަށް ޝަރީޢަ މުދަލުން ޙިޞާވާ
މިންވަރު، ކަނޑައެޅިފައިވާ އައްވެސް މިޔަދު އަދި އަބަދުވެސް ބަދަލުނުވާ ގޮތުން ވާރުތަވާ
މިޔަދު ވެސް ނުވެސްކަމެވެ.

<u>މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:</u>

الْإِمَامُ أَحْمَدُ ރިވާކުރައްވައެވެ. މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ އާ
ގުޅިގެންނެވެ. އެއީ، جَابِرُ ބަލިވިއެވެ. އަހުރެން ބަލިވެގެންވީއިރު، رَسُولُ اللهِ ﷺ
އަހުރެންނަށް ޒިޔާރަތްކުރެއްވުމަށް އަހުރެން ގެންނެވިއެވެ. "އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ!
އަހުރެންގެ މުދަލަށް ހަމަލާ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އެއީ، އަހުރެންގެ މުދަލު
ވާރުތަވާނީ ހަމަ ކަލާލާ އަހުރެންގެ އުޚުތުންނެވެ." ދެން، މި އާޔަތް
ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު ކާނެގެން، ވަކި އެއްކަލަ ވިދާޅުވެއެވެ، رَسُولُ اللهِ ﷺ
ހަށިހުސްނުވިއެވެ.[49]

سُورَةُ الْمَائِدَة

سُورَةُ الْمَائِدَة އަކީ މަދަނީ ސޫރަތެކެވެ. މި ސޫރަތުގައި ވަނީ (120) ސަތޭކަ ވިހި އާޔަތެވެ.

48- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
49- صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ وَ مُسْنَدُ الْإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَل

އެއީ، (16) ސޯޅަ ރުކޫޢެވެ.[50] އަދި މި ސޫރަތަކީ، ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ (5) ފަސްވަނަ ސޫރަތެވެ. މި ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުނީ، سُورَةُ الْفَتْحُއަށް ފަހުގައެވެ. އަދި މި ސޫރަތުގެ ތިންވަނަ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ޙައްޖަތުލްވަދާޢުގެ އަހަރު ޢަރަފާތު ދުވަހުގެ ހަވީރު، ޢަރަފާތު ބިމުގައި ރަސޫލާ ހުންނަވަނިކޮށެވެ. އެއީ، ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ...﴾ މި އާޔަތެވެ.

އަދި، سُورَةُ الْمَائِدَةُގެ ނަމުން މި ސޫރަތަށް ނަންދެވުނީ، عِيسَى عليه السلامއަށް ދެއްވުނު މުޢުޖިޒާތެއްގެ ގޮތުގައި ސުވަރުގެއިން ބާވައިލެއްވުނު ކާބޯތަކެތީގެ ސުފުރާގެ ނުވަތަ ތަށިގަނޑުގެ ވާހަކަ، މި ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާތީއެވެ. އެ ސުފުރާ ނުވަތަ ތަށިގަނޑު ބާވައިލެއްވީ، عِيسَى عليه السلامގެ ނަބިކަމާއި ރަސޫލުކަމުގެ ހެކިކަން، އެ ރަސޫލާގެ ޙަވާރީންނަށް ދަލީލުތަކެއްކަމުގައިވާތީ، އެ ޙަވާރީންގެ ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުން ގެނެސްދެއްވުމަށް ޓަކައެވެ.[51]

ދަންނާށެވެ! الله سبحانه وتعالى މި ސޫރަތް ފެއްޓެވިފައި ވަނީ، މުއުމިނުންގެ ގޮވައިން، އެ إِلٰهُ ހިތްޕަވައިފައިވާ ގަދަފަދަ ޢަހުދުތަކާއި ވަޢުދުތައް އެބައިމީހުން ފުއްދައި ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަށް، މުއުމިނުން އެބައިމީހުންގެ މުޢާމަލާތުތައް ފުރިހަމަކުރުމަށެވެ، އަޤީދާގައި، އެއްބަސްވުންތައް ފުއްދުމަށެވެ، މުއުމިނުންނަށް، އެ ނޫން މީސްތަކުންނާ ދެމެދު މުއުމިނުންކަމާ ޢަހުދުތަކާއި، އަޤީދާގައި، އެއްބަސްވުންތައް ފުރިހަމަކޮށް ފުއްދުމަށް ކުރައްވައިފައިވާ، އިލާހީ އަމުރުފުޅުތަކެވެ. އޭގެތެރެއިން، އެ އަމުރުފުޅު އަދާކުރައްވައި ވަނީ، الله سبحانه وتعالىގެ ޝަރީޢަތުން އެނގެހެނި މުއުމިނުންނަށް އިސްވެފައިވާ ނިޢުމަތް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވިގެންނެވެ.

50- تَفْسِيرُ الشَّيخِ حُسَين دِيدِي مَلْمَجي
51- مَوْقِعُ الْمُصْحَفِ الْإِلِكْتْرُونِي التَّعْرِيفُ بِالسُّوَر

އެއީ، ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ މި އާޔަތުގައި މިވާ ނިދާގެ ވަޒީ ބަސްތަކާއި
އިލާހީ އަމުރުފުޅެވެ. އަދި މި ދަރަ އުސޫލުތަކުން މި ސޫރަތް ފެށިފައިވުމުން އެނގޭނީ،
މި ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ހުކުމްތަކަށް އަމަލުކުރުމަކީ، ހުރިހައި
ޢަހުދުތަކަށް ވެސް، އެންމެހައި މުއުމިނުންތަކުންގެ ވަފާތެރިކަން ވާޖިބުވާކަމެވެ.
އެ އާޔަތުގެ މާނައީ: "އޭ ﷲ ސުبحانه وتعالى ގެ އެއްކަލާނގެކަން ތެދުކުރި ޤަބޫލުކުރި،
އޭ ކަލަން އިޚްލާޞްތެރިވެ، އީމާންވެ ހުރިމާ އެކު، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކުރި
ޤަބޫލުކުރި، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެ، އެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ތަމަސްކުވާ މުއުމިނުންނޭވެ!
ތިޔަބައިމީހުން ކުރެވޭ އަހުދުތަކާއި، އަޅުދުތަކާއި، އެއްބަސްވުންތައް ފުއް ވެސް،
އެ އެއްބަސްވުންތަކާ ފުރިހަމައިން ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ!"

އަދި سُورَةُ الْبَقَرَةُއާއި، سُورَةُ النِّسَاءِގައި ވާފަދައިން، ޝަރުޢީ ބައެއް ހުކުމްތަކުގެ ތަފްސީލު
މި ސޫރަތުގައި ވެސް އައިސްފައި ވެއެވެ. އަދި އިސްލާމީ ޤަވާޢިދާ ބެހޭ ބައެއް މަސައްލަތައް،
މުޢާމަލާތުގެ، މުސްލިމުންނާއި އަދި ދީނުގެ އަހުލުވެރިން ކަމުގައިވާ ނަޞާރާއިންނާއި،
ނަސާރާއިންނާ ބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ބައެއް މަސައްލަތައް ހުކުމްތައް ވެއެވެ.
ބަނީ އިސްރާއީލުގެ ކުރީގެ މީހުން، މޫސާ ނަބިއްޔާއާ މެދު ކަންތައް ކުރިގޮތްތައް އެ ދީނާއި
ތަރީޚުގެ ޤިއްސާ ވެސް، سُورَةُ الْبَقَرَةُގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

އަދި މަސްއަލާގެ ބާވަތުގައި ހުރެގެން ނަޒަރުކުރާއިރު، سُورَةُ النِّسَاءِ
އަމުރުކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. ދީން އެއަށްފަހު، سُورَةُ الْمَائِدَةގައި ތަފްސީލާއި ޤަވާޢިދު
ކުރިއަށްގެންގޮސް ބަޔާންކުރައްވައި އެ ކަންކަމާ ކަމުދާގޮތަށް އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ. އަދި
ދީނާ އިތުރުވެރިންގެ ބަސްތުދުތަކުން ދީނުގެ ޝަރީޢަތުގައި، މި ސޫރަތުގައި، ޚާއްޞަ ފޮތްތަކުގެ
ސޫރަތްތަކުގެ ތަރުތީބު އެނގޭ ދެމުން ބަޔާންކޮށްދޭ ބަލަ ސޫރަތްވެ.

އަދި މި ސޫރަތުގައިވާ އެއްވެސް ހުކުމެއް މަންސޫޚުކުރައްވައިފައެއް ވެސް ނުވެއެވެ.[52]
އަދި ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކާއި ފަރީޟާތަކުގެ ތަފްޞީލް އަދަދާ ކަމެއްގެ ވާހަކަ މި ސޫރަތުގައި
ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.[53]

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

اللهُ ﷻ ގެ އިސްމުފުޅުގެ ބަރަކާތުން ފަށަމެވެ. އީ، اللهُ ﷻ ގެ ބަސްބަހުން
ވާގިއެރުވުން، މި އަޅާ ކުރާން މި ގަސްތުކުރާ ކުރީ ބަޔަކު ނިމުމަކަން ދުނިޔެން
އެ ކަމުގައި ދަރިފުޅުމުގެ ކުރީ ތައުފީޤު ދެއްވައި މި ބަޔަކު ގެފުޅުކުރައްވާން އެދެ
ބާރުގަތެވެ. اللهُ ﷻ އީ، އެ إِلٰهަކީ ކިޔަމަންގަނނަ އަޅުންނަށާއި، ކިޔަމަންނުގަނނަ
އަޅުންނަށާ އަދި އެންމެހައި ހަޔާތްތަކުންނަށް، ދުނިޔޭގައި ކާރީޒު ނިޢުމަތްތައް
ދެއްވާ، ރަޙްމާންވަންތަ إِلٰهެވެ. އަދި ދުނިޔާގައި އުޅުނުއިރު، އެ إِلٰهަކީ ކިޔަމަންގަތް
އަޅުންނަށް، އާޚިރަތުގައި ނުހަނު ހެޔޮވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِۚ أُحِلَّتۡ لَكُم بَهِيمَةُ ٱلۡأَنۡعَٰمِ إِلَّا مَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ غَيۡرَ مُحِلِّي ٱلصَّيۡدِ وَأَنتُمۡ حُرُمٌۗ إِنَّ ٱللَّهَ يَحۡكُمُ مَا يُرِيدُ ١

﴿1﴾ އޭ اللهُ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކުރިކަން، އެ ކަލަކަން އިޤްރާރުވާ އީމާންވާ
ހުރިހާ އަޅުން، އެ إِلٰهުގެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކުރިކަން، އެ ރަސޫލާއަށް ތަބާވެ،
އެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ހަމަޖެހިގެން މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން،
اللهُ ﷻ ހިފެހެއްޓެވިފައިވާ ވަޢުދުތަކާ ޢަހްދުތައް، ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތަށް
ފުއްދައި، އެ إِلٰهُ އަންގަވައިފައިވާ ގޮތަށް އެ ކަންތައްތަކަށް ފުރިހަމައަށް އަމަލުކުރާށެވެ!

52- اللُّبَابُ فِي عُلُومِ الْكِتَابِ لِلْإِمَامِ أَبِي حَفْصِ النُّعْمَانِي
53- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَمَوْقِعُ الْمُصْحَفِ الْإِلِكْتُرُونِي التَّعْرِيفُ بِالسُّوَر

އަދި ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަތިން، ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެއް ބަޔަކު، އަނެއް ބަޔަކާ އެކު ކޮށްފައިވާ ޢަހްދުތަކާއި، ޢަޤްދުތަކާއި، އެއްބަސްވުންތައް ވެސް، އެ އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތަކަށް، ފުރިހަމައަށް ފުއްދާށެވެ! އަދި ނަޢަމްސޫރީގެ ތެރެއިން، ގެރި ބަކަރި ޖަމަލު ފަދަ ތަކެއްޗަކީ، ބަޔާނު ތަކެތި ކަމުގައި ހައްވައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، الله ﷻ ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ތަކެތި ފިޔަވައެވެ. އާދެ، ޙައްޖު ނުވަތަ ޢުމްރާއަށް ތިޔަބައިމީހުން އިޙްރާމްބަނދެގެން ހުރިހާލަތުގައި، އެ ތަކެތީގެ ބަޔާން ބައްޓަންކުރައްވައިފައިވާ، މުޅި ތަކެއްޗާއި، ދޫކޮށް، އެ ނޫން ވެސް އެ ފަދަ ބަޔާން ތަކެތި ފިޔަވައެވެ.

އަދި ބައްޔަކު ނުވަތަ މުސާފިރަކު ނިކަމެތިކަން، އިބްރާހީމްގެ ބާރުތަކެއް ބިރުވެރި ވަނަވަރުތަކުގެ ތެރޭގައި ސަލާމަތްކަމާއި އޭގެ ، ގެރި، ބަކަރި، ޖަމަލު ފަދަ ޖަނަވާރުތަކުން ޝިފާ ލިބުމަށް ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބާރުވެރިކަމުގެ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް، އިބްރާހީމްގެ ބަނދެގެން ނުކުމެ ޝިފާ ލިބޭކަމުގެ ގޮތުގައި އެ ފަދަ އެއްޗެއް ކުރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

ޝަރުޢުކުރައްވާ! الله ﷻ ގެ ޙުކުމްތަކުގައި ޙިކުމަތުގެ ވަރުގެ މަތިން، އެ އެއްޗެއް ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި އެއީން އެއްވެސް ކަމަކާމެދު ހުކުމް އަޙައި އިސްލާމްދީނުގައިވާ އެއްވެސް ފުރުޤެއް ނުވެއެވެ.

އަދި، الله ﷻ ގެ އިރާދަފުޅާ ހިލާފަށް އެއްވެސް ކަމެއް ކުރެއްވުމަކީ، އެ إِلٰهُއަށް މަޖުބޫރުކުރެވޭނޭ ހަމަ އެއްވެސް ފުރުޤެއް ނުވެއެވެ.[54]

54- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިބައިން، اللهُ ﷻ ހިތްޖެހިވަޑައިގަތުމާ ބަޔާންކުރައްވަނީ،
އެ إِلٰهُގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް އީމާނެވެ، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާ ގެންނެވި
އެންމެހައި ކަންތައްތަކަށް ބަލައިގަތުން ކިޔަމަންތެރިވެ، އިސްލާމް ދީނުގައި، އެ إِلٰهُ
ޝަރީޢަތުކަމުގައިވާ އެންމެހައި ކަންތައްތައް، އެ ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް ފުރިހަމައަށް
އަދާކުރުމަށް އެއްބަސްވެ، ޝަރީޢަތްކިޔައި ތިޔަބައިމީހުން ކުރެ ބަރުދާކަރަވަތެވެ.
އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރި އެއް ބައަކު އަނެއް ބައަކާ އެކުގައިކުރާ ޢަޤްދުތަކާއި،
ކާވެނީގެ ޢަޤްދުތަކާއި، ވިޔަފާރީގެ ޢަޤްދުތަކާއި، އަމާނާތްތަކުގެ އަހުލުވެރިންނަށް
އެ އަމާނާތްތައް ރައްދުކުރުމާއި، އެ ނޫން ވެސް އެ ފަދަ އެންމެހައި ކަންކަމުގައި
ކުރާ ޢަޤްދުތަކާއި، ޢަހުދުތަކާއި، އެއްބަސްވުންތަކެވެ.

ޝަރުކާއްސުރެވެ. އެ ގޮތަ އެންމެހައި ބަރުދުތަކާއި، ޢަޤްދުތަކާ ކުރަންޖެހުނީ، ހަރަމް ފުރާނާ
އަދި ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ޚިލާފުނުވާ ގޮތަށެވެ. އަދި މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި،
ابْنُ عَبَّاس رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމުގައި ވެއެވެ. މި އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ ބާރުލައްވާފައިވަނީ
މިވާ ޢަޤްދުތަކާއި، ޢަހުދުތަކާއި، އެ إِلٰهُ ޙަލާލުކުރެއްވި ކަންތައްތަކާއި، ޙަރާމްކުރެއްވި
ކަންތައްތަކާއި، ޝަރީޢަތުގެ ފަރުޟުތަކާއި، ބަޔާންކުރައްވައި، ހައްދުތަކުގެ ވެރިކަން،
އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އެންމެހައި ޝަރުޢީ ތަކުލީފުތަކާއި ބުރަތަކެވެ.[55]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُحِلُّواْ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ وَلَا ٱلشَّهۡرَ ٱلۡحَرَامَ وَلَا ٱلۡهَدۡيَ وَلَا ٱلۡقَلَٰٓئِدَ وَلَآ
ءَآمِّينَ ٱلۡبَيۡتَ ٱلۡحَرَامَ يَبۡتَغُونَ فَضۡلٗا مِّن رَّبِّهِمۡ وَرِضۡوَٰنٗاۚ وَإِذَا حَلَلۡتُمۡ فَٱصۡطَادُواْۚ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ
شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ أَن صَدُّوكُمۡ عَنِ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ أَن تَعۡتَدُواْۘ وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ
وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ٢

55- صَفْوَةُ التَّفاسِير لِلشَّيْخ مُحَمَّد عَلِي الصَّابُونِي

﴿2﴾ އޭ ﷲ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އޭ إِلٰهއަށް އީމާންވެ، އޭ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެ، އޭ إِلٰهُ ތަވައްކަލްވި ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް ޙަރަކާތްކުރާ މުއުމިނުންނޭވެ! ހައްޖުގެ އަޅުކަން އަދާކުރުމުގެ ތެރޭގައި އޭ ތަންތަނަށް ދިޔުމަށާއި، އޭ ތަންތަނަށް މާތްކޮށް ހިތައި ބުރަމަސްތޮޅިކޮށް ހިތުމަން، ﷲ ﷻ އަމުރުކުރައްވައި އަންގަވައިފައިވާ ތަންތާނގެ ބުރަމަސް ތިޔަބައިމީހުން ނުކަނޑާށެވެ! އަދި ހައްޖުގެ އަޅުކަމާއި ޢުމްރާގެ އަޅުކަން އަދާކުރުމުގެ ތެރޭގައި، ﷲ ﷻ މަނާކުރައްވައިފައިވާ ކަންތައްތައް ކުރުން ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހުއްޓުންކުރާށެވެ! އަދި އެ ނޫން ކަމެއްގައި ވިޔަސް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހިދުން ބޭރުނުވާށެވެ!

އަދި ބުރަމަސްތޮޅިކުރުއްވިގެންވާ މައްސަރުތަކުގައި ހަނގުރާމަކުރުން ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހުއްޓުންކުރާށެވެ! ވީމާ، މި އަޅުކުރުމުތަކުގެ ތަރުން، ބުރަމަސްތޮޅި ކުރުވިގެންވާ ހަތަރު މަހުންކުރެ މަހެއްގައި ހަނގުރާމަ ފެށުން ހުއްޓުވާލައްވައެވެ. ނަމަވެސް، ބުރަމަސްތޮޅިކުރުވިގެންވާ ހަތަރު މަސް ނޫން އެހެން މަހެއްގައި ފެށުން ހަނގުރާމައެއް ފެށިގެން އައިސް، މައްސަރުތަކުގައި ނުވަތަ އެއިން މައްސަރެއްގައި ހަނގުރާމަ ކުރިއަށް ގެންދާން ޖެހިއްޖެ ނަމަ، އެ ހަނގުރާމައެއް ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ.

އަދި ގުރުބާން ހަދިޔާކުރުމުގެ ގޮތުން މައްކާގައި ކަތިލުމަށް ބާކައި ގެންދާ ގެރި، ބަކަރި، ޖަމަލު ފަދަ ތަކެތީގެ ތެރެއިން އެއްޗެއް ފޭރިގަތުން ވިޔަސް، ވަގަށް ނެގުން ވިޔަސް، ނުގާއިދުން ލިބިގަތުން ވިޔަސް، އަދި ކަރުގައި ތަނަރަށް އެ ތަކެތި ގެންދިއުމުގައި މަނާކުރުން ފަދަ ކަމެއް ވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާށެވެ! އަދި ގުރުބާން ކުރުމާ ހަދިޔާކަން ފާހަގަކުރުމުގެ ގޮތުން، އެ ތަކެތީގެ ކަރުގައި ޖަހާ ފަދަ ތަކެތި އަޅުވައިފައިވާ އެއްޗެއް އެއްޗަކަށް ގެއްލުންދިނުމާއި އުނދަގޫކުރުން ފަދަ އެއްވެސް ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާށެވެ!

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިންނެވެ، ބައެއްގެ ނުވަތަ އުއްމަތެއްގެ އަދާވާތުކުރުން ނިކަމެތިކަން،
ގުޅުގެ އަރިހަށް ދިއުމަށް ގަސްތުކުރާގޮތަށް ތަ މީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި، ގުޅުގެ
އަރިހަށް ދިއުމަށް ހުރަސް އަޅައި ބަންދުކުރުމާއި، އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން
ފަދަ އެއްޗެސް ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާށެވެ!

އެހެން، ގުޅުގަނޑު ޖިހާދަށްކުރުމުގެ ގަސްތުގައި ބައްޔަކު ނުވަތަ އުއްމަތަކު ނިކަމެތިކަމުގެ،
ބުރަމަސައްކަތްކުރުމުގެ ކަމުގައްސަ ތަ މީހުންނަށް، އެބައިމީހުންގެ ފަރި اللهގެ
ގަސްތުވުމަށްކުރާނެ ތެރެއިން އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ ތެރެވަސްކަން ދެއްވުމަށްޓަކައި
ކަމުގައި ތިބޭގެން ވިސްނައިކުރުމަށް، އެ اللهގެ ރުއްސަވުމަށް ފުރުސަތު އަދި
ގުޅުގަނޑު ޖިހާދަށްކުރުމަށް ބަލައި، އެ ހަނދަން ތަ މީހުންނަށް. ވީމާ، ކަމުގައި
ޖިހާދުކުރާ މީހުންނަށް ޤަބޫލުކުރާ ޖަމާޢަތް މީހުން ކޮބައިތޯ ކަނަލު އެއްޗެސް
ނުރަނގަޅު ބަދަލުއް ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާށެވެ!

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ބައެއްގެ ނުވަތަ އުއްމަތަކުން އަވަހަށް، އިންސާފުކަމުގައި
ކަމުގެ އިތުރުން ބޭނުން ނުކުރުމެއް ނަމަ، ސިފަކުރުން އުނދަގޫ ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ހުއްޓު ކަމެއް. އަދި ބުރަވެހިއްޖާގެ އަހަރު، ކަމުގައި ވަނަގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ހުރަސް އަޅައި، އުއްމަތުގެ އަދާވާތްތެރިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަސައްކަތް ކަމުގައި
މީހުންދެކޭ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްގައި އުފެދުން ބުރަވެރިކަމާއި ނުބުރަށްތެރިކަމަކީ،
އެބައިމީހުންނާދެކޭ ބަދަލު އިންސާފަށް ކަންތައްތައް ކުރުމުން އެއްޗެހިވެ، އެބައިމީހުންނާ
ދެކޭގެވެރިވެ، ބަދަލުތައްތަކެތިވެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަކުރާ ސަލާމަތް ކަމުގައި
ތިޔަބައިމީހުން ނުހަދާށެވެ!

އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އަދި، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައްކޮށް، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ، ހެޔޮ ކަންތައްތައްކޮށް އުޅުމުގެ މައްޗަށް، ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިވެ އުޅޭށެވެ! އަދި، އެ ކަމެއްގައި އެއްވެސް ފާފައެއް އަދި އުނދަގުލެއް ވިޔަސް ހިނގާ އެއްވެސް ކަމެއްގައި އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިވެ އުޅޭ ބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނުވާށެވެ! އަދި، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ޚިލާފުވުމުން ދުރުވެގެން ބިރުވެތިވެ، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކޮށް، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ތިޔަބައިމީހުން މުއުމިނުން ދުރުވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ، އެ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ޚިލާފުވާ އަޅުތަކުންނަށް ޢުޤޫބާތް ދެއްވުމުގައި ގަދަފަދަވަންތަ إِلٰهُ ވެ.[56]

ދަންނާށެވެ! ބަންގަތިގެ ކުރެއްވިގެންވާ މަހަލާ ނުނަސް، އެ ތަންތަނަށް ގޮތުކަން ހިތުވަން، الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ އަމުރުކުރައްވައިފައިވާ އެއްވެސް ތަނެއްގެ ބަންގަތިތަކުން ކިޔުމާލި، އެއްވެސް ބާޠިލްގައި މުސްލިމުންނަކީ ހެއްދަވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި، الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ، އެ ކަންތައްތައްކުރުމުން އަމުރުކުރައްވައިފައިވާ ކަންތައްތައް ނުކުރުމާއި، އެ إِلٰهُ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ބަންގަތިބަލާ ހިތުވަން އަންގަވައިފައިވާ ކަންތައްތަކަށް ބަންގަތިތަކުން ނުހިތުމާއި، އެއިން އެއްވެސް ކަމެއްގެ އަޑުވަރުބަހިއްޓާ އަދި، الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ މަނާކުރައްވައިފައިވާ އެއްވެސް ކަމަކަށް އަދަބުގަތިޔަ ފަހު، މުސްލިމުންނަކުން ހެއްދަވާ ކަންތައްތަކެއް ނޫނެވެ.

56– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ މަނާކުރައްވައިފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، އިޙްރާމުބަންދުމުން ޙަރާމްވާ ކަންތައްތަކާއި، މައްކާގެ އިމުގެ ތެރޭގައި ތިބެގެން ކުރުން މަނާ ކަންތައްތަކާއި، ކުޅުދުއްވެރި ޙަދީތަކާއި، ބުދުނުތަކާއި، ޤަލާއިދުތަކާއި، ޙަރަމުތަކާއި، މި ނޫން ވެސް، ހަޖުގެ ރުކުނުތައް ކަމަކާއި، ޤާޢިދާ ކާނިން ޙަރަމުގައި ހިމެނެއެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! ޙުރުމަތްތެރިކުރައްވާފައިވާ މައްސަރުތަކަކީ، ذُو الْقَعِدَة، ذُو الْحِجَّة، مُحَرَّمُ އަދި رَجَبُ މި ހަތަރު މަހެވެ.

އަދިވެސް ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނަށް ކުރިން ޖާހިލިއްޔަތުގައި ވެސް، ހަރުމަތްތަކާއި، ވަޢުދުތަކާއި، އެއްބަސްވުންތައް އެ އެއްބަސްވުމުގައިވާ ގޮތަށް ފުރިހަމަކޮށް ފުއްދައި، އެ ކަންތައްތަކަށް ވަފާތެރިވެ ޙުރުމަތްތެރިކަން ދިނުމަކީ، މުއުމިނުންނަށް އަމުރުކުރައްވައި ބާވައިލެއްވުން އިލާހީ އަމުރުފުޅެކެވެ.[57]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މައްކާ ފަތަޙަކުރެއްވި ދުވަހު، ޢުމްރާއަށް އިޙްރާމްބަނދެގެން ގުރޫޕެއް އަރިހަށް މުޝްރިކުންގެ ބަޔަކު އައެވެ. ދެން، އެބައިމީހުން އައުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި އަސްޙާބުން ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ޢުމްރާއަށް އިޙްރާމްބަނދެގެން އައީ މި ބަޔަކީ މުޝްރިކުންގެ ބަޔެކެވެ. ވީމާ، އިޙްރާމްބަނދެގެން ތިބި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ މުޝްރިކުންގެ މައްޗަށް ޙަމަލާދިނުމަށް އަޅުގަނޑުމެން ހުއްދަކުރައްވާނދޭވެ.

57– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي

ދެން، އަސްބާބުންގެ އެ ބަސްފުޅާ ގުޅޭ ގޮތުން، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ...﴾ މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ.[58]

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةُ وَٱلدَّمُ وَلَحْمُ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ وَٱلْمُنْخَنِقَةُ وَٱلْمَوْقُوذَةُ وَٱلْمُتَرَدِّيَةُ وَٱلنَّطِيحَةُ وَمَآ أَكَلَ ٱلسَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى ٱلنُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا۟ بِٱلْأَزْلَٰمِ ۚ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ ٱلْيَوْمَ يَئِسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَٱخْشَوْنِ ۚ ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا ۚ فَمَنِ ٱضْطُرَّ فِى مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣﴾

﴿3﴾ ގައި اللهُ ﷻ ގެ އެންގެވުމަކީ ހަރާމްކުރެއްވި ތަކެތީގެ ބަޔާނެވެ، އެ إِلٰهަށް ނިސްބަތްވާ، އެ إِلٰهُގެ ހަރާމްކުރާ ތަކެތިވެ، އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް ހަލާލުކުރާ ތަކެތިންނެވެ! މަސްތަކުން ހަރާމު ތަކެތީގެ ތެރެއިން ވެސް، ޝަރުޢީ ގޮތުން ބަސްބަހާލަން ކުރުމާ ނުލައި މަރުވާ އެއްޗެހި ސުލޫކުގެ މަސްލަކުން ހިނގަބިލިމުންނަށް ހަމަޖެހިގެންވެއެވެ. އަދި ކަކުލުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެ ނޫން ގޮތަކުން ވިޔަސް އަނގަ ޖެހުމުން، އުދު މަރުވި، އެ ތަކެތި ކެއުމަކީވެސް، اللهُ ﷻ ނޫން އެހެން ފަރާތެއްގެ ނަންގަތް ކެއުމާ ތަކެތި ކެއުން ވެސް ހިނގަބިލިމުންނަށް ހަމަޖެހިގެންވެއެވެ.

އަދި އެ އެއްޗެއްގެ ކަލަން ފިޔައި ނާރާ ހަސްތަކެއްގެން މަރައިލުމުން ތަކެއްޗާއި، އެ އެއްޗެއްގެ ކަކުލިޔި ނާރާ ހަސްވެގެން މަރުވި ތަކެއްޗާއި، އެއްޗަކަށް ޖަހައި މަރައިލާ ތަކެއްޗާއި، އުސްތަނަކުން ވެއްޓި މަރުވާ ތަކެތި ކެއުން ހިނގަބިލިމުންނަށް ހަމަޖެހިގެންވެއެވެ.

58– تَفْسِيرُ جَامِعِ الْبَيَانِ لِلإِمَامِ مُحَمَّدِ بنِ جَرِيرِ الطَّبَرِي

އަދި އެހެން ޖަނަވާރެއްގެ ތަޅުން ޖަހައިގެން މަރުވާ ތަކެއްޗެއި، ކޮންމެވެސް މިނިވާ ޖަނަވާރެއް އެއްބައި ކައިފައިވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ކެއުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް، ބަޔާންވެދިޔަ ތަކެތީގެ ތެރެއިން ފުރާނަހުރެއްޖެއި އެ އެއްޗެއް ކަތިލާ، ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަތިން ތިޔަބައިމީހުން ކަތިލި އެއްޗެއް ކެއުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާލުވެގެން ވެއެވެ.

އަދި، الله ﷻ ފިޔަވައި އެ ތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ބުދުތަކާއި، އެ ފަދަ އެހެނިހެން ތަކެތީގެ ނަމުގައި ކަތިލެވޭ ތަކެއްޗެއި، الله ﷻ ނޫން އެހެނިހެން ފަރާތްތަކަށް ޤުރުބާންކުރުވޭ ތަކެތި ކަތިލުމަށް ޖަހައި ހަދައިފައި ހުންނަ ތަންތަނުގައި ކަތިލެވޭ ތަކެއްޗެއި، الله ﷻ ނޫން އެހެނިހެން ފަރާތްތަކަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ތަންތަނުގައި ކަތިލެވޭ އެންމެހައި ތަކެތި ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަމެއް ކުރަން އުޅޭއިރު، އެ ކަމަކީ ތިމާއަށް ފައިދާއާއި މަންފާހުރި ކަމެއްތޯ ނުވަތަ ގެއްލުންހުރި ކަމެއްތޯ ބެލުމަށާއި، ތިމާގެ ނަސީބު ހުރިގޮތް ބަލަން ދަނޑިގޮތްތަކާއި، ދުނި، ތީރު ފަދަ ތަކެތި އުކައިގެން ފާލުބެލުމާއި، އެ ފަދަ ތަކެއްޗަކީ، އެ ނޫން ތަކެތި ބޭނުންކޮށްގެން ޖުވާގެ ކުޅިވަރުތައް ކުޅުމާއި، އެ ފަދަ ކަންކަމުން ލިބޭ އެއްޗެހި ތަކެތި ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ.

ޝައްކެއްނެތެވެ. މި އާޔަތުގައި ބަޔާންވެދިޔަ އެންމެހައި ކަންތައްތަކަކީ ހަރާމް ތަކެއްޗާއި ހަރާމް ކަންތައްތަކެކެވެ. އަދި އެ ހުރިހާ ކަންކަމަކީ ފާސިޤުކަމެއް، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ދާއިރާއިން ބޭރުވެވޭ ކަންތަކެވެ. އެހެނީ، އެ ކަންކަމުގައި ނުހަނު ބޮޑު އުނދަގޫކަން ހިމެނެއެވެ.

އެހެންނަމަވެސް، އެ ދަރަ ކަމެއްކުރި ކޮންމެ މިހަޔި، އެ إِلٰهައަށް އުޅުދި ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހެކެވެ. އަދި މިއަދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނާމެދު ކާފިރުން މުޅިން މާޔޫސްވެއްޖެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ބާޠިލު ދީނަށް ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރި އައުމާމެދު ނާއުންމީދުވެ، އިސްލާމް ދީނަށް ގެއްލުންދީ، އެ ދީން އުވައިލެވިދާނެ ކަމާމެދު އެބައިމީހުން ހީކުރަމުންދިޔަ ހީކުރުން އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލައިފިއެވެ. އެ ކަން އެ ގޮތަށް އޮތީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ތިމަން إِلٰهُ ނަސްރުދެއްވައި ފަތަޙަދެއްވައި އެބައިމީހުން ބަލިކުރެއްވުމުންނެވެ.

ވީމާ، ކާފިރުންދެކެ ބިރުނުގަން، ހަމައެކަނި، ތިމަން إِلٰهައަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި މިއަދު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ތިމަން إِلٰهُ ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައިފީމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޗަކައި، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ފުރިހަމަކުރައްވައިފީމެވެ. އިސްލާމް ދީނަށް ނަސީބުދެއްވައިފީމެވެ. އަދި ޖާހިލިއްޔަތުގެ ކަން އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ނެރުއްވައި، އީމާންކަމުގެ ނޫރު ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ވައްދައި، ތިމަން إِلٰهُގެ ނިޢުމަތް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ތިމަން إِلٰهُ ފުރިހަމަކުރައްވައިފީމެވެ.

އެހެންނަމަވެސް، މައްކާގެ ބިމުގައި ކުޑުވެމުންދިޔަ ޝިރުކުގެ ބަލަގަދުކަމެއް އެ ޖަހުން ޖިޅައި ގޮސް، މުޝްރިކުންގެ ބާރުކަނޑިޔޭ، އެ ޖަހުން އެބައިމީހުން ބޮޑުވެ، މުސްލިމުންގެ މައްކަތަށް ގަދަހަވެގަނެވެ ދުވަހު އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތި، އެ ކުރިހައި ކަމެއް އެ ގޮތަކަށް ނިމުނީއެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީންކަމުގައި، ތިމަން إِلٰهُ ރުހިވޮޑިގެންފީމެވެ.

އެ ދީނަކީ، ނަބީކަލާއި ރަސޫލުކަން ހަތިމުކުރެއްވި ރަސޫލާއަށް ދެއްވުނު ދީނެވެ.
އެ ދީނުގައި ވަނީ، ހުރިހައި ކަމެއްގައިވެސް، اللهُ ﷻ އަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ.
ވީމާ، އެއްވެސް ބާރެއްގައި އެ ދީނާ ވަކިނުވެ، އެ ދީނުގައި އަންގަވައިފައިވާ ގޮތަށް
ތިޔަބައިމީހުން އުޅޭށެވެ! ދެން، ކާނާ އެއްޗެއް ނެތި ބަނޑުހައިހޫނުކަން ބޮޑުވެ
ގޮތުރުސްވެއްޖެ ބާރުލުމެއްގައި، ބަޔާންކޮށްދެއްވި ތަކެތީގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް
ބޭނުންކުރުން މަޖުބޫރުވެއްޖެ މީހާ ކަންނާނުށެވެ! ދެން، އެ އެއްޗެއް ބޭނުންކުރުމުގައި
ހައްދުފަހަނައި ދިޔުމެއް އަދި ފާފަވެރިވުމުގެ ފަރާތަށް ލެނބި ބަރާބަރަށްއެއްޗެއް ކެއުމުގެ
ނިޔަތެއް ވިއަސް ނެތި، ހިތާ ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގެ ފުދެވޭވަރަށް، އެއިން އެއްޗެއް
ބޭނުންކުރިކަމުން، އެ ބޭނުންކުރި މީހާގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވާނެއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން،
اللهُ ﷻ އީ، ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ނުހަނު އޯގާވަންތަ ރަޙްމަތްތެރި إِلٰهެވެ.59

ރަސޫލާއެވެ! މި އާދަމީ ބާވަތްތަކުގެ ބަޔަކުމީހުން އަހަރެމެން ފުރިބައިތަކާ މަހުގެ
ސުވާލެއް ވީ ހުކުމު ދުވަހު ހަވީރު، ޖަނަވާރުން ބިމުގައި، ކިޔާ ރަސޫލާ ކުރެއްވިކަމެވެ.
އަދި އެ ދުވަހު، ބައެއްމީހުންގެ ބިމުގައި އެއްވެސް ކާނާއެއް އަދި މީސްތަކުންނަށް ވިޔަސް
ނުވާކަމުގައި ވާހިދުވުމުގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން! އިސްލާމީ އާދަމުގައި ވިޔަސް،
ކުރުމާއި ބުއިން ބަރާމް ބަޔާއި ތަކުރާރު ވާހަކައެވެ.60

يَسۡـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمۡۖ قُلۡ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ وَمَا عَلَّمۡتُم مِّنَ ٱلۡجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ ٱللَّهُۖ فَكُلُواْ مِمَّآ أَمۡسَكۡنَ عَلَيۡكُمۡ وَٱذۡكُرُواْ ٱسۡمَ ٱللَّهِ عَلَيۡهِۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٤﴾

59- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
60- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

﴿4﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާގެ އުންމަތުގެ މީހުންނަށް ޓަކައި ހަލާލުކުރައްވާފައިވަނީ ކޮން ތަކެއްޗެއްތޯ އަދި ކޮން ކަންތައްތަކެއްތޯ އެއްސެވުމި، އިބަ ރަސޫލާގެ އަޞްޙާބުން، އިބަ ރަސޫލާއާ ސުވާލުކުރައްވަތެވެ. ވީމާ، އެ އަޞްޙާބުބުންނަށް، އިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! ފައިދާހުރި ހުރިހާ ރަނގަޅު ތާހިރު ތަކެއްޗާއި ރަނގަޅު ކަންތައްތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާލުކުރައްވާފައެވެ.

އަދި ސިކާރަކުރާނޫ ގޮތް، ތިޔަބައިމީހުން އެ ތަކެއްޗަށް އުނގަންނައިދީފައިވާ ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިސޫފާސޫދި ސިކާރަކޮށްގެން ގެނަ ތަކެތީގެ ތެރެއިން މަސްކާއުން ހަލާލު ކޮށްދީ އެއްޗެއް ކައުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާލުކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ، الله ﷻގެ އަމާނަތަކަށުން، އެތަށް ހުނަރުތަކެއް އުނގެނުވުނު މަގު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ހުނަރުތަކުގެ ތެރެއިން، ސިކާރަކުރާނޫ ގޮތް، ތިޔަބައިމީހުން އެ ތަކެއްޗަށް އުނގަންނައިދީ ތަމްރީނުކޮށްދީފައިވާ ކުއްތާތަކާއި، އެ ނޫން ވެސް އެ ބާވަތުގެ ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިތަކުން ސިކާރަކުރާ ތަކެއްޗެވެ. ފަހެ، އެ ދޫނި ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޓަކައި ސިކާރަކޮށްގެން ގެނެސްދޭ ސިކާރައެއް ނަމަ، އެ އެއްޗެއް ދިރިހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، ނުވަތަ މަރުވެފައި ހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެއިން ތިޔަބައިމީހުން ކާށެވެ!

އަދި ސިކާރަކުރުމަށް ޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުން އެ ތަކެތި ދޫކުރާ ވަގުތު އިސްތިގާއިރު، «بِسْمِ اللهِ» މިފަދައިން ކިޔައި، الله ﷻގެ ނަންފުޅު ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޓަކައި ސިކާރަކުރުމުގެ އިތުރުން، އެ އެއްޗެއް ދިރިހުރިކަމުގައި ވާނަމަ، «بِسْمِ اللهِ» މިފަދައިން ކިޔައި، ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތަށް އެ އެއްޗެއް ކަތިލާށެވެ!

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް، الله ﷻ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކަން، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުން ދުރުވެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެ إِلٰهَ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވާށެވެ! އަދި، އެ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެތިބުމާމެދު ފަރުވާތެރިވެ، އެއިން ކަމަކަށް ފަރުވާކުޑަކުރުމުން ކަލޭމެން ވެސް ބިރުވެތިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ، ހިސާބުބެއްލެވުމުގައި އަވަސްވެގެންވާ إِلٰهُ އެވެ.[61]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން ދޭހަވާ ގޮތުގައި ކާންދާ ހަލާލު އެއްޗަކީ، ފައިދާހުރި ރަނގަޅު ޗީޒު އެއްޗެއްސެވެ. އަދި ކާންދާ ހަރާމް އެއްޗަކީ، ގެއްލުންހުރި ނުރަނގަޅު ޗީޒު އެއްޗެއްސެވެ. އަދި ޝިކާރަކުރާން ދަސްކޮށްދީފައިވާ ޖަނަވާރުތަކުގެ ތެރޭގައި، ފާރާބަރާ ހުންނަ ކުއްތާ ފަދަ ތަކެއްޗާއި، ދޫނިސޫފަސޫދީގެ ތެރެއިން ވަކިގޮތަކަށް ހަދާފައިވާ އެއަރު ފަދަ ތަކެތި ހިމެނެއެވެ. އެ ތަކެއްޗަކަށް ޝިކާރަކުރާން ދަސްކޮށްދީ، "ޝިކާރަކުރާން ދާށެވެ!" މި ފަދައިން ބުނީ އެ އެއްޗަކަށް ދޫކޮށްލުމުން އަމިއްލައަށް ދާން އުނގެނުމާއި، ދިޔުން މަނާކޮށްފި ނަމަ ނުދިއުމާއި، އުނގެނި އައުމަށް ގޮވައިލުމުން ނަމަ، އުނގެނި އަންނާން އުނގެނުމެވެ. ޝިކާރަކުރާ އެއްޗަކާ ކައިން ހިއްޕަވާނީ، ތި ޝިކާރައް ފުރިހަމަވުމުންނެވެ.

ފުރަތަމަ ޝިކާރަޔަށް، އެ ދިޔުން އެއްޗަށް ޝިކާރަކުރުމަށް ފޮނުވާ ވަގުތު، «بِسْمِ اللهِ» މި ފަދައިން ކިޔައިފައި ފޮނުވުމެވެ. ދެވަނަ ޝިކާރަޔަކީ، ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރު، އެ އެއްޗެއް ވެރިޔާއަށް ބަހައްޓާ ޝިކާރަކުރުމެވެ. އެބަހީ: ޝިކާރަކުރުމަށް ފަހު، އެ އެއްޗެއް ވެރިޔާ އަށްޓަކައި އެއިން ނުކައި ބެހެއްޓުމެވެ.

61- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި މި ޙާލަތުގައި، ޝިރުކުކުރުމުން އެއީ މަޢުލޫމުވެފައި އޮތް ނަމަ އެ އެއީ ޙަލާލުކޮށްފި،
އެ އެއީ ޝިރުކުކުރާހިނދު، އެ ކަމުގައި، ޝިރުކުކުރާމީހުން އުނގެނުނަސްވެސް އެއްޗެއް އެކަށް،
ޝިރުކުކުރާމީހުން އުނގެނުނަމަވެސް ނޫނީ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބަދަލުކޮށްފައި ނުވާ ނަމައެވެ.[62]

عَدِيّ بْن حَاتِمٍ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ الله ﷺ ގެ އަރިހުގައި ތިބެން ދެންނެވީމެވެ.
"އޭ الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ޝިރުކުކުރުމަށް ބަލައި، ޝިރުކުކުރާން
ދަސްކޮށްދިނުމުގައިވާ ކުއްލިބަސް އަޅުގަނޑު ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އެ ބަލައި، އަޅުގަނޑުމެން
ޝިރުކުކުރައްވާނެވެ. އަދި ޝިރުކުކުރުމުން އެ ބަލައި ފެނިވަޑައިގަތް އަޅުގަނޑު
ބޭނުން ކިޔަމެވެ." މި ފަދައިން ދެންނެވުމުން ނަބިއްޔާކުރައްވައިފިއެވެ. "ޝިރުކުކުރުމުން
ދަސްކޮށްދިނުމުގައިވާ ބަލާގެ ކުއްލި ފެނިއްވައިދީ ބަލާނީ ވިދާޅުވެފައި ފެނިއްވު ނަމަ،
ފަހު އެ އެއީ ޝިރުކުކުރަނީ އެއްޗެއް ފަރުމާކުރުއްވާށެވެ!" މި ފަދައިން ވިދާޅުވުމުން
ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. "ޝިރުކުކުރުމުން އެއީ މަޢުލޫމުވެފައި އޮތްނަމަވެސްތޯއެވެ؟"
ނަބިއްޔާކުރެއްވިއެވެ. "މަޢުލޫމުވެފައި އޮތްނަމަވެސް ފެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެއީ،
އެ އެއްޗެއް ޝިރުކުކުރުމުގައި، ޝިރުކުކުރާން ދަސްކޮށްދިނުމުގައިވާ ކުއްލި އަދި،
ޝިރުކުކުރާން ދަސްކޮށްދިނުމުގައިވާނަމަ ކުއްލިއެއް ބަދަލުކުރާ ނަމައެވެ."[63]

މި ޙަދީޘް ބަޔާންކުރުމުން ސަބަބު:

رَسُولُ الله ﷺ ގެ އަރިހުގައި، عَدِيّ بْن حَاتِمٍ ﵁ އާއި، زَيْدُ الْخَيْر ﵁ ދެންނެވިއެވެ.
ފަހު ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑުމެންނަކީ، ކުއްލިބަސް ފެނިވަޑައިގެންނެވި، ފަހައިގަނޑުން
އަތުގައި، ޝިރުކުކުރާ ދުވަ ބަލާއެވެ.

62- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي
63- صَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ

އަދި ކުއްތާތައް ޝިކާރަކުރާ ތަކެތީގެ ތެރެއިން ބައެއް ތަކެތި އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ލިބެނީ، އެ ތަކެތި މަރުވުމަށް ފަހުގައެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ފަދަ ތަކެތި
ކައިފުލުމަކީ ގޮތެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަހަލަވަރުން، الله ﷻ ވަނީ، މުޙައްމަދާ
ބަރާމްކުރައްވައިފައެވެ. ވީމާ، އެ ފަދަ ތަކެތީގެ ތެރެއިން، އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ބަރާބަރުވާނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ؟ ދެން، އެ ދެ ސުވާލުން އެ ކުރައްވާ ސުވާލަށް ދެވިގެން
މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[64]

ٱلْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ ۖ وَطَعَامُ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ ۖ
وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَآ
ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِىٓ أَخْدَانٍ ۗ وَمَن يَكْفُرْ
بِٱلْإِيمَٰنِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۥ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٥﴾

(5) އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! މިއަދު ޠާހިރު ރިޒުގުގެ ތަކެތި، الله ﷻ ހުއްދަކުރެއްވީއެވެ
ނިޢުމަތްތަކުގެ ތެރޭގައި، ހިޔާރަކީ ކުލަގެ ޝަރީޢަތުގައިވާ، ކުލަގެ ކަންތައްތައް،
މިއަދުބައިމީހުންނަށް ބަރާބަރުކަމަށްވާގޮތުގައި، މަސް ކެއުން ބަރާބަރު ތަކެތީގެ ތެރެއިން،
ހަރާމްނޫނައި ނަސާރާއިންގެ ދީނުގައިވާ ގޮތަށް އެބައިމީހުން ކަތިލައިފައިވާ ތަކެތި
ކެއުން، މިއަދުބައިމީހުންނަށް ބަރާބަރުކަމަށްވާގޮތުގައި، މިއަދުބައިމީހުން ކަތިލާ ތަކެތި
ކެއުން، އެބައިމީހުންނަށް ވެސް ބަރާބަރުކަމަށްވުން ހިމެނެއެވެ. އަދި މުއުމިނުން
އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ޢިއްފަތްތެރި ހުރިހާ އަންހެނުންގެ ތެރެއިންވެސް ޙައްޤުތެރިވެގެންވާ
ޙުއްރަތްތެރި މިނިވަން އަންހެނުންނާ ކައިވެނިކުރުން މިއަދުބައިމީހުންނަށް
ބަރާބަރުކަމަށް ހުއްދަކުރައްވައިފިއެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިންނެވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު ޤައުމުގެ އަހްލުވެރީން ކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ވެސް، ޢިސާގެ ޠާހިރު ޝު ބަމަހަރު އަދައިގަތުން ޢަޤްދުކުރެވިގެންވާ ޢިއްފަތްތެރި މިނިވަން އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙަލާލުކުރައްވައި ހުއްދަކުރެއްވުނެވެ.

އެއީ، ކާވެނިކުރުމާ އަންހެނުންނަށް ދިނުން ފަރުޟުވެގެންވާ ކާވެނީގެ ޙައްޤު ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަނބަލުންނަށް ދީފި ނަމައެވެ. އަދި ޝަރުޢީ ގޮތުން ހުކުރުކުރަން އެއްވެސް ގޮތަކަށް ހިލާ އަންހެނަކާ އެކު ނުބައިކަމާ އަދި އެއްވެސް އަންހެނަކާ އެކު ފާޅުގައި ވިޔަސް އަދި ސިއްރުގައި ވިޔަސް، ޢިޝްޤުވެރިޔާ ބަހައްޓާ ތިޔަބައިމީހުން ވާނަމައެވެ. އަދި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަވީ، އެ ފަދަ ކާވެންޏެއްގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ދީންގެ އަސަރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުކުރާ ނަމައެވެ! އަދި އިސްލާމް ދީނުގެ ބުނުވުމަކަށް އިންކާރުކުރާ ދުކާވެސްކަރައި ކާފިރުވެ މިހާ ދަރަނިވެރިވެއެވެ! ފަރާ ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާގެ ހުރިހާ އަމަލުތަކެއް ވެސް ބާޠިލުވެ ނެތިގެންދިޔައެވެ. އަދި އާޚިރަތުގެ ދުވަހު އެ މީހާ ވާނީ، ގެއްލި ގެއްލުންވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.[65]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކުން ބަޔާންވާ ބާވަތުގެ ތާހިރާގެ ގިނަ ކަންތައްތަކެއް އެނގިގެން ދެއެވެ. އަދި އެ އާޔަތްތައް ހިމެނީ، ބަޔާނާއި ބަޔާނު ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން، އެއްގޮތަކަށް ބާވަތްތަކުން އާޔަތްތަކުގެ ތަރުތީބު ކަމަށް، އިޖުމާލުވެރީން ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ.[66]

65- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

66- الْمَدْخَلُ لِدِرَاسَةِ الْقُرْآنِ وَالسُّنَّةِ وَالْعُلُومِ الْإِسْلَامِيَّة لِلدَّكْتُورِ شَعْبَانَ مُحَمَّد إِسْمَاعِيل

ފަދެ، މި މާނައިގައިވާ ބަސްފުޅެއް، أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ ﵄ ގެ އަރިހުން ވެސް އައިސްފައި ވެއެވެ.[67] އަދި ޔަހޫދީންނާއި ނަސާރާއިން ކަމިލާ ތަކުލީފުގެ ތެރެއިން މުސްލިމުންނަށް ބާރުލުކުރެއްވުނުކަން މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިފައި މި ވަނީ، އެބައިމީހުންގެ ދީނުގައިވާ ގޮތަށް، އެބައިމީހުން ކަމުދައިފައިވާ ތަކެތި އެކަށަށްޓެވެ. ވީމާއެކު، ކާންދު ތަނަކުން އައިކަމުގައި ވިޔަސް، ޝަރުޢީހުކުމުގެ ސަބަބުން މަނާވެފައިވާ އެއްޗެއް ކެއުން، އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި މުސްލިމުންނަކަށް ހުއްދައެއްނުވާނެއެވެ.

އެ ދެބައިކަލުންނަށް، الله ﷻ ރުއްސެވުންވާތިވާ ابْنُ عَبَّاسٍ ގެ އަރިހުން، ރިވާވެފައިވާ ގޮތުގައި، ޔަހޫދީ އަންހެނުންނާއި ނަސާރާ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން، އެ ބަޔަކާ ކާވިނުކުރުން މުސްލިމުންނަށް ހުއްދަވާނީ، ޖިޒްޔާގެ ދެއްކުމަށް އެއަރުވައިގޮތުން ރަށްކާތެރިވެގެންވާ ޒިންމީމީހުން ވެރިވެން އަންހެނުން ކަމުގައި، އެ ކަނބަލުން ވެގެން ތިބޭކަމަށް، އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ޖިޒިޔާ ދެއްކުމުގެ ބަދަލު ކަމުގައި އެ ކަނބަލުން ވަނީ ނަމައެވެ.

އަދި އެ ދެބައިކަލުންނަށް، الله ﷻ ރުއްސެވުންވާތިވާ ابْنُ عُمَرَ ގެ ރިވާކުރައްވައި، ޔަހޫދީ އަންހެނުންނާއި ނަސާރާ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން، އެއްވެސް އަންހެނަކާ ކާވިނުކުރުން މުސްލިމުންނަށް ހުއްދަވެގެންއެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ، އެ ދެބައިމީހުންނަކީ ވެސް މުޝްރިކުންނެވެ. އަދި الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ އާއި، عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ ﵁ ގެ ރިވާކުރައްވައި، މުސްލިމު އަންހެނުންގެ ޢަމަލު، الله ﷻ ގެ ނަކަމްކުރައްވައިފައި ވީމާއެކު، ޔަހޫދީ އަންހެނުންނާއި ނަސާރާ އަންހެނުންނާ ކާވިނުކުރުމަކީ، މުސްލިމު ފިރިހެނުން ކާފަރުންގެ ކަމެއް ނޫނެވެ.[68]

67– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
68– تَفْسِيرُ الْكَشْفِ وَالْبَيَانِ لِلْإِمَامِ الثَّعْلَبِي

ޖަހެ، މިއަދުގެ މުސްލިމުންގެ ބާޖަމާޢަތް ބަޔާނުކުރު، الْحَسَنُ الْبَصَرِيُّއާއި، عَطَاءُ بْنُ أَبِي
رَبَاحُ رضي الله عنهގެ ރައުޔަކީ އަމަލުކުރުމުގައި، މިވާގެ ދަރިންގެ އަދުދާއި، ދީން ޢިލްމުއަށް ކުރުން
ހިފުން.ނެތެވެ. وَاللهُ أَعْلَمُ.

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީ ދީން އާންމުވެގެން ހުރި، އެ ތަކާއި ގައުން މުސްލިމުންނަކީ
ހާލުކަތްތަކުގައި ހުރި، ކުރިއަރާފައި ތަކެއްގޮތް ކަމެއް، ހާލަތުގެ ތެރެއިން އެ ބައިކަ
ހަމަކަށްގެ މުސްލިމު ލިބުނުނުމަށް ހައްދަވައިގަތުމެވެ، ކުރު ބައިކަ ހަމަކަ.[69]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى
ٱلۡمَرَافِقِ وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ وَأَرۡجُلَكُمۡ إِلَى ٱلۡكَعۡبَيۡنِۚ وَإِن كُنتُمۡ جُنُبٗا فَٱطَّهَّرُواْۚ
وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ
تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُم مِّنۡهُۚ مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ
لِيَجۡعَلَ عَلَيۡكُم مِّنۡ حَرَجٖ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمۡ وَلِيُتِمَّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكُمۡ
لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ٦

{6} އޭ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އެންގެވުންތަކަށް ތަބާވެގެން ކަށަވަރުކޮށް، އެ إِلٰهަށް އީމާންވީ،
އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށް ތަބާވި، އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކުރާ
މުއުމިނުންނޭވެ! ނަމާދުކުރުމަށް ގަސްތުކޮށް ނަމާދަށް ތެދުވާއިރު، ތިޔަބައިމީހުންނީ
މޫނު ދޮވޭ! ކުޅަނދުކޮޅުތައް ހިމެނޭގޮތަށް ދެއަތް ދޮވޭ، ތިޔަބައިމީހުންގެ
ބޮލުގައި ފޮހެލާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައި ދެފައި ކުޑަކަށިގަނޑާ ހަމައަށް ދޮވޭށެވެ!
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޖުނުބު ހާލަތުގައި ވާނަމަ ފެންވަރާށެވެ!

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިތިލަފަތް ދެ ކަނބިލިކަށްޗާ އެކު ދޮންނާށެވެ! އަދި ޖުނުބުވެރިވެ ބޮޑު ހަދަޘްވެރިކަމުގެ ހާލަތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަނީ ނަމަ، ނަމާދުކުރާން ގަސްދުކޮށްގެން ނަމާދަށް ތެދުވުމުގެ ކުރިން، ހިނައި ތާހިރުވެ ބޮޑުހަދަޘް އުވައިގަންނާށެވެ! އަދި ބައްޔެއްގެ ސަބަބުން ފެނުގެ ބޭނުންކުރަން ތިޔަބައިމީހުން ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުން ދަތުރު ކުރުމުގެ މަތީގައި ވަނިކޮށް ފެން ނުފެނިއްޖެ ނަމަ، ނުވަތަ ކުޑަކަމުދިއުމުން ފަހު ނުވަތަ ބޮޑުކަމުދިއުމުން ފަހު ފެން ނުފެނިއްޖެ ނަމަ، ވުޟޫކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ސާފު ބިމުގެ ވެލިން ތަޔައްމުމުކުރާށެވެ، ކުޑަހަދަޘް އުވައިގަންނާށެވެ!

ނުވަތަ އަންހުންނާ ޖިމާޢުވުމުން ފަހު، ނުވަތަ އެ ނޫން ގޮތަކުން ވިއަސް ޖުނުބުވެރިވުމުން ފަހު ފެން ނުފެނިއްޖެ ނަމަ، ހިނައިގަތުމުގެ ބަދަލުގައި ފަސް، ސާފު ބިމުގެ ވެލިން ތިޔަބައިމީހުން ތަޔައްމުމުކޮށް، ބޮޑުހަދަޘް އުވައިގަންނާށެވެ! އަދި ތަޔައްމުމުކުރާއިރު، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނާއި ދެ އަތުގައި ބިމުގެ ވެލިން ތިޔަބައިމީހުން ފުހޭށެވެ! ޝަރުޢީ އުސޫލެވެ. ބަދަލުއެކުގައި ސާފު ބިމުގެ ކަންތައްތަކުގައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުނދަގޫތަކެއް ޖެއްސެވުމަކަށް، الله ﷻ އެދިވަޑައިގަނެއް ނުވެއެވެ.

އަދި ހިއްކަ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، الله ﷻ ބަރަކާތާ އޯގާތެރިކަމާއި، ރަޙުމަތްތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމުން، ތިޔަބައިމީހުން ފާކު، އެ إِلٰهُ އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ، ކުރެބަހަރުތުން ބޮޑުބަޔަކުން ދެރަރުވުމުގެ ކަންތައްތަކުގައި ފަސް، ތިޔަބައިމީހުން ޝުކުރުވެރިން ވުމަށެވެ.

އެހެންނަމަވެސް، ފެން ނުލިބޭ ހާލަތު ބާރަވައްސަށްދާއި، ފެނުގެ ބޭނުންކުރާތީ ނުކުޅެދޭ ހާލަތު ބާރަވައްސަށްދާއިރު، ބަދަލުގައި ތާހިރުވެލިން ބިމާއި، ތަޔައްމުމްކުރުން ޝަރުޢުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ، އެ އިލާހުގެ ނިޢުމަތް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވުމަށް ޓަކައެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެދެވިގެންވަނީ، އެ އިލާހަށް ޝުކުރުވެރިވުމެވެ. ޝުކުރުވެރިވުމަކީ، އެ އިލާހު އަންގަވާ ކަންތައްތައް އެ އަންގަވާ ގޮތަށްކުރުން، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުން ދުރުވެގަތުމެވެ.[70]

أَبُو هُرَيْرَةَ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ – أَوِ الْمُؤْمِنُ – فَغَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ –أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ –، فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ –، فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ – أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ – حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ»[71] މާނައީ:

”މުސްލިމު ނުވަތަ މުއުމިނުއަޅާ ވުޟޫކުރާއިރު، ފަހެ، އޭނާ މޫނުދޮވުމުން، ފެނާ އެކުގައި ނުވަތަ މޫނުގައިވާ ފެނުގެ އެންމެފަހު ފެންތިއްކާ އެކުގައި، އޭނާގެ ދެލޮލުން އެ ކަންކަމަށް ބަލައިފައިވާ ފާފަތައް، ދޮވިގެން އޭނާގެ މޫނުން ފިލައިގެންދާނެއެވެ.

އަދި އޭނާގެ ދެ އަތް ދޮވުމާ ހިނދު، ފެނާއެކުގައި ނުވަތަ ދެ އަތް ދޮންނަ ފެނުގެ އެންމެފަހު ފެންތިއްކާ އެކުގައި، އޭނާގެ ދެ އަތުން ކުރެވިފައިވާ ފާފަތައް ދޮވިގެން، އެ ދެ އަތުން ފިލައިގެންދާނެއެވެ.

70– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

71– صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ وَالْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި އޭނާގެ ދެފައި ދޮވުމާ ހިނދު، ފެނާއެކުގައި ނުވަތަ ދެ ފައި ދޮންނަ ފެނުގެ އެންމެފަހު ފެންތިއްކާ އެކުގައި، އޭނާގެ ދެ ފައިން އެ ކަންކަމާ ދިމާއަށް ހިނގައި ގޮސް، އޭނާ ކޮށްފައިވާ ފާފަތައް ދޮވިގެން، އެ ދެ ފައިން ފިލައިގެންދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން، އޭނާ މުސްކުޅި ނިމާއިރު ހުންނާނީ، އޭނާއަށް ކުރެވިފައިވާ އެންމެހައި ކުށި ފާފަތަކުން ޠާހިރުވެ ސާފުވެތާހިރުވެފައެވެ."

ވުޟޫގައިހުރެ ޛިކުރުކުރުމުގެ އިތުރުކަން

الْمُهَاجِرُ بْن قُنْفُذٍ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ދުވަހަކު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ކުޑަކަމުވަޑައިގަންނަވާން އިންނަވަނިކޮށް، އަހަރެން ހާޒިރުވީމެވެ. ދެން އެ ވަގުތު، އަހަރެން ރަސޫލާއަށް ސަލާންދެންނެވުމުން، ވުޟޫކުރައްވައި ނިމިވަޑައިގެންފުމަށް ދާދުން ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދެއްވައެވެ. ދެންފަހުން، ސަލާމުގެ ޖަވާބުދެއްވައި ޢަސަލްކިޔުއްވާ ޢުޛުރު ބަޔާންކުރައްވައި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «إِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أَذْكُرَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا عَلَى طُهْرٍ»[72] މާނައީ، "ހަމަކަށަވަރުން، ބަރަކާތުން ޠާހިރުވެފައިވާއިރެއްގައި، ވުޟޫގައި ހުންނަވައިގެން ސާފުޠާހިރު ޙާލުގައި މެނުވީ، اللهُ ﷻ ގެ ނަންފުޅުކިޔުއްވުމަކީ، އެ إِلٰهَއަށް ޒިކުރުކުރައްވާކަން ރުހިވޮޑިގެނެއް ނުވަޑައިގަންނަވާކަމެވެ."

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ކޮންމެވެސް ދަތުރުފުޅެއްގައި، أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ ﵄ ގެ ހާރުކޮޅެއް ގެއްލިގެން ވެއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ހާރުކޮޅު ހޯއްދަވައިދެއްވުމަށް، އެ ދަތުރުގެ ބައެއް އަސްޙާބުބޭކަލުން ފޮނުއްވުމަށް ފަހު، އެ ބޭފުޅުންގެ އިންތިޒާރުގައި މަޑުކުރެއްވިއެވެ.

72– سُنَنُ ٱلْإِمَامِ أَبِي دَاوُود وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِي وَالْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި ކަން ދިމާވީ ގޮތުން، އެ ބޭފުޅުން އެ ތިއްބެވީ ތަނަކީ ފެންނެތް ތަނަކަށެވެ. އަދި ވުޟޫކުރައްވާނޭ ފެނެއް، އަސްޙާބުބޭފުޅުންގެ އަތްމަތިގައި ވެސް އެ ވަގުތު ނެތެވެ. ދެންފަހު، أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه ގެ އަރިހަށް ގޮސް، އެ ކަމުގެ ޝަކުވާ ދީސްތަކުން ދަންނަވާންފެށުމުން، ދަރިކަނބަފުން عَائِشَة رضي الله عنها ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތުއިރު، ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާ އޮންނެވީ، އެ ކަމަނާގެ އުނގުފުޅުގައި އިސްތަށިފުޅު އަޅުއްވައިގެން އަވަނާރަކުގުޅުއްޖިވިކަށެވެ.

ނަމަވެސް، އެ ކަމަނާގެ ހާރުކަށިގެ ވާހަކަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިކަމާއިދު ދުރިވަޑައިގެން ހުންނަވައި، ﷲ سبحانه وتعالى އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗެއް، އެ ކަމަނާއާ ދިމާއަށް ވިދާޅުވެ، އެ ކަމަނާގެ އަރިކަށިފުޅުގައި ޖެއްސެވިކަމުން أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه ގެންދެވިއެވެ. އަދި أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއިރު، އެއްވެސް ހަރަކާތެއް ނުކުރައްވައި އެ ކަމަނާ ހިންނެވިއެވެ. ދެން، އެ ކަމަނާގެ އުނގުފުޅުގައި ރަސޫލާގެ އިސްތަށިފުޅު އޮތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ދެންފަހު، ފަތިސްވުމުން އަލުގައި ވުޟޫކުރައްވާނޭ ފެނެއް ނެތި ހުއްޓައި، ތަޔައްމުމުގެ، رَسُولُ الله ﷺ އަށް ބާވައިލެއްވުނުއިރު، آيَةُ التَّيَمُّم ބާވައިލެއްވުނީއެވެ.“[73] އެއީ، މި އާޔަތެވެ.

وَٱذۡكُرُواْ نِعۡمَةَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَمِيثَٰقَهُ ٱلَّذِي وَاثَقَكُم بِهِۦٓ إِذۡ قُلۡتُمۡ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ٧

﴿7﴾ އަދި، އީމާންކަމާއި އިސްލާމްކަމަށް ތަބާވެތިބުމަށް، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ހުރި ވާޖިބުކަން ކަށްވައި، ﷲ سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތް ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ!

73- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي

އަދި، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ހިއްޖުވި ބަރުދުކަނަވަރު ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެ ބަރުދުކަނަވަރު ހިއްޖުވި ހިނދު، "الله ﷻ އަކާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް ތިމަންނާ އީމާންވެއްޖަމެވެ." މި ވަޢުދަށް ދަންނަވައި ތިޔަބައިމީހުން އަންދުރަނަވަރުކުރިމުއެވެ. "އަދި ތަސްރަކާގައި ތަނަވަސްކަމުގެ ގަދަމުމުޢަތާ، ހުނދަރުކަމާއި ދަތިކަމުގެ ގަދަމުގައި ވެސް، الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ކަރަށްވާ އަމުރުތަކުރުތަކާ އަޖެހަނަ، އެ އަމުރުތަކުތަކަ ތިމަންނަން ބޭފުޅުން ކިޔަމަންވެއްޖަމެވެ." މި ވަޢުދަން ވެސް ދަންނަވައި އަންދުރަނަވަރުކުރިމުއެވެ.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން މި ވަޢު ބަރުވަރު ކަނޑައި ފުރާނަތަ، الله ﷻ އަމުރުކަރުވަރުގައި އަންގަވައި ކަނޑައެޅުއްވި ގަވާއިދުތަކާ، ނަހީކަރުވައިވި އަންގަވައި ކަނޑައެޅުއްވި މަނާކަން ދުރަށް ދުރަށް، ތިޔަބައިމީހުން، الله ﷻ ބަރަ ބަރުވަރުވު ތަނަވަސްކަމާ ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ އަޅުގަނޑު ދުރުވައި ސިއްރުކަމާ ވަންހަނާކޮށްފައިވާ ހުރިހާ ކަމެއް ވެސް، ތޮޅެން ދަނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهُ އެވެ.[74]

ތަނަވަސްވެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިގަތީ މިއީ އަންދުރަނަވަރު، الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާކުރައްވާ އަމުރުތަކުތަކަ އަދި ކަނޑައި އަހަރި، ތަސްރަކާގައި ތަނަވަސްކަމުގެ ގަދަމުމުޢަތާ، ހުނދަރުކަމާއި ދަތިކަމުގެ ގަދަމުގައި، އެ އަމުރުތަކުތަކަ ބޭފުޅުން ކިޔަމަންވުމެވެ، އެ ރަސޫލާގެ އަސްލާމުންކުރައްވި އަންދުރަނަވަރު ކަމުގައި، ބަޔާން ދުވަސްވަރުން ވިދާޅުވުމުގައި ވާށެވެ.[75]

74– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

75– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނަކީ ދެ އާއްމުގައި ވަސީ، ވުޞޫލުވުމާއި، ހިނގައިގަތުމާއި،
ތަޢައްދީވުމުގެ ޒުލުމްތަކެވެ. އަދި އެ ކަންކަން ހިފުނީ، މުސްލިމުންނަށް،
الله ﷻ ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކުގެ ޝުކުރިން ކަމެވެ.76

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْۚ ٱعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

﴿8﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އެއްކަލާނގެކަން ތެދުކުރާ މުއުމިނުން، އެ إِلٰهަށް އިމާންވެ،
އެ إِلٰهގެ ޙައްޤުތަކާ ޢަމަލުކުރާށެވެ، އެ إِلٰه ބާރުއަޅުއްވާ ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް، ޢަދުލުވެރިކަމާ
މުޢާމަލާތް ކުރާށެވެ! ޝަހާދަތުގައި، الله ﷻ ގެ ރިޟާއަށް ޓަކައި ހެކިދޭށެވެ،
އެ إِلٰه ޙައްޤުކުރައްވާ ކަންތައްތައް ބާރުވެރިކަމާއެކު ބަޔާންކޮށް ދީ ޝަރުޢުގެ ދީނުގައި ހުރުމަށެވެ!
އަދި ޝަހާދަތުގެ ވަގުތުގައި، ރަޙްމަތްކުރި ނުވަތަ، الله ﷻ އަށް ބިރުވެ،
ރައްކާތެރިވެ، ބަޔަކާ ދުޝްމަނުގެ ސަބަބުން ޢަދުލުވެރިކަމުން ބޭރުނުވާށެވެ!
ޝަހާދަތުގައި ބޭނުންވާ ޢަދުލުވެރިކަމާ ގާތްވުމަށެވެ!

އަދި ޝަހާދަތުގެ ޙައްޤުގައި ޢަދުލުވެރިވުން، އެއީ ތަޤުވާ ހާސިލުވުމުގެ މަގުފަހިވާ ސަބަބެއް
ކަމުގައި ވާތީއެވެ، ޢަދުލުވެރިކަމާ ޝަހާދަތުގައި ތަޤުވާ ހާސިލުވުމާއި
ޙައްޤު ރައްކާތެރިވުން، އެ ކަމަކީ މާތްالله ދެއްވި ނިޢުމަތެއް ކަމުގައިވާތީ ޝުކުރުކުރުމަށް
ފުރިހަމަ، ޝަހާދަތުގައި ޢަދުލުވެރިކަން ޤާއިމުކުރުމާއި، އަދި ހެޔޮކަންކަމަށް
ޝަހާދަތުގައި އެ ކަން ފުރިހަމަކުރާށެވެ!

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތް އެކުވެރި ރަޙުމަތްތެރިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި، ތިޔަބައިމީހުން އަދުލުއިންސާފު ގާއިމުކުރާ ފަދައިން، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދުއްވުންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ވެސް، އަދުލުއިންސާފުގެ ދަށުން ކަންތައްތަކުން، އަދުލުވެރިކަން ގާއިމުކުރާށެވެ! އެހެނީ، އަދުލުއިންސާފުގައި ކަންތައްކުރުން، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވުމާ ގާތްކަންބޮޑެވެ. އަދި އެއްވެސް ބަޔަކަށް އަނިޔާވެރިވުމާދުރު، الله ﷻ އަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ!

އަދި، الله ﷻ އަމުރުކުރެއްވި އެންމެހައި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކަން، ނަހީކުރެއްވި އެންމެހައި ކަންތައްތަކުން މުޅިން ދުރުވެ، ތިޔަބައިމީހުން، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވާށެވެ! ޝަރުޢުކުރެއްވުމަކީ! الله ﷻ އީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުރިހައި ކަމެއްގެ ތަފްސީލާއި އެ ކަންކަމުގެ ހިކުމަތް، ކީއްކަން ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰه އެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޖަޒާ ނުވަތަ ސަޒާ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ.[77]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނަކީ އާދަމީގައި ބާރުއަޅުއްވައިފައި ވާ، އެ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް، އެންމެހާކަމުގެ އިޖްތިމާޢީ ދިރިއުޅުން ބިނާވެފައި އޮންނަންޖެހޭ އެންމެ މުހިންމު ކަންތައްތަކެވެ. ވީމާއެކު، އެ ކަންކަމަށް ފަރުވާކުޑަކުރަނީކަމަށް، އެ ކަންކަމަށް ރައްކާތެރިވެ، އެ ކަންކަމުގެ މަތީ ދެމިހުރުމަށް، އެ އާއްމުކުރުމުގައި މުސްލިމުންނަށް އަންގަވައިފައި ވެއެވެ. އެއީ، އީމާންކަމާއި، އަދުލުވެރިކަމާއި، ހެޔޮކަންކަން ކުރުމާއި، ނުބައި ކަންކަމުން ދުރުވެ، ތިޔަބައިމީހުން، الله ﷻ ތަޤުވާވެރިވުމެވެ.

77– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި، الله ﷻ ގެ އެންގެވުންތަކާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ އެންގެވުންތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން
ފުރިހަމައަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދި އިލާހީ ޤާނޫނުތަކުގައިވާ، الله ﷻ ގެ ޝަރީޢަތަށް
ބޯލަނބައި ކިޔަމަންތެރިވެ، އެ ޝަރީޢަތަށް ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ބަދަލުނުކުރުމެވެ.
އަދި ހުރިހާ ހާލަތްތަކެއްގައި، ބަސްއުފުލިކަންމަތީ ޤާއިމުވެ ހުރުމަކީ، ކޮންމެ
މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް، ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއް ކަން ވެސް، މި އާޔަތްތަކުން ރަނގަޅަށް
އެނގެއެވެ.[78]

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَأَجۡرٌ عَظِيمٞ ٩

﴿9﴾ އަދި، الله ﷻ އަކީ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވެ ހެޔޮ ޢަމަލުކޮށް އުޅެން
މީހުންނަށް، އެބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމާއި، ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައާއި
ޘަވާބުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ނިޢުމަތްތައް ހުރިކަމަށް، އެބައިމީހުންނަށް،
الله ﷻ ވަޢުދުކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ. الله ﷻ ކުރެއްވި ވަޢުދުފުޅަކާ،
އެ إِلٰهُ ޚިލާފުވެވޮޑިއެއް ނުގަންނަވާނެއެވެ.[79]

وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ١٠

﴿10﴾ އަދި، الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ދޮގުކޮށް، އެ إِلٰهަށް އުޅުނު ކާފިރުވެ،
މީސްތަކުންގެ ގާތަށް، އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ގެނައި ދަލީލުތަކާ ދޮގުހަދައި،
އެ ރަސޫލުން ގެންނެވި އާޔަތްތަކާއި މުޢުޖިޒާތްތައް ދޮގުކުރި މީހުން ނަރަކައިގެ
އަހުލުވެރިންނެވެ. އެބައިމީހުން ދާއިމަށް އެ ނަރަކައިގައި ދެމިހުންނާނެ ބަޔަކު ވެއެވެ.
އިރު، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިގައިހުރި ކުފުރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.[80]

78– تَرْجَمَةِ مَعَانِي الْقُرآنِ الْكَرِيم بِاللُّغَةِ الْمَالَدِيفِيَّة لِمَجْمُوعَةٍ من الْعُلَمَاء مِنْ إِصْدَارِ مَكْتَبِ فَخَامَةِ الرَّئِيسِ إِبْرَاهِيم نَاصِر
79– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
80– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ސަވާބުދެއްވުމެވެ. މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ކާފިރުވެރިންނަށް ބަލައި ހައިސްތަކައިގާ
ނުހަނު ގަދަފަދަ ވަޢުދުގެ ބަސްފުޅުކަމެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ إِذۡ هَمَّ قَوۡمٌ أَن يَبۡسُطُوٓاْ
إِلَيۡكُمۡ أَيۡدِيَهُمۡ فَكَفَّ أَيۡدِيَهُمۡ عَنكُمۡۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ
ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١١

﴿11﴾ އޭ ﷲ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކުރި ޤަބޫލުކޮށް، އެންމެހައި
މީސްތަކުންގެ ޚާލިޤު، އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި ރަސޫލަކާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ!
ބަރަކާތްތެރިވުމުގެ ގޮތުން، ބަޔަކުމީހުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގަޔަށްއަރައިގަތުމަށް
ނިޔަތްގަތުން، ތިޔަބައިމީހުން ނުތޮޅޭނެހެން ހުއްޓުވައި، އެބައިމީހުންގެ އަތާއިބަދު
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޒުލުމްކުރަން ގަސްތުކުރަ ހިނދު، ﷲ ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ދެއްވި ނިޢުމަތްތައް ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެން އެ ހިނދު، ތިޔަބައިމީހުންގެ
ބަދުއްދުން ގަސްތުކުރަ ކަންތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނާ ދުރުކޮށް ހުރަސްއަޅުއްވައި،
އެބައިމީހުންގެ އަތްތައް ތިޔަބައިމީހުންނާ ކައިރިވިޔަނުދެއްވައި، ﷲ ﷻ އެބައިމީހުންގެ
އަތްތައް ތިޔަބައިމީހުންނާ ދުރުކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންގެ ބާރުނެތިކުރައްވައި، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން
ވައްދަވައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމަންއަމާންކަން ލިބިދެއްވިއެވެ. މުހާއްކު، ﷲ ﷻ ގެ
އަމުރުފުޅުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަމަންތެރިވެ، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ،
އެ إِلٰهަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވާށެވެ! އަދި މުއުމިނުން، އެބައިމީހުންގެ ދީންގެ
އެންމެހައި ކަންތައްތަކާއި ދުނިޔަވީ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި، ހަމައެކަނި، ﷲ ﷻ އަށް
ވަކީލުކޮށް، އެބައިމީހުންގެ ހުރިހައި ކަމެއް، އެ إِلٰهާ ބަރޯސާވެ ހުރުމަކީ ކަމެވެ!

އަދި، އެ إِلٰهُގެ ބަސްތަރުމުން ނަބިއްޔާއި މަދަދު ދިނުމުގެ ހައްޤުގައި އަބަދުވެސް މުއުމިނުން ތިބޭހުރިކަށެވެ!81

ތަންބީހެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ އިސްވެރިކަމުގައި ދަންނަވައިދެއްވަނީ މި ވަނީ، މަދީނާގައި ތިބި، بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާގެ ޔަހޫދީން، رَسُولُ الله ﷺ ޝަހީދުކޮށްލުމަށް ރޭވި ހިނދު، އެކަލޭގެފާނުގެ އެ ނުބައި ރޭވުން، އެ ރަސޫލާ ސަލާމަތްކުރެއްވި ވާހަކައެވެ.

އަދި، ޔަހޫދީ ރަސޫލާ އަށް بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާގެ ޔަހޫދީން ކާތިލުވުމަށް ބޮޑުވަރުގެ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވެ ޚިޔާނާތްތެރިވެގެން ގޮސްފައިވާ، އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ނިކަމެތިކޮށް، ވަގުތު މުޅިން ކަޑައެޅި އެކަލޭގެފާނުގެ މަރުވުން، الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވިއެވެ. އަދި އެ ނުބައި ވެސް ބަލައި ޔަހޫދީން، ޔަހޫދީ ރަސޫލާ އަށް ދަށުވިއެވެ، އެ ރަސޫލާ ޝަހީދުކުރުމަށް ގަސްތުކުރި ހިނދު، އެކަލޭގެފާނުގެ ނުބައި ރޭވުން، ޔަހޫދީ ރަސޫލާ ސަލާމަތްކުރެއްވި ވާހަކައެވެ މި އާޔަތުގައި އިސްވެރިކަމުގައި ބަޔާން ކުރަނީ ވެސް، ރިވާވެގެންވެއެވެ.82

އަދި ތަންބީހެވެ! ހަމައެއާ މުދަލާ، މުސްލިމުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ކާފިރުންގެ ނުބައި ރޭވުން މުސްލިމުންނަށް ބިރުން، ވަޒަން ދޫކޮށް ދިޔައިރު އެބަޔަކީ ކާފިރުން ދޫކޮށްލައިދޭ މުދަލެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ އަތުން އަމާންކަން ޖެހުމަށް ޒަކާތި، ދާ މުދަލާއި، ހައިސާވާއި، މުސްލިމުންގެ ދަންދެނީގައި ދިރިއުޅޭ ޤައުމުތަކުގެ މުސްލިމުންގެ އަތުން ނަގާ ޖިޒިޔާއި، އެ ހެން ދިނުނަ ޓެކުހެއް ނަގާ ޙައްޤު ބިމުން ނަގާ ކުލިއެވެ.

81- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
82- تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ لِلإِمَامِ الْحَافِظِ ابْنِ كَثِيرِ الدِّمِشْقِي

އަދި އެ ފަދަ މީހުންގެ ވިޔާނާރީން ނޫގާ ވިރިބައިލުގަ އެއްބަޔާ އަދި މި ނޫނަސް ހައިރު މުސްލިމުންގެ އަތުން ލިބޭ މި ފަދަ ކާމިލު މުދަލެވެ.

ފަހެ، ބަދުބައިތަ ކާފިރުންނަކީ، ކާފިރުންގެ ތެދުއިން މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާ، މުސްލިމުންނާ ބަޣާވާތްތެރިވާ އަދި އެ ބަޔަކާ އެކު މުސްލިމުން ބަރުދަށް ކޮށްފިނަމަވެސް އަދި ހަމަލާދިނުމުގެ ދެކުނުދައްވާހެއްދާ އަދި އަހަރެން ކަމެއް ވެސް ދިނުމަކަށް ކުރާނަ ބަރުހާލެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ހަމަތު އާޔަތުގައި ވަނީ، ކޮންމެ ބަދަލެއް ވެސް ނުހުރުން ކަނބަލުގެން މުލިގެން ކުރުމަށާއި، ހުއްޓުންދުވަސްކާއި، އެ ނޫން ކަރުކަމެއް ކުރުމުގައި ވެސް ބަދަލު އިންސާފާން ކަރުކަމެއްކުރުމަށް، الله ﷻ ކުރައްވާ އަމުރުފުޅެވެ. އަދި، الله ﷻ ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކުގެ ޝުކުރުގައި، މި އަހަރެމެންގެ މުއުމިނުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވައިދިނީ ވެސް.[83]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! ކުރިން މުސްލިމުންގެ ބައެއް ދެމީހަކުމަރާލި، بنو سُلَيْم ވަންހައިގެ ދެ މީހެއްގެ ދިޔަތުގައި އަދާކުރުމަށް ޓަކައި، މާލީ އެހީތެރިކަމެއް ހޯދުމުގެ ގޮތުން، بنو النَّضِيْر ވަންހައިގެ ޔަހޫދީންގެ ގާތަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރު، އެ ރަސޫލާގެ އަޞްޙާބުންގައި، أَبُو بَكْر رضي الله عنه އާއި، عُمَرُ رضي الله عنه އާއި، عَلِي رضي الله عنه އާއި، މި ތިން ސަހާބީން ގެންދަވައިފައެވެ. ދެންފަހު، رَسُولُ اللهِ ﷺ އާއި، އެ ރަސޫލާއާ އެކު، ވަޑައިގެން ތިއްބެވި ތިން ސަހާބީން ވެސް ޝަހީދުކުރާށޭ ގޮތެއް ހަދައި، بنو النَّضِيْر ވަންހައިގެ ޔަހޫދީން އަދަބުވެރިވިއެވެ.

83- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

އެ ހިނދު، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވައި، އެބައިމީހުންގެ އެ ނުބައި ޚަބަރުން،
އެ ރަސޫލާއަށް، އެ ރަސޫލާގެ އަޞްޙާބުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވި ވާހަކަ، މި އާޔަތުގައި،
الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައެވެ.84

وَلَقَدْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ ٱثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًاۖ
وَقَالَ ٱللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْۖ لَئِنْ أَقَمْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَيْتُمُ ٱلزَّكَوٰةَ وَءَامَنتُم
بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُۚ فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٢﴾

﴾12﴿ އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ކިބައިން ކަށަވަރުވުގެންވާ
ބަސްދުދީމާތޭ، الله ﷻ ހިފެއްވިއެވެ. އެ ބަސްދުދީމާތޭގައި އެބައިމީހުން ކަށަވަރުވުމަށް ވަނީ،
ފުރިހަމަ އަޅުކަމް ހަމަޖެހެނި، الله ﷻ އަށް ހަލިބުތުކުރުމަށް، އެބައިމީހުންނަށް ޒަކާތި،
އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި ތަރުތީބުގައިވާ ގޮތުގައިން، الله ﷻ އަށާއި، އެ ރަސޫލުގެން
އެބައިމީހުންގެ ގާތުން، ޖޫނުއްދުވުން ހަސޫރާއަށް ބޮޑުނަބާ ކިޔަމަންވެ، އެ ޖުމްލައިގާ ގޮތަށް،
ފުރިހަމަކޮށް ބަލަހައްޓަވައިދެއްވުމަށެވެ. އަދި، إِسْرَائِيلُ ގެ ދަރިކޮޅުގެ ސޫކޭލާން އަދިސްވެ މިއީ
ބާރަ ނަޤީބުގެ މުޅިއިން ކާނޫނު ނަޤީބަކަށް ފަދަ، އެ ނަޤީބުންގެ ކަންތައްތައް
ބެލެހެއްޓުމަށް ބަލައި، މިފަދަ إِلٰهُ ފިރިއަޅު ޔައްއަކާސްކުރެއްވިއެވެ.

ދުން އެއަށްފަހު، مُوسَى عليه السلام ގެ ދުސްތޫރުދެމެން، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް، الله ﷻ އެންގެވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން، މިފަދަ إِلٰهُ މީހަކަށް ނުވާނެ އެކު ސްޓޭޖްތޮއްވެ. އަދި، މިފަދަ إِلٰهُ ގެ
ބަސްކަމުތަރިކާގައި، ނަރުބުނު ވަނީ މީހަކައި ނުވާނެ އެކު ކުރެވެ.

84– تَفْسِيرُ الْإِمَامِ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيمَان

އުޅޭ، ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ޤާއިމުކުރޭ، ޒަކާތް ދީފިނަމަ، އަދި ރަސޫލުބޭކަލުންނަށް
އެ ބާރުލާ ޢަދާލަތްތެރިކޮށް، ތިމަން إِلٰهُ ޓަކައި ރަނގަޅު ދަރަނިއެއް ދީފިނަމަ،
ފާފަތައް، އެ ތަނުގެ ދަރަނިވެސް ކުރުމުގެ ތެރެއިން ހުރިހާ ފާފަތައް، އެ ތަނުގެ ދަރަނިވެސް
ނަސްރުދީ، ހެޔޮގޮތުގައި ޚަރަދުކޮށްފިނަމަ، ތިމަން إِلٰهُ ފުހެލާ ދޫކޮށް، ތިމަން
إِلٰهُ ވަޢުދުވެވަޑައިގަތުމުގެ ތެރެއިން، ތިމަން إِلٰهُ މަތިން ސުވަރުގެތަކަށް ވަންނަވާނަމެވެ
ހަމަ އެގޮތަށް ވާނަމެވެ. އަދި އެ ހަނދާނެއް ކުރާ ތިޔަބައިމީހުން ޙައްޤުން ނަގާ،
ހަމަހަމަކުރުން، ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަނޑައެޅުން، ތިމަން إِلٰهُ
ފުރުސަތެއްދެއްވާނެތެވެ.

އަދި އެ ބަނީއިސްރާއީލުން ގިނަބަޔަކު ވާދަކުރުމުގެ ދަރުމަ ބަލައިގަތުމުގެ ގޮތަށް
ހިނގަހިނގައި ހުރެ ބަދަލުވިކަން، ތިމަން إِلٰهُ ތިޔަބައިމީހުން ވަޢުދުވާނެއެވެ.
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން، ތިމަން إِلٰهُ ހިއްވަރުދެއްވާ މިވާ ވަޢުދާކޮށްލައިފި ވަރުން،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، އެ ވަޢުދު ހިފެހެއްޓެވެ، ދުނިޔެހަމައި، އެ ވަޢުދު ހިފާ ގޮތަށް
ވަޢުދުކުޑަކުރު ހިނގާދެވުނު ކަމުގެ ތެދުވެރިވެ ނަމަ، ތަނބަރާބެވެ! ފަހު ހަމަކަނަވެރިން،
އެ މީހާ، ސީދާމަގުން އެއްކިބާވެ، މަގުފުރެދިގެން ހިނގައްޖެ މީހެކެވެ.[85]

ދަރިވަރުންނެވެ! إِسْرَائِيلُ عليه السلام އަކީ، إِبْرَاهِيمُ عليه السلام ގެ ފަހަރަ ދަރިކަލުން، إِسْحَاقُ عليه السلام ގެ
ދަރިކަލުން، يَعْقُوبُ عليه السلام އެވެ. އަދި، يَعْقُوبُ عليه السلام ގެ ބަނީ ބުރުތަން ކިޔައިދެވެ. މިހާ،
އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަކީ، يَعْقُوبُ عليه السلام ގެ ބަނީ ބުރުތަންގެ ދަރިފަސްކުރުމުން އައިސް
ތިބި މީހުންނެވެ.

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ لَعَنَّٰهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَٰسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ
عَن مَّوَاضِعِهِۦ ۙ وَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ
إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱصْفَحْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

﴿13﴾ ދެންފަހެ، إِسْرَائِيلُ عليه السلام ގެ ދަރިފަސްކޮޅުން އަރިހުން މިބި ނަޤީބުންގެ ކިބައިން،
މިހެން إِلٰهُ ހިއްޖުވި އެ ވަޢުދުގަނ ބަރުދުލިޔާތީ އެބައިމީހުން އެވައިލިކަމަން ޖަކައި،
މިހެން إِلٰهُ ގެ ދަރުމަތުން އެބަލިހުން ބޭރުކޮށްލައި، މިހެން إِلٰهُ، އެބައިމީހުންނަށް
ދުއްނަތުގެ ހަމަނުވާތީ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކާ، ރަސޫލުންގެ ދައުވަތުން ކުޅޭ ފަށާ
އަސަރުއްނުކުރާ ހަރުކަށި ހިތްތަކެއް ކަމުގައި ލައްވައި، އިލާނުކަމުން މަސްރޫޅުގެންވާ،
ހިތް ހަރުކަށި ބަޔަކު ކަމުގައްލާއި، އެބަދުނަތަކަނ އަދައިގަތުމަން ކުޅޭ ފަސް ބިރުއް
ނުގަނނަ ބަޔަކު ކަމުގައި، މިހެން إِلٰهُ އެބައިމީހުން ލައްވިއެވެ. އެހެންކަމުން،
އެބައިމީހުން ފަރަޖަގޭ، އެބައިމީހުންނަށް ޖަކައި ބާވައިލެއްވުނު ތައުރާތުގެ
އާޔަތްތަކުގައިވާ ބަދަލުތައްކުރި ދަންދަން ނުނ އެހެން ދަންދަނަށް އެ ބަދަލުދައް
ބަދަލުކުރަ، އެ ޢާމުއްގައިވާ ވާހަކައެއް އޮޅުވައިލާނެވެ.

އަދި ތައުރާތުގައިވާ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ، އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސުގެ އެދުމާ އެއްގޮތަށް
ބަދަލުކުރާނެވެ. އެހެންކަމުން، އިޔާގެ ވަގުތު ޔަހޫދީ ބަސްފުޅުތަކާ ކުޅޭ ބަދަލު ކަމުގައި
އެބައިމީހުން ވެއެވެ. އަދި، އެ ޤުރުޢާން އެބައިމީހުންނަށް ދައްކުން ވަރުގެ އިޚްލާސްތެރި،
ނަސޭހަތުގެ ތެރެއިން، ގިނަ ތަކެތި ހަނދުމަކުރުވާ ކަމަށް، އެ ތަކެއްޗަކީ ޝަރުޢުގެ ޙުކުމްތަކުން
އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލިއެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! މިއަދު ވެސް، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގިނަ
ބަޔަކުގެ ކިބައިން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ޚިޔާނާތެއްގެންނަވާނީ، اللهُ سبحانه وتعالى އަނގައި، އެ إِلٰهُ ގެ
ރަސޫލާއަށް، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަމެއް ފާރަވެރިވެ އަދާކޮށްދިނުމަށް ޓަކައެވެ.

އަދި އެ ކަންކަން އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ފިލިވަޑައިގަތުން، ތާއިދީ ދޫކޮށްލައި
ދުވަހުންނަށް ވެސް ދެއެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަދު ބަޔަކު ފިޔަވައި
އެހެން އެނގުން އެ މީހީ، އެބައިމީހުންގެ ކާބަފައިންގެ މަންހަޖުގައެވެ. ފަހެ،
އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުންގެ ކަންތައްތަކާއިބެހިގެން ބަލާނުލައްވާށެވެ ފަރާތުން
ކަމުގައި ވިޔަސް، އިހަ ޙަސަދާ އެބައިމީހުންނަށް ޢަފޫކުރައްވައި މާފުކުރައްވާށެވެ!
އެހެނީ، ހަމަކަށަވަރުން، ހިތްޕާކު މިހާރު ސުއޫދީ ބާއްވާ ކަންތައްތަކަށް
ބަރަކާތް ޢަފޫކުރައްވާ ލޯބިވާ އިޙްސާންތެރިންނަށެވެ، ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.[86]

ދަންނާށެވެ! ކާފިރުންގެ ތެރެއިން، އެ ބަޔަކާއި މުސްލިމުންނާ ދެމެދު ކުރެވިފައިވާ
ޢަހުދުތަކާއި ޢަފޫދީތާ ހިލާފުވެ، އަދިރުވެރިވާ މީހުންނަށް ޢަފޫކުރުން، އެ ވާހަ
މީހުންނަށް ހުރިހާ ޙާލަތެއްގައި ޢަފޫކުރައްވައި، ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ބާވައިލެއްވި ޙުކުމް، އެ إِلٰهُ ވަނީ،
މަންސޫޚުކުރައްވައިފައެވެ. އެއީ، سُورَةُ التَّوْبَة ގެ ފަސްވަނަ އާޔަތުގައި، އެ ސޫރަތުގެ
ޢަދަދިއާ ވަނަ އާޔަތް، ބާވައިލެއްވުމުންނެވެ.[87]

وَمِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذۡنَا مِيثَٰقَهُمۡ فَنَسُواْ حَظّٗا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦ
فَأَغۡرَيۡنَا بَيۡنَهُمُ ٱلۡعَدَاوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ وَسَوۡفَ يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ
بِمَا كَانُواْ يَصۡنَعُونَ ١٤

﴿14﴾ އަދި އިސާގެފާނުގެ ތަބާތެރިންކަމުގައި ދަޢުވާކުރި މީހުންގެ ކިބައިން،
ވަޢުދަށް ޙަޤީޤަތުގައި، މިފަދަ إِلٰهُ ހިފެހެއްޓެވުމަށް ވަޢުދުކުރެއްވީ، ނަސާރާއިންގެ ކިބައިން ވެސް،
ވަޢުދަށް ޙަޤީޤަތުގައި، މިފަދަ إِلٰهُ ހިފެހެއްޓެވިއެވެ.

86– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
87– صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي

އެ ނަސާރާއިންނަށް، عِيسَى عليه السلام އާ ތަބާވެ، އެ ރަސޫލާއަށް ނަސްރުދީ ވާގިވެރިވާ
ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުވާ ބާކީގައި ވެސް، ހިމަނުއްވައިދެއްވި، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެ،
އެ ރަސޫލާއަށް ނަސްރުދީ ވާގިވެރިވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ބާކީ ދެމުންނެވެ. ޝަރުޢީ ގޮތުންނެވެ.
އެ ގޮތަށް ބާކީ ނަސާރާއިންގެ ކިބައިން، الله سبحانه وتعالى ހިއްޖަތް އަރުވާލެއްވިކަމުގައި،
އެބައިމީހުން އަރުވާ ކަނޑައެޅުއްވި ވަކި، الله سبحانه وتعالى ގެ އޯކާތުކަންތައް ބާކީކުރެއްވި،
ދަރުމަވަންތަ، ޢިމާންތެރިޔާއާ އެކު، ހާލަތައް އަޅުކަންކުރުމަށް ހަމައެކަނި، އެ إِلٰهُއަށް
ހިތްފުރެއްވެނީއެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންނަށް ބަޔާއި، އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި އިންޖީލުގައިވާ ހުކުމުން،
الله سبحانه وتعالىއަށް އީމާންވެ، އެ ޙުކުމްގެން އެބައިމީހުންގެ ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުން ރަސޫލާއާ ތަބާވެ،
އެ ރަސޫލާއަށް ނަސްރުދީ ވާގިވެރިވެ، އެ ރަސޫލާއާ ބެހޭގޮތުން ކިޔަމަންތެރިވެ،
އެ ޙުކުމްގައިވާ ގޮތަށް، ޙުކުމްކުރަމުން އަމަލުކުރަންވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ޙުކުމްކުރެއްވި އެންމެހައި
ރަސޫލުންނަށް އީމާންވެ، އެ ރަސޫލުން ގެނައި ދީނާއި ތެދުކުރަންވާނެއެވެ. ނަމަވެސް،
އެބައިމީހުންގެ ކިޔުން އަދި ހައްދުން ކަނޑައެޅި ކަމަކަށް ހަމައެކަނި، އެބައިމީހުން ވެސް
ކަނޑައެޅުއްވި، އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވުން ޙުކުމްގެ އާޔަތްތަކުގެ އެކުލަވިގެން ބަޔަކުކަން،
އިންޖީލުގައި އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވުން ނަސޭހަތްތަކައި، ވައްޔާގެ ތެރޭއިން، ގިނަ ތަކެތި
ހަނދުމަކޮށްދޭކަށްޓަކައި، އެ ޙުކުމް އަމަލުކުރުން އެބައިމީހުން ދަންނަވާލައްވެ.

އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، ފާސިޤުން ގެއްލުން ވެސް، އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ގޯސް ޢަމަލުތަކާއި
މުނާފިޤުކަމާއި ދީނުގެ މުޢާމަލާތުގައި ދެރަވެރިކަމާއި އަދަބުތަކެއް ލިބޭނެކަމަށް، ތިމަން إِلٰهُ ވަޢުދުވެވީ.
ފަހެ، ނަސާރާއިންގެ ތެރޭގައިވާ ތަފާތު މަޒުހަބުތަކާއި ދީނުގެ މުޢާމަލާތުގައި، ފާސިޤު
ގެއްލުން ވެސް ބޮޑުވެއްޖެ ދެރަވެރިކަމާއި އަދަބުތަކެއް ލިބިއްޖެއެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ހިއްޕެވުނު ޢަހުދުމީސާޤުގެ އެބައިމީހުން ކަންތައް ކުރަ
ފޮތުގެ ވާހަކައާއި ޚަބަރު، [illegible]، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، އެބައިމީހުންނަށް،
ﷲ سبحانه وتعالى ދެއްވާނެ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެ ކުރާ ނުބައި ބޮޑު
ޢަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޢަޛާބު، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، އެބައިމީހުންނަށް، ﷲ سبحانه وتعالى
ދެއްވާނެކަން ވެސް ކަށަވަރެވެ.[88]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ތިން އާޔަތުގައި ވެސް ވަނީ، ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން ކުރަ
ޢަހުދާ އެބައިމީހުން ޚިލާފުވެ، އެ ޢަހުދު އުވައިލައި، އެ ދެބައިމީހުން ވެސް ކަންތައް
ކުރި، ޚިޔާނާތްކަމާއި، އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރުމުގެ ނަތީޖާއެވެ.[89]

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ قَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمۡ كَثِيرٗا مِّمَّا
كُنتُمۡ تُخۡفُونَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖۚ قَدۡ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ
نُورٞ وَكِتَٰبٞ مُّبِينٞ ١٥

﴾15﴿ އޭ ފޮތުގެ އަހުލުވެރިން ކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނޭވެ!
ހަމަކަށަވަރުން، މިވަނީ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލުކަމުން ފޮނުއްވުނު އެންމެ ފަހުގެ ރަސޫލާ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެ ރަސޫލާ ވަޑައިގަތީ، ތައުރާތާއި
އިންޖީލުގައިވާ އިލާހީ ޙުކުމްތަކާއި ޚަބަރުތަކުގެ ތެރެއިން، ތިޔަބައިމީހުން،
މީސްތަކުންނަށް ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާކޮށް ފޮރުވައި އުޅޭ ގިނަ ކަންތައްތައް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައި، އެ ކަންތައްތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި
ހާމަކުރައްވައި ދޫކޮށްލައްވާ ބޮޑުކަމުގައެވެ.

88- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
89- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާކޮށް އުޅުނު ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވައި، އެ ރަސޫލާ ދޫކޮށްލައްވާނޭމެއެވެ. އެ ގޮތަށް ދޫކޮށްލައްވަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިގައި ހުރި ނުބައިކަން މާ ބޮޑަށް ބޭޒާރުކުރުއްވުމަށް ޓަކައެވެ. އެއީ، الله ﷻ ގެ މަތިވެރިވަންތަ ރިސާލަތުފުޅެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިސްލާމް ދީނުގެ އަލިގަދަ ނޫރާއި، އެ ދީނުގެ ޙުކުމްތައް، ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ފޮތް، ކީރިތި ޤުރުއާން އެ ވަނީ، الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އައިސްފިއެވެ.[90]

ދަންނާށެވެ! މަގުފުރެދުމާއި ޖާހިލުކަމުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރޭގައި މީސްތަކުން ވަނިކޮށް، الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުން، އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ ގާތަށް އިސްލާމް ދީނުގެ އަލިގަދަ ނޫރު އައިސް، އެ ދީނުގެ ޙުކުމްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ފޮތް، ކީރިތި ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ފޮތް ބާވައިލެއްވުމަށް ފަހު، އެ ފޮތުގެ ނޫރުން އަލިކަން ލިބިގަތް ކޮންމެ މީހަކަށް ތެދުމަގު ފެންނާނެއެވެ. އަދި ކީރިތި ޤުރުއާނަކީ، ބަޔާންވެގެންވާ ފޮތެއް ވެސް މެއެވެ. އެހެންކަމުން، ދީނީ ކަންތައްތަކާއި ދުނިޔަވީ ކަންތައްތަކުގައި، ޢަބްދުކަލުންނަށް ބޭނުންވާ ހުރިހައި ކަމެއްގެ ވާހަކަ އެ ފޮތުގައި އެކުލެވިގެން ވެއެވެ.[91]

އަދި، ކީރިތި ރަސޫލާއަކީ، الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުން ފޮނުއްވިގެންވާ ޙައްޤު ރަސޫލުކަން ސާބިތުވާ ދަލީލެއް ކަމުގައި ވެސް މި އާޔަތްވެއެވެ. އެހެނީ، ޔަހޫދީންނާއި [illegible] ކަމުގައި، އެ ރަސޫލާ [illegible] އެކު ވެސް، އެބައިމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައިހުރި ވާހަކަތައް، އެ ރަސޫލާ ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ.

90- التَّفْسِيرُ الْكَبِيرُ مَفَاتِيحُ الْغَيبِ لِلْإمَامِ فَخر الدِّينِ الرَّازِي
91- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެ ރަސޫލާ ބަޔާންކޮށްދެއްވީ އެބައިމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައިހުރި ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން
އެބައިމީހުން ފޮރުވައިގެން އުޅުނު ކަންތައްތަކެވެ. އެ ކަމުން އެނގި ޔަޤީންވަނީ،
އެ ކަންތައްތައް، އެ ރަސޫލާއަށް އެނގިވަޑައިގަތީ، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްދެއްވުމުންނެވެ.[92]

يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ
إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

﴿16﴾ ﷲ ﷻއަށް ރިޟާވާ ގޮތް ބަލަހައްޓާ މީހުންނަށް، އެ إِلٰه ރުހިވޭގޮތްތަކާ މަގުން ހިނގައި،
އެ إِلٰهގެ އަދަބުން މިންޖުވުމަށް އެދޭ މީހަކަށް، ސަލާމަތްކަމާއި އަމާންކަމުގެ މަގުތަކަށް،
ﷲ ﷻ، އެ ފޮތުން، މަގުދައްކަވައެވެ. އެ މަގުތަކަކީ، ސުވަރުގެ ދޮރުހިލަ މަގުތަކެވެ.
އަދި އެ ފޮތުން އިސްލާމީދީނުގެ، އެ ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް އުޅޭ މީހުންނަށް، ހިތްހަމަޖެހޭ
ތެދު މަގުން ހިނގުމުގެ ތައުފީޤު، އެ إِلٰه ދެއްވައެވެ. އަދި، އެ إِلٰهގެ އިރާދަފުޅުން،
ކާފިރުކަމުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން އެބައިމީހުން ނެރުއްވައި އީމާންކަމުގެ އަލިކަމާ
ދިމާއަށް އެބައިމީހުން ވައްދަވައެވެ. އަދި ސީދާވެގެންވާ ބައްދު ދީނުގެ މަގަށް،
އެބައިމީހުންނަށް މަގުދައްކަވައެވެ.[93]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނަކީ ދީ އާޚިރަތާއި ދަނީ، ﷲ ﷻ ބާވައިލުއްވި ކީރިތި ޤުރްއާނަކީ،
ކަނޑައެޅި ކަމެވެ. އަދި، ކަމު އިލްމު ރަސޫލާއާއި، އެ ރަސޫލާއަށް ދެއްވާން
ފޮނި ބަސް ގޮތުން ތައްތަކަތި، އަޙްކާމުތަކާއި، އައިސްކުރިމާ ވާހަކަތައް ފޮތުގެ
އަހުލުވެރިން ސިއްރުކޮށްފައި ވިނަދެ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި އެ ވާހަކަތައް
ފާޅުކޮށްދީ ވާހަކައެވެ.[94]

92- صَفْوَةُ التَّفَاسِير لِلشَّيْخ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي
93- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
94- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي

لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ
مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِى
ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ
وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

﴾17﴿ ހަމަކަށަވަރުން ވެސް، مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން الْمَسِيحُ عِيسَى عليه السلام އަކީ، الله سبحانه وتعالى ކަމުގައި ބުނި މީހުން އެ ވަނީ ކާފިރުވެފައި ކަން ކަށަވަރެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! عِيسَى عليه السلام އަކީ، الله سبحانه وتعالى ކަމުގައި ބުނާ ނަސާރާއިންނަށް ތިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! މިތަބައިމީހުން މިޔަ ބުނާ ފަދައިން، عِيسَى عليه السلام އަކީ، الله سبحانه وتعالى ކަމުގައި ވަނީ ނަމަ، ދަންނާށެވެ! الْمَسِيحُ عِيسَى عليه السلام އާއި، އެ ރަސޫލާގެ މަންމާފުޅާ އަދި ބިމުގައި ވާހައި ބަޔަކު ހަލާކުކުރައްވަން، الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރައްވައި މިންވަރުކުރައްވައިފި ނަމަ، الله سبحانه وتعالى ގެ އިރާދަފުޅާ ދެކޮޅުހަދައި، އެ ކަން އެ ގޮތަށް ހިނގިއަ ނުދީ މަނާކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެން ވަނީ، ދެން ކާކަށްހެއްޔެވެ؟

އަދި، الله سبحانه وتعالى ގެ މިންވަރުކުރެއްވުން ހުރަސްއަޅައި، އެ إِلٰهُ ގެ އިރާދަފުޅާ ދެކޮޅަށް އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވާއިރު، އެ ކަމުން އެނގެ ކަށަވަރުވެ ދަނޭންވަނީ، الله سبحانه وتعالى މީ އެއްކައުވަންތަ إِلٰهُ ކަމެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންވެ، عِيسَى عليه السلام އާއި، އެ ރަސޫލާގެ މަންމާފުޅާ އަދި އެންމެހައި ޚަލްޤުތަކުންނީ، الله سبحانه وتعالى ގެ މަޚްލޫޤުން ކަމެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހައި ތަކެއްޗަކާއި އެ ތަކެތީގެ ވެރިކަން، ޚާއްޞަވެ މިލްކުވެގެން ވަނީ، الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

އެހެންކަމުން، ކޮންމެ އެއްޗެއް ވެސް، އެ އެއްޗެއް އުފެއްދެވުމަށް، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗަކުން އުފެއްދަވައި ހެދިފުޅުކުރައްވައި ފުޓުދަރަށް ނުކުމެވައިގެއްވެ. ވީމާ، އެ ކަމުން އެނގި ސާބިތުވަނީ، الْمَسِيحُ عِيسَى عليه السلام އަކީ، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ބަޝަރީއުން ޚުލްޤުވިގެންވާ ބަޝަރަކު ކަމެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ގެ އަޅުވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން އަޅަކުކަމެވެ. ހަމަހަމަކުރެވޭނީ، اللهُ سبحانه وتعالى އީ، ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ إِلٰهެވެ. ފަހެއެކު، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ބާރުފުޅާއި އިރާދަފުޅުގެ ދަށުން، އެ إِلٰهُ ގެ ބިލްކުއްޔާ ނިޔާކަތު ޚާއްޞަ މަޚްލޫ، އެ إِلٰهަށް ނުކުރެއްވޭނޭ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ. ކަން މިހެން ހުރީމާ އެކު، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ކުދްރަތުގެ ނިޝާނެއްކަމުން، ބަފައިކަލޭގެ އަދި މަންމައިކަލޭގެ ވެސް ނެތި، ބިމުގެ މަޓިން، آدَمُ عليه السلام އުފެއްދެވިއެވެ.

އަދި، آدَمُ عليه السلام ގެ އަރިހަރިފުޅުގެ ގޮތު ކަރިހާރުން، حَوَّى عليها السلام އުފެއްދެވިއެވެ. އެއީ، މަންމައިކަލޭގެ ނެތިއެވެ. އަދި ބަފައިކަލޭގެ ނެތި، މަންމައިކަލޭގެ ލިބިގެން عِيسَى عليه السلام އުފެއްދެވިއެވެ. އެ ތަކުރާރު އުފެއްދެވުމަށް، اللهُ سبحانه وتعالى އިރާދަކުރެއްވީ ހިނދު، مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ގުޑުންދާއެއް ތެރެއަށް ފުމެއްލެވުމަށް، جِبْرِيلُ عليه السلام އަށް، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ، އެ ކަމަނާގެ ގުޑުންދާގެ ތެރެއަށް، އެ މަލާއިކަތާ ފުމެއްލެވުމުން، عِيسَى عليه السلام އަރިހުގެން އެ ކަމަނާ އާބާސްވެ ރިހުންނިވިއެވެ.[95]

وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥۚ قُلۡ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمۖ بَلۡ أَنتُم بَشَرٞ مِّمَّنۡ خَلَقَۚ يَغۡفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُۚ وَلِلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَاۖ وَإِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ١٨

95- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴿18﴾ ޔަހޫދީން ވެސް އަދި ނަޞާރާއިން ވެސް ބުންޏެވެ. “ހަމަކަށަވަރުން،
ތިމަންމެންނަކީ، الله ﷿ ގެ ދަރިންނިމުއެވެ. އަދި، އެ إِلٰه ލޯބިވެވޭގެންވާ
މީހުންނިމުއެވެ.” އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެބައިމީހުންގެ އެ ވާހަކަތަކަށް ރައްދުދެއްވައި،
އެބައިމީހުންނަށް، ދެން ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަކީ، الله ﷿ ލޯބިވެވޭގެންވާ
ބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ބުނާއިރު، ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން،
އެ إِلٰه، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަދާބުދެއްވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި ކިއެއްތަ!
ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ވެސް، އެ إِلٰه ހެއްދެވި އާދަމުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިންވާ ބައެކެވެ.

ފަހެއެކު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، ހެޔޮލަފާ ބަޔަކު ކުރާ މީހުންނަށް ސުވަރުގޭގެ
މަތިވެރި ނިޢުމަތުން ފުރިގެންވާ ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން،
ނުބައި އަމަލު ކުރާ މީހުންނަށް ނަރަކައިގެ ގަދަފަދަ އަޛާބު ދެއްވާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި
އެ މީހެއްގެ ފާފަ ފުއްސަވަމުން، الله ﷿ އިރާދަކުރުއްވި މީހެއްގެ ފާފަ ފުއްސަވަމެވެ.
އަދި އެ މީހަކަށް އަޛާބުދެއްވަމުން، އެ إِلٰه އިރާދަކުރުއްވި މީހަކަށް އަޛާބުދެއްވަމެވެ.

އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެތާކުގައި ވާހައި އެއްޗެއްގެ މިލްކުވެރިކަން ނިސްބަތްވެގެންވަނީ،
ހަމައެކަނި، الله ﷿ އަށެވެ. ފަހެއެކު، އެ إِلٰه ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް ހައްދަވަނީ، އެ إِلٰه އިރާދަކުރައްވާ
ގޮތަކަށް ކަށަވަރެވެ. އަދި އެންމެހައި ހަށިގެންތަކުން މަރުވެ، ދުނިޔެ ފަނާވެ
ނިމިދިއުމަށް ފަހު، ހުރިހާ ބަޔަކާއި ތަކެއްޗަކާއި އަނބުރާދާނީ، އެ إِلٰهގެ
ހަޟްރަތަށެވެ. އެ ދުވަހު، އެ إِلٰهގެ އަޅުތަކުންގެ މެދުގައި އިންސާފުން ނިޔާކުރައްވައި
ހިސާބުކުރައްވައި، ކޮންމެ އަމަލަކަށް އެ އަމަލަކާ އެއްގޮތަށް ޖަޒާ
ނުވަތަ ސަޒާ، އެ މީހަކަށް، އެ إِلٰه ދެއްވާނެއެވެ.[96]

96- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! ޔަހޫދީން ބުނެ އުޅޭ ނަޞާރާއިން، اللهُ ﷻ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ ބަޔަކު ކަމުގައި
އެބައިމީހުން ވަނީނަމަ، ދުނިޔެ މަތީގައި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް،
ޤަތުލުކުރުން މިސްޚުކުރައްވައި، އަނެއް ބަޔަކު އާޚިރަތުގައި ނަރަކައިން ޢަޛާބުކުރައްވައި،
އެއަށްފަހު އާޚިރަތުގައި ނަރަކައިގެ ގަދަފަދަ ޢަޛާބު އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނީ ވެސް،
ކަން ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން، އެ إِلٰهُ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ ބޮޑަށް އުޅޭން
އެއްވެސް މީހަކަށް ކިތަންމެ ކުޑަ ޢަޛާބެއް ވިޔަސް، އެ إِلٰهُ ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން، މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން، އެ إِلٰهُ ގެ އަޅުތަކުންނަކީ ކިޔަމަންތެރިވާ
މީހުންނަށް ދޭނެ، އެ إِلٰهُ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ ބަޔަކެވެ.[97]

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ قَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمۡ عَلَىٰ فَتۡرَةٖ مِّنَ ٱلرُّسُلِ أَن تَقُولُواْ مَا جَآءَنَا
مِنۢ بَشِيرٖ وَلَا نَذِيرٖۖ فَقَدۡ جَآءَكُم بَشِيرٞ وَنَذِيرٞۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ١٩

﴿19﴾ އޭ ފޮތުގެ އަހުލުވެރިން ކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން،
عِيسَى عليه السلام ރަސޫލުކަލުމައިގެން ފޮނުއްވުމުގެ ފަހުން، ރަސޫލުން ފޮނުއްވުން މެދުކެނޑިފައި
ހުރިހިނދު، ނަބިއްޔާގެ ރަސޫލަކަށް ބޭނުންވެފައިވާ ހާލަތެއްގައި، މިހާރު إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ
ފޮނުއްވުން ރަސޫލާ މިއަހަރުމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން، ބަޝީރު ނަޛީރު ހިނގާދާ
މަގަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށްދީފާނޭ ބަޔާނެއް ނާންނާނޭ ހެދިއްވީމެވެ. ސުއާލުކުރެއްވީމެވެ. اللهُ ﷻ،
އެ ރަސޫލާ ފޮނުއްވީ، މިއަހަރުމެންގެ ގާތަށް އެއްވެސް ރަސޫލަކު ވަޑައިގެން، އުފާވެރިކަމުގެ
ޚަބަރު ވިޔަސް އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ވިޔަސް ދެއްވައިފައި ނުވާ ކަމުގައި
ދަންނަވައި، اللهُ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައި، ޢުޛުރުވެރިވުމުން ހަރަދާނާ ދެއްވާކަށް
އެއްވެސް ޙުއްޖަތެއް އަދި ބަހަނާއެއް ވިޔަސް ނެތުމަށްޓަކައެވެ.

ވަނީ، އެ ރަސޫލާ ވަޑައިގަތީ، اللهُ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވާ މުއުމިނުންނަށް ސަވާބުގެ ދެއްވާނޭ ކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރާއި، އެ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ފުރަގަސް ނުކިޔަމަންތެރިވާ ކާފިރުންނަށް ނަރަކައިގެ ވޭންދެނިވި ޢަޛާބު ދެއްވާނޭ ކަމުގެ ބިރުވެރި ޚަބަރު ދެއްވާ ބާލުކޮތުގައި ކަން ކަށަވަރެވެ.

ޝައްކެއްނެތެވެ. އެ ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން، އެ ހުރިހައި ކަމެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް ވަނީ، اللهُ ﷻ ގެ ބަސްފުޅުތަކުގައި، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުން ދައްކާނޭ އެއްވެސް ބުރުޤަތެއް އަދި ދުނިޔޭގައި ވިޔަސް ނުނިކުންނާނެ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ އީ، އެ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކާ އަޅުކަންކުރުން ތަޤްވާވެރިވުމާއި، ނުކިޔަމަންތެރިވެ ފާފަ އަޅުކަންކުރުމުން ބަދަލުކުރެއްވުމަށް އަދި ކޮންމެ ކަމެއްގެ ޙަޤީޤަތް، ކަށަވަރުކޮށް ދަންނަވާނީ إِلٰهُ އެވެ.[98]

ދަންނާށެވެ! މީސްތަކުންގެ ގާތަށް ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމާއި، ނަބިއްޔަކާ އަދި ރަސޫލަކުން ނެތި ދުވަސްވެފައިވާ ޒަމާނެއްގެ ފަހުން، مُحَمَّدُ ﷺ ފޮނުއްވުމާއި، މި ކަންކަމަކީ، اللهُ ﷻ ގެ ކަރުނަވެރިކަމުގެ ކަމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކަންކަމެވެ.[99] އަދި ހަމަ އެހެންމެ، عِيسَى عليه السلام ގެ ރަސޫލުކަމާއި، مُحَمَّدُ ﷺ ގެ ރަސޫލުކަމާ ދެމެދު، ހަ ސަތޭކަ އަހަރު ފަތްރަތުގައި ވެސް ވެއެވެ.[100] އަދި އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި، އެއްވެސް ނަބިއްޔަކު އަދި ރަސޫލަކު ވިޔަސް، މީސްތަކުންގެ ގާތަކަށް ނުފޮނުއްވައެވެ.[101]

98- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

99- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

100- الْجَوَاهِرُ الْحِسَانُ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ أَبِي زَيْدٍ الثَّعَالِبِي

101- صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدٍ عَلِي الصَّابُونِي

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ތިން އާޔަތުގައި ވަނީ، ނަޞާރާއިން ގެންގުޅޭ ބާޠިލު ޢަޤީދާތަކުގެ ވާހަކައާއި، ތިމަންމެންނަކީ މާ ހަނގަޑުބައެއް ކަމަށާއި، މާ މަތް ބަޔަކު ކަމުގައި ބުނެ، ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން ދައްކައި އުޅޭ ބޭކާރު ހިޔާލު ބައެއް ވާހަކަތަކުގެ ވާހަކައެވެ.[102]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! އެ ދުރަބަދަރިކަލުންނަން، اللهُ ﷻ ބުއްސަވަނުންފުޅުއްވި ابنُ عبَّاس رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމުގައި ވެއެވެ. عِيسَى عليه السلام ގެ ރަސޫލުކަމާއި، مُحَمَّدُ ﷺ ގެ ރަސޫލުކަން ދޮގުކޮށް، ޔަހޫދީން ބުނެމުން ކަމުގައި ވެއެވެ. مُوسَى عليه السلام އަށް ފަހު އެއްވެސް އާދަމުގެ ދަރިއަކަށް، اللهُ ﷻ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބާވައް ނުލައްވައެވެ. ފަހުން، އެބައިމީހުންގެ އެ ވާހަކަތަކާ ދޮގުކުރުމަށް، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[103]

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا وَءَاتَىٰكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٠﴾

﴿20﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް، اللهُ ﷻ ދެއްވި ބައެއް ނިޢުމަތްތައް ހަނދުމަކޮށްދިނުމަށް، އެ ރަސޫލާގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް، އެ ރަސޫލާ އަމުރުކުރެއްވި ހިނދު، ކަންތައް ހިނގައިދިޔަ ގޮތުގެ ވާހަކަ، އިބަ ރަސޫލާ މިސްތަރުކުންނަން ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް، އެ ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ ޤައުމުގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް، اللهُ ﷻ ދެއްވި ނިޢުމަތްތައް ހަނދުމަކުރޭ، އެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ދައްކާށެވެ!

102- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

103- الجَوَاهِرُ الحِسَانُ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ أَبِي زَيْدٍ الثَّعَالِبِي

އެހެނީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިމާޔަތުގެ ދަރު ބައްޕާންކަކަށްފުދުމަން ބަޔަކި، الله ﷻ ވަނީ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ރަސްކަލުންނާއި ނަބިއްޔުން ލައްވައިދެއްވި. އަދި ޖިބްރީލުންނާއި
އާނގާ ދަރުމުގެ މީހުންގެ އަމިއްލައި ގުރުބާނީގެ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަނީކަން،
الله ﷻ ވަނީ، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތްކުރައްވައި،
ދުނިޔަވީ ފުދުންތެރިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެރިންނާއި
ޚަސްލަތުން ކަމުގައި ލައްވައިދެއްވި. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޒަމާނުގައި އުޅުނު
އެއްވެސް އެހެންބަޔަކަށް ނުދެއްވާ ނިޢުމަތްތައް، އެ إِلٰهُ ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ދެއްވައިދެއްވި.104

ޤައުމުންނޭވެ! مُوسَى عليه السلام ގެ ޒަމާނުގައި އުޅުނު އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކަށް ނުދެއްވައި،
ހަމައެކަނި، އެ ބަރަކާތްގެ މުޤައްދަސް، الله ﷻ ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކުގެ ތެރޭގައި،
އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ޖަމާޢަތްގެ ނަބިއްޔުން ފޮނުއްވުމައި، އެބައިމީހުންގެ
ތެރޭގައި ބޮޑެތި ރަސްކަލުން ލެއްވުމައި، އެބައިމީހުންނަށް ބަޔަކި އުޅުން މަންނާއި
ސަލްވާ ބާވައިލެއްވުމައި، ހިލަގަނޑުން ފެންއަރުއްވުމައި، ވިލާގަނޑުން
ހިޔާވަހި ލެއްވުމައި ދެއްވުމާ އަދި މި ނޫން ވެސް އެތައް ކަމެއް ހިމެނެއެވެ.105

يَٰقَوۡمِ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡأَرۡضَ ٱلۡمُقَدَّسَةَ ٱلَّتِي كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمۡ وَلَا تَرۡتَدُّواْ عَلَىٰٓ أَدۡبَارِكُمۡ
فَتَنقَلِبُواْ خَٰسِرِينَ ﴿٢١﴾

﴿21﴾ އަދިވެސް، مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް، އެ ބަސްފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ.

104– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي وَالتَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
105– صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي وَتَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ لِلشَّيْخِ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ

”އޭ އަހުރެމެންގެ ޤައުމުގެ މީހުންނޭވެ! بَيْتُ الْمَقْدِسْއާއި އެ ރަށުގެ ވަށައިގެންވާ ޠާހިރު ބިމަށް، ތިޔަބައިމީހުން ވަންނާށެވެ! ޝައްކެއްނެތެވެ. އެ ބިމަކީ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ބިމަކަށް ވަންނާނޭ ބިން ކަމުގައި، އެ ރަށުގައިވާ ކާފިރުންނާއި ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަކުރާނެ ކަމުގައި، އެ ބިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނޭ ކަމަށް، ވަޢުދުކުރައްވައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޓަކައި، اللهُ ﷻ ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ބިމެކެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުން، އެ ބިމުގައި އުޅޭ ގަދަފަދަ ޖައްބާރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ދޫކޮށްލައި، ހަނގުރާމައިން ފުރަގަސްދީ އެނބުރިގެންނުދާށެވެ! އަދި އެ ޖައްބާރުންދެކެ ބިރުގަނެ، ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުން ދުވެ ނުފިލާށެވެ! އެހެނީ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ގޮތަށް އަމަލުކޮށްފި ނަމަ، ދުނިޔޭއާއި އާޚިރަތުގެ ގެއްލުން އުފުލަނިވި ބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވެދާނެއެވެ.“[106]

ދަންނާށެވެ! الْإِمَامُ أَبُو جَعْفَرِ الطَّبَرِي ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. އެ ބިމަކީ، ފުރާތުކޯރުން ފެށިގެން، މިޞްރުގެ ޢަރީޝް، މި ނަން ކިޔާ ހިސާބު ދެމެދުގައިވާ ބިމެވެ.[107] އަދި، بَيْتُ الْمَقْدِسْގެ ބިމަކީ، ގިނަ ނަބީބޭކަލުންގެ ނަބިއްޔުން ދިރިއުޅުއްވި ބިމެވެ. އަދި އެ ބިމަކީ، މުއުމިނުންގެ ވަޠަން ވެސް މެއެވެ. އެހެންކަމުން، بَيْتُ الْمَقْدِس މި ނަމުން އެ ރަށަށް ނަންދެވުނެވެ.[108]

قَالُواْ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ فِيهَا قَوۡمٗا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدۡخُلَهَا حَتَّىٰ يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا فَإِن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا فَإِنَّا دَٰخِلُونَ ٢٢

﴿22﴾ مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުން، އެ ރަސޫލާއަށް ދަންނަވައެވެ.

106- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
107- تَفْسِيرُ جَامِعِ الْبَيَانِ لِلْإِمَامِ مُحَمَّدِ بن جَرِيرِ الطَّبَرِي
108- أَنْوَارُ التَّنْزِيلِ وَأَسْرَارُ التَّأْوِيلِ لِلْإِمَامِ نَاصِرِ الدِّينِ الْبَيْضَاوِي

”އޭ مُوسَى عليه السلام އެވެ! ހަމަކާށަވަރުން، އެއްވެސް ބައެކަށް ބަލިންނުކުރެވޭ ފަދަ
ނުރަނާ ގަދަފަދަ ޖެއްބާރު ބައެކު އެ ބިންގައި އެބަ ތިއްބެވެ. އަދި ހަމަކާށަވަރުން،
އެބައިމީހުން ހަނގުރާމަކުރުވާ ފަދަ ކުޑަތަނަކާއި، އާރާއިބާރު، ތިމަންމެންނަކަށް
ދިމިގެންއެ ނުވެއެވެ. ފަހެއެކު، އެ ބިންގައި އެބައިމީހުން ތިބިހައި ހިނދަކު، އެ ބިމަށް
ވަންނާނީ، ދުވަހަކު ވެސް ތިމަންމެންނަކީ ކުރުވާނޫ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެންއެކަމަކު،
ހަނގުރާމައާ ނުލައި އެބައިމީހުން އެ ބިމުން ނުކުމެއްޖެ ނަމަ، ތިމަންމެންނި
ހަމަކާށަވަރުން ވެސް، އެ ބިމަށް ވަންނާނީ ބައިޖީވެއެވެ.“109

ދަންނަށެވެ! ބަރަކާތްތެރިކުރެއްވިގެންވާ بَيْتُ الْمَقْدِسُ ގެ ބިމަށް ވަންނަމަށް،
مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެމީހުން، ތަރުދީދުވެރިވި، الله سبحانه وتعالى ހަމަޖައްސަވާފައިވާ، އެ ބިމަށް
ނުވަދެ މިސްރަށް އަނބުރާ ދިއުމަށް، ތަރުދީދު ގަސްތުކުރީއެވެ. އެއީ، بَيْتُ الْمَقْدِسُ އާއި
އެ ބިމުގެ ވަރަށްގެންވާ ބާރުގަދަކަމުގެ ދިރިއުޅޭމީހުން ދިމާ ބޮޑެތި މީހުން ދެކެ،
ނުހަނު ބޮޑެތި ހަށިގަނޑު ބިރުގަތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެ ދުވަސްވަރު،
بَيْتُ الْمَقْدِسُ އާއި އެ ބިމުގެ ވަރަށްގެންވާ ބާރުގަދަކަމުގެ ދިރިއުޅޭމީހުން ދިމާއި ބަލާފިޔަން
ކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި އެ ބަލާފިޔަނަކީ، هُودُ عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅުން
އައިސްތިބި، ނުހަނު އިސްކޮޅުން ދިގު، ބޮޑެތި ބިހަ އަދި ހަނގުރާމަކުރުމަށް އެހައިގެ
ކުޑަތަނަ ގަދަފަދަ ބައެކެވެ.110

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمَا ٱدۡخُلُواْ عَلَيۡهِمُ ٱلۡبَابَ فَإِذَا دَخَلۡتُمُوهُ
فَإِنَّكُمۡ غَٰلِبُونَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٢٣﴾

109- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وَزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
110- تَفْسِيرُ الْإِمَامِ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ وَتَفْسِيرُ الْكَشْفِ وَالْبَيَانِ لِلْإِمَامِ الثَّعْلَبِي

﴿23﴾ مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން، الله سبحانه وتعالى އަށް ބިރުވެތިވާ އަދި، އެ ރަސޫލާގެ ކޫރުޢު ދަޢީން އެބައިމީހުންނަށް ކުރެއްވުނު އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ހެޔޮ ތައުފީޤާއި އީމާންކަމުގެ ނިޢުމަތް، އެ إِلٰهُ ދެއްވައިފައިވާ ތެދުވެރި އިޚްލާޞްތެރި ދެ މުއުމިނަކު، އެ ބައިމީހުންގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް ބުނެއެވެ.

”އޭ އަހުރެމެންގެ ޤައުމުގެ މީހުންނޭވެ! مُوسَى عليه السلام ގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުވެގެން ދިޔޭ، އެ ގަދަފަދަ ޖައްބާރު ކާފިރުން ދިރި ރަށުގެ ދޮރާށިން ތިޔަބައިމީހުން ވަދެގަންނާށެވެ! ޝައްކެއްނެތެވެ. ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުވެގެން ދިޔޭ، އެ ރަށުގެ ދޮރާށިން ތިޔަބައިމީހުން ވަދެގަންނި ނަމަ، الله سبحانه وتعالى ގެ އިރާދަފުޅާ ގުޅިގެން، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ތިޔަބައިމީހުން ގަދަވާނެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަސްރުލިބިދާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަކީ، الله سبحانه وتعالى ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރާ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޮތުން، އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި ރަސޫލާ مُوسَى عليه السلام ގެންނެވި ރިސާލަތާއި ތަބާވެ، އެ ރަސޫލާ ގެންނެވި ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރާ ތެދުވެރި އިޚްލާޞްތެރި މުއުމިނުން ކަމުގައި ވާނަމަ، ހުރިހާ ކަމެއްގައި، ހަމައެކަނި، الله سبحانه وتعالى އަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަކީލުކުރަންވާނެއެވެ! ޙައްޤުން، ތިޔަބައިމީހުންނަކީ، އެ إِلٰهُ ނަށް ބުރުދެއްވާނެތެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ! ހުރިހާ ކަމެއްގައި، ހަމައެކަނި، الله سبحانه وتعالى އަށް ވަކީލުކުރުމަކީ، ފުރިހަމަ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ އަދި އީމާންކަން ލާޒިމުކުރާ ކަމެކެވެ.“[111]

111- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނަވާށެވެ! مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވާ
އަދި، އެ ރަސޫލާގެ ދުރުބު މަތީން އެބައިމީހުންނަށް ކުރެއްވުން އަމުރުފުޅަކަށް
ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ގޮތް ތައުލީމާއި އީމާންކަމުގެ ނިޢުމަތް، އެ إِلٰهُ ދެއްވައިފައިވާ
ތެދުވެރި އިޚްލާޞްތެރި ދެ މުއުމިނުން ކަމުގައި މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައިމިވާ
ދެ މުއުމިނުންނަކީ، يُوشَعُ عليه السلام އާއި، كَالِبُ عليه السلام އާއި، މި ދެ ބޭކަލުން ކަމުގައި
ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އަދި އެ ދެ ބޭކަލުންނަކީ، إِسْرَائِيلُ عليه السلام ގެ ދަރިފަސްކޮޅުން
އައިސް ތިބި، ބާރަ ޤަބީލާގެ މީހުންގެ ތެރެއިން، الله ﷻ ޚިޔާރުކުރެއްވި
ބާރަ ނަޤީބުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނިވަޑައިގެންނެވި ދެ ބޭކަލުން ކަމުގައި ވެސް
ރިވާވެފައި ވެއެވެ.[112]

قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّا لَن نَّدْخُلَهَآ أَبَدًا مَّا دَامُوا۟ فِيهَا فَٱذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَٰتِلَآ إِنَّا هَٰهُنَا قَٰعِدُونَ ﴿٢٤﴾

﴿24﴾ يُوشَعُ عليه السلام އާއި، كَالِبُ عليه السلام ދެއްކި ނަސޭހަތް ޤަބޫލުނުކޮށް، مُوسَى عليه السلام ގެ
ޤައުމުގެ މީހުން އެ ރަސޫލާއަށް ދަންނަވިއެވެ. "އެ ޖައްބާރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް
ތިމަންމެންނަން ހިތްވަރުދެއްވައި، އެ ކަލުގައި ވަރުބަލިކުރުމެވެ، ތިބާގެ ވަގުތު
ނަންގަވައި ނުދައްވާނެއެވެ! އެހެނީ، އެ ގަދަފަދަ ޖައްބާރުން އެ ބަރުގައި މިހިރައި
ހިނދަކު، އެއްގޮތަކަށް ވެސް މިތަނަށް އެ ބަޔަކަށް ނުވަންނާނެއެވެ. ވީމާ،
ތިބާގެ އަރިހުގައި، ތިބާގެ ވެރި رَبُّ ވޮޑިގެންވާ ބާރު، އެ ބަޔަކާ ވަޑައިގެން،
ތިބާއާއި ތިބާގެ ވެރި رَبُّ އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ![113]

112- تَفْسِيرُ الْكَشْفِ وَالْبَيَانِ لِلْإِمَامِ الثَّعْلَبِي وَصَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي
113- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެން ވާނީ، ހަނގުރާމަނުކޮށް، އިރީނދެލައިގެން
މި ތާނގައި ތިބޭނީ ބަހައްޓާ ކަމުގައެވެ.''114

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މިވާ ބަސްފުޅުތަކުން، ޔަހޫދީންގެ ކިބައިގައިހުރި
ބުޒުދިލްތެރިކަމާއި، ނުބައި ނުކިޔަމަންތެރިކަމާއި، ގޮތްދޫކޮށްލުމާއި، مُوسَى عليه السلام ގެ އަރިހުގައި
ބަސްދަންނަވަމުންދިޔައީ ކުޑަ ވެސް އަދަބެއް ނެތްކަން ނުހަނު ސާފުކޮށް އެނގެއެވެ.
އަދި ހަމަ އެހެންމެ، مُوسَى عليه السلام ގެ އަރިހުގައި އެބައިމީހުން އެ ދަންނަވާ ބަހަކީ
ކުފުރުވެރިކަން ހިމެނޭ ބަހެއް ވެސް މެއެވެ.115

އަދި ދަންނާށެވެ! ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު، ސަހާބާއި މަޝްވަރާކުރެއްވި
ކަމު އިތުރު ރަސޫލާގެ އަސްހާބުންގެ ތެރެއިން ކުރިއަށް ތިއްބެވި، އަސްހާބުންނާ
މަޝްވަރާކުރައްވަމުން، އެ ރަސޫލާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ''އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!
މި ޤައުމަށް އެ އަންނަ ދަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަސްވާކަށް، ތިމަން ހަނގުރާމައަށް
ދެއްވުމަށް، الله سبحانه وتعالى ވަޢުދުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ، ގުރައިޝުގެ ވަނަވައިގެ ޤާފިލާ
ނުވަތަ ހަނގުރާމަ ކާމިޔާބެވެ.''

އަދިމި ޖަޒީރާއިން ވިދާޅުވުމުން ފަހު، އެ ރަސޫލާގެ އަސްހާބުން ފުޅުދެއްކެވުމަށްފަހު
ބޭފުޅުންގެ އަޅުގަނޑުމެން ފަހު، ވަކި ގޮތެއް ނުނިންމަވައި ތިއްބެވި ވަގުތު
އިންސާރީންނާ، الْمِقْدَادُ بْن عَمْرٍو رضي الله عنه ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ!
އިބަ ރަސޫލާއަށް، الله سبحانه وتعالى އަމުރުކުރައްވާ ތަނަކަށް، އަޅުގަނޑުމެން
އިބަ ރަސޫލާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

114– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةَ
115– صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي

ބަނީ އިސްރާއީލު ބާވައިގެ މީހުން، مُوسَى عليه السلام އަށް ދެންނެވި ޖަވާބުން، «اذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَٰهُنَا قَاعِدُونَ» މިތަނުގައި އަޅުގަނޑުމެން ހުންނާނަމެވެ. މި ބަހުގެ މާނައީ: "ތިބާގެ އަރިހުގައި، ތިބާގެ ވެރި رَبُّ ވޮޑިގެންވާ ހާލު، އެ ބަޔަކު ވަޑައިގެން، ތިބާއާއި ތިބާގެ ވެރި رَبُّ އެކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ! އަޅުގަނޑުމެން މި ތަނުގައި އިށީނދެގެން ތިބޭނަމެވެ." މި ޖަވާބުން މީހުންގެ ކިބައިން، الْمِقْدَادُ ދެންނެވިއެވެ. އޭ ރަސޫލާ! އަޅުގަނޑުމެންގެ ބަސް، «اذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا مَعَكُمَا مُقَاتِلُونَ» މި ބަހުގެ މާނައީ: "ތިބާގެ އަރިހުގައި، ތިބާގެ ވެރި رَبُّ ވޮޑިގެންވާ ހާލު، ހަނގުރާމަކުރައްވާ ނަމަވެސް، ތިބާއާއި، ތިބާގެ ވެރި رَبُّ އެކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ! ހަމަހަމަވާގޮތުން، ތިބާއާއި، ތިބާގެ ވެރި رَبّާ އެކު އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ހަނގުރާމަކުރާނަމެވެ. އަދި ބައްޕަ ދިނައިގެން، އިބަ ކަލޭގާ ޖެއްސުމެވެ، إِلٰهُގެ ދީނުގެ ގަދަރު ދަނގަނަވެއެވެ.

އަޅުގަނޑުމެންނަށްގެން، بُرْكُ الْغِمَادއަށް އިބަ ކަލޭގާ ވަޑައިގެންނެވި ކަމުގައި ވިޔަސް، އަޅުގަނޑުމެން، އިބަ ކަލޭގާގެ އަރިހުގައި އެ ތަނަށް ދާނީމުއެވެ. އަދި، އިބަ ކަލޭގާގެ އަރިހުގައި ހުއްޓަސް ޖެހިލުންނެތި، އެ ތަން ހިފައިއުޅުމަށް ދާނދެން އަޅުގަނޑުމެން ވަސަލްކުރުމަށް ކުރާނަމެވެ." ދެންނެވިއެވެ، الْمِقْدَادُގެ އެ ބަސްފުޅުތަކަށް ޓަކައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ އުފާފުޅުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެ ބަދަލުވުމަށް ދުޢާކުރައްވަވައިގެންނެވިއެވެ. بُرْكُ الْغِمَادަކީ، ބަޙްރު ކަނޑައިގެ ފެށިކަންކަމަކީ ކަރަދެވެ. އަދި يَاقُوتُ الْحَمَوِي ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، بُرْكُ الْغِمَادަކީ، ޔަމަނު ކަނޑައިގެ ކަރަކެވެ.[116] وَاللهُ أَعْلَمُ.

116- السِّيرَة النَّبَوِيَّة لِلشَّيْخِ حُسَيْنْ صَلَاحُ الدِّين وَالسِّيرَة النَّبَوِيَّة لِلشَّيْخِ أَبِي الْحَسَن عَلِي النَّدَوِي وَمُعْجَمُ الْبُلْدَان لِيَاقُوت الْحَمَوِي

قَالَ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمۡلِكُ إِلَّا نَفۡسِي وَأَخِيۖ فَٱفۡرُقۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٥﴾

﴿25﴾ މޫސާ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ޤައުމުގެ މީހުން އެ ދެންނެވި އުފެދުންތެރި ބަސްތައް ދެންނެވުމުން، އެބައިމީހުންނާއި އެބައިމީހުންގެ އެ ބަސްތަކުން ބިރުވެރިވެވަޑައިގެން، އެ ކަލޭގެފާނާއި، އެ ކަލޭގެފާނުގެ އަޚާއަށް ދުޢާކުރެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގެން މުނާޖާތްކުރައްވާ ބާރުކޮށްދެއްވި، އެ ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތަށް ދުޢާކުރައްވަމުން ވަޑައިގެން، އެ ކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. "އޭ އަހުރެންގެ ވެރި، إِلٰهُ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، މި އަޅާގެ ނަފްސާއި، މި އަޅާގެ އަޚު هَارُونُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ފިޔަވާ، މި އަޅާއަކަށް އެއްވެސް ބާރެއް ލިބިގެންނެއް ނުވެއެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ޤައުމުގެ މީހުން، އިބަ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ކަނޑައިލީ، މި އަޅާއަކަށް އެއްވެސް ޙީލަތެއްކަމެއް ނެތެވެ.

ވީމާ، އިބަ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފުވެ، ކިޔަމަންތެރިވުމުން ބޭރުވެފައިވާ އެއްކިބާވެވަން، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، އިބަ إِلٰهُ ފަޤީރުއާ ކަލޭގެފާނާ އުޅުއްވާ ކިޔަމަންތެރިވާ، ފާސިޤުންނާއި އަޅުގަނޑުމެން ދުރުކުރައްވާށި، އިބަ إِلٰهُ ގެ ޙުކުމްކުރައްވާ ސާބިތުކަމާ ޢަދުލުވެރިކަން ދެއްވާށެވެ، ފާސިޤުންނާ ދުރުކުރައްވާށި، މި ދެބައިމީހުން، އެއް ބައިކު އަހުރެ ބައިގާ ދުރުކޮށްދެއްވާށެވެ!"[117]

قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيۡهِمۡۛ أَرۡبَعِينَ سَنَةٗۛ يَتِيهُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ فَلَا تَأۡسَ عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾

﴿26﴾ މޫސާ عَلَيْهِ السَّلَامُ ކުރެއްވި ދުޢާއަށް އިޖާބަކުރައްވައި، އެ ކަލޭގެފާނަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.

117– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ތަށް، ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ސަބަބުން، އެ މުޤައްދަސް ޠާހިރު ތަނަށް ވަނުން، ސާޅީސް އަހަރު ވަންދެން، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޙަރާމްކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި، ދުވަންދުވެ ތަނެއް ނޭނގި، ޙައިރާންކަން މަތީ، އެއްވެސް ކަމަކާ ހަމަޖެހުމެއް ނެތި، ބިންމަތީގައި އެކޮޅުމިކޮޅަށް އެނބުރިއެނބުރި އުޅުނީއެވެ. ވީމާ، ތިމަން إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅަށް އުރެދި ފާސިޤުވި ޤައުމުގެ މީހުންގެ ކަންތައްތަކާމެދު، އިބަ ހަސްރަތާ ހިތާމަނުކުރައްވާށެވެ![118]

ދަންނާށެވެ! ސާޅީސް އަހަރު ވަންދެން، އެ ގޮތަށް އެއް ތަނެއްގައި އެނބުރިއެނބުރި އެބައިމީހުން ބިޔަބާނުގައި ވެއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު ވެސް، ދަތުރު ފެށޭއިރު އެބައިމީހުން ތިބެނީ، ހަވީރު ތިބި ތަނުގައެވެ. އަދި ހަވީރުވާ އިރު ވެސް ތިބެނީ، ދަތުރު ތިބި ތަނުގައެވެ.

ފުޅާއެކު، އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި، 6 ފަރްސަޚުން ފުޅިގެން، 12 ފަރްސަޚާ ދިގުދު، އެބައިމީހުން އެނބުރިއެނބުރި ބިޔަބާނުގައި ވެއެވެ.[119] ފަރްސަޚަކީ 6 ކިލޯމީޓަރެވެ.[120] އެހެންކަމުން، އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި، އެބައިމީހުން އެނބުރިއެނބުރި ތިބީ، 36 ކިލޯ މީޓަރާއި 72 ކިލޯ މީޓަރާ ދެމެދުގައެވެ. އަދި އެ މުއްދަތުގެތެރޭގައި އެއަށްވުރެން ދުރަކަށް އެބައިމީހުންނަކަށް ނުދެވުނެވެ.

118- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّؤُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

119- تَفْسِيرُ الإِمَامِ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيمَان

120- الْعِمَارَةُ الْعَرَبِيَّةُ بِمِصْرَ لِلأُسْتَاذِ الدُّكْتُورِ مُحَمَّدُ أَبُوالْعَمَائِم

އަދި ތަންނާނުލާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ހަމަ އާދަތުގައި ވެސް އޮތް ގޮތުގައި ވަނީ،
އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް، الله ﷻ ދެއްވި ޖަޒާއަކީ ނިޢުމަތްތަކެއްކަން ފަދަ ވެސް،
އެބައިމީހުން، مُوسَى عليه السلام ގެ ޤައުމުގެ ޒިކުރާއި ވާހަކައި، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން
އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވުނު ޢުޤޫބާތުގެ ވާހަކައެވެ.[121]

وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ نَبَأَ ٱبۡنَيۡ ءَادَمَ بِٱلۡحَقِّ إِذۡ قَرَّبَا قُرۡبَانٗا فَتُقُبِّلَ مِنۡ أَحَدِهِمَا وَلَمۡ يُتَقَبَّلۡ
مِنَ ٱلۡأٓخَرِ قَالَ لَأَقۡتُلَنَّكَۖ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾

﴿27﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! آدمُ عليه السلام ގެ ދެ ދަރިކަލުން، ހާބީލާއި ޤާބީލުގެ ވާހަކަ،
އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށާ އަދި އެހެން މީހުންނަށް ޙައްޤުގޮތުގައި ކިޔައިދެއްވާށެވެ،
އިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! ކަތިލާނަމެވެ. އެ ވާހަކައިގައި، ބާރުވެ ޤާބީލު
ވާހަކައެވެ. ފަހެ، އެ ވާހަކައިގައި، الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔައިދެއްވާ ގޮތުގެ
ގޮތުން، آدمُ عليه السلام ގެ ދެ ދަރިކަލުން ކުރެއްވި ޤުރުބާނީ ގޮސް، އެ إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތަށް ކުރިމަތިކުރެއްވި
ޤުރުބާނީއަށް ކުރެއްވި ހިނދު، އެ ދެ ދަރިކަލުންގެ ތެރެއިން އެއް ދަރިކަލެއްގެ ޤުރުބާން
ޤަބޫލުކުރެއްވި، އަނެއް ދަރިކަލެއްގެ ޤުރުބާން ޤަބޫލުނުކުރެއްވި ވާހަކައެވެ.

ފަހެ، آدمُ عليه السلام ގެ ދެ ދަރިކަލުންގެ ތެރެއިން، ހާބީލު ކުރެއްވި ޤުރުބާނީ، الله ﷻ
ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. އެހެނީ ހާބީލީ، ބަކަރި ގެންގުޅުއްވާ ބޭފުޅަކު ކަމުގައި ވުމާ އެކު،
އޭނާ ޤުރުބާނުކުރެއްވީ، އޭނާގެ އަތުގައި އޮތް އެންމެ ރިވެތި، މޮޅު، ފިރިހެން
ކަންބަޅި ބަކަރިއެވެ. އަދި، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވާ ތަޤުވާވެރިޔާ މީހުންގެ ތެރެއިން
ހާބީލު ވެވަޑައިގެންނެވީ ކަން ކަށަވަރެވެ. ނަމަވެސް، ޤާބީލު ކުރި ޤުރުބާނީ،
الله ﷻ ޤަބޫލެއް ނުކުރެއްވިއެވެ.

121- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އެހެނީ އޭނާއަކީ، ދަރުމަވެރިކަން ހުރި މީހަކަށް ވުމާއެކު، ޤުރުބާނުގެ ގޮތުގައި އޭނާ ގެނެސްދިނީ، އޭނާގެ އަމިއްލަ ހުރި އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތުގައެވެ. އެއީ، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވާ ތަޤުވާވެރިވާ މީހުންގެ ކިބައިން ޤާބީލު ނުވާތީކަން ކަށަވަރުވެ. ދެން، އެ ކަމުގައި، ހާބީލު އޭނާގެ އަޚު ޤާބީލާ ނަސޭހަތްތެރިވެ، އޭނާއަށް ބުނެފިއެވެ. “ހަމަކަށަވަރުން ވެސް، އަހުރެން ތިބާ ޤަތުލުނުކުރާނަމެވެ.” މި ވާހަކައިން ޤާބީލު ބުނުމުން، ހާބީލު ވިދާޅުވިއެވެ.

“އަޅުގަނޑު ޤަބޫލުކުރައްވާފައި ތިބާ ހިތަ އުޅުއްވަނީ ކޮން ސަބަބަކާހުރެގެންތޯ؟“ ޤާބީލު ބުނެފިއެވެ. “އެއީ، ތިބާ ކުރެއްވި ޤުރުބާނީ ޤަބޫލުފުޅުވީ، އަޅުގަނޑުކުރި ޤުރުބާނީ ޤަބޫލުފުޅުނުވީ ކަމަކު ބަޔާނެވެ.“ ދެންފަހެ، އެ ވާހަކައިން ޖަވާބުދެއްވައި، ހާބީލު ވިދާޅުވިއެވެ. “އެ ކަން އެހެން އެވީ، އަޅުގަނޑުގެ ސަބަބުންތޯއެވެ؟ އެ ކަމުގައި އަޅުގަނޑުގެ އެއްވެސް ކުށެއް ނުހުރެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ޤަބޫލުފުޅުކުރައްވަނީ، އެ إِلٰهއަށް ބިރުވެތިވާ ތަޤުވާވެރިވާ މީހުންގެ ކިބައިންނެވެ.“[122]

لَئِنۢ بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقۡتُلَنِي مَآ أَنَا۠ بِبَاسِطٖ يَدِيَ إِلَيۡكَ لِأَقۡتُلَكَۖ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾

﴿28﴾ އަދި ހާބީލުގެ އަޚު ޤާބީލަށް ނަސޭހަތްތެރިވެދެއްވުމުން ހާބީލު ވިދާޅުވިއެވެ. “ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން ޤަތުލުކުރުމަށްޓަކައި ބަލައި، ތިމަންނާ ދިމާއަށް ތިބާގެ އަތްޖެހުން ދިއްކުރައްވާ ކަމުގައި ވިއަސް، ތިބާ ޤަތުލުކުރުމަށް ބަލައި ތިމަންގެ އަތް، ތިބާއާ ދިމާއަށް ދިއްކުރާނޭ މީހަކު ކަމުގައި ތިމަން ނުވާނަމެވެ.

122- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ތިމަންނާއަށް، ތިބާ ކަންތައްކުރައްވާ ފަދައިން ކަންތައްކުރާ މީހަކު ކަމުގައި ވާތީ،
ފަހަރެއްގައި ވެސް ތިބާއަކަށް ގެނިވަލެއް ނުގެންނާނަމެވެ. އަދި ތިބާ
ކަންތައްކުރައްވާ ފަދައިން ތިމަން ކަންތައް ނުކުރަނީ، އެއްވެސް ހާލެއްގައި
ތިމަންގެ ކިބައިގައިހުރި ބަލިކަށިކަމުގެ ސަބަބަކުންނެއް ނޫން ކަން ކަށަވަރެވެ.
އެހެންނަމަވެސް، ތިބާ ކަންތައްކުރައްވާ ފަދައިން، ތިމަން ކަންތައް ނުކުރަނީ، އެންމެހައި
ޚަލްޤުތަކުގެ ވެރި رَبُّ، اللهُ ﷻ ދެކެ ބިރުވެތިވާ މީހަކު ކަމުގައި ތިމަން ވާތީ ކަން
ކަށަވަރެވެ."123

إِنِّيٓ أُرِيدُ أَن تَبُوٓأَ بِإِثۡمِي وَإِثۡمِكَ فَتَكُونَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلنَّارِۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُاْ ٱلظَّٰلِمِينَ ٢٩

﴿29﴾ "ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑު އެދެނީ، ތިބާ ޤަތުލުކުރާން އަޅުގަނޑު
ގަސްދުކުރި ނަމަ، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، އަޅުގަނޑު އުފުލާންޖެހޭނޭ ފާފަވެރިކަމާ
އަދި އެހެންވެސް ޙައްޤަކާ ނުލައި އަޅުގަނޑުގެ މައްޗަށް ތިބާ އަނިޔާވެރިވެ
ވަޑައިގަންނަވައި، އަޅުގަނޑު ޤަތުލުކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން،
ތިބާ ވެވަޑައިގަންނަވާ ފާފަވެރިކަމާއި، މި ދުނިޔައި ފާފަތައް އުފުލާ ދިޔުމަށް ކަމުގައި،
ތިބާ ވެވަޑައިގަތުމަށެވެ. އޭރުން، ތިބާ ވެވަޑައިގަންނަވާނީ، އަބަދުގެއަބަދަށް ނަރަކައިގައި
ތިބޭ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އެއީ، އަނިޔާވެރިވުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައިދާ މީހުންގެ
ޖަޒާއެވެ."124

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، ހާބީލުގެ އަޚު ޤާބީލަށް، ހާބީލު ވިދާޅުވުމުގައި އެ ވަނީ،
އަންނަނިވި ފަދައިން ކަމުގައި ވެސް، ބައެއް މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

123– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

124– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالتَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

,,ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން އުޅުނީ، އެއްވެސް ބައްޔަކާ ނުލައި، ތިމަންގެ މައްޗަށް
އަނިޔާވެރިވެ ވަޑައިގެންނަވައި، ތިމަން ޤަތުލުކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ ކަލޭގެ ސަބަބުން،
ތިމަންގެ ފާފައާއި ތިޔާގެ ފާފަ އުފުލާ ދިޔަކަށް ކަލޭގައި ތިބޭ ވެވަޑައިގަތުމަށެވެ.''[125]

فَطَوَّعَتۡ لَهُۥ نَفۡسُهُۥ قَتۡلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُۥ فَأَصۡبَحَ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٣٠﴾

﴿30﴾ ދެންފަހެ، ޤާބީލުގެ ހަވާނަފްސު އޭނާއަށް އަޚުންނާ ހިތްވަރުދީ
ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނީ، އެއްވެސް ބައްޔަކާނުލައި އޭނާގެ އަޚާ ހާބީލް ޤަތުލުކުރުމަށެވެ.
އެހެންކަމުން، ޤާބީލު، އޭނާގެ އަޚާ ހާބީލު ޤަތުލު ކުރެއްވެ. ދެން، އެ ކަމުގެ
ސަބަބުން، ޤާބީލު ވެގެންދިޔައީ، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ
ގެއްލުންވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ތިމާގެ ދުނިޔޭގެ އުޚުތަން ބަލައި، އާޚިރަތް
ބަރުބާދުކުރި، އާޚިރަތުގެ ނިޢުމަތް ނަގައިދީ ދުނިޔޭގެ ތެރެއިންނެވެ.[126]

ދަންނާށެވެ! އަނިޔާވެރިންނަށް ނަރަކައިގެ ބަދަލު ހުރި ކަމުގެ ވާހަކައިން، ޤާބީލަށް
ހާބީލު ކުރެއްވި އިންޒާރުގައި ދެއްވި އަމުރުގައި ނަޞޭޙަތުން، ޤާބީލަކަށް އެއްވެސް
ފައިދާއެއް ނުކުރިއެވެ.

فَبَعَثَ ٱللَّهُ غُرَابًا يَبۡحَثُ فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيُرِيَهُۥ كَيۡفَ يُوَٰرِي سَوۡءَةَ أَخِيهِۚ قَالَ يَٰوَيۡلَتَىٰٓ
أَعَجَزۡتُ أَنۡ أَكُونَ مِثۡلَ هَٰذَا ٱلۡغُرَابِ فَأُوَٰرِيَ سَوۡءَةَ أَخِيۖ فَأَصۡبَحَ مِنَ ٱلنَّٰدِمِينَ ﴿٣١﴾

﴿31﴾ ދެންފަހެ، ޤާބީލު، އޭނާގެ އަޚާ ހާބީލު ޤަތުލުކުރުމުން ފަހު، އެ އަޚާގެ ފުރާނަ ނެތް
މަސްގަނޑެއް، ހައިރާން ގޮތެއް ނޭނގި، ބައިޖެހުނުކަމުގެ ތެރޭގައި ވިއެވެ.

125- الجامع لأحكام القرآن للإمام القرطبي
126- المُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެ ފަދައިން ވަނިކޮށް، އެ މަސްވަގަނޑު ނިވައިކުރާނޫން ގޮތް ދޭބިތަން ދައްކުވުމަށް ބަޔައި، ބިން ހާވާނޫ ޙާލެއް، އެ އަނިޔާވެރި ބާރުވެރި ހިނގި މީހަކަށް، الله ﷻ ފޮނުއްވިއެވެ. ދިން، އެ ކާކު އަހިސް ބިމުގައި ވެރިގަނޑެއް ކާށް، މަޑުވެފައިވާ ކާކުއް ގެންސް، އެ ވެރިގަނޑުގެ ތަރުއަންދަޔައި ފަސްއަގައި ނިވައިކަގައެވެ. ދިން، ނުހަނު ބޮޑު ހައިރާން ކަމުއްގެ ތަރާގައި، އެ ތަން ބޮޑާނުރުފައި ގޮތިލާ ބޮންޖެވެ. "ތިމަންނާއަންނަހި ހިތާމައަކާއި ދަތުއްގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! މަރުވެފައި އޮތް ކާމާރު، ދިރިހުރި ކާކު ކަންތައްކުރި ގޮތަކު ކަންތައްތަކު، ތިމަންގެ އަޅާގެ މުގަ މަސްވަގަނޑު ނިވައިކުރުމަން، ތިމަން މި ވަނީ ނުކުތިގަނޑުވެއްޖެވެ؟"

ދިން އެއަންފަހު، ގޮސްފާ އެކާގެ އަޅާގެ މުގަ މަސްވަގަނޑު ވަޅުލައި ނިވައިކުރިއެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، އެކާ ވެގެންދިޔައީ، ހިތާމަކުރާ މީހުންގެ ތެރޭގައިއެވެ. ދަންނާށެވެ! އުތުރުބިންތަކުން އަރައިގަނނަ ކަންމު މީހަކަށް ވެސް ނުހަނު ބޮޑު ހިތާމައާއި ގެއްލުން އުފުލާން ޖެހުނީތޯއެވެ. އަދި، އެ ކަރަ މީހުންނަން، الله ﷻ ދެއްވާ އިންޒާރުތޯއެވެ.127

ދަންނާށެވެ! ގިނަ ރިވާޔަތްތަކުގައި މި ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ގޮތުގައި، ދި ކާފު އަހިސް ގެންދާ ކަރިޔާތަކާއި ތަތުއްގެ ތެރޭގައި، އެ ތަން އެއް ކާކު އަހުން ކާކު މަރައިލީއެވެ. ދިން، ދިރި ހުރި ކާކުގެ ތެރެބެން ބިންމަތީ ކާށް، އެ ކާނާ ވެރިގަނޑުގެ ތަރުއަން މަރުވެފައި އޮތް ކާކު ދުވަން ފަށް، އެގޮތުގެއޮން ބޭނުގެ ގައްޔަން ފެތުއަގައި ނިވައިކުރިއެވެ. ސަތުކާއްނެވެ. އިންސާނުން ދުނިޔޭގައި އުޅޭން ފަށުމަން ފަށް، އެންމެ ފުރަތަމަ އަވަހާރަކުރެވުނީ ހާބީލެވެ.

އަދި އެންމެ ފުރަތަމަވަރަށް މީހަކު ވެރި މީހަކީ ހާބީލުވެ.[128] ކޮންމެހެނަކަސް،
ހާބީލު އަވަހާރަކޮށްލެވުނީ، ޤާބީލު އިންސާނުން ކަނޑައެޅުން ކުއްޖާއާ އިންކާރަށް
ޤާބީލު ނުކުރި، ހާބީލު ކަލޭނުކުރަމުންދާ ކަނޑައެޅުން ކުއްޖާއާ އިންކާރަށް، ޤާބީލު
ދިމާކުރި މައްސަލައާ ގުޅިގެންނެވެ. އެ މައްސަލައިގައި، ޤާބީލު ގަސްތުކުރި ގޮތަކީ،
އެ ދުވަސްވަރު އޮތް ސަރީޢަތުގައި ހުއްދަ ގޮތަކަށް ނުވުމާ އެކު، اللهُ ﷻ ގެ ބަސްކުރަމަށް
ކުއްޔަށްވެވޭއިރަކުގެ ގޮތުން، އެއީން ޤާބީލު ދަރިކަލުން ވެސް ޤާބީލުވެސް
ފުރާނަފުޅު ކުރައްވުމަށް، آدَمُ عليه السلام އެ ދަރިކަލުންނަށް އިންގެވިއެވެ.

ދުން، آدَمُ عليه السلام އެ އެންގެވި ގޮތުގެ މަތީން، އެއީން ޤާބީލު ދަރިކަލުން ވެސް
ފުރާނަފުޅު ކުރެއްވި ހިނދު، اللهُ ﷻ ފަރުމާކުރެއްވި ހާބީލު ކުރެއްވި ފުރާނަފުޅެވެ.
އެހެންކަމުން، ޤާބީލު ގާތުގައި ބޭނުންތެރިވި ކަމާ ގާތުގައި ކުރައްވަމުދާ،
ހާބީލުގެ ބައްޕާފުކުން ހުރުމަތް އަނގަރުން، ޤާބީލު އެ ކަމާ ނުކުރިގެން، އޭނާގެ އަޚާ
ހާބީލު ގަތުލުކުރިއެވެ.[129]

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِٱلْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي ٱلْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

﴿32﴾ އެއްވެސް ސަބަބަކު ބައްޕަފާ ނެތި އަނިޔާވެރިކަމުގެ ގޮތުން، ޤާބީލު އޭނާގެ
އަޚާ ހާބީލު ގަތުލުކުރި ކަމަށް ބަލައި، އިސްރާއީލުގެ ދަރީންގެ މައްޗަށް، ތިމަން إِلٰهُ
ސަރީޢަތުގައި ކަނޑައެޅުއްވީމެވެ.

128- تَفْسِيرُ جَامِعِ الْبَيَانِ لِلإِمَامِ مُحَمَّدِ بنِ جَرِيرِ الطَّبَرِي
129- تَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ لِلشَّيْخِ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ

ޤިޔާމުވެރިކުރުން ހުއްޓުވައިލުމަށް ސަލާމަތާ ޚިޔާނާތް ނުވަތަ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ދޮގުކޮށް،
ގާތިރުވެ ނުވަތަ އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުވެ، ދުރުވެއްޖެ ނުވަތަ މަތިފުށި ބިރުގަތި
ފަސާދަކުރުމުގެ ސަލާމަތް ނުން ގޮތަކަށް، މިހެން ފޮނުވާލެއްވި މިދާ ވާހަކަ ކަނޑަވަރު،
އެންމެހައި މީސްތަކުން ފޮނުވާލަ މިހެން ފަރާއިންނެވެ. އެހެންކަމުން، ޝަރީޢަ
ހައްޤުގާނުގައި، މިހެން ފޮނުވާލެއްވި މިހެދި، ﷲ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުން ނުހެނު ބޭނު އުޅުއްވާ
ވާހަން، ހައްޤުވެއްޖެ މިހެނެވެ. އަދި މީހުން ހަރާމްކުރައްވައިފައިވާ ނަފްސުއް މެރުމަކީ،
ﷲ ﷻ ހަރާމްކުރައްވައިފައިވާ ކަމެއް ކަމުން ފަސޭހަކުރެވޭ، އެ ކަމުން ދުރުވާ އެއްޗެއްގެ ބަޔަކުން
މިހާ ވާކަން ކަނޑަވަރު، އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ ފުރާނަތައް ރައްކާތެރިކުރެއްވުން،
އެ އެންމެން ނަފްސުތައް ދިރިދިއުމާއި ބެހޭއްޗެ މިހެން ފަރާއިންނެވެ.

މި ކަމުން އެނގެނީ، ޝަރުޢީ ހައްޤުކާތިބައިގެން ދެނެވި، އެންމެހައި އިންސާނުންގެ
ނަފްސުތަކަށް ރައްކާތެރިކުރުން، އެ ނަފްސުތައް ހިމާޔަތްކުރުމަކީ ވާޖިބު ކަމެއް ކަމެވެ.
އަދި އެ ކަން އެ ގޮތަށް ޝަރީޢަތްކުރެއްވީ، އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ ރައްކާތެރިކަން
އެ ކަމުގައި އެކުލެވިގެންވާ ކަމަށް ބަޔާންވެ. އަދި ހަމަކަނޑައެޅުން، އިސްލާމީވާގެ ދަރިންގެ
ގާތަށް، ތިމަން އިލާހުގެ ރަސޫލުން ފޮނުއްވެވިގެންނެވި، އެ ރަސޫލުން ގެންނެވި ރިސާލަތައި،
އެ ރަސޫލުން ގާތުގައިވެސް ގާތުގައިވެސްފަދައި، މުޅިން ފުރިހަ، ބަޔަކު ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް
ދަލީލުކުރާނެ ބައްޔަތްތަކާއި، މުޢުޖިޒާތްތަކާއިގެންނެވެ.

އަދި އެ ގޮތަށް މުޢުޖިޒާތްތަކާއިގެން ވަޑައިގެން، އެ ރަސޫލުން މީސްތަކުންނަށް
ގާތުގައިވެ، އަޅުކަމުގެ ތިރީ، إِلٰهَ ނިކަންކުރަތައި، އަޅުކަމުގެ މައްޗަށް،
ފޮނުވާލުއްވިފައިވާ އެއްޗެއް، ފިރިހަލުން އެހެންކަމެއް، ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.

ދުނިޔަށް، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގާތަށް، އެ ރަސޫލުން ވަޑައިގެން، ބަޔާންވާ ނުލައި
މީސްތަކުން ގެތެރޭގެ ނުބައިކަމާ އަދި އެ ހުރިހާ ވެސް ޝަރީޢަތް ބުނެދީފައެވެ،
ބާރުނުކުރުވުމަށް ކުރެގެއި ވެސް، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު ފާސިޤު ކަނޑަވަރު،
އެބައިމީހުންނަށް ޖަޒާއި ކަނޑައެޅުއްވުން ޝަރީޢަތް އިސްތަކަށް ރައްކާއުތިރުވުމެއް ނެތީ،
ބޮޑުކަމާއި ނުބައިތަކުންތެރިވުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ދާސް، މީހުން މަރައި، ބިންމަތީގައި
ފަސާދަކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައެވެ.[130]

ރަސޫލާއެވެ! ތި ޤައުމުގައި، آدمُ عليه السلام ގެ ދަރިދަރިކަލުންގެ ތެރެއިން ޤާބީލު އާއި ހާބީލު
ގެ ޤިއްޞާ ކިޔައިދެއްވާށެވެ، އެ ދެމީހުން ޤުރުބާން ކުރި ސަބަބުން، ބޭނުން އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް
ތި ދައްކަވާ ހަމަކަށަވަރު އަދިއްސުރައި ވަޒަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ސަބަބު ކިޔައިދެއްވާށެވެ.
ވާހަކަ، އެ ސަބަބުގެ ޤުރުބާނެއް ބައެއް މުރާލިޔުން ވިއްޔާފައި ވެއްޖެއެވެ.
ބޭނި އިސްރާއީލުގެ ދަރިން ކަން އެ ގާބަރު އަދިއްސުރައި ވެސް، އެއްވެސް ބަޔާންކުރާނުލައި
ނަބިއްޔުން ޤުރުބާނީ، އެ ހުރިހާ މީހުން ވެސް ޤުރުބާނުން އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި
ދިނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

އެހެންކަމުން، ޝަރީޢަތް ބަޔާންކުރުމައި، މީހުން މަރާ މީހުންނަށް ވަކިދޭގެ
ބަސްފުޅުތައް އެ ބައެއްގެ މައްޗަށް ފުރަތަމަ އަންގާ ބާވައިލެއްވުން ބައިކަ،
ހަމަހިންނެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންގެ، މިހާ ގޮތުގަ، ހުރިހައި މީހުން
ގޮތުގާ އެއްފަދަ ކަމަކަށް ވާނީ ވެސް ހިނިކަންހުރިއެވެ؟ މި ފަދައިން ބުނު މިހާ
ސަލާމަތްކަން ފާނަމެވެ.

އެ ސުވާލުގެ ޖަވާބުގައި ބައެއް މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ގަސްތުގައި އެންމެ މުއުމިނަކު މެރި މީހާގެ އަދަބަކީ، اللهُ ﷻ ގެ ކޯފާއާއި ޖަހަންނަމް، އޭނާގެ މައްޗަށް ބައްދަލުވުމާއި، ނަރަކައިގެ ގަދަފަދަވެގެންވާ ޢަޛާބުގައި ދެމިއޮތުމެވެ. އެންމެހައި މީސްތަކުން ގުޅިކަމުގައި ވިއަސް ޙުކުމް ހަމަ އެ އަދަބެވެ. މިއީ، الْإِمَامُ مُجَاهِدُ ގެ ބަސްފުޅެވެ.

އަދި، ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. ދުރުން ހަރާމްކުރައްވައިގެންވާ މީހަކު ދުރުން، އެންމެހައި މީސްތަކުން ދުރުގާ އެއްކުރެއްވެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ބައްޔަކާނުލައި މީހަކު މަރައިލި ނަމަ، اللهُ ﷻ ދެއްވާނެ ބަދަލަކަށް ހިތުވުމިވެ، ދުރުން ހަރާމްކުރައްވައިގެންވާ ނަފްސަކަށް ޢުމުރުދޭއިރުގެ ހިތާއި، އެއާ ނުމަރައި ދުރުކުރީ މީހާ، އެންމެހައި މީސްތަކުން މަރުން ސަލާމަތްކުރި ފަދައެވެ.[131]

އަދި ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، މީހަކު ކަނޑުވާ ޚަރަދުކުރުން ދަނިކޮށް ނުވަތަ މިހާރު އަނދައިގެން ދަނިކޮށް، ސަލާމަތްކޮށްދިނީ ނަމަ، އެއީ އެ މީހާ ދިރުވުމެވެ.[132]

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނަކީ ހަ އާދަމުގެއި ފުސް ވަނީ، ބިންމަތީގައި އެންމެ ދުރުވަމުގެ ހިނގައިދިޔަ ވާހަކައާއި، ބައްޔަކާނުލައި ޒަމާނުގެ ދުރުވުމުގެ އަދުބުއްގެ ގޮތުން އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ މައްޗަށް، ޤާބީލާބީލުގެ ޝަރީޢަތްކުރެއްވުން ވާހަކައެވެ.[133]

131- تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ لِلْإِمَامِ الْحَافِظِ ابْنِ كَثِيرٍ الدِّمِشْقِي

132- تَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ لِلشَّيْخِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ إِبْرَاهِيم

133- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدٍ الحِجَازِي

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ކުރިއަށް ތިއްބެވި ބަޔަކު
އަސްޙާބުބޭކަލުންނާ އެކު، މަދީނާގައި އުޅުނު، بنُو النَّضِيرْ ޤަބީލާގެ ޔަހޫދީންގެ ގާތުން
ކޮންމެވެސް ބޭނުންނުކުރެވޭ ވަޢުދެއްގެން، އެ ރަސޫލާ ހުންނަވަނިކަން، އެ ރަސޫލާއާއި،
އެ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި އެ ބަޔަކު ވަޢުދެއްގެންނުވި އަސްޙާބުން، ޝަރީޢަތުގެ ގޮތުން
އެ ޔަހޫދީން ނާވަލި، ﷲ ﷻ ގެ ރަސޫލާއާއި ދެކޮޅުވެރިވިއެވެ. އެހެންކަމުން،
ބައްޔަކާ ނުލައި މީހުން މަރައި ބިމުގައި ފަސާދަކޮށް، އެބައިމީހުން ހިޔާލާފުވެ ދަރަނިވެރިވުމަށް،
ޔަހޫދީންގެ ބާރުގަދަ ކަން އަންގަވައި، ކަމުދު އިތުރުވެ ރަސޫލާއާ ޖަސޫސުހިފުމުގެ ގޮތުން
މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[134]

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُاْ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسۡعَوۡنَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَسَادًا أَن
يُقَتَّلُوٓاْ أَوۡ يُصَلَّبُوٓاْ أَوۡ تُقَطَّعَ أَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم مِّنۡ خِلَٰفٍ أَوۡ يُنفَوۡاْ مِنَ ٱلۡأَرۡضِۚ
ذَٰلِكَ لَهُمۡ خِزۡيٞ فِي ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾

﴿33﴾ ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ ﷻ ގެ ބަދުއްވަކުކަމުގައިވެ، އެ إِلٰهُ ގެ ބުރުދުމަކަން
ގޮންޖަހައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ޚިލާފުވުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ގޮސް،
އެ ރަސޫލާއާ ހަނގުރާމަކޮށް، ބިމުގައި ފަސާދަކޮށް، އެއްވެސް ޝަރީޢަތަކާ ބައްގާނުލައި
މީސްތަކުން ޤަތުލުކޮށް، މުދާތަކެތި ފޭރި، އަންހެނުންގެ ޢިއްޒަތްތެރިކަން ނަގައިލައި،
ރަސްތާތަކުގައި ބޭރުގައި މީސްތަކުންނަށް ބިރުދައްކައި އުޅޭ މީހުންނަށް ދިނުމަށް،
އިސްލާމް ދީނުގައި ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ޙުދޫދުތަކެއް، އެބައިމީހުން ޤަތުލުކުރުމެވެ.
ނުވަތަ ޤަތުލުކޮށް ސަލީބަށް އަރުވުމެވެ.

134- صَفْوَةُ التَّفَاسِير لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي

ނުވަތަ އެ ފަދަ މީހުންގެ ވާއަތު އަތާއި ކަނާތް ކަނޑާލުމެވެ. ދެން އެ އަދަބު ލިބުމަށްފަހުގައި ވެސް، ބިމުގައި ފަސާދަކުރުން ދޫކޮށް ތައުބާނުވެއްޖެ ނަމަ، ކަނާފައި އަތާއި ވާއަތު ކަނޑާލުމެވެ. ނުވަތަ އެބައިމީހުން އުޅޭ ރަށް ނޫން އެހެން ރަށަކަށް އަރުވައިލުމެވެ. ނުވަތަ ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމުން ތައުބާވާ، އެބައިމީހުން އެ ރަށް ތައުބާވިކަން ސާބިތުވަންދެން، އެ ދިރިއުޅޭ ރަށް ނޫން އެހެން ރަށެއްގެ ޖަލުގައި އެބައިމީހުން ބަންދުކުރުމެވެ.

މިއީ، ﷲ ﷻ ގެ ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅުހަދައި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާ ހަނގުރާމަކުރާ، ބިމުގައި ފަސާދަކުރާ މީހުންނަށް، ދުނިޔެމަތީގައި ލިބޭ އިހާނެތިކަމުގެ ސަބަބުން، އިހާނެތިކަމަށް ލިބޭ ނިކަމެތިކަމެވެ. އަދި އެ ގޮތަށް ހަމަތަކަށް އަރިހަށް ރުޖޫޢަވެ ތައުބާ ނުވާ ނަމަ، އާޚިރަތުގައި އެބައިމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ އަޛާބު ހުއްޓެވެ.[135]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމް ދީނުގެ އަސާސް އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށް، ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަތީން އުފެދިފައިވާ ދައުލަތްތަކުގެ ދަށުގައި އެ ދައުލަތް ޤާނޫނީގޮތުން މިން ބަހައި، ގައުމުގައި ޤާނޫނުތަކަށް ނިޔާކަށަވަރުކުރުމަށް، ހަމަހަމަކަމުގެ ބާރުތަކުގެ، އެ ފުރިހަމަ ޤާނޫނުގެ ނުކުންނަ މިންގަނޑު ޝަރުޢީ އުޞޫލުތަކާ ވެސް، ބަލާނުވިޔަ އުޞޫލުތަކެވެ.[136]

އަދި ހަމަހަމަކަމުން، މި އާޔަތުގައި ބާރުއަޅުއްވައިފައި މިވާ ގޮތަށް، މި ބާރުވެ ތަންފީޛުކުރާ ގާނޫނު ތަންފީޛުގައި އަމަލުކުރާނެ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި އެ ގޮތަށް ތަންފީޛުގައި، އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނެތި ނިންމާނެއެވެ.

135- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

136- تَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ لِمَجْمُوعَةٍ مِنْ عُلَمَاءِ الْمَالَدِيفَ مِنْ إِصْدَارَاتِ مَكْتَبِ فَخَامَةِ الرَّئِيسِ

އަދި މި ޙުކުމަކީ ތަންފީޒުނުކުރޭ ތިބޭ، ތިމާގެން ކުރިއަރައި ތަރައްޤީވެފައިވާ ކަމުގެ ދިއްދާނުކުރުން، އަމިއްލައަށް ހިތްވާގޮތު ވަރަކަށް އަޅުއްކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ތަންތަނުގައި އޮންނާނީ، ވަޒީފާދުމާއި، މުދަލު ޙުކުމާއި، ތުޙުފާއި، މީހުން ގެނުމާއި، އަންހެނުންގެ އިއްޒަތްތެރިކަން ފޭރުމާއި، އެ ނޫން ވެސް އެތައް އިޖްތިމާޢީ ފަސާދަތަކެވެ. ނުހަނު ބޮޑު ބިރުވެރިކަމާއި ނާމާންކަމެވެ. އެހެނީ، ބައެއް ދުވަސް އެ ބައެއްދަށާ އެކަކުގެންނާ ބާރެއް ނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ، އެ ބައެއްގެ ދީނީ ހައްޤާ ބޮޑުވަމުން ނުބައިވަމުންދެއެވެ. އޭ ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! މި ފަދަ ވާހަކަތަކުން އިބްރަތް ހާސިލުކުރައްވާށެވެ!

ޝަރުކުއްނުވެވެ! މި އާދަތުގައި މި ވަނީ، އެންމެހައި ނުރައްކަލުގެ އިޖްތިމާޢީ ބަލިތަކުން މުޖުތަމަޢު ސަލާމަތްކުރުމަށް ޓަކައި، އެ ފަދަ ބަލިތަކުން ޖަރީމާކުރާ މީހުންނަށް ދޭންޖެހޭ ޢަދަބުތަކެވެ. ބަޔާންވެދިޔަ ޢަދަބުތަކަކީ ނުހަނު އެހެން ޢަދަބުތަކަށް ބަލާއިރު، އެ ފަދަ ޢަދަބު ދިނުމަކީ މުޖުތަމަޢަށް ނުވަތަ ބަރަކާތް އެއްކޮށް ތަރައްޤީއާއި ނުކުރަނީކަމެވެ. އެއީ، ކެއްސުން ބަލި ޖަރީމާކުރާ ޖަހިސަލިން ދިމާން އެއްވެސް ތަރައްޤީއާއި ނުކުރާ ތަރައްޤީނުވެވެ.[137]

<u>މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:</u>

ދަންނާށެވެ! ހިޖުރައިން ހަވަނަ އަހަރު ޝައްވާލު މަހުގެ ތެރޭގައި، قُضَاعَةُ ވަންހައިގެ عُكْلُ ގެ ދަރިކޮޅުގެ ބަޔަކާއި، بُجَيْلَةُ ވަންހައިގެ عُرَيْنَةُ ގެ ދަރިކޮޅުގެ ބަޔަކު، އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުކުރުމަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް މަދީނާއަށް އައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އައިއިރު ތިބީ ނުހަނު ބަލިވެފައެވެ، ކުލަ ދިރުވެ، ވަރަށް ދެރަ ހާލެއްގައެވެ.

137- تَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ لِلشَّيْخِ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ

އެއީ، އެބައިމީހުން އުޅުނު ހިސާބުގަނޑުގެ ތަދުރަގުޖެ ބާރު ބޮޑުވެގެން، އެބައިމީހުންނަށް ވަޅި ލިބި ގޮސްލެވެ. ދެން، އެބައިމީހުން ކައިބޯއި އުޅޭނެ ގޮތް ހައްދަވައިދެއްވައި، ހިރުބޮން ޖަމަލުގެއް ފަސް ދެއްވަމަށް ފަހު، މަދީނާގެ ބޭރުބަޔަކަށް، ކާށް އިޖުރު ބަރުސާތުގެ ނަޖިސް ސާފުކުރެއް ގެންގުޅެ، އެ ތަކެތި ހެއިރަނގު މިޔާރުގެ ކައިރީގައި އުޅުމަށް ޖަހައި، އެ ތަނަށް އެބައިމީހުން ފޮނުއްވިއެވެ.

ދެން، އެބައިމީހުން އެ ތާނގައި އުޅެ ބަލިފަސޭހަވެ، ހަމަޖެހުނީމުން، އިސްލާމް ދީނުން ބައްލަވައިލިކަމުގެ، ކާރު އިޖުރު ބަރުސާތުގެ ނަޖިސް ސާފުކުރާ ގެންގުޅޭ މީހާ މަރައި، އޭނާގެ އަތްފައި ކަނޑާލައިގެން ކައިރީގައި ހުރި ޖަމަލުތަކާއި، ބަކަރިތަކާއި ގޮވައިގެން ދިޔައެވެ. ދެން، އެބައިމީހުން އެ ގޮތަށް ކަނޑައެޅުނީ ހަބަރު، رَسُولُ الله ﷺއަށް ލިބިވަޑައިގަތުމުން، އެބައިމީހުން ހޯއްދަވަން، ވިހި އަސްވާރުންގެ ޖަމާއަތެއް، ފޮނުއްވައްވައި، كُرْزُ بْن جَابِرِ الْفِهْرِي ﷺ ފޮނުއްވިއެވެ.

ދެން، އެ ސަވާރުން ވަޑައިގެން، އެބައިމީހުން ހޯއްދަވައިގެން އެބައިމީހުން ގެންދިޔަ ތަކެއްޗާ އެކު، މަދީނާއަށް ގެންނެވިއެވެ. ދެން އެ ހިނދު، ކާރު އިޖުރު ބަރުސާތުގެ ނަޖިސް ސާފުކުރަން ގެންގުޅުނު މީހާއަށް އެބައިމީހުން ހެދި ގޮތަށް އެބައިމީހުންނަށް ހެދުމަށް އެބައިމީހުން ގޮވާލުއްވައިފުމަށް، އެ އަސްބާބުންނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.[138] ދެން، އެ ބާރުތިވާ ގުޅިގެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ.[139]އަދި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބަކީ ގެޔާ ގޮތުން މި ނޫން އެހެނިހެން ރިވާޔަތްތަކެއް ވެސް ވާރިދުވެފައި ވެއެވެ.[140]

138- الجَامِعِ صَحِيحُ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمِ

139- مُسْنَدُ الْإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَل

140- مُسْنَدُ الْإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَل

ދަންނާށެވެ! އަސްލު ވަސީލަތެއްގެ ގޮތުގައި، ހުކުމް ނުބައިވެރިވެއްޖެ ބަޔަކަށް، ކިޔަމަންވެ
އިންސާނިއްޔަތުގެ، ކިޔަމަންވެ ގޮތް މިފަދަ ކަމަކަށްވުރެ ފިޔަވައި ޓަކައިގެން
ނުކުރެވޭ ކަން މި ވަރަކަށް ދިފާޢުކޮށް އަޅާނެއެވެ.141

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبۡلِ أَن تَقۡدِرُواْ عَلَيۡهِمۡۖ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٣٤

﴿34﴾ ނަމަވެސް، އިސްލާމްދީނަށް ހަނގުރާމަކޮށްފައި ބަޔަކު ކުރިމަތިވާނެއެވެ

އެފަދަ މީހުންގެ ކުރުން ހައްޤު، އެ ބަޔަކު ކުރިމަތިވާނެ ވަރަކުން ބިރުބައިޖެހުން ގެއްލި،

އަޅުވާލުން ވަގުތަކުގައި އެބައިޖެހުމުގެ މަޢާފުން ބިރުބައިޖެހުމުގެ ތަޢުބާވުމުގެ

ކުރިޔަށް، ހަލާކުވެރިކަން އަދާކުރާ މީހާއާ ދޭތެރޭ ތިބެވެ، އެ މީހުން ކުރެވިދާނެ

މަޢާފެވެ. ފަހަރެއް، ބިރުބައިޖެހުމުގެ ޙައްޤު އެބައިޖެހުމުގެ މަޢާފުން ތައުބާވުމުގެ ކުރިން

މީހާއާ ދެމެހެއްޓެވުން، ބިރުބައިޖެހުމެއް ކުރެވިދާނެ ކަމެއް ނެތެވެ.

އެހެނީ، ﷲ ﷻ އީ، އަލުން ތައުބާވާ ބަޔަކަށް މާފުކުރައްވާ ރަޙްމަތްތެރި ރަސްކަލާނގެ، މީހާއާ

ދީނުގެ ހައްޤުން މީހާއާ ދެކޮޅު ހަދައިފި، އެބައިޖެހުމުގެ ދިފާޢުކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ،

ނުހަނު އަޅުގަނޑުމެން ރަޙްމަތްތެރިވަނީ إِلٰهُ ކަން ކަށަވަރުވެއެވެ. މިގޮ، ﷲ ﷻ އަޅުގަނޑުމެން

ބިރުބައިޖެހުން ރަނގަޅު ދަރުމަވަތް، ކުރުމަށް ކުރުމުގެ ނަމަ ވަސީލަތް، އެ إِلٰهُ ގެ

ބަސްތަކަށް ރުޖޫޢަވާ މީހާބާވާށެވެ!142

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނަ ދެ އަޙްކާމުގައި ވެސް، ޝަރުޢީ މުއުމިނުންގެ ބިރުވެރިކަމުގައި

ވަސީލަތަކީ މީހުންނަށް ދީނުގެ ސަލާމަތް އުޅުމަށް ލިބޭ ވަރަކެވެ.143

141- السِّيرَة النَّبَوِيَّة لِلشَّيْخِ حُسَيْنْ صَلَاح الدِّين
142- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
143- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱبۡتَغُوٓاْ إِلَيۡهِ ٱلۡوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُواْ فِي سَبِيلِهِۦ
لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٣٥

﴿35﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، الله ﷻ އަމުރުކުރެއްވި
އެންމެހައި ކަންތައްތައް ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކޮށް، ނަހީކުރެއްވި
ކަންތައްތަކުން މުޅިން ދުރުވެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެ إلهއަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވާށެވެ!
އަދި، الله ﷻ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކޮށް، ނަހީކުރެއްވި
ކަންތައްތަކުން މުޅިންދުރުވެ، އެ إلهއަށް އަޅުކަން ގާތްވެވޭކަން، އެ إلهގެ ބަސްބަހަށް
ކިޔަމަންތެރިވުމާއި މަގުގައި އޮތުމަށް، އެ މަގުތަކުން ތިޔަބައިމީހުން ހިނގާށެވެ! އަދި،
الله ﷻ ގެ ރިޟާވެވޭ ގޮތުންނައިނދި، އެ إلهގެ މަގުގައި ތިޔަބައިމީހުން ޖިހާދުކުރާށެވެ!
އެއީ، ދުނިޔޭގައި ވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަސީބުވާނީ ކާމިޔާބުވުމުގެ މައްޗަށް
ގޮތަށް، ކާމިޔާބުވުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި ދަރަޖަތަކުގައި ބޮޑުތަން ލިބިގަންނާ
ނަރަކައިން މިންޖުވެ، ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގެތެރޭގައި، ތިޔަބައިމީހުން
ކާމިޔާބުވުމަށް ޓަކައި ވެސް މެއެވެ.

ދަންނާށެވެ! الله ﷻ ގެ ބަސްބަހަށް ކިޔަމަންތެރިނުވީ، އެ إلهއަށް ކާފަރުވިމީހުންގެ، އެ إله
ރުބޫބިއްޔަތާއި ހަމަ ބައިވެރި ބައިވެރިތަކާއި ކުޑަވެސް ބަދަލުގައި ދީފައި ވީނަމަވެސް ޤަބޫލު
ނުކުރެވޭނެ، الله ﷻ ގެ ޢަޒާބުން އެ ދުވަހު ސަލާމަތެއް ނުލިބޭނެ ޢަޒާބު ޤަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ.144

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ أَنَّ لَهُم مَّا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا وَمِثۡلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفۡتَدُواْ بِهِۦ
مِنۡ عَذَابِ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنۡهُمۡۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ٣٦

144- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴿36﴾ ޝައްކެއްނެތްވާ! اللهُ سبحانه وتعالى ގެ އެއްކަލާނގުވަންތަކަން ދޮގުކޮށް، އެ إِلٰه ގެ ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅުހަދައި އިންކާރުކުރި ކާފިރުން، ބިމުގައި ވާހާ ވާހައި މުދަލާއި ތަކެތި މިދުނިޔޭގައި އަދި އޭގެ އިތުރަށް އެހައި މުދަލާއި ތަކެތި ވެސް، އެބައިމީހުންނަށް ލިބިފައި، ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ އަޛާބުން މިންޖުވެ، ސަލާމަތްވުމަށް ބަލައި، އެ ހުރިހައި މުދަލާއި ތަކެތިން، އެބައިމީހުން ފިދުޔާދިން ކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން، اللهُ سبحانه وتعالى އެ ފިދުޔާ ޤަބޫލުކުރައްވާނޭ ކަން ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު ގަދަފަދަ ވޭންދެނިވި އަޛާބު ހުންނާނެއެވެ.[145]

يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَـٰرِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾

﴿37﴾ ބޭނުންވިޔަ ފަދަ ކާފިރުންނަށް ނަރަކައިގައި ލިބޭ ބިރުވެރިކަމާއި، ވޭނާއި، އަޛާބުގެ ބޮޑުކަމުން، އެ ތަނުން ނުކުތުމަށް އެބައިމީހުން އެދޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެ ތަނުން ނުކުމެ، އެ ތާނގެ ވޭންދެނިވި އަޛާބުން މިންޖުވެވިދާނެ ބާރެއް ކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުވެއެވެ. އަދި އެ ތަނުގައި އެބައިމީހުންނަށް ހުންނާނީ، އަބަދަށް ދެމިހުންނަނިވި އަޛާބާއި ގަދަފަދަ ވޭނެވެ.[146]

ފާއިދާއެވެ! رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ޞަޙީޙު ޙަދީޘެއްގެ މާނައިގައި ވެއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، ކޮންމެ ކާފިރަކަށް ބުނެވޭނެއެވެ. "ބިން ފުރޭހައި ރަން ކަލެއަށް ލިބިއްޖެ ނަމަ، އެ ހުރިހައި ރަން ފިދުޔާއަކަށްދީގެން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާން ކަލޭ ބޭނުންހެއްޔެވެ؟" އެ ސުވާލުގެ ޖަވާބުގައި އޭނާ ބުނާނެއެވެ. "އާއެކެވެ."

މި ފަދައިން ބުނުމުން، އެހެން ކިޔުމުން ކާފިރަކަށް ބުނެވޭނެއެވެ.

145– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

146– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

”ހަމަކަށަވަރުން، ދުނިޔަވީ ބަރާބަރުގައި ކަލޭގެ ކިބައިން އެދުވޭނީ ތިޔައަށްވުރެން
މާ ކުޑަކުޑަ ކަމަކަށެވެ.147 އަދި، އެއްފަހަރު ފަރާތެއް އަދި އެއްކޮށް ވިޔަސް، ﷲ ﷻ އާ
ބައިވެރިކަން ސިފަކުރުމަށްކުރުމަށެވެ. ނަމަވެސް، އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރުމަށް ނުކުރި،
ﷲ ﷻ ގެ މަސްއޫލިއްޔަތުން، އެ إِلٰهއާ ބައިވެރިކަން، ސިފަކުރާކަން، ކަށަ އެޅިނިމުމެވެ.“
މި ހަދަބައިން އެންގެވުމަކީ ވަރަ، އެއާ ނަހަބަކާއެއް ވައްދުވުމަކީ މަގާއިކަމުންނަށް
އަމުރުކުރެއްވުމެއްކަމުގައެވެ.148

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީ ދީން އާއްމުކޮށް ވެސް ވަސީ، އާޚިރަތް ދުވަހުން
ކާމިޔާބުވުމަށް ގޮތަކީ، އެ ދުވަހުން ކާމިޔާބުވެވޭނީ ހިތްހަމަ ގަދަދަރު އާޚިރަތުގައި
މުއުމިނުންގެ ވާހަކައެވެ.149

وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓا۟ أَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَـٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٣٨

﴿38﴾ އޭ މުސްލިމުންގެ އަޅުކަލުންނޭވެ! ވަގަށްނަގާ ފިރިހެނާއި، ވަގަށްނަގާ
އަންހެނާއި، ދެ މީހުންގެ އަތް ދޫކޮށް، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ
ގޮތުގެމަތިން، ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑާށެވެ! އަދި، އެއްފަހަރު ބައްޔަކާ ނުލައި މީސްތަކުންގެ
މުދަލު ވަގަށް ނަގުމުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުން، ވަގަށްނަގާ ފިރިހެނާއާއި ވަގަށްނަގާ
އަންހެނާއަށް ދިނުމަށް، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްތަކުން ކަނޑައެޅުއްވައިފައިވާ ޢިބްރަތްތެރި
އުޤޫބާތެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ﷲ ﷻ އީ، ޣާލިބުވަންތަ ޙިކުމަތްތެރިވަންތަ
إِلٰهެވެ.

147– صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ
148– مُسْنَدُ الْإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَل
149– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ އެއްވެސް ކަމަކަށް ބަދަލެއް ގެނެސް، އުނިއިތުރުކޮށް ގެނައުމަކީ، އެއްވެސް ފުރިހަމަކަން ލިބިގެންވާ ބަޔަކަށް ނޫނެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ކުރައްވާ ކަމަކަށް އެއްވެސް ހުރަހެއްއަޅައި، އެ ކަމެއް ވިޔަނުދީ، މަނާކުރެވޭނޭ ހަމަ އެއްވެސް ފުރިހަމައެއް ނުވެއެވެ. ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. اللهُ ﷻ އީ، ޝަރުޢުކުރެއްވުމާއި، ހުއްދަކުރެއްވުމާއި، ނިޔާކުރެއްވުމުގައި ޙިކުމަތްތެރިޔާ، إِلٰهެވެ. އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهުގެ ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި ނިޔާކުރާ ގޮތުގެ މަތިން، ކުށްކުރާ މީހުންނަށް ލިބޭނޭ އަދަބު ދުނިޔޭގައި، އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ.

އަދި މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި، عَائِشَة ﵂ގެ އަރިހުން އަންނަނިވި ފަދައިން ރިވާވެފައިވާ ކަމުގައި މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެ ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ الله ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. «تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبُعِ دِينَارٍ»[150] މާނައީ: ވައްކަންކުރާ އެއްޗެއްގެ އަގަކީ، ދީނާރެއްގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ކަމުގައި ވާނަމަ، ވައްކަންކުރާ މީހާގެ އަތްކަނޑަން ޖެހޭނެއެވެ.

އަދި އެ ކަލަނގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. «لَا تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا»[151] މާނައީ: ވައްކަންކުރާ އެއްޗެއްގެ އަގު، ދީނާރެއްގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ނުވަތަ އިތުރުވެއްޖެ ހިނދަކުގައި މެނުވީ، ވައްކަންކުރާ މީހާގެ އަތް ކަނޑާލެވޭކަށް ނެތެވެ.

150- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي
151- صَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ

އަދި، عَبْدُ اللهِ بْن عُمَر ﵄ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «قَطَعَ فِي مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ» [152] މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން، އަތްތަޅައެއް ވަގަށްނެގި މީހެއްގެ އަތް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ކެނޑުއްވިއެވެ. އެ އަތްތަޅައިގެ އަގަކީ ތިން ދިރުހަމެވެ.

ދަންނާށެވެ! رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި ދީނާރުގެ އަގަކީ، ބާރަ ދިރުހަމެވެ.[153] އަދި މި ޒަމާނުގެ ގްރާމުން ވަޒަންކުރާ ނަމަ، ދީނާރަކީ، 4.25 ގްރާމް ރަނެވެ. އަދި ގިނަ އިލްމުވެރިންގެ ނަޒަރުގައި ދިރުހަމަކީ، 2.975 ގްރާމް ރިހިއެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! ވަގުކަންކުރާ މީހުންނަށް ދެވޭ އަދަބުގެ ގޮތުން، އަތް ކަނޑާލުމުގެ ޙުކުމަކީ ކަނޑައެޅުއްވީ، ވަގުކަންކުރުމުގެ ނުބައި ބަލި، މުސްލިމުންގެ މުދާތައް ރައްކާތެރިކުރުމަށެވެ. އެހެންކަމުން، ވަގުކަންކުރާ މީހާގެ އަތް ކަނޑާލުމަކީ ވަރަށް ނަމަ، ވަގުކަންކުރާ މީހުން ފެނުނު އެ ކަމާ ދެކޮށް، ވަގުކަންކުރުން ފަސް މަދުވާނެ ކަން ކަނޑަނެވެ. އަދި އެހެން، ވަގުކަންކުރާ މީހުންނަށް ފިލި ނުކުރާ ބާޒު އިބްރަތެއް ލިބިވަޑައިގަން ވާނޭ ކަން ފަސް ކަނޑަނެވެ.[154]

فَمَن تَابَ مِنۢ بَعۡدِ ظُلۡمِهِۦ وَأَصۡلَحَ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَتُوبُ عَلَيۡهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ٣٩
﴾39﴿ ފަހެ، ވަގުކަންކޮށް މީސްމީހުންގެ ބޮޑުތިރިކަން އަނިޔާވެރިވުމަށް ފަހު، އެ ކަމުން ތައުބާވެ، އޭނާގެ ބަޔަކުމިތައް އިޞްލާޙުކޮށްފި މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އެ މީހާގެ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ބޮޑުވެ އެ މީހަކަށް، އެ إِلٰهُ ރަޙްމަތްތެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

152– صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي
153– فِقْهُ السُّنَّة لِلشَّيْخ سَيِّد سَابِق
154– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَز تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ، ތައުބާވާ މީހުންގެ ތައުބާ ގަބޫލުކުރައްވާ، އެ إِلٰهُ ގެ އަޅުތަކުންނަށް
ފާފަ ފުއްސަވާ، އަދި އެ އަޅުތަކުންނަށް ރަޙުމްކުރައްވާ، ރަޙްމަތްތެރިވަންތަ
إِلٰهެވެ.[155]

ރަސޫލާއެވެ! މިހެން ކުރި ވަޙުޔުކުރެއްވި ކަމަށްފަހު، އެ ގޮތަށް ކަމްތައްތަކުގައި އޮތް ޙުކުމް
ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ބުނާ ބަޔަކު، ތިބާ ގާތަށް ސުވާލުކުރަން އަންނާނެއެވެ. ކަމާބެހޭ
ކަންތައް ބަޔާންކުރުމަށް، ވަޙުޔުކުރެއްވި އާޔަތުގެ މަޢުނަ ޙާއްސަކުރެއްވުމަށް ޓަކައެވެ.
ނަމަވެސް، އެ ގޮތަށް މަޢުނަވެވޭ ކަމެއް ފޮނުވާލެއްވި ހަމައެކަނި އެ މަޢުނަގަ ހުރިހާކަމެއް
ކުރިން ތަޢުލީމު ދެއްވުމަށް އިސްލާމްދީނުގެ ނަމަށް، އެ ޙުކުމްގެ މަޢުނަ ބަޔާނު
ދެއްވުމުގައި ނުވެއެވެ.[156]

أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَغۡفِرُ لِمَن يَشَآءُۗ
وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ٤٠

﴿40﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެތަނުގައި ވާހައި
ތަކެތީގެ މިލްކުވެރިކަން ހުއްޓެވިގެން ވާނީ، ހަމައެކަނި، الله ﷻ އަށް ކަން، ތިބާ ރަސޫލާ
ދަންނަވައިދީގެން ނުވަތަ ދެނެގަތީތޯ؟ ޝައްކެއްނެތެވެ. އެ ހުރިހައި ތަކެތީގެ މިލްކުވެރިކަން
ހުއްޓެވިގެން ވާނީ، الله ﷻ އަށެވެ. އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް،
އެ ޢަޛާބުދެއްވާ ކަންތައްތަކުގައިވެސް، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް، އެ މީހަކުގެ
ފާފަތަކާ އެކަށޭނަ ޢަޛާބުދެއްވައެވެ. އެއީ، އެ إِلٰهُ ގެ ޢަދުލުވެރިކަމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ
އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް، އެ މީހަކުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވައެވެ.

155- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
156- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އެއީ، އެ إِلٰهُގެ ދިރިހުރިވަންތަކަމެވެ. އަދި، الله ﷻ އީ، އެ إِلٰهُގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި، ކިޔަމަންތެރިވެ، ކޮށް ޙަވާލުކުރާ އަޅުތަކުންނަށް ތަވާބުދާރުވުމާއި، ނުކިޔަމަންތެރިވެ، އުޅޭ މީހުންނަށް ޢަޛާބުދެއްވުމާއި އަދި ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅުންވަންތަ إِلٰهެވެ.157

ދީނުގެވެރިން! މި އާޔަތުގައި މުޝްރިކުންނާއި މި ވާހަ، ކަލޭ ދެކޭފަދަ ބަސްމަގެއްގައެވެ. އަދި ކާންވީ ދިނުނުގަނޭ ވެސް ވެއެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި މި ވާހަ، ފިލުވައިދިނެވެ، الله ﷻގެ ދިރިހުންނެވުމަށްފަހު، އެ إِلٰهُ ކާންވީ ޒާތެއްވާކަމަށް މީހުންނެވުމުގައި ބުނެއެވެ. ބަލަހައްޓާ ހުރެ ގުޅޭކަށް ގޯސްކަމެއް، الله ﷻއާއި ގުޅޭކަށް ބުރަނުވާ ދެކޭ ނަޒަރު ވާހަކައެވެ. އަދި ބަލައިގަނެ ވާޖިބުވާ ހުރެ ކުރެއް ކާންދީ ކާންވީ މީހުންގެ ގައިގައި ބަލާލަވަނުން ޖެހޭނީ ވާހަކަ ވެސް ދެއެވެ. އަދި، الله ﷻއީ، އެ إِلٰهُ އިލާހުކަށް ގެއްލުމަކާއި ކާންވީ ކަލޭ ކުރާވާ، إِلٰهެވެ. ފިލާއަކީ، އެކިއެކި ކުރިމަތީ ކަމަކަށް ފައިދާކުރާ ބަލާގެން ތަބާވުމަކާއިލެއް ވެސް، އެ إِلٰهُއަށް ހެއްސަވާ ދިރުކަރުވާކަމާ ބަލާލައިލެވެ. އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُގެ މަތިވެރި ބާރުތަކުގެ ގުރާނުވާ ގެއްލުމެއް މަތިން، މަގުފުރަ މީހުންނަށް ދީނުގައި ބުރަބާރުވުމައި، ވަރަށްބާރުކަމާ މީހުންނަށް ދީނުގައި ބުރަބާރުވުމައި އެ ނުކުން އެހެންހެން ބުރަބާރުވުމަށް ބަލާލައިލުކުރާއެވެ.158

އަދި ދީނުގެއެވެ! ޝަރުޢީގައި ޙައްޤު މުޝްރިކުންނާއި ވާހަ ވެސް، ވަރަށްބާރުކަމާ މީހުންނަށް ދީނުގައި ސަބަބުން ބުރަބާރުވުމަށް ކާބުއި ކަލޭއި، އެ ބުރަބާރުވާ ކަމަށްއެދުމުގެ، ދުޢާކުރައި ބާވާ އަދި އެ ދުރުދުރުގައި ވާހަކަ ބަލާހިގެ ވެދި، الله ﷻ ކަން ބައްޓަންކުރެއްވެވެ.159

157– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
158– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
159– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ لَا يَحۡزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡكُفۡرِ مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا
بِأَفۡوَٰهِهِمۡ وَلَمۡ تُؤۡمِن قُلُوبُهُمۡۛ وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْۛ سَمَّٰعُونَ لِلۡكَذِبِ سَمَّٰعُونَ
لِقَوۡمٍ ءَاخَرِينَ لَمۡ يَأۡتُوكَۖ يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ مِنۢ بَعۡدِ مَوَاضِعِهِۦۖ يَقُولُونَ إِنۡ أُوتِيتُمۡ
هَٰذَا فَخُذُوهُ وَإِن لَّمۡ تُؤۡتَوۡهُ فَٱحۡذَرُواْۚ وَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ فِتۡنَتَهُۥ فَلَن تَمۡلِكَ لَهُۥ
مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـًٔاۚ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمۡۚ لَهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا خِزۡيٞۖ
وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٞ ٤١

{41} އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާގެ ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަމަށް އިންކާރުކޮށް
ދެކޮޅުހަދައި، އިބަ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވޭ ވަޙީގެ ބަސްފުޅުތައް ދޮގުކޮށް،
ކާފިރުކަން ފައުޅުކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނަ މުނާފިޤުންގެ ކަންތަކާމެދު، އިބަ ރަސޫލާ
ހިތާމަފުޅުނުކުރައްވާށެވެ! ޝައްކެއްނެތެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ، އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން
ޒައްރެއްގެ މިންވަރު ވިއަސް އެބައިމީހުންގެ ހިތުގައި ނުވާ ބާރު، ހަމައެކަނި ދުލުގޮތުން
އިސްލާމްކަން ފައުޅުކޮށްގެން އުޅޭ މީހުންނެވެ.

އަދި ޔަހޫދީންގެ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން، އިބަ ރަސޫލާގެ މަޖިލިހަށް ޖާސޫސުންނާ
އަދި، އިބަ ރަސޫލާގެ ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަމަށް އިންކާރުކޮށް ދެކޮޅުހަދައި އުޅޭ
އިލްމުވެރިން ދައްކާ ދޮގު ވާހަކަތަކަށް އިޖާބަދީ ކާފިރުވުމަށް އަވަސްވެގަންނަ
ޔަހޫދީންގެ ކަންތަކާމެދު ވެސް، އިބަ ރަސޫލާ ހިތާމަފުޅުނުކުރައްވާށެވެ! ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން إِلٰهُ އެބައިމީހުން ބަލިކުރައްވައި، އިބަ ރަސޫލާއަށް
ނަސްރާއި ފަތަޙަދެއްވައި، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، އިބަ ރަސޫލާ ގަދަކުރައްވައި
ބާރުވެރިކުރައްވާނެއެވެ.

ޖަހެ ހަމަކަނަވަރުން، ތަޢުލީމްގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުންނަށް، އެބައިމީހުންގެ އިލްމުވެރިން އުޅޭ ގޮތަށް އަދި އެބައިމީހުން ދަރުމާ ދޮރު ވާހަކަތަކުގެ އަޑު އަހައި، އެ ވާހަކަތައް ގަބޫލުކޮށް އުޅޭ ބަޔަކުވެ. ސަރުކާރުންނެވެ. އެބައިމީހުންގެ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން، އިބަ ރަސޫލާގެ މަތިވުރަން ބާސިލުވެ ނުއުޅޭ މީހުންނަށް، الله ﷻ ގެ ކަލާމުފުޅު، ތަޢުރީފުގައިވާ ވާހަކަތައް ރަނގަޅަށް ވިސްނި އެނގި ފުރުމުވަރަކަށް ފަހުގައި ވެސް، އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސުގެ އެދުމާ އެއްގޮތަށް އެ ކަލާމުފުޅުގައިވާ ވާހަކަތައް ބަދަލުކުރާ މީހުންނެވެ.

އަދި އެ ފަދަ އުޅުމުންތެރިކަން ބޮޑު ނުބައި ނުލަފާ އިލްމުވެރިންނާ ތަބާވާ ތަޢުލީމުނަން އެ އިލްމުވެރިން ބުނެއެވެ. އަހުރުމެންގެ ޖުމް ތަޢުރީފްގައި ގޮތްގޮތް ކަލުމާއި އަހުރުމެން މި ބުނާ ގޮތަށް، أَبُو الْقَاسِمُ ރަސޫލުއްލާހުގެ ބަސް، أَبُو الْقَاسِمُ އެ ވިދާޅުވާ އެއްޗެއްގެ ޢަޤީދާގައި، އެ ރަސޫލު ތިޔަބައިމީހުން ގަބޫލުކުރާށެވެ! ނޫން ނަމަ، أَبُو الْقَاسِمُ ކުރައްވާ ރަސޫލު އަދި ވިދާޅުވާ އެއްޗެއް ވީއަސް ތިޔަބައިމީހުން ގަބޫލުނުކުރާށެވެ!

އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެއްވެސް މީހަކު ކުފުރުވެރިކަމުގައި، މަގުފުރައްދަވައި، އެ މީހަކުގެ ހިތުގައި ޖެހުމައިޖެހުމާ ކަންތައްތަކުގެ ބާރުގެ ފައިދާކުރަމުވަރަން، الله ﷻ އިޙާރަކުރައްވައިދާ މީހަކަން ބަލައި، އެއްވެސް ކަމެއް ފެށުމަށްފަހު ފާޑަށް ދޭތޯ ކުރެވުނަކަސް، الله ﷻ ގެ ބަރަކާތްތަކުން، އިބަ ރަސޫލާއަކަށް މަތިކުރެވިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެ ފަދަ މީހުންގެ ހިތައިން ފުރުފުރުންތެރިކަން ދުރުކުރައްވައި، ހިތާމަގެ މަގަން މަގުދައްކާފަން، ރަސޫލަކު ކަލުގައި ވެސް، އިބަ ރަސޫލާ ނުވެއެވެ.

ޝަރުޢުކުރެއްވީމެވެ. ބަލާނެތްވެރިޔަ ސިފަކުރައްވަން ސިފަފުޅުތަކާ ޔަހޫދީންނާއި މުނާފިޤުންނަކީ، ކާފިރުކަމުގެ ނަޖިސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ޠާހިރުކުރައްވަން، الله ﷻ އިރާދަކުރައްވާފައި ނުވާ މީހުންނެވެ. އެހެންކަމުން، ދުނިޔޭގައި އެބައިމީހުންނަށްވާނީ ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަމެވެ. މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި ބޭއިއްޒަތްވުމާއި ފަޟީޙަތްވުމެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި އެބައިމީހުންނަށް ވާނީ ބޮޑުވެގެންވާ ޢަޛާބެވެ.160

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބާބެހޭ ގޮތުން، ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. ޚައިބަރުގެ ޔަހޫދީންގެ ބޮޑެތިން މާތް ފިރިހެނަކު، އެބައިމީހުންގެ ބޮޑެތިން މާތް އަންހެނަކާ ޒިނޭކުރިއެވެ. އަދި ޒިނޭގެ ތައުރާތުގެ ޙުކުމަކީ ރަޖުމް އަދަބުގެގޮތުގައި ކުރިން އެ ދެ މީހުން ހަލާކު ކުރުމެވެ. ނަމަވެސް، ކާފިރުންގެ ބޮޑެތިން ބޮޑުކަމުގެ މައްޗަށް ރަޖުމް ނުކުރެވިގެން ވިއެވެ. އަދި ކާފިރުގެ ރަސްގެފާނު ޔަހޫދީން ވެސް، ޔަހޫދީން މީހުންނަށް ދަރުމަން ހަމަތަކުގައި ކާނޭޖެހިފައިވާ އުފެއްދިފައި ތައުރާތުގައިވެއެވެ.

އަދި ތައުރާތުގައި މި ޙުކުމް މިހެން އޮތުމާ އެކު ވެސް، ޔަހޫދީންގެ ބޮޑުންގައި އެ ދެ މީހުންނަށް ދިނުމަށް ގަބޫލުކުރެވުނީ މަލާމާތާއި ބަދަލުގައި ޖަލްދުކޮށް ބޮލާއި އެ ދެ މީހުންގެ މޫނުކަޅުކޮށް އުފުލިއެވެ، ރަޖުމްކުރުމަށް ފަހު، އެއަޑުއަހައިން ދުރުގައި ބޮލުގައި ކަޅުކުރިމަތީ، ކުރިމަތީ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެ ހިނދު އެ ދެމީހުން ރަޖުމްކުރުމަށް، ކުރިމަތީ ރަސޫލާ ވެސް ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ.

ކޮންމެއަކަސް، ޔަހޫދީ ރަސޫލާގެ މި ޙުކުމްފާޅުވެގެން ސަރުދާރުން ޖަމާޢަތްކުރަމުން، النُّعْمَانُ بْن أَبِي أَوْفَىއާއި، بَحْرِي بْن عُمَرَއާ މި ދެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވައިފައެވެ. “އޭ أَبُو الْقَاسِمއެވެ! ޢިބްރާހީމާ މިންނަތާދު އަޅުގަނޑުމެންގެ ތޯރާތުގައި ކަންތައް ހުރިވިސް ތިޔަ ވިދާޅުވެ ގޮތަކަށް ނުނެވެ. ޢިބްރާހީމާ ދެ މިނިސްނަން އެކީ ނަޞާރާއްތަކުގެ ނުނެވެ.” އެ ޤައުމުން އެ ދެ މީހުން ދަންނަވައިފުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ އެ ހަޟްރަތުން ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. “އަހުރުމެންނާއި ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެމެދު ކޮޅު ބަދަލުވެއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން، އެ ގޮތުގައި ޢިބްރާހީމްގެ މިނިސްނަން ކަލޭގެޔަރަތި ވަނީ ނަޞާރާތައްކުރެވެ.”

މި ޤައުމުން ބަޔާންކުރައްވައިފުން އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފައެވެ. “ޝަރްޢީކަމެއްނެތެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ގޮތުގައި އިންސާފުން ބަޔާންކުރައްވައިފިއްޔާއެވެ.” ދެން، ކަޢުބު އިބްނު ރަސޫލާ އެބައިމީހުންކުރިން އައްސަވައިފައެވެ. “ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެކޮޅުގައިހުރި އެއްވެސް ބޮޑު ދީނީ އިޚުތިލާފެއް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟” އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފައެވެ. “ޤުރުއާނުގައި ދިރިއުޅޭ މިހާރު ކަލުމަކާ އިބްނު ސުރިޔާއެވެ.” ދެން، އެބައިމީހުން އޭނާ ބަލައި ފުރުޞަތުން، އޭނާ މަދީނާއަށް އައެވެ. އަދި އޭނާ މަދީނާއަށް އަރުވުމާ ކުރިން، جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَام ވަޙީގެން، رَسُولُ اللهِ ﷺއަށް އިބްނު ސުރިޔާގެ ސިފަ ބަޔާންކުރެއްވިކަމުގައި ވެއެވެ.

ދެން އޭނާ މަދީނާއަށް އައުމުން، ޔަހޫދީ ރަސޫލާ އޭނާކުރިން އައްސަވައިފައެވެ. “ތިއީ އިބްނު ސުރިޔާހެއްޔެވެ؟” އޭނާ ދަންނަވައިފައެވެ. “އާދޭހެވެ! އެ ޤައުމުން ދަންނަވައިފުން އޭނާ ކުރިން އައްސަވައިފައެވެ. “ތިއީ ޔަހޫދީންގެ ދެކޮޅުގައިވާ އެންމެ ބޮޑު ދީނީ އިލްމުވެރިޔާހެއްޔެވެ؟” އޭނާ ދަންނަވައިފައެވެ. “ހަމަކަށަވަރުން ދެން ގޮވައި އެ ކަން ހުރި އަހަންނެވެ.”

ދެން، ރަޖަމްކުރުމާ ބެހޭގޮތުން ތައުރާތުގައި އައިސްފައިވާ އާޔަތްތައް ހުރި ބައެއް ލިޔުންތަކެއް އެ ބަޔަކު ގެނައުމަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަންގަވައިފިއެވެ. ދެން، އެ ލިޔުންތަކެއް ގެނައުމުން، އިބްނު ޞޫރިޔާއަށް ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. "އޭގައިވާ އާޔަތްތައް ކިޔާށެވެ!" ދެން، އޭގައިވާ އާޔަތްތައް އޭނާ ކިޔަމުން ގޮސް، ރަޖަމްގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ އާޔަތާ ހަމަވުމުން، އެ އާޔަތުގެ މަތީ އަތް އަޅައިގެންހުރެ އޭގެ ފަހުގައި އޮތް އާޔަތް ކިޔާން ފެށުމުން، عَبْدُ اللهُ بْن سَلَام ؓ ވިދާޅުވިއެވެ.

"އޭ الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ރަޖަމްކުރުމާ ބެހޭ ޙުކުމް ތައުރާތުގައި އައިސްފައިވާ އާޔަތުގެ މަތީގައި އަތް އަޅައިގެންހުރީ އެ އާޔަތް ފޮރުވަނަގައި އިބްނު ޞޫރިޔާ ހިނގައްޖެއެވެ." މި ފަދައިން ވިދާޅުވުމަށް ފަހު، عَبْدُ اللهُ بْن سَلَام ؓ އޭނާ އިންނެވި ތަނުން ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވައި، އިބްނު ޞޫރިޔާގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން، އެ އާޔަތުގެ މަތިން އިބްނު ޞޫރިޔާގެ އަތް ދުރުކުރެއްވުމަށް ފަހު، ރަޖަމްކުރުމާ ބެހޭ ޙުކުމް ތައުރާތުގައި އޮތް އާޔަތް، ޔަހޫދީ ރަސޫލާއަށް ދައްކައިދެއްވިއެވެ.

އަދި، އަންނަނިވި އާޔަތެވެ. «الْيَهُودِيَّانِ الْمُحْصَنَانِ إِذَا زَنَيَا، وَقَامَتْ عَلَيْهِمَا الْبَيِّنَةُ رُجِمَا، وَإِنْ كَانَتِ الْمَرْأَةُ حُبْلَى تُرُبِّصَ بِهَا حَتَّى تَضَعَ مَا فِي بَطْنِهَا» މާނައީ: "ކައިވެނީގެ ރައްކާތެރިކަން ލިބިގެންފައިވާ ދެ ޔަހޫދީންގެ ކިބައިން، ޒިނޭކުރިކަން ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަތިން ސާބިތުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ދެ މީހުން ރަޖަމްކުރުން ހުއްޓެވެ. އަދި ޒިނޭކުރި އަންހެނާ މާބަނޑުވެ އިންކަމުގައި ވާނަމަ، އެ ކަނބުލޭގެ ރަޖަމްކުރުން، އެ ކަނބުލޭގެ ވިހާނދެން ފަސްކުރުން ހުއްޓެވެ."

ދެންނެވުމުން، އެ ދެ ޔަހޫދީން ރަޖަމްކުރުމަށް، رَسُول الله ﷺ ބުނުއްވުމުން
އެ ދެ މީހުން ރަޖަމްކުރެވުނެވެ. ދެން، އެ ޔަހޫދީން އެނބުރި ދިޔައީ، ކީރިތި ރަސޫލާގެ
އެ ބުނުއްވުމާމެދު ނުރުހުން ބޮޑަށް ރުޅިއައިސްގެން މިއީ ބާރުގަދަވެގެންނެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! ކާފިރުގެ ރަސޫލުއްލާހަށް ފިލުވެއްވުމަށް ދެ ޔަހޫދީން ޝަރީޢަތަށް
ސާބިތުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ދެ މީހުން ރަޖަމްކުރަން ޙުކުމްކޮށް އަންގަވައިފައި ވަނީއެވެ،
އެ ބުނުއްވީ އެބައިމީހުން ބަދަލުކުރިއެވެ. އަދި އެ ގޮތަކީ މީހުން ރަޖަމްކުރުމުގެ ބަދަލުގައި،
އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޖަލްދު، ފުރަތަމަ އަނބުރުވާލާ ހަރުކަށް ލުމެވެ.[161]

سَمَّٰعُونَ لِلۡكَذِبِ أَكَّٰلُونَ لِلسُّحۡتِۚ فَإِن جَآءُوكَ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُمۡ أَوۡ أَعۡرِضۡ
عَنۡهُمۡۖ وَإِن تُعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيۡـٔٗاۖ وَإِنۡ حَكَمۡتَ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِٱلۡقِسۡطِۚ
إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ ﴿٤٢﴾

﴿42﴾ އެ ޔަހޫދީންނަކީ، ދޮގު ވާހަކަތަކަށް އަޑުއަހާ މީހުން އަދި އެ ގޮތަށް ވާހަކައިގެ
ޙަރާމްކާ މީހުންނެވެ. އަދި ރިޝްވަތާއި ރިބާ ގޮތަށް ބަޔަކުގެ މިންވަރަކަށް ކައި،
އެ ގޮތަށް މުޙައްމަދުގެ ގާތަށް ބަޔަކުގެ ޙުކުމަށް ތިޔަ ބިނާ ފަށައިދީ ވަޙީ ދެއެވެ.
ފަހެ، އެއްވެސް ކަމެއްގެ ބުނުމައި ޙަޤީޤަތާ ހުކުމަކީ ބަޔާ، އިބަ ރަސޫލާގެ
އަރިހަށް އެބައިމީހުން އައިއްޖެ ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ބުނުއްވުމުގައި
ނުކުރެއްވުމަކީ، އިބަ ރަސޫލާގެ އަމިއްލަ ޚިޔާރުގައި އޮތް ކަމެކެވެ. ފަހެ،
އިބަ ރަސޫލާ ބާރުނުދީ ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި އަދުލުވެރިކަމާ އެކު
ޙުކުމްކުރައްވައި ފަހި ބަޔާނުކުރައްވާށެވެ!

ނުވަތަ އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ހުކުމްނުކުރައްވައި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ވަކިވެވަޑައިގެން، އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތައް އެބައިމީހުންނަށް ދޫކޮށްލެއްވުމެވެ! އަދި އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ހުކުމްނުކުރައްވައި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން، އިބަ ރަސޫލާ އެނބުރިވަޑައިގެންނެވި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުންނަކަށް ޒަރަރެއްގައި ވެސް، އިބަ ރަސޫލާއަށް އެއްވެސް ކަމަކުން ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެތެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިކަމުގައި ހުކުމްކުރަނަގައި ޤިސްޠުވެރިވާ ޢަދުލުވެރިން ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވީކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި، އިބަ ރަސޫލާ ހުކުމްކުރައްވާ ނަމަ، ޢަދުލު އިންސާފުވެރި ހުކުމްކުރައްވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ޢަދުލު އިންސާފުވެރި ހުކުމްކުރާ މީހުންދެކެ، اللهُ ﷻ ލޯބިވެވޮޑިގެން ވެއެވެ.[162]

ދަންނާށެވެ! ابْنُ مَسْعُودٍ ؓ އާ އަދި ބައެއް ސަލަފުންގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މި އާޔަތުގައި މިވާ «السُّحْت»ގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ހުރިހައި ބާވަތެއްގެ ރިޝްވަތު ވެސް ހިމެނެއެވެ.[163] އަދި ރިޝްވަތަކީ ނުހުއްދަ އެ ކަމުގެ މައްޗަށް އިޖްމާޢު ވާ ބަޔެއްވެގެންވާ ނުބައި އަމަލެކެވެ. އެހެނީ، ރިޝްވަތުދޭ މީހުންނާއި ރިޝްވަތުނަގާ މީހުންގެ މައްޗަށް، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާ ވަނީ ލަޢުނަތްލައްވާފައިވެއެވެ.

اللهُ ﷻ ރަ ދުރުވެރިކަމުން ދުރުކުރައްވާ عَبْدِ اللَّهِ بْن عَمْرٍو ވިދާޅުވިއެވެ. «لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي»[164] މާނައީ: "ރިޝްވަތުދޭ މީހާއި، ރިޝްވަތުނަގާ މީހާގެ މައްޗަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ވަނީ ލަޢުނަތްލައްވާފައިވެއެވެ."

162– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
163– تَفْسِيرُ الْكَشْفِ وَالْبَيَانِ لِلْإِمَامِ الثَّعْلَبِي
164– سُنَنُ الْإِمَامِ أَبِي دَاوُود وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِي

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ޔަހޫދީންގެ ފިރުޢައުނާއި ގާތް މީހުންގެ ތެރެއިން، كَعْبُ بن الْأَشْرَفُއާއި އޭނާ ފަދަ އެހެންމީހުންނާ ބެހޭ ގޮތުންނެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުންނީ ރިޝްވަތު ނަގާ ބަޔަކު ކަމުގައެވެ. ވީމާ، އެބައިމީހުންނަށް ރިޝްވަތުދޭ ފަރާތްތަކަށް ޙުކުމްކުރާތީ ބަދަލު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވިއެވެ.[165]

އަދިވެސް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މަދީނާގައި ތިބި ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު ޤަތުލުކޮށް ފިނަމަ ދިޔަތުގެ ގޮތުގައި ދެވޭނީ ކަމުގައި ވިއެވެ. ނަމަވެސް، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު ޤަތުލުކޮށްފި ނަމަ ދިޔަތުގެ ގޮތުގައި، ސަތޭކަ ވަސްގު ކަދުރުން، ދިޔަ އަދާކުރަންވާ ކަމުގައި ވިއެވެ. އެއީ، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހަރައިގެ މީހުންނަށްވުރެން، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހަރައިގެ މީހުން، މާތްކަމަން ބަލައެވެ.

ދެން، އެ ކަން އެ ގޮތަށް ހިނގަމުންދަނިކޮށް، مُحَمَّدُ ﷺ ރަސޫލުކަމުގައި ފޮނުއްވައި، އެ ރަސޫލާ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމަށް ފަހު، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު ޤަތުލުކުރުމުން، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހަރައިގެ މީހުން ބުންޏެވެ. ”ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތާ ޤަތުލުކުރި މީހާގެ ކިބައިން ދިޔަ ހިފުމަން ބަލައި، އެއާ ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަވާލުކުރައްވާ!“ އަދިވެސް އެބައިމީހުން ބުންޏެވެ. ”ތިޔަބައިމީހުންނާ އަޅުގަނޑުމެންނާ ދެމެދު ޙުކުމްކުރެއްވުމަށް ބަލައި، އެ ހުރިހާ ސަލާމާއި ބަލަހައްޓަވާ ނަގައިދޭށެވެ.“

މި ޙަދީޘް ބުނޭ، އެ ކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން، ކަޅު އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް بَنُو قُرَيْظَةُ

ވަށްނައިގެ މީހުން އައުމުން، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވައި، އެ ކަމުގައި ޙުކުމް ކުރުވުމަށް

ބުނުމުން ބުނުމުކަށްވާތީވެ، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް، އެ إِلٰهُ އަންގަވައިފިއެވެ. އެއީ،

ނަޞީޙަތަކަށް ނަޞީޙަތްކުރެއްވި.[166]

ވަސްޤެއް، 130.6 ކިލޯގްރާމެވެ. ވީމާ، ސަތޭކަ ވަސްޤަކީ، 1306 ކިލޯގްރާމެވެ.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ ٱلتَّوْرَىٰةُ فِيهَا حُكْمُ ٱللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ

وَمَآ أُو۟لَـٰٓئِكَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾

﴿43﴾ އަދި އެ ޔަހޫދީންގެ ކަންތައްތަކަށް، އެއްވެސް ޝަރުޢީ ގޮތުގައި

އެ ކަންތައްތައް ފެންނަ ބަޔަކު ޙުކުމްކުރުވަނީ ކަންތައްތަކެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! އަދި

އެ ޖަމާޢަތް އިމާންވެގެން ތިބި ކަމުގައި އެބައިމީހުން އެ ބުނާ ގޮތުގައި އެބައިމީހުންގެ އަތުގައި

ވަނީކަން، އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގައި، އިބަ ރަސޫލާ ޙުކުމްކުރުމަށް ބޭނުމީ،

އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އެބައިމީހުން އެ އަންނަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟

އަދި ތައުރާތުގައިވާ، اللهُ ﷻ ގެ ޙުކުމްތައް ފޮނުއްވިކަން، އެ ޙުކުމަށް ފުރަގަސްދީ

ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވާނެ، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުން ޙުކުމަށް އެދި އެބައިމީހުން

އެ އަންނަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ޖެހެ، އެބައިމީހުންނަކީ، އިބަ ރަސޫލާއަށާއި އިބަ ރަސޫލާ

ގެންނަވި ދީނަށް ޤަބޫލުކުރާ މީހުން ބަޔަކު ކަމުގައި ވާނެ އެކެ ވެސް، އެބައިމީހުންގެ

ކަންތައްތަކުގައި، އިބަ ރަސޫލާ ޙުކުމްކުރުވަނީ އެބައިމީހުންގެ ހަވާ ނަފްސުގެ އެދުމާ

އެއްގޮތަށް، އިބަ ރަސޫލާ ޙުކުމްކުރައްވައިފާނޭ ކަމަށް ހިތާނގެންނެވެ.

ކަން ދިޔުން ހުރުމާ އެކު، އިބަ ރަސޫލާކުރައްވާ ޙުކުމްކުރުމުގެ އެބައިމީހުންގެ ހަވާ ނަފްސުގެ އެދުމާ އެއްގޮތް ނުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ޙުކުމްތަކާމެދު ނުރުހި، އެ ޙުކުމްތުގެ ޤަބޫލުނުކޮށް، އެބައިމީހުން އެ ޙުކުމްތަކުން ފުރަގަސްދެއެވެ. ވީމާ، އެ ފަދަ ޔަހޫދީންނަކީ، އެބައިމީހުން އެ ތެދު ތޯރާތުގައިވާ ޙުކުމްތަކުން ވެސް ކާފިރުވެ، އަދި، އިބަ ރަސޫލާގެ ޙުކުމްތަކުން ވެސް ކާފިރުވެފައިވާ ބައެކެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ. އެބައިމީހުން އެ ކަންތައްކުރާ ގޮތަކީ އެއްވެސް މުއުމިނަކު ކަންތައްކުރާނެ ގޮތެއް ނޫނެވެ. ވީމާ، އެބައިމީހުންނަކީ، އީމާންވާ ބައެއް ކަމުގައެއް ނުވެއެވެ.[167]

ދަންނާށެވެ! އިސްތިފްހާމަ މިން ހައިރާނުގައި ވެސް ވަނީ، ތޯރާތުގައިވާ ޙުކުމްތަކަށް ބަދަލުކުރުމުގައި ޔަހޫދީން ކަންތައްކުރި ގޮތެވެ.[168]

إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌۚ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ بِمَا ٱسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُواْ عَلَيْهِ شُهَدَآءَۚ فَلَا تَخْشَوُاْ ٱلنَّاسَ وَٱخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُواْ بِـَٔايَٰتِي ثَمَنًا قَلِيلًاۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾

﴿44﴾ ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން إِلٰهُ ގެ ބަސްފުޅުން، مُوسَى عليه السلام ގެ މައްޗަށް ތައުރާތު ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި އެ ފޮތުގައި ތެދުމަގަށް ދަލީލުވާ ކަމެއް ވަނީ، މަގުދައްކާ ކަމާއި ސާފުކޮށްދޭ ނޫރު ވެސް ހިމެނެއެވެ. ޔަހޫދީންގެ ދީނުގައި މާތްކަމާއި ހަލާލުތަކާ ޙަރާމުތަކާއި ޙުކުމްތަކެވެ. އެ ފޮތުގައި ވާ ގޮތަށް، ތިމަން އިލާހު ފޮނުއްވާފައިވާ ނަބިއްޔުން ޙުކުމްކުރައްވާ ފޮތެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތައުރާތުގެ ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުން އެއްވެސް ނަބިއްޔަކު، ތައުރާތުގައިވާ
ޙުކުމް ނޫން އެހެން ޙުކުމަކުން އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޙުކުމެއް ނުކުރައްވަމެވެ.
އަދި އެ ޙުކުމުގައިވާ ޙުކުމްތައް އޮޅުވާލައިގެން ބަދަލުކޮށް ވެސް ނުކުރައްވަމެވެ.
އެހެންކަމުން، އެ ހުރިހާ ނަބިއްޔުން ވެސް ވީ، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި
ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގެން ތިއްބެވުމާ އެކު، އެ ޙުކުމުގައިވާ ގޮތުގައި އެބައިމީހުންގެ
މެދުގައި ޙުކުމްކުރައްވާ ބޭނުން ކުރެއްވިއެވެ.

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ތައުރާތުގެ މަތީގައި އުޅުއްވި ބޮޑެތި ދީނީ އިލްމުވެރިންނާއި،
ފިޤްހުވެރިންނާއި، އަޙްބާރުން ވެސް ވީ، އެ ޙުކުމުގައިވާ ޙުކުމުން އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި
ޙުކުމްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ވަނީ، ތައުރާތުގައިވާ ގޮތަށް،
ތަބާވެދީ މިސާލަކުން ތަޙުފީޡުކުރުމަށް އެބައިމީހުންނަށް ވާޖިބުވެގެންނެވި
އެންގެވުމަށް ނަބިއްޔުން ވެސް، ތައުރާތުގައިވާ ދީނީ އަމާނާތް ތައުރާތީންނާ ހަމައަށް
ރައްކާތެރިކުރައްވައި، އެ އަމާނާތް އެބައިމީހުންނާ ޙަވާލުކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެ ނަބިއްޔުން ވަނީ، الله ﷻ ގެ ޙުކުމް ތައުރާތުގައިވާ ގޮތަށް ބަޔާންކުރުމަށާއި،
އެ ޙުކުމުގައިވާ އިބާރާތް އުނގެނުމަށާއި ދަރުސްކުރުމާއި އަދި ފޮތުގެ މުޙާފަޒާތް
އެ ޙުކުމް އުނގަނޑުވަރުންނެރުމަށް، އެ ޙުކުމުގައިވާ ގޮތަށް ބަޔާންކުރެއްވުމަށް، ތައުރާތުގެ މައްޗަށް އެއް
ވާޞިލުވެ ކަން އެބައިމީހުންނަށް އަންގައި އަމުރުކުރުމަށް، ދީނީ އިލްމުވެރިންނާއި،
ފިޤްހުވެރިންނާއި، އަޙްބާރުންނާ، ވަޞިއްޔަތްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ތައުރާތުގެ ގޮތަށް
ޙުކުމްކުރުން އެއްކިބާ ނަބިއްޔުން ވެސް، ޙުކުމުގައިވާ ގޮތަށް ނިޔާކުރައްވައި
ބަޔާންކުރުމުގެ ކަމުގައި ދެމިއުޅުއްވާ ފަރާތް ކަމުގެ، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ދީނީ ޙުކުމްތައް
އިސްލާމްކުރި ދީނީ އިލްމުވެރިންނާއި، ފިޤްހުވެރިންނާއި، އަޙްބާރުން ވީއެވެ.

ރާ ޔަހޫދީންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ފިޤުހުވެރިންނާއި، އަޅުވެރިންނެވެ! ކަން މިހެން ހުރިއިރު، ތިމަން އިލާހުގެ ބުދުން ތަޢުޒީމްކުރުމުގައި ވިސްނުމަކުން ދުރުކަ ތިޔަބައިމީހުން ބިރުގަންނާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފައިދާއެއް ވިއްސާ އަދި ގެއްލުމެއް ވިއްސާ ދިނުމުގެ ކުޅަދާނަކަން އެއްވެސް މީހަކަށް ލިބިގެނެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި، ތިމަން ﷲއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، އެ ކަންކަމަކީ، ހަމައެކަނި، ތިމަން ﷲއަށް ޚާއްޞަވެގެން މިލްކުވެގެންވާ ކަންކަމެވެ.

އަދި، ތިމަން ﷲ ބާވައިލެއްވި ބުނުއްވުމުން ބަޔަކުގައި ހަވާސްތިކަމުގެ އުޅުމާ އެއްގޮތަށް ބުނުއްވުން، ފަރާތުގައިވި ދުނިޔޭގެ ދުވަހު އަޅުގަޔަށް، އެ ތަކުރާރީގެ ބާރުން ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާށެވެ! އަދި، ތިމަން އިލާހު ބާވައިލެއްވި އާޔަތްތަކުގައިވާ ޝަރީޢަތް ބުނުއްވުމުން، ކުޑަ އަޑަކަށް ގަސް ވިއްކައި ނުދާށެވެ! އަދި، ﷲ ﷻ ގެ ޒާތުގައި، އެ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ބުނުއްވުމުން ޙުކުމުގައި ސިފަކުރެއްވި އެއްވެސް ސިފަކުރުމަކަށް އެ ބުނުއްވުން ބަދަލުކުރުން، އެ ބުނުއްވުމުގެ އިންކާރުކުރުން، އެ ބުނުއްވުމުކުރުމުގައިވާ ގޮތް ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް ބުނުއްކުރުމަކީ މިހާ ދަތިކަމެކެވެ! ފަހެ، އެ ފަދަ ކަންތައް ބަޔާނެ ބަދަލު ކުރިޔަށްދިޔައެވެ.[169]

ދަތިކަމެވެ! އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ފަދަ ބާވައިލެއްވި ޙައްޤުތަކާ ބަދަ ގޮތްތަކެވެ.[170] އެހެންނަމަވެސް، ޙައްޤުތައް ފިޔަވައި އެ ނޫން ބަޔަކު ފަދަ، ޙައްޤުތައް ކަންތައްތައް ފަދައިން ކަންތައްތަކެއް، ﷲ ﷻ ގެ ޒާތުގައި، އެ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ބުނުއްވުމުން ބުނުއްކުރުމުގައި ނުކުރި، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ބުނުއްވުން ބުނުއްކުރުމަށް ކަމުގައި ވަނީ ނަމަ، އެ ފަދަ ކަމެއް ބަޔަކު ފަދަ ވާނީ، ބަދަލު ކުރިޔަށްދާން ކަމުގައެވެ.

169- التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
170- أَحْكَامُ الْقُرآنِ لِلإِمَامِ أَبِي بَكْرٍ الجَصَّاص

ކަން މިހެން ހުރުމާ އެކު، މި އާޔަތްތަކުގައި މިވާ ވާހަކަތަކުން، މުސްލިމުން އިބްރަތް
ހާސިލުކުރަން ހުއްޓެވެ.[171]

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفْسَ بِٱلنَّفْسِ وَٱلْعَيْنَ بِٱلْعَيْنِ وَٱلْأَنفَ بِٱلْأَنفِ وَٱلْأُذُنَ
بِٱلْأُذُنِ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ وَٱلْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُۥ ۚ
وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾

﴿45﴾ އަދި ތަޢުރާތުގެ ދައްކަވަން، ޤިޞާޞީ ހުކުމުގެ އުސޫލުތައް ޝަރުޢުކުރައްވައި،
ތިމަން إِلٰهُ ތަޢުރާތުގައި ލިޔުއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ނަފްސެއްގެ ބަދަލުގައި ހިފޭނީ
ނަފްސެކެވެ. އެއީ، ޝަރުޢީ ބަޙައްޤަކާނުލައި ގަސްދުގައި މީހަކު ޤަތުލުކޮށްލައިފިނަމަ،
މަރުވި މީހާގެ ބަދަލުގައި، އޭނާގެ ޤާތިލު މަރުވެވެ. އަދި ލޮލެއްގެ ބަދަލުގައި ހިފޭނީ
ލޮލެކެވެ. އެއީ، ޝަރުޢީ ބަޙައްޤަކާނުލައި، ގަސްދުގައި މީހެއްގެ ލޮލެއް ގެއްލުވައިފި،
ލޮލް ހަލާކުކޮށްލައިފިނަމަ، އެ ކަން ކުރި މީހާގެ އެ ލޮލް ހަމަ އެ ގޮތަށް އެ މިންވަރަށް
ގެއްލުންދީ ހަލާކުކޮށްލެވޭނެއެވެ.

އަދި ނޭފަތެއްގެ ބަދަލުގައި ހިފޭނީ ނޭފަތެކެވެ. އެއީ، ޝަރުޢީ ބަޙައްޤަކާނުލައި
ގަސްދުގައި މީހެއްގެ ނޭފަތް ގެއްލުވައިފި، ނޭފަތް ހަލާކުކޮށްލައިފިނަމަ، އެ ކަން ކުރި
މީހާގެ ނޭފަތް ހަމަ އެ ގޮތަށް އެ މިންވަރަށް ގެއްލުންދީ ހަލާކުކޮށްލެވޭނެއެވެ. އަދި
ކަންފަތެއްގެ ބަދަލުގައި ހިފޭނީ ކަންފަތެކެވެ. އެއީ، ޝަރުޢީ ބަޙައްޤަކާނުލައި
ގަސްދުގައި މީހެއްގެ ކަންފަތް ގެއްލުވައިފި ކަންފަތް ހަލާކުކޮށްލައިފިނަމަ،
އެ ކަން ކުރި މީހާގެ އެ ކަންފަތް ހަމަ އެ ގޮތަށް އެ މިންވަރަށް ގެއްލުންދީ
ހަލާކުކޮށްލެވޭނެއެވެ.

171- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި ދަތެއްގެ ބަދަލުގައި ދަތެކެވެ. އެހީ ވެސް، ޝަރުޢީ ބައްޔިނާތުތަކާއި ގަސްތުގައި މީހެއްގެ ދަތެއްފަދައިން ގެއްލުވައި ދިނީ ނަމަ، އެ ކަން ކުރި މީހާގެ އެ ދަތެއްފަދައިން ހަމަ އެ ގޮތަށް އެ މިންވަރަށް ގެއްލުންދިނުމެވެ. އަދި އެއްވެސް ޝަރުޢީ ބާރެއްގާނޫނުގައި ގަސްތުގައި މީހެއްގެ ގައިން ތޫނު އެއްޗަކުން ބަޔަކާދިރި ޖަހައިލުމަކީ ނުވަތަ ހަނިކޮށްލުމަކީ ގެއްލުމެއް ދިނީ ނަމަ، އެ ކަމުގެ ބަދަލުގައި، އެ ޒަޚަމް ގެއްލުމާ އެއްވަރު ގެއްލުމެއް، އެ ގެއްލުން ދިން މީހާއަށް ދިނުމެވެ.

ފަހެ، ބަދަލުހިފުމުގެ ޙައްޤު ލިބޭ ކުށްވެރިޔާ މީހާގެ ޙައްޤެއް، ބަދަލަށް ބަދަލުހިފުމުގައި ޤިޞާޞްކުރުމަށް މިހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އަނިޔާލިބި މީހާގެ ޙައްޤެއް ބަދަލުހިފުމުގައި ޤިޞާޞްކުރަން، އެ ކަން ވާނީ އަނިޔާލިބިފައިވާ މީހާގެ ފާފަތަކުގެ ކައްފާރާއެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ބަދަލުހިފުމުގައްޔާއި، އެ ނޫން ކަންކަމުގައި ވެސް، ﷲ ﷻ ބާވައިލެއްވި ޙުކުމުން ޙުކުމްނުކުރާ މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ﷲ ﷻ ބާވައިލެއްވި ޝަރީޢަތް އިންކާރުކޮށް ފަހަނަޅައި ދާ މީހުންނަކީ، ހަމަ ބޮޑު އަނިޔާވެރިންނެވެ.[172]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީ ދީން އާއްމުކޮށް ފެނި، ﷲ ﷻ ގެ ޙުކުމްތައް ތަޢާރުފުވެ ފެނިގެން، އެ ޙުކުމްތަކުން ޢަމަލުނުކުރާ މީހުން ފާސިޤުންނެވެ.[173]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ޔަހޫދީންގައި ޒިނާކުރު ހުކުމުގެ އުސޫލުތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވައި، ޒިނާކުރު ހުކުމުގައި މީސްތަކުންނާ ހަމަހަމަ ބައެއް ކަމުގައި ހަދައިގެން، ނަފްސާނީ ގޮތުގައި ޒިނާކުރު ހުކުމް ޝަރީޢަތުން ބަދަލުކުރި ވެއެވެ.

172- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

173- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

ދީން އެ ގޮތަށް ޝަރުޢުކުރައްވައިދެއްވައި ވަނިކޮށް، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހައިގެ ޔަހޫދީން އެ ބުނުމާ ޚިލާފުވިއެވެ. އަދި މަދީނާގައި ތިބި ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހައިގެ މީހަކު، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހައިގެ މީހަކު ޤަތުލުކޮށްފި ނަމަ ޤިޞާޞުހިފައި، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހައިގެ މީހަކު بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހައިގެ މީހަކު ޤަތުލުކޮށް ފިނަމަ ޤިޞާޞުހިފުމުގެ ބަދަލުގައި، ސަތޭކަ ވަސްގު ކަދުރުން ދިޔަ އަދާކުރަންޖެހުނެވެ. އެއީ، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހައިގެ މީހުންނަށްވުރެން بَنُو النَّضِيرُ ވަންހައިގެ މީހުން މާތްކަމަށް ދެކެގެންނެވެ.

ނަމަވެސް، އިސްލާމް ދީން އައިސް، رَسُولُ اللهِ ﷺ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމަށް ފަހު، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހައިގެ މީހަކު، بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހައިގެ މީހަކު ޤަތުލުކުރުމުން، އެ ކަމުގައި ޙުކުމްކުރެއްވުމަށް އެދި، ކަމާ އިތުރު ޝަރީޢަތުގެ އަރިހަށް بَنُو قُرَيْظَةُ ވަންހައިގެ މީހުން އައެވެ. ދެން، އެ ޤަޟިއްޔާގައި، ޤަތުލުކުރި މީހާއި ޤަތުލުވެވުނު މީހާއާ ދެމީހުންނަށް ހަމަހަމަ ދެމީހުން ކަމުގައި ނިޔާކުރައްވައި، ޤަތުލުކުރި މީހާގެ ކިބައިން ޤިޞާޞު ހިފުމަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙުކުމްކުރެއްވުމުން، بَنُو النَّضِيرُ ވަންހައިގެ މީހުން ދެންނެވިއެވެ. "ތިޔަ ބުނުއްވީ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޒުލުމްކުރައްވައިފިއެވެ."

ދަންނާށެވެ! އެ ޙާދިޘާއިން އެބައިމީހުން ބުނިއިރު، އެބައިމީހުންގެ ޝަރީޢަތުގައި ޤާތިލު ޤިޞާޞު ހިފުމެވެ. ނަމަވެސް އަޅުގަނޑުމެނެވެ. ދިޔަ ދިނުމާ، އެބައިމީހުންގެ ޝަރީޢަތުގައި އެއްގޮތަކަށް ވެސް ދިޔަ ކަމެއް ނުވެއެވެ. ދެން، އެބައިމީހުންގެ އެ ވާހަކަޔާ ދެ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[174]

174– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي

وَقَفَّيۡنَا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم بِعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلتَّوۡرَىٰةِۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ
ٱلۡإِنجِيلَ فِيهِ هُدٗى وَنُورٞ وَمُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلتَّوۡرَىٰةِ وَهُدٗى وَمَوۡعِظَةٗ
لِّلۡمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾

46 އަދި عِيسَى ﷺ ގެ ކުރިން އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގާތަށް، ނަބިއްޔުންނާއި
ރަސޫލުން، އެކުއެކުގައްޔާއި ވަކިވަކިން ފޮނުއްވުމަށް ފަހު، އެ ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާ
ވިދިގެން ފަހަތުން، مَرْيَم ﷺ ގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ﷺ އަށް ރަސޫލުކަން ދެއްވައި،
އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގާތަށް، ތިމަން اللهُ އެ ރަސޫލާ ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި، ތިމަން الله،
عِيسَى ﷺ ފޮނުއްވީ، އެ ރަސޫލާގެ ކުރިން އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް ބާވައި
ބާވައިލެއްވުނު ފޮތް ތައުރާތު ތަޞްދީޤުކުރައްވަނިވި ރަސޫލެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

އަދި، އެ ރަސޫލާއަށް ދެއްވުނު ފޮތް އަހުރުން، އެ ތައުރާތުގައިވާ ޙުކުމްތަކާއި
އިރުޝާދުތަކުގެ ތެރެއިން މަންސޫޚުނުވާ ހުރި ޙުކުމްތަކަށް ތަޞްދީޤުކުރައްވަނިވި
ރަސޫލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި، ތިމަން الله، عِيسَى ﷺ އަށް އިންޖީލު ދެއްވީމެވެ.
އެ ފޮތުގައިވަނީ، ހިދާޔަތުގެ ތެރޭގައި އެ މަގަށް އަލިކަންދެނިވި ނޫރެވެ. އަދި އެ ފޮތް،
ތިމަން الله ބާވައިލެއްވީ، އޭގެ ކުރިން އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް އުނގެނުވައިދިނުމާ
ބައެއް ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކާއި އިރުޝާދުތައް ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް ފޮތެއްގެ ގޮތުގައްޔާއި
ތަޢުރީފުގައިވާ ބައެއް ޙުކުމްތައް މަންސޫޚުކުރުމަށް ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

އަދި އިންޖީލު ބާވައިލެއްވުމަކީ ހަމަ، ތައުރާތުގައިވާ ޙުކުމްތަކާއި އިރުޝާދުތަކުގެ
ތެރެއިން މަންސޫޚުނުވާ ހުރި ޙުކުމްތަކާއި އިރުޝާދުތަކަށް ގަބޫލުކުރަނިވި، އެ ފޮތް
ތަޞްދީޤުކުރުމަށް ފޮތެއްގެ ގޮތުގައި ވެސް ވެއެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން إِلٰهُ، އިންޖީލު ބާވައިލެއްވީ ވަޙީ، ތިމަން إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ރައްކާތެރިވާ މުތްތަޤީންނަށް ޖަޒާއި ހުރި ފޮތް ނަޞޭޙަތުން ފުރިގެންވާ އިރުޝާދެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ހިދާޔަތުގެ ނޫރު މަގަށް މަގުދައްކައިދެނިވި ފޮތެއް ކަމުގައި ވެސް ވެއެވެ. އަދި، ތިމަން إِلٰهُ ބަޔާންކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް އަޅައިގަންނަ މީހުންނަށްހުރި ބުރުހާނާއި ބަޔާނެއްގެ ވާހަކައިން ބިރުވެރިކަމުގެ ހަބަރު ދެނިވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައި ވެއެވެ.[175]

وَلۡيَحۡكُمۡ أَهۡلُ ٱلۡإِنجِيلِ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فِيهِۚ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾

﴿47﴾ އަދި عِيسَى عليه السلام އަށް ދެއްވުނު އިންޖީލުގެ އަހްލުވެރިންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވަނީ، އެ ފޮތަށް އީމާންވެ، އެ ފޮތުގައި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ބާވައިލެއްވި ޙުކުމްތަކުން އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޙުކުމްކޮށް ނިޔާކުރުމެވެ. އަދި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ބާވައިލެއްވި ޙުކުމްތަކުން ޙުކުމްނުކުރާ މީހާ ދަންނާށެވެ! ހަމަ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ބާވައިލެއްވި ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކުން ޙުކުމްނުކުރާ މީހުންނަކީ، ބަޣާވާތްތެރިވި ފާސިޤު، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ދާއިރާއިން ބޭރުވެ، އެ إِلٰهَ އަށް ޢާޞީވި ނުކިޔަމަންތެރިވެގެން ތިބި ފާސިޤުންނެވެ. އަދި، ބާވައިލެއްވި ޝަރުޢުގެ އިންސާފް ތަނަސަގައި ގޮތް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވީއެވެ.[176]

175– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

176– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ދެ އާޔަތްގައި ވެސް، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން،
އެބައިމީހުންގެ ގޮތަށް ފޮނުއްވުނު އެންމެ ފަހުގެ ރަސޫލާ، عِيسَى عليه السلام ކަމާއި،
އެ ރަސޫލާއަށް އިންޖީލު ދެއްވިކަން ފަދަ، އެ ފޮތަށް އީމާންވެ އެ ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް
ޢަމަލުކުރުން އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް އެންގެވި ވާހަކައެވެ.

وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَـٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۖ فَٱسْتَبِقُوا۟ ٱلْخَيْرَٰتِ ۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾

﴿48﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ތިމަން إِلٰهُ، ތިބާ ރަސޫލާއަށް ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވީމެވެ.
އަދި، އެ ޤުރްއާނުގައި ވެސް މުޅިން ވެސް ޙައްޤު ތެދުކުރާ އަދި އެ ފޮތަކީ، ތިމަން
إِلٰهُގެ ޙަޟްރަތުން ބާވައިލެއްވިގެންވާ ފޮތްތަކާ ދެމެދު އެއްވެސް ޚިލާފެއްނެތެވެ.
އަދި، ކިރިމި ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވިފަހުން ވެސް، އެ ފޮތް ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން،
الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ބާވައިލެއްވި ހުރިހާ ފޮތެއްކަމާ، ހަމަ ކަށަވަރުން ވެސް، އެ إِلٰهُގެ ޙަޟްރަތުން
ބާވައިލެއްވިގެންވާ ފޮތްތައް ކަމާއި، އެ ފޮތްތަކުގައި ވެސް، މުޅިން ވެސް ޙައްޤު
ތެދުކަމުގެ މައްސަލަ ހާމަކުރެވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

އަދި އެ ފޮތް ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ފޮތްތަކަށް ގެރަކާނުދީ، އެ ފޮތްތަކުގެ
މައްސަލަ، ބާރުހިނގައި ޙުކުމްކުރަނިވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ވީމާއެކު، އެ ޤުރްއާނުގެ ކުރިން
ބާވައިލެއްވުނު ސަމާވީ ފޮތްތަކުގައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކާއި، އިޚްތިލާފުތަކާއި، އެންމެ ފަހު
ހަމަޖެހުމަކީ ޤުރްއާނަށް ގޮތެއްގައި އެ ޤުރްއާނުގައި ވާއެވެ.

އަދި އޭގެ އިތުރުން، އެ ޙުކުމްތަކުގައި ނުވާ ބައެއް އިލާހީ ބުނުއްވުންތަކާއި ދަލީލު މާތް
އަޚްލާޤީ ސިޔާސަތުގެ ވާހަކަތައް، އެ ޤުރްއާނުގައި އެކުލެވިގެން ވެއެވެ. އަދި ކުރީން
އިސްވެދިޔަ ދީނުގެ ވާހަކަތަކާއި، އެބައިމީހުންގެ ޚަބަރު އަދި މީހުންގެ ވާހަކަތަކާއި،
އެ އަންގަވަންފުޅު ކަންތައްތައް ހިނގައިދިޔަ ގޮތާއި، އެ ކަންކަމުގައިވާ އިލާހީ
ޙިކުމަތްތަކުގެ ވާހަކަތައް ވެސް އެ ޤުރްއާނުގައި ވެއެވެ. ވީމާ، އެއްވެސް ކަމެއްގައި،
އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުން ޙުކުމަކަށް އެދި ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އަތުވެއްޖެ ނަމަ،
އިބަ ރަސޫލާއަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ބާވައިލެއްވި، ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި
ޙުކުމްކުރައްވާށެވެ!

އަދި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުން، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައި ޙައްޤު ގޮތުގައިވާ
އިލާހީ އަމުރުފުޅުތަކާއި ޙުކުމްފުޅުތަކާ ޚިލާފަށް، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ އެދުންތަކާ
ތަބާވެވަޑައިގެން، އެބައިމީހުންގެ އާރޒޫތަކާ އެއްގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރައްވާށެވެ! ހަމަ
ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ބަޔަކަށްމެ، އެ ބަޔަކަށް ޚާއްޞަ
ގާނޫނެއް ޝަރީޢަތަކާއި، އެ ބަޔަކު އުޅޭނެ ވަކި މަގެއް، ތިމަން إِلٰهُ
ޤާއިމުކޮށްފީމެވެ. އަދި، އެ ބަޔަކަށް ދެއްވުނު ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން،
އެ ބަޔަކަށް ދެއްކެވި މަގުން އެ ބަޔަކު ހިނގުމަށް ޓަކައެވެ.

وَأَنِ ٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ وَٱحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَنۢ بَعْضِ
مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا
مِّنَ ٱلنَّاسِ لَفَٰسِقُونَ ﴿٤٩﴾

﴿49﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ތިމަން إِلٰهُ، އިބަ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވި، ޝަރީޢަތުގައިވާ
ޙުކުމް، ތަބާވުމާއި އެ ޙުކުމުން މީހުންގެ މެދުގައި ވެސް، އިބަ ރަސޫލާ ޙުކުމްކުރައްވާށެވެ!

އަދި އެއްވެސް ކަމެއްގައި ބުނުއްވުމަށް އެދި، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުން
އަހައިފިނަމަ އެއްވެސް ބަޔާނެއް އަމިއްލަ އުޅުނު ކަންކަމަކީ ތަކުލީފުވެއްޖެއްޔާ، އެބައިމީހުން
އުނދަގޫވާނެ ކަންކަން، އިބަ ރަސޫލާ ދުނިޔޭގައި ހުންނަވަނިކޮށް! އަދި، އިބަ ރަސޫލާއަށް،
الله ﷾ ބާވައިލެއްވި ބަޔާން އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން ދަންނަވާނެއެވެ، އެ އާޔަތްތަކުން،
އިބަ ރަސޫލާ ދީނުގެ އެއްޗެހި ކިޔައިދެއްވާނެ ކަމަށް ބަޔާނެވެ، އެ ކަމަކީ
ކަންތައް ބަޔާންކޮށް ދިނުމަށްވެސް ވާނެކަމެއް ކަމަށްވާތީ ދެއްކެވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން
ހުށަހަޅާނުލާށެވެ!

ފަހެ، އިބަ ރަސޫލާ ކުރައްވާ ބުނުއްވާ ގޮތުގެ ކުރިން ދެންނެވުމެއް، އެ ބުނުއްވާގޮތް އެބައިމީހުން
ދެކެމުން ދިޔަ ނަމަ، އިބަ ރަސޫލާ ދެނެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷾
އެދިވަޑައިގަންނަވާ، އެބައިމީހުން ކަންކަމާ ދުރުވުމާ ބައެއް ފަރާތްތަކުގެ ސަބަބުން، ހިތްހަމަޖެހުން،
އެބައިމީހުން އެއްޗެއް ކަމަށް، ދެކުނު ކަމުގައި، އެބައިމީހުން އަމުރަށް ދެކޮޅުހަދައިފިއެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުންނަށް، އެބައިމީހުންގެ ފަދަ
إِلٰهަކަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ދެކޮޅުގައި ބަދުވިތުރުވާ އަށްދުނިޔެ ހޭވިންނެވެ.[177]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ރިވާޔަތްގެ ޙަދީޘް އިމާމު ބުޚާރީގެ ދެކޮޅުން ބަޔާނުން، ކަލޭ އިބްނު ރަސޫލާގެ އަރިހުން ސާބިތު
ދަންނަވައެވެ. "އޭ مُحَمَّدُ بْنِ عَبْدِ اللهِއެވެ! މިބައިން ވެސް އަހައިވަޑައިގަންނަވާނެ ޖަވާބެއް،
އަހުގަސްދުކުރެއްވި، ރިވާޔަތްގެ ދެކޮޅުގައި މިބި ޙަދީޘް އިމާމުބުޚާރީ ނަޤުލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ،
އަހުގަސްދުކުރެއްވި މިބައިގެ ޙަދީޘް މިބާވައިލެއްވި ނަމަ އަހުގަސްދުކުރެއްވި ހިތްޖެހޭ، އެ ކަމާ
ދަނޑިޔަތަކަށް، އެއްވެސް ރިވާޔަތް ނަގުލުކުރައްވައެވެ.

177– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާގެ އަރިހަށް އަޅުގަނޑުމެން މި އައީ، އަޅުގަނޑުމެންނާއި ކޮންމެވެސް ބައެއް ދެމެދު އުފެދިފައިވާ ދެކޮޅުވެރިކަމެއްގެ މައްސަލައިގައި، އެބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުކުމްކޮށްދެއްވުމަށް އެދި ތިބާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވާލުމަށެވެ.“ މި ފަދައިން އެބައިމީހުން ދަންނަވާލުމުން، އެބައިމީހުން އެ އެދުނު ގޮތަށް ހުކުމްކުރެއްވުމަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ އިންކާރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން، އެބައިމީހުން އެ ދަންނަވި ވާހަކަތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.178

أَفَحُكْمَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

﴿50﴾ ފަހެ، އެބައިމީހުން އެދެނީ ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނުގެ ހުކުމްތަކެއްހެއްޔެވެ؟ އަދި މަގުފުރެދުމާއި، ބަޣުޔު ޝަހުވަތާއި، ޖާހިލުކަމުގެ އަސަރުތަކުގައި ތިބެގެން ހަވާނަފްސުގެ އެދުމާ އެއްގޮތަށް، އެ ފަރާތްތަކުން ހުކުމްތައް އުފެއްދި ފަދައިން، އެބައިމީހުން އެ އެދެނީ އެބައިމީހުން ހުކުމްކުރާ ގޮތަށް، الله ﷻ ގެ ޝަރީޢަތް ފިޔަވައި ހުކުމްކުރެއްވުމަށްހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، الله ﷻ ގެ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކާއި މަތިވެރިކަން ޔަޤީންކުރާ ބައެކެން، ހުކުމްކުރުމުގެ ގޮތުން، الله ﷻ އަށްވުރެން މޮޅުވެ އިންސާފުވެރިކަން ބޮޑު ފަރާތެއް ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަދި، الله ﷻ އަށްވުރެން މޮޅަށް ހެޔޮ ހުކުމްތަކާއި ހަމަ އެއްގޮތް އެހެން ފަރާތެއް ވާނީކާކުހެއްޔެވެ؟179

ދަންނާށެވެ! ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނުގެ ހުކުމްތަކަކީ، ކުފުރާއި ޝިރުކުގެ ތަރުހީން މާލް މީހުންނަށް ޢަމަލު ވަކި ކުރުމެވެ. އަދި ދުނިޔެ ނިޒާމީ ތަޢުލީމުންނަށް ވަކި ކުރުމެވެ.

178– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

179– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ހަރޫރީންގެ ތެރޭގައި ވެސް އޮތީ، ނިކަމެތި މީހަކު ޝަރުޢީ ބައްޓަނަށް އަޅައިގަނެފި ނަމަ، އެ މީހެއްގެ މައްސަލަ ބައްޔު ޤާއިމުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މާތް މީހަކު ނުވަތަ މުއްސަނދިކަމު ޝަރުޢީ ބައްޓަނަށް އަޅައިގަނެފި ނަމަ، އެ މީހެއްގެ މައްސަލަ ބައްޔު ޤާއިމުނުކުރެވޭނެއެވެ. ވުމާއެކު، ކުރުކޮށް މުސްލިމުން އަދަބުދިނުމުގައި، ޝަރީޢަތުގެ ޤަވާޢިދު ބަލަހަނާއި، ތަފާތުނާއި، މި ދެކަމުގެ އެއްގޮތްވުން ވެއެވެ.[180]

އަދި މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި طَاوُسُ بْن كَيْسَان ﵀ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ދަރިންނަށް ތަކެތި ދިނުމުގައި ވެސް، ވަކިދަރިއަކަށް އިތުރުކަން ދިނުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ ދަލީލެއްގެ ގޮތުން އަންނަނިވި ހަދީޘް ގެންނަވައެވެ. عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: «تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِهِ، فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ: لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَانْطَلَقَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُشْهِدَهُ عَلَى صَدَقَتِي، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «اتَّقُوا اللهَ، وَاعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ»، فَرَجَعَ أَبِي، فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ»[181]

މާނައީ: النُّعْمَان بْنُ بَشِير ﵄ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. النُّعْمَانُ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕަގެ ބައެއް މުދަލު އަޅުގަނޑަށް ހިބައިން ދެއްވިއެވެ. ދެން އެ ވަގުތު، އަޅުގަނޑުގެ މަންމަ، عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ ﵂ ވިދާޅުވިއެވެ. “ހިބަ ދިނަ ދެއްކި ދެއްވުމާމެދު އަޅުގަނޑު ރުހޭނީ، رَسُولُ اللهِ ﷺ އެ ކަމަށް ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާ ނަމައެވެ.“ މި ވާހަކައިން އަޅުގަނޑުގެ މަންމަ ވިދާޅުވުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺގެ އަރިހަށް އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕަ ވަޑައިގަތެވެ.

180- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
181- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

އެއީ، އަޅުގަނޑަށް އެ ދެއްވި ދެއްވުމުގެ މައްޗަށް، އެ ރަސޫލާ ހެކިކުރައްވުމަށް ބޭނުމެވެ. ދެން އެ ހިނދު، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕައާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭ، ތިބާގެ ކޮންމެ ދަރިކަލަކަށް ވެސް މިއަށް ވައްތަރަށް ތިބާ ހިބަކުރެއްވީތޯ؟" ދެން، ބައްޕާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ތިބާގެ ދަރިދަރިކަލުންގެ ދެމެދުގައި ޢަދުލުން ކަންތައްކުރައްވާށެވެ!" ދެން، ބައްޕާ ވަޑައިގެން އެ ކުރެއްވި ހިބަ އަނބުރާލައި ގެންދެވިއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. «فَأَشْهِدْ عَلَى هَذَا غَيْرِي»[182] މާނައީ: "ކަލޭ، މިއަށް ކަލުގެ މައްޗަށް، މިކަން ރަސޫލާ ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ތިބާ ހެކިކުރައްވާށެވެ!"[183]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީ ދީން އާއިލާގައި ވެސް ވަނީ، ރިޢާޔަތް ޤާނޫނާއި، މިސްކީނުންނަށް ހައްޤު ތަރުބިއްޔަތު ނަސޭހަތްދޭ ކަމާއި، އެ ކުދިންގެ ބެލުން ބެލެހެއްޓުމަކީ ވާޖިބުކަމެއް ކަމުގައެވެ.[184]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلْيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوْلِيَآءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُۥ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥١﴾

﴿51﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އެއްކަލައުވެންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެހީތެރިވެ ނަޞްރުދީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަދަދުކުރާނެ ސަޕޯޓްވެރި، އެކުވެރި، ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައި ބަލައި، މީހުން ކަންކަމުގައި އެބައިމީހުންނާ މަޝްވަރާކޮށް، އެބައިމީހުންގެ ބޭނުންހިފައި، ހަވާލުކޮށްފައި ނުހުރޭށެވެ!

182- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ
183- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
184- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، އެއްވެސް ބާވެއްގައި، އެބައިމީހުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކުވެރިވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާނޭ ބައެއް ނޫނެވެ. އެއާޚިލާފަށް، ޔަހޫދީންގެ އެކުވެރިންނަކީ ވެސް ޔަހޫދީންނެވެ. އަދި ނަސާރާއިންގެ އެކުވެރިންނަކީ ވެސް ނަސާރާއިންނެވެ. އަދި އެ ދެބައިމީހުންނަކީ ވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަޢުވާތެރިންނެވެ. ވުމާއެކު، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަޢުވާތެރިވުމުގައި އެ ދެބައިމީހުންނަކީ ވާނީ އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިވާ ބައެކެވެ.

އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އެ ދެބައިމީހުންގެ ވެސް ކަންތައްތަކުގައި އެ ޝަރައިން ކަމުގައި ވުމާއެކު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޔަހޫދީންނާއި ނަސާރާއިންނަކީ ތިމާގެ އެކުވެރި ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައި ބަލައިފި ނަމަ ދަންނާށެވެ! ދެން ހަމަކަށަވަރުން، އެ މީހާ ވާނީ، ޔަހޫދީންނާއި ނަސާރާއިންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި އެ ފަދަ މީހާގެ ޙުކުމަކީ ހަމަ އެބައިމީހުންގެ ޙުކުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ޔަހޫދީންނާއި ނަސާރާއިންނާ އެކުވެރިވެ އެބައިމީހުންނާ ގުޅުންބަހައްޓައި ތިމާމެންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވާ މީހުންނަކަށް، اللهُ ﷻ ސީދާމަގު ނުދައްކަވައެވެ. އަދި އެ ފަދަ މީހުންނަކަށް ސީދާމަގުން ހިނގުމުގެ ތައުފީޤު ވެސް ނުދެއްވައެވެ.[185]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، މަދީނާގެ ޤައިނުޤާޢު ވަންހައިގެ މީހުންގެ ޔަހޫދީން އިސް ދެ ޔަހޫދުން ކަމުގައިވި، عُبَادَةَ بْن الصَّامِتِ ﵁އާއި މުނާފިޤުންގެ ސަރުދާރު عَبْدِ اللَّهِ بْن أُبَيِّ ابْن سَلُول އާ ބެހޭ ގޮތުން ކަމުގައި ދިމާވެފައި ވެއެވެ.

185- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އެހެނީ، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަށާއި މުސްލިމުންނަށް ނަސްރުދީ ވާގިވެރިވުމަށް އެއްބަސްވެ، بَنُو قَيْنُقَاعُ ވަންހަނިގެ ޔަހޫދީން ޢަހްދުވެ ހުވާކުރުމުން ފަހު، އެ ޢަހްދު ދޫކޮށްލައި، އެބައިމީހުން މުސްލިމުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން عُبَادَةُ بْن الصَّامِت رضي الله عنه ދެންނެވިއެވެ. "އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ! بَنُو قَيْنُقَاعُ ވަންހަނިގެ ޔަހޫދީންގެ އެކުވެރިކަމާއި، އެބައިމީހުންނަށް އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިވެ، އެބައިމީހުންނަށް ނަސްރުދިނުން ކަޑަން އެއްބަސްވެ އަޅުގަނޑު ކުރަ ހުވައިން އަޅުގަނޑު ބަރީއަވަމެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުން، اللهُ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ބަރާއަތްކުރަމެވެ. އަޅުގަނޑު މިހުރީ، اللهُ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ ޙިމާޔަތުގައެވެ." ދެންނެވި، عُبَادَةُ بْن الصَّامِت رضي الله عنه އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރެއްވި ހިނދު، عَبْدُ اللهِ بْن أُبَيّ ބުނިކަމުގައި ވެއެވެ. "ކަންހިނގާނެ މަގެއް އަދި ނޭނގެއެވެ. ވީމާ، އަހަރެންނަކީ ހުރެވޭނީ އެބައިމީހުންގެ ޙިމާޔަތުގައެވެ."186

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسَرُّوا فِي أَنفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾

﴿52﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ހިތްތަކުގައި ޝައްކުކަމާއި ދޮޅުން ދެހިތްވުން އުފެދިފައިވާ މުނާފިޤުން، ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނާ އެކުވެރިވެ އެބައިމީހުންނާ ގުޅުންބަހައްޓުމަށް އަވަސްވެގަންނަތަން، ތިބާ ރަސޫލާ ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެ މީހުން ކަންތައްކުރާއިރު އެ މުނާފިޤުން ބުނެއެވެ. "ތިމަންމެން އެ ކަންތައް ކުރަނީ، މުސްލިމުން ބަލިވެ ޔަހޫދީގެ އަތްމަތިވެރިންނަށް ނަސްރާއި ބަދަލުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ކަމުގެ ގެއްލުން ތިމަންމެންނަށް ވެސް ލިބިދާނެތީއެވެ.

186- سِيرَةُ ابْنُ إِسْحَاق وَالْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި އެބައިމީހުންނަށް ބާރުލިބޭ ވަގުތުއައިސްގައި ތިމަންމެންނަށް ދަތިކޮށް އުނދަގޫތަކެއް ވެސް ކޮށްފާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، އެބައިމީހުންގެ ފަރާތުން ގިނަ އުނދަގޫ ތަކެއް ކުރިމަތިވެދާނޭ ކަމަށް ވެސް ތިމަންމެން ބިރުގަންނާނެއެވެ.”

ފަހެ، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށާއި މުސްލިމުންނަށް، އެ إِلٰهُ ނަސްރުދެއްވައި، މައްކާއާއި އެ ޤައުމުވެސް މުޝްރިކުންގެ ޢަރަބިއްޔާ ޖަޒީރާވެސް، އިސްލާމް ދީން މަތިވެރިކޮށްދެއްވައި، މުސްލިމުންނަށް ގަދަކަންދެއްވައި، އެބައިމީހުންގެ އަތްމަތި ތަނަވަސްކޮށްދެއްވުމަކީ ދުރު ގޮތުގައިވާ ކަމެކެވެ. ނުވަތަ، اللهُ ﷻ ގެ ބަރަކާތުން މުސްލިމުންނަށް ބާރުލިބި، بَنُو قُرَيْظَةُ ޤަބީލާގެ ޔަހޫދީންގެ ގޮތުގައި ތިބި ހަނގުރާމަވެރިން ޤަތުލުކުރެވި، އަންހެނުންނާއި ކުދިން އަޅުވެތިކުރެވި، بَنُو النَّضِيرُ ޤަބީލާގެ ޔަހޫދީން ހިޖާޒު ކަރައިން ބޭރުކުރެވި، އިސްލާމް ދީނުގެ ދުޝްމަނުން ކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ އާރާއިބާރު ނިކަމެތިވެ، އެބައިމީހުންގެ އަމުން ދިޔަ ނުދޭ ދުވަސް އައުމަކީ ވެސް، ދުރު ގޮތުގައިވާ ކަމެކެވެ.

އަދި އެ ކަންތައްތައް އެ ގޮތަށް ދިމާވެއްޖެ ނަމަ، އެ ބައެއްގެ ހިތުގައި ޝައްކުކަމާއި ދުރުން ދެކޮޅުވުން އުފެދިފައިވާ މުނާފިޤުން، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނާމެދު އުފެދުން ލޯތްބާއި، އެކުވެރިކަމާއި، ރަޙްމަތްތެރިކަން އެބައިމީހުން ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާކުރާށެވެ. ދެން، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، ހިތާމަކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވެގެންދާނެއެވެ. އަދި އެއިން ގޮތަށް ދިމާވެއްޖެ ނަމަ، ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނާ ގުޅުން ބެހެއްޓިއިރު އެބައިމީހުން ދެއްކި މުނާފިޤުކަމާ އެއްވެސް ބަޔަކަށް ނޭގި މުނާފިޤުކަމާއި ކަން ފަޅާވެ އެނގޭނެއެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންނަށް ހުރި ގަދަފަދަ ބާރުގެ ވާހަކަ، މަޤަރް ބާޠިލުވާ ވަގުތު
އެބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ.[187]

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَهَـٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقۡسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهۡدَ أَيۡمَـٰنِهِمۡ إِنَّهُمۡ لَمَعَكُمۡۚ حَبِطَتۡ أَعۡمَـٰلُهُمۡ فَأَصۡبَحُواْ خَـٰسِرِينَ ﴿٥٣﴾

﴿53﴾ އަދި އެ މުނާފިޤުން ސިއްރުކުރި ވަޢުދުތަކާއި ކަންތައްތައް ފާޅުވުމުން
ކަށަވަރުވެއްޖެ ހިނދު، އެބައިމީހުންގެ އެ ކަންތައްތަކާ ދޭތެރޭގައި އަޖައިބުވެގެން މިހެން،
މުއުމިނުން، އާދޭ އެއް ބައިގެ އަނެއް ބައިގަނޑަށް ބުނާނެއެވެ. ﷲ ﷻ އަށާއި، އެ އިލާހުގެ
ރަސޫލާއަށް އީމާންވެވުނުގެއްލާއި، އެއް ބައިގެ އަނެއް ބައިގަނޑަށް ނަސޭހަތްދިނުމާއި، އެހީތެރިވެ،
މުއުމިނުން ހަޑިޖެހިފައި، ހަމަކަށަވަރުން ވެސް، ތިމަންމެން މި ތިބީ ހަމަ ތިޔަ މުއުމިނުންނާ
އެކުގައެވެ. މި ވަގުތަށް ބުނި، ﷲ ﷻ ގެ ނަމުގައި ގަސްތިން، ގަދަހުވައިން ހުވައިކޮށް ހުވާ
ބައިވި، މި މީހަ މީހުންނައްތޯ؟

ޔަނީ، އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކަ ބަރުބާދުވެއްޖެއެވެ ކަލޭގައިވެ ހަދާދީންގެ ތެދުވެރިން
އެއްބަރަށް ގެއްލުމެވެ، އަސްލުބަރާ މަރުންގައިން ނުލަފާދިނީ އެބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ހެޔޮގޮތެވެ.
މިހާ، އެބައިމީހުންނާއި ދުނިޔޭގެ ޝަރަފުގެ ޚާއްޞު އަމަލުތަކާއި ބަރުބާދުވެގެން،
އެ ދެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއްނުވެއެވެ.

އަދި ޔާއުއްމާ! ދުނިޔޭގައި އުޅުނީތޯ އެ މުނާފިޤުންނަކީ ހިތްހައި ބަލާފައި
އެ ވަނީ ބާރުކުރުވާފައެވެ. އެހެންކަމުން، ދުނިޔޭގައި އެބައިމީހުން ބަލާލާފައި ކަންކަން،
ތިބޭނީ އެއްވެސް ދަރުމައެއް ހަމަބަލެއް ނޫނީޔަދުގައި ނުލިބޭނެއެވެ.

187- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެހެނީ، އެބައިމީހުންނަކީ ހުރިހައި ބަލާޔެއް ކެޔޮ އިމާންވެގެން ތިބޭމީހުން ނޫންނެވެ.
ވީމާ، އެބައިމީހުން ވެގެން ދިޔައީ ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައެވެ.[188]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ މިން އާޔަތުގައި ވެސް ވަނީ، ތަހުޒީރުކުރުމާއި ނަސޭހަތާއިންނާ
އެކުވެރިވެ، އެބައިމީހުންނާ ގުޅުން ބަރައްޖުލުގެ ނުބައިކަމާއި، އެ ގޮތަށް ކަންތައްކުރުމުގެ
ނަތީޖާއަކީ ޚާބައިކަމެވެ.[189]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَن يَرۡتَدَّ مِنكُمۡ عَن دِينِهِۦ فَسَوۡفَ يَأۡتِي ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ يُحِبُّهُمۡ وَيُحِبُّونَهُۥٓ
أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٖۚ
ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ٥٤

﴿54﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ޤަބޫލުކުރި ތެދުވެރިން، އޭ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، އިސްލާމް ދީން ދޫކޮށް
މުރުތައްދުވެއްޖެ ނަމަ، ދަންނާށެވެ! އިސްލާމް ދީން ދޫކޮށް އޭނާ މުރުތައްދުވުމުން،
އެއްވެސް ގެއްލުމެއްގައި، އެ إِلٰهަކަށް ކުޑަ ވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި ޔިއްއަރާ!
އެ ކަމުގެ ހުރިހައި ގެއްލުމަކާއި ހަލާކެއް ހުންނާނީ ހަމަ އެ މީހަކަށެވެ. ދެން، މިތަބައިމީހުން
މުރުތައްދުވެއްޖެ ނަމަ، މިތަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި މިތަބައިމީހުންނަށްވުރެން
ހެޔޮކަން ބޮޑު ބައި، الله ﷻ އެ ބަދަލުގައި ގެނެސްދެއްވާނެކަމާ އަދި އެ ބަދަލު ވެސް،
الله ﷻ ދެކެ ލޯބިވާ ބަދަލު، الله ﷻ ގެންނަވައިދޭނީ ކަމީ ކަށަވަރު ކަމެކެވެ. އަދި
އެ ބަދަލު ވާނީ، މުއުމިނުންނަށް ނުހަނު އޯގާތެރި ހިތްހެޔޮ ބަދަލު ކަމުގައެވެ.

188- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالتَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
189- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي

އަދި ކާފިރުންނަށް ދޫނުދީ، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ގަދަފަދަ ބަޔަކު ކަމުގައެވެ.
އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަކަށް ކުޑަވެސް ބިރުގަތުމެއް އަދި އެއްވެސް ބިޔެއް ނެތި،
الله ﷻ ގެ މަގުގައި އެބައިމީހުން ޖިހާދުކުރާނެއެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް
ބޯލަނބާލުމުގައި، އެއްވެސް މީހަކުދެކެ އެބައިމީހުން ކުޑަވެސް ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ.
ބަޔާންވެދިޔަ ސިފަތަކުން ސިފަވުމަކީ، الله ﷻ ގެ ދީލަތިވަންތަކަމެވެ. ފަޟްލެއް،
އެ إِلٰه އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް، އެ إِلٰه ގެ ދީލަތިވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން ދެއްވައެވެ.
الله ﷻ އީ، އެ إِلٰه ގެ ދީލަތިކަމާއި ފަޟްލުގައި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތަނަވަސްވެގެންވާ،
އެބައިމީހުންނަށް ޙައްޤުވެރިވާ އަޅުތަކުން ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰه އެވެ.[190]

ތަންބީހެވެ! ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ۚ...﴾
މާނައި: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، އެ މީހެއްގެ
ދީން ދޫކޮށް މުރުތައްދުވާ މީހާ ތަންބީހެވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި
ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެން ހެޔޮކަން ބޮޑު ބަޔަކު އަދި، الله ﷻ އެ ބައެއްދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ
އަދި އެ ބައެއް ވެސް، الله ﷻ ދެކެ ލޯބިވާ ބައެއް، الله ﷻ ގެންނަވައިދޭނެއެވެ. އަދި
އެ ބައެއް ވާނީ މުއުމިނުންނަށް ނުހަނު ނިކަމެތި ހިތްހެޔޮ ބައެއް ކަމުގައެވެ. އަދި
ކާފިރުންނަށް ދޫނުދީ، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ގަދަފަދަ ބަޔަކު ކަމުގައެވެ. އަދި
މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަކަށް ކުޑަވެސް ބިރުގަތުމެއް އަދި އެއްވެސް ބިޔެއް ނެތި،
الله ﷻ ގެ މަގުގައި އެބައިމީހުން ޖިހާދުކުރާނެއެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް
ބޯލަނބާލުމުގައި، އެއްވެސް މީހަކުދެކެ އެބައިމީހުން ކުޑަވެސް ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ."

190– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّؤُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަމްރުފުޅުން، أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيِّ ؓ އަށް
އިޝާރާތްކުރައްވަމުން ޙަދީޘްކުރެއްވި ކަމުގައި ވެއެވެ. “އެ ބަޔަކީ، މި ސޫރަތީގެ ޤައުމުގެ
މީހުންނެވެ.”[191] އަދި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް ޔަމަނުގެ ވަފުދު އައުމުން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.

«جَاءَ أَهْلُ الْيَمَنِ هُمْ أَرَقُّ أَفْئِدَةً، وَأَضْعَفُ قُلُوبًا، الْإِيمَانُ يَمَانٍ، وَالْحِكْمَةُ يَمَانِيَةٌ...»[192]

މާނައީ: “ޔަމަނުގެ މީހުން އަތުވެއްޖެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ، ހިތްތިރި ހިތްސާފު
ބައެކެވެ. الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ގޮތް ނަސޭހަތް ޤަބޫލުކުރާ މަޑުމައިތިރި ބައެކެވެ.
އޮމާންކަމާއި ބޮޑުކުރުގެ އަށްޖާފު ނަރަމުގެ ބައެކެވެ. އީމާންކަން އެންމެ ފުރިހަމަ
ބަޔަކީ ޔަމަނުގެ މީހުންނެވެ. އަދި ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި ބިރުވެތިވެރިކަން ވަނީ ޔަމަނުގެ
މީހުންގެ ކިބައިގައެވެ.” أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيِّ ؓ އަކީ، ޔަމަނު ކަބީލާގެ ބޭފުޅެކެވެ.
އަދި أَبُو هُرَيْرَةَ ؓ އަކީ ވެސް، ޔަމަނު ކަބީލާގެ ބޭފުޅެކެވެ.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ ٥٥
﴿55﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަސްރުދެއްވާނީ އަދި
ހިމާޔަތް ކުރެއްވުމުގައި އެހީތެރިވެދެއްވާނީ، الله ﷻ އެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ ނަބިއްޔާއި
މަދަދުދެއްވުމުގައި މުއުމިނުންނަށް އެހީތެރިވެދެއްވާނީ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި
ބަރާބަރުގައި މުއުމިނުންނަށް އެހީތެރިވާ ވަލީއަކީ މުއުމިނުންގެ އެހީތެރިންނެވެ،
الله ﷻ އަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވާ ބަޔާ، ބިރުވެތިވާގޮތުގައި މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު
ނަމާދު ޤާއިމުކުރާ، الله ﷻ ގެ ޙައްޤުވާ ގޮތުން އަދާއި ޒަކާތް ނެރެ، އޭގެ
ބައްދަލުވާނެ ނިޢުމަތް، އެ إِلٰهُ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ޙާޞިލްކުރާ މުއުމިނުންނެވެ.[193]

191– الْجَامِعُ الصَّحِيحُ لِلسُّنَنِ وَالْمَسَانِيدِ لِلشَّيْخِ صُهَيْب عَبْدِ الْجَبَّار وَصَحَّحَهُ الأَلْبَانِي فِي السِّلْسِلَةِ الصَّحِيحَة
192– صَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ
193– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނަވާށެވެ! الله ﷻ ގެ ރުޅިއާއި ލަޢުނަތު ލިބޭނީ، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްނުކޮށް، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުނުވެ، ތަޤުވާވެރިނުވާ މީހުންނަށެވެ. ވީމާ، الله ﷻ އަށް އީމާންވެ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ގެންނެވި ޝަރީޢަތަށް ފުރިހަމައަށް ޢަމަލުކުރުމުން، އެ إِلٰهُ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވެއްޖެ ކަމުގައިވިޔަސް، الله ﷻ ގެ އުފެދި ރަޙުމަތްތެރިވެވޭނެ. އަދި، الله ﷻ ގެ ރަޙުމަތްތެރިއަކީ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ ވެސް ރަޙުމަތްތެރިއެކެވެ. އަދި އެ ރަސޫލު ކަލާނގެ ފޮނުވި ވަޙީފުޅެކެވެ.

ވީމާ، ނަސޭޙަތްތެރިކަމާއި އިޚުލާޞްތެރިކަން ހިމެނޭގޮތުން ޙަޤީޤީ، الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއާއި ކަލޭގެފާނު އެ ކަން ގަބޫލުކުރެއްވިނަމަ، الله ﷻ، އެބައިމީހުންނަށް ރަޙުމަތްތެރިވެވޭން ކަލޭގެއި ދެކެވިގެންނަވައި، އެބައިމީހުންނަށް ނަސޭޙަތްދެއްވާށެވެ. އެ ފަދަ މީހުންނަށް، ސިއްރުގައި ފަރުދުގައި، الله ﷻ އަށް އީމާންވެ، އިޚުލާޞްތެރިކަމާއެކު ހުރިހާ އަޅުކަމެއް، އެ إِلٰهُ އަށް ހާލިޞްކޮށް، ފަރުޟު ނަމާދުތައް ވަގުތު ޝަރުޢީގޮތުގައި ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ، ފުރިހަމައަށް އަދާކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ފަރުޟު ޒަކާތް ދީ، ހައްޖު ޙައްޖުވެރިންނަކީ އަދާކުރުން، الله ﷻ ގެ އަޅުކަންކުރާ އިޚްލާޞްތެރި މީހުންނެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި، عَبْدُ اللهِ بْن سَلَامٍ ﵁ ދަންނަވިއެވެ. "އަޅުގަނޑުމެން އިސްލާމް ދީން ގަބޫލުކުރުމުން، އަޅުގަނޑުމެންގެ ގައުމުގެ މީހުން ކަމުގައިވާ بَنُو قُرَيْظَةَ އާއި، بَنُو النَّضِيرِ ވަންހައިގެ މީހުން، އަޅުގަނޑުމެންނާ ދުރުން ކަނޑައި ވަކިވެ، އަޅުގަނޑުމެން މިއީ ތަނެއްގައި ނުތިބޭނެ ކަމުގައިވެސް ހުވާކޮށްފިއެވެ.

އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ އަވަށް އޮތްތަން ދުރުކަމުން، އިބަ ރަސޫލާގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ
އަރިހުގައި މަޖިލިސްކުރުމަކީ ވެސް، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރެވޭވަރުގެ ކަމެއް ނޫނެވެ.“
ދެން، އެ ކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން،
عَبْدُ اللهِ بْن سَلَامٍ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. ”އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަސްރުދެއްވަނީ، الله ﷻ އާއި،
އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާއި، މުއުމިނުން ކަމުގައި ޤަބޫލުކޮށް، އެ ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން
ރުހިއްޖައީމެވެ. ވީމާ، ހުރިހައި ކަމެއްގައި ވެސް، އެހީތެރިކަމާއި ވާގިވެރިކަން
އަޅުގަނޑުމެން ލިބިގަންނާނީ އެ ފަރާތްތަކުންނެވެ.“[194]

وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَإِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٥٦﴾

﴿56﴾ އަދި، الله ﷻ އަށް އިޚްލާޞްތެރިކޮށް، ބަރޯސާކޮށް، الله ﷻ ގެ ރަޙްމަތުން
ނަސްރަށް އެދި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާއި މުއުމިނުންތަކުންނަކީ ތިމާގެ އެކުވެރި
ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައި ބަލައިގަތް މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އެ މީހާ ވާހުރީ، الله ﷻ ގެ
ޖަމާޢަތުގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އާޚިރުގައި ގަދަވާނޭ ބަޔަކީ، الله ﷻ ގެ
ޖަމާޢަތުގެ މީހުންނެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުންނަށް ނަސްރުދެއްވަނީ الله ﷻ އެވެ. ވީމާ،
އެބައިމީހުން ބަލިކުރެވި ނިކަމެތިކުރެވޭނޫނެވެ.[195]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ތިން އާޔަތުގައި ވެސް ވަނީ، އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުވެ
މުރުތައްދުވާ މީހުންގެ ވާހަކައާއި، އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާނެ މުއުމިނުންގެ
ސިފަތަކާއި، ގަދަވާނޭ ބަޔަކީ އެ މުއުމިނުން ކަމެވެ.[196]

194- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
195- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
196- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَكُمۡ هُزُوٗا وَلَعِبٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ
مِن قَبۡلِكُمۡ وَٱلۡكُفَّارَ أَوۡلِيَآءَۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ٥٧

﴿57﴾ އޭ اللهُ سبحانه وتعالى ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތަސްދީގުކޮށް ގަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެން ކުރިން ފޮތްދެއްވުނު މީހުން ކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނަށް ފުރައްސާރަކޮށް، އެ ދީނަކީ ސަމާސާކުރުމުގެ ކުޅިވަރެއްކަމުގައި ހަދާ މީހުންނާއި، އެ ނޫން ކާފިރުންނަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކުވެރި ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައިނާއި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެހީތެރިވެ ނަސޭހަތްތެރިވެ ބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެއްގޮތަކަށް ވެސް ނުހަދާށެވެ!

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް، اللهُ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ޝަރީޢަތަށް އިހާނާތާ ބަޔަކު ކަމުގައި ވަނީ ނަމަ، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ދީނަށް މަލާމާތްކުރާ މީހުންނަށް ތިޔާގާތުން އެކުވެރި ސަހަރުވެރިން ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ! އަދި އެ ގޮތަށް މީހުން އެކުވެރިންގެ ގޮތުގައި ހިފުމަކީ، اللهُ سبحانه وتعالى ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ކަން ދަންނާ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަމުން ދުރުވެ ތަޤްވާވެރިވެ، އެ إِلٰهُ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވާށެވެ![197]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމާދުގައި މުސްލިމުންގެ ބަންގި ސަލާތަކަށް ގޮވާލާ ވަގުތު، ޔަހޫދީން ފުރުން މުސްލިމުންގެ ބަންގާއި ނަމާދުގެ ބަންގި، ހިނިހިނުގައި މުސްލިމުންނަށް މަލާމާތްކުރި އުޅެއެވެ. ދެން، އެ ކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[198]

197- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
198- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ ٱتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

﴾58﴿ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ގޮވާ އަޒާނާ ހަމަ އަޅުކަން ކަމުގައިވާ ނަމާދަށް ބަންގިދީފި ނަމަ، ޔަހޫދީންނާއި، ނަޞާރާއިންނާއި، މުޝްރިކުންގެ ގޮތަކީ، އެ ކަމަށް ފުރައްސާރަކޮށް މަޖާމަސްކުރުމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދެކޭ ގޮތުގައި ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވުމަކީ، ހެއްވާ އަދި ބޭކާރު ކަމެކެވެ. އެބައިމީހުން، އެ ގޮތަށް އެ ދެކެނީ، އެބައިމީހުންނަކީ ހަމަ ވިސްނުން އަދި ބުއްދީގެ ބޭނުން ރަނގަޅަށް ހިފަން ނޭނގޭ ބަޔަކު ކަމުގައި ވާތީ ކަން ކަށަވަރެވެ.

އަދި، اللهُ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޝަހާދަތްކޮށް، އެ إِلٰهَއަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ މާނައާއި، މިސްކިތްތަކުން ބަލައި، اللهُ ﷻ ބާވައިލެއްވި ޝަރީޢަތަކީ ކޮބައިކަމާއި، އެ ކަންކަމުގެ މާނަ ވެސް އެބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭތީއެވެ.[199] ޝައްކެއްނެތެވެ. ބަންގީގެ އަޑު އިވުމުން، ނަޞާރާއިންނާ މީހުންނަށް ހުރި ދަރުމަވާއި ޙަސަދު އެނގޭ ނަމަ، އެބައިމީހުން އެ ގޮތަކަށް ހުރި ކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ބަންގީގެ އަޑު އިވުމުން، އެ ކަމަށް މަޖާމަސްކަން ފުރައްސާރަކުރާ މީހުންނަށް، އާޚިރަތް ދުވަހުން ހުރި ޢަޛާބެއް ކޮބައިކަން އެނގޭ ނަމަ ވެސް، އެބައިމީހުން އެ ގޮތަކަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

الْإِمَامُ الْكَلْبِيُّ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމާދަށް ބަންގި ދެވިއްޖެ ނަމަ، ޔަހޫދީން ބުނާ ކަމުގައި ވިއެވެ. “ކުރީގެ އެއްވެސް އުންމަތެއްގެ މީހުން އެ ކަމެއް ކުރިކަމުގެ ވާހަކަ އަހުރެމެންނަށް އިވިފައިނުވާ މުޅިން އައުކަމެއް މުސްލިމުން ކޮށްފިއެވެ. ބިލާލު ހަޔަވާނާ އަޑު ކަހަލަ އަޑެއް ކަލޭ ތިޔަ ގޮވަނީ ކޮންތަނަކުންހޯއްދެވީ؟

199– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ތަނަ، އެ އިބޫ އަޔެއްގެ ހުތުރުކަމާއެވެ! އަދި އެ ކުރާ ކަމެއްގެ ވެސް، ހުތުރުކަމާއެވެ!“
ދީން، ބަންޑިއަން މަޖާމޮކަން، އެބައިމީހުން އެ ބުނި ބަސްތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް
ބާވައިލެއްވީއެވެ.[200]

قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ هَلۡ تَنقِمُونَ مِنَّآ إِلَّآ أَنۡ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلُ وَأَنَّ أَكۡثَرَكُمۡ فَٰسِقُونَ ﴿٥٩﴾

﴿59﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ފޮތުގެ އަހުލުވެރީންގެ ތެރެއިން، އިސްލާމް ދީނަށާއި އެ ދީނުގެ
ކަންކަމަށް ފުރައްސާރަކޮށް މަލާމާތްކޮށް، އިސްލާމް ދީނަކީ ބާޠިލު އަދި ހެއްވާ ދީނެއް
ކަމުގައި ދެކޭ މީހުންނަށް، އިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މި ތިބަ ޔަހޫދީންނާއި
ނަޞާރާއިންނޭވެ! އަހުރެމެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ނަބީއްޔާ އަދި ރަސޫލުބޭކަލުން ﷲ سبحانه وتعالى ގެ
އެއްކައުވަންތަކަމަށާއި، އަހުރެމެންނަށް ބަކައި، އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި ފޮތަށާއި
އަހުރެމެންގެ ކުރިން އައި މީހުންނަށް ބަކައި ބާވައިލެއްވުނު ފޮތްތަކަށާއި، އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި
އެންމެހައި ނަބިއްޔުންނަށާއި ރަސޫލުންނަށް އަހުރެމެން އީމާންވާ ކަން ފިޔަވައި،
އިތުރު އެހެން ކަމެއް ކަމަކަށް އަހުރެމެން ކުށްވެރިކުރަނީހެއްތޯ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު ވަނީ، ﷲ سبحانه وتعالى އަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވެ،
އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި ހައްގު މަގުން އެއްކިބާވެ ފާސިޤުންނަށް ވެފައެވެ.

ދަންނާށެވެ! މުސްލިމުންނަށް ހައިރު މުސްލިމުން ނުކުޅެނީ އަދި ކުރިއަރަނީ،
އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުންނަކީ، ﷲ سبحانه وتعالى އާއި ކިޔަމަންތެރިވާކަން އަދާކުރުމުގެ
ދާއިރާއިން ބޭރުވެ ތިބި ފާސިޤުންކަމުގައިވާ ހިނދު، މުސްލިމުންނަށް ﷲ سبحانه وتعالى އާއި
ކިޔަމަންތެރިވާކަން އަދާކުރާ މުއުމިނުން ކަމުގައި ވާތީހެއްތޯ؟

200- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި މުސްލިމުންނަށް ޔަހޫދީން ނަސާރާކުރަނީ، އެއީބިލިއަދި، މަލާމާތްކުރަނީ ދެއިރުމުސްލިމުން
އެ ހަދަނީ، އެބައިމީހުންގެ ދީނަ މުއުމިނުނަށް، ފާސިޤުން ކަމުގައި ގަބޫލުކުރަން،
އެ ކަމަކީ މުސްލިމުން އީމާންވާމީހުންކަމުންތޯ؟ ޝަރުޢުކުރައްވާ! މަލާމާތް ކުރެވޭނީ
އެއްވެސް ކަމަކު މުސްލިމުން ނުކުރެއެވެ. އަދި ޔާއެއްހަ! މުސްލިމުންނަކީ ހުރިހައި
ކަންކަމަކީ ވެސް، މުސްލިމުންނަށް ފާސިދުވާ ފާސަލުކުރި އަދި ތަބާނުވާ ކަންކަމެވެ.[201]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ابْنُ عَبَّاسٍ ﵄ ވިދާޅުވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު، ޔަހޫދީންގެ ބަޔަކު، رَسُولُ اللهِ ﷺގެ ޙަޟްރަތަށް އައެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ، ޔަހޫދީންގެ އިސްވެރިންގެ ތެރެއިން، أَبُو يَاسِرِ بْنُ أَخْطَبُއާއި، رَافِعُ بْنُ أَبِي رَافِعٍ ފަދަ ބަޔެވެ. އެއަށްފަހު، ކަލޭ އީމާނު ރަސޫލާ ސުވާލުކޮށް އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. "ތިބާ އީމާންވާވަޑައިގަންނަވަނީ، ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން ކޮން ރަސޫލުންނަކަށްތޯއެވެ؟" ދެން، އެ ސުވާލުގެ ޖަވާބުގައި ވިދާޅުވެއެވެ. «نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَما أُنْزِلَ إِلَيْنا وَما أُنْزِلَ إِلى إِبْراهِيمَ وَإِسْماعِيلَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْباطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ»

މާނައީ: "ތިމަންނަމެން، اللهُ سبحانه وتعالىއަށާއި، ތިމަންނަމެންނަށް ބާވައިލައްވައިފައިވާ ފޮތަށާއި އަދި، إِبْرَاهِيمُ ﵇އަށާއި، إِسْمَاعِيلُ ﵇ އަށާއި، إِسْحَاقُ ﵇އަށާއި، يَعْقُوبُ ﵇އަށާއި، يَعْقُوبُ ﵇ގެ أَسْبَاطُންނަށް ބާވައިލައްވައިފައިވާ ފޮތްތަކަށާއި، އަދި مُوسَى ﵇އަށާއި، عِيسَى ﵇އަށް ދެއްވައިފައިވާ ފޮތަށާއި އަދި އެހެނިހެން ނަބިއްޔުންނަށް، އެ ބޭކަލުންގެ ވެރި رَبُّގެ ހަޟްރަތުން ދެއްވައިފައިވާ ފޮތްތަކަށް އީމާންވަމެވެ.

201- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި، އީމާންވުމުގައި ތިމަންމެން، އެއިން އެއްވެސް ބޭފުޅަކާ އަނެއް ބޭފުޅަކާ ތަފާތެއް ނުކުރަމެވެ. އަދި ތިމަންމެންނީ، އެ إِلٰه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެން ތިބި ބައެކެމެވެ.“ މި ޚަބަރިން ވިދާޅުވެ، عِيسَى عليه السلام ގެ ނަބީކަމަށް އީމާންވެވަޑައިގަންނަވާ ކަމަށް ވިދާޅުވުމުން، عِيسَى عليه السلام ގެ ނަބީކަމަށް އިންކާރުކުރަމުން އެބައިމީހުން ބުންޏެވެ. ”ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ ނަސީބުދެރަ، އެއްވެސް ދީނެއްގެ ބަޔަކު ތިމަންމެންނަކަށް އެނގިގެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނަށްވުރެން ނުބައިކަން ބޮޑު އެއްވެސް ދީނެއް، ތިމަންމެންނަކަށް އެނގިގެއް ނުވެއެވެ.“ ދެން، ޔަހޫދީންގެ އެ ވާހަކަތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތާއި އާޔަތުގެ ފަހުގައިވާ އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[202]

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ اللَّهِ ۚ مَن لَّعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ ۚ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

﴿60﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! މުއުމިނުންނަށް، އިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! މި އުޅޭ އުޅެދުންތެރި ޔަހޫދީންނަށް، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ލިބޭ ނުބައި ބަދަލާއި ސަޒާއަށްވުރެން ދާ ނުބައިކަން ބޮޑު ބަދަލާއި ސަޒާ، ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ރަޙްމަތުން ދުރުވުން ބައެއްގެ ޚަބަރު، ތިމަން ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވަންހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުންނަކީ، ﷲ سبحانه وتعالى އެ ބަޔަކަށް ލަޢުނަތްކުރައްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަހުމަތުން ބޭރުކުރައްވައި، އެ ބައެއްގެ މައްޗަށް ކޯފާލައްވައި، އޭގެ ތެރެއިން އެއް ބަޔަކު ރުކުރާވަކަށް ކަމުގައި، އަނެއް ބަޔަކު އޫރުތަކެއް ކަމުގައި، އަނެއް ބަޔަކު ޝައިޠާނާއި ބާޠިލު އިލާހުންތަކަށް އަޅުކަންކޮށް، އެ ޖަމާޢަތްތަކީ ނިކަމެތި ބަޔަކު ކަމުގައި ގެއްލި މީހުންނެވެ.

202- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އެބައިމީހުންނަކީ، މި ތިބޭ އަހުލުކިތާބީ ފާސިގުންގެ ކުރިން އުޅުނު އެބައިމީހުންގެ ކާބަފައިންނަށެވެ. ޔަނީ، ޤިޔާމަތް ގާއިމުވާ ދުވަހުން، އެބައިމީހުން ލިބޭނެ ގޯސް ގޮތުން، އެބައިމީހުންނަށްވުރެ ނުބައި ކަން ހަދައިގަނޭ ބަޔެވެ. އެ ބަޔަކީ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ނަރަކައެވެ. އެހެނީ، ދުނިޔޭގައި އެބައިމީހުންކުރަ ހުރިހައި ކަމެއްގެ ވަނީ ސީދާ މަގުން އެއްކިބާވެގެންވާ ނުހަނު ނުބައިކަން ބޮޑު ފަރާތްތަކުގެ ތަނެއްގައެވެ.203

ދަންނަވާށެވެ! އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތައް އެ ގޮތަށް ދެއްވި، ﷲ ﷻ ގެ ރުޅިވެރިވެވަޑައިގަން ބަދަލު ގެނެސް، ދޮގުހަދައި އުޅުމުގެ ސަބަބުންނާއި، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިގައިހުރި އުނދަގުލިއްކަމުގެ ބޮޑާކަމާއި، ކިބުރުވެރިކަމާއި، ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ޝައިޠާނާއާ އަދި އެ ނޫން އެހެނިހެން ބާޠިލު އިލާހުންތަކަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ސަބަބުން ވެސް މެއެވެ. އަދި މި އާދަތް ބާވައިލެއްވުމުން، ޔަހޫދީންނާ މުނާފިޤުން މުސްލިމުން ގޮވައި އުޅެނެވެ. ކީ ބަލަވަކަންތަކާއި އުޅުމަކީ އަހުރެމެން! އަދި އެ ކަލާނގެ ގަތް ދަރުދުގެ ބޮޑުކަމުން އެބައިމީހުން އިސްތިހުޒާކުރަމުންގެން އުޅެނެވެ.204

وَإِذَا جَآءُوكُمۡ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا وَقَد دَّخَلُواْ بِٱلۡكُفۡرِ وَهُمۡ قَدۡ خَرَجُواْ بِهِۦۚ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا كَانُواْ يَكۡتُمُونَ ﴿٦١﴾

﴿61﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އަދި ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން އެއާ މުނާފިޤުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އަތުވެއްޖެ ނަމަ އެބައިމީހުން ބުނެތެވެ. "ތިމަންނަމެން މި ތިބީ އީމާންވެގެންނެވެ." ނަމަވެސް، ތިޔަބައިމީހުން ތިބި ތަންތަނަށް، އެ މުނާފިޤުން ވަދެ ނުކުތް އުޅޭއިރު، އެބައިމީހުން އެ ތިބީ ކާފިރުކަމާ ވަނިކޮށެވެ، ކާފިރުކަމުގައި ސާބިތުވެގެންނެވެ.

203- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
204- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އެބައިމީހުން އައިއިރު ވެސް އަދި އެބައިމީހުން ދިޔައިރު ވެސް، އެބައިމީހުންގެ ހިތުގައި
ސިއްރުކުރުވިފައި އޮތީ ކާފިރުކަމެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ. މިބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި،
އެބައިމީހުން އީމާންކަން ފާޅުކޮށް އުޅުނިއިރު، އެބައިމީހުންގެ ހިތުގައި ސިއްރުކޮށް
ވަންހަނާކޮށް އުޅުނު ކާފިރުވެރިކަމާއި އެ ނޫނަސް އެބައިމީހުން ސިއްރުކުރި ހުރިހާ ކަމެއް،
اللهُ ﷻ ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެން ވެއެވެ. ވީމާ، އެ އަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޖަޒާ،
އެބައިމީހުންނަށް، އެ اِللهُ ދެއްވާނެއެވެ.[205]

وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

﴾62﴿ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކާއި މުނާފިޤުން، ދޮގުހެދުމާއި،
ބުހުތާންތަކަށް އަރައިގަން ޒުލުމުވެރިވުމާއި، ނާޙައްޤުގޮތުން އަނިޔާވެރިވުމާއި،
ރިޝްވަތުގެ ގޮތުންނާ އެ ނޫން ވެސް ބާޠިލް ގޮތްގޮތުން މުދަލު ކެއުމަށް، އެ ތަކެތި ކާއި،
އެ ތަކެތީގެ ބޭނުން ހިފުމަށް އަވަސްވެގަންނަތަން، އިބަ ރަސޫލާ ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.
އެބައިމީހުން ކުރަމުން އެ ދިޔަ ޢަމަލުތަކުގެ ނުބައިކަމުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ![206]

لَوْلَا يَنْهَىٰهُمُ ٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ ٱلْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

﴾63﴿ ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުންނަށް، ބުހުތާން ދޮގުހަދައިގެން އެއްވެސް
ބަޔާނެއް ނެތި ބާޠިލު ދޮގު ވާހަކަތައް ދައްކާއި، ދޮގު ހެކިބަސް ބާޠިލު ކަމުގައިވާއިރު،
އެބައިމީހުންގެ ދީންވެރިންނާއި އިލްމުވެރިން އެބައިމީހުންނަށް އެ ކަންތައްތައް
މަނާނުކުރީ ކީއްވެގެން ބާވައެވެ؟

205- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
206- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި މީސްތަކުންނަށް ހީލަތާއި މަކަރުހަދައި، ރިޝްވަތުގެ ގޮތުގައްޔާއި، އެ ނޫން ވެސް ހަރާމް ގޮތްގޮތުން މީސްތަކުންގެ މުދަލު ހިފިގަން، އެ ތަކެތި ކައި، އެ ތަކެތީގެ ބޭނުންކުރައި، ފާފަތައް ކުރުމަށް އަވަސްވެގެންނަ ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުންނާއިމެދު، އެބައިމީހުންގެ ދީންވެރިންނާއި ޢިލްމުވެރިން އެބައިމީހުންނަށް އެ ކަންތައްތައް މަނާނުކުރީ ވެސް ހުރެ ކީއްވެގެން ބާވައެވެ؟

އަދި ބާރަށްވުރެ މުންކަރާތްތަކެއްކަން އެ ޔަހޫދީން އަދައިގަން، ފާފަތައް ކުރަމުންދިޔައިރު، އެ ކަންކަން މަނާނުކުރުން، އުޅެން ގޮތްކަން އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލާފައިވާން މިތުރުވައި، އެބައިމީހުންގެ ދީންވެރިންނާއި ޢިލްމުވެރިން ކުރަމުންދިޔަ ކަމައި ބޮޑު ނުބައި ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ ވީމާ، ޔަހޫދީންގެ ދީންވެރިންނާއި ޢިލްމުވެރިން އެ ކުރާ ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަމުގެ ބޮޑުކަމެވެ![207]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ހަމަ އާޔަތުގައި ވަނީ، ކާފިރުންނާ ގުޅުން ބަޔާންކޮށް މުސްލިމުންނަށް މަނާކުރެއްވުން ވާހަކައެވެ. އަދި ކާފިރުންނާ ގުޅުން ބަޔާންކޮށް މުސްލިމުންނަށް މަނާކުރެއްވުން ސަބަބެވެ.[208]

وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغۡلُولَةٌۚ غُلَّتۡ أَيۡدِيهِمۡ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُواْۘ بَلۡ يَدَاهُ مَبۡسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيۡفَ
يَشَآءُۚ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرٗا مِّنۡهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ طُغۡيَٰنٗا وَكُفۡرٗاۚ وَأَلۡقَيۡنَا بَيۡنَهُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ
إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ كُلَّمَآ أَوۡقَدُواْ نَارٗا لِّلۡحَرۡبِ أَطۡفَأَهَا ٱللَّهُۚ وَيَسۡعَوۡنَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَسَادٗاۚ وَٱللَّهُ
لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ٦٤

207- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

208- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

(64) އޭ ރަސޫލާއެވެ! ޔަހޫދީންގެ ކިބައިގައިހުރި ނުބައިކަމުގެ ބޮޑުކަމާމެދު ނިކަން
ވިސްނާވަޑައިގެންބައްލަވާށެވެ! ވާރޭނުވެފައި، ބިން ހަނަރަކުސްވެ، ތަދުމަޑުކަން އައިސް،
ޔަހޫދީންނާ ކުރިމަތިވުމުން އެބައިމީހުން ބުންޏެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން، ރިޒްޤު ދޫކުރެއްވުމާއި،
ހެޔޮ ކަންކަމަށް ހޭދަކުރެއްވުމާއި، ދީލަތިވެވޮޑިގެންވުމުގައި، ﷲ ﷻ ގެ އަތްފުޅު އޮވެނީ
ބަންދުވެގެންނެވެ. އެ إِلٰهُ ގެ ޚަޒާނާތަކުގައިވާ މަކާއި، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވުން އެ ވަނީ
ހުއްޓުވައިލައްވައި ބަންދުކުރައްވައިފައެވެ."

ޝަރަޙަކުރުމެވެ. ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް ހޭދަކުރެއްވުމާއި، ދީލަތިވުމާއި، މުނާބަހުވުމުގައި،
ބަނދެވިގެންވަނީ އެ ޔަހޫދީންގެ އަތްތަކެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނި ބަންދުވެ،
މުނާބުދުވެ، އެބައިމީހުންނަށް ލިބިގައިވާ މަނަވަސްކަން ބަންދުވިއްޖެއެވެ! އަދި އެބައިމީހުން
އެ ބުނި ކުފުރުވި ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން، ﷲ ﷻ ގެ ރަޙްމަތުން އެބައިމީހުން
ބޭރުކުރައްވައި ދުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކިހާއްމަ! ހަޤީގަތުގައިނަމަ، ﷲ ﷻ ދެއްވާ
ދެއްވުންތައް ނުހަނު ދީލަތިވަންތަކަމާއެކު ދެއްވުމަށް ބަހައި، އެ إِلٰهُ ދެ އަތްފުޅު ވަނީ
ހުޅުވައިލައްވައިފައެވެ. އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُ ދީލަތިވަންތަކަމުގެ ޞިފައިން،
އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރެއްވި ގޮތަކަށް، އިރާދަކުރެއްވި މިންވަރަކަށް، އިރާދަކުރެއްވި އަވަހަކަށް
ދެއްވަމެވެ.

އަދި، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރެއްވި ގޮތަކަށް، އެ إِلٰهُ ގެ އަތްފުޅު ހުޅުއްވައި ޚަރްޖުކުރައްވައެވެ. އަދި،
އެ إِلٰهُ ދެއްވާ ދެއްވުމާއި މަނާކުރެއްވުން ހަމަ އެއްވެސް ތަފާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި،
އެ إِلٰهُ ކުރައްވާ އެއްވެސް ކަމަކަށް ހުރަހެއް އަޅައި، އެ ކަމެއް ވިޔަނުދީ، ހުއްޓުވާނެ
ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވާނެއެވެ.

ސަވާބު ދެއްވާނެތެވެ. ﷲ ﷻ އަމުރުކުރި ހުރިހާ އެ ހެޔޮ ބޮޑުވެގެންވާ ބޮޑުކަމެއް ދޮގުކުރެވެ. އެހީ
ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ ﷻ އީ، ތިންބައިކުރެ އެއްބައިކަމަށް ބުނި ބަޔަކު ކަލާނގެކަމަށް إِلٰهُއެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! އަދި
ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ ނަޞާރާއަށް ނަޞާރާކަން ދެއްވުމުން، ހުރިހާކަމެއް ތެދުކުރުމަށް ދީން
ބައްޔެއް ހިތުގައި އިތުރުވުމެއް ނެތި ބައިވެރިކަމާއި، ބަނޑުވެރިކަމާއި، ކުރުކުރިކަމެވެ.
އަދި، އިބަ ނަޞާރާގެ ވެރި رَبُّގެ ބަސްތަކުން، އިބަ ނަޞާރާއަށް ބޮޑުވުމުގެ
އަރާމުކަމެއް، އެގޮތުން ދީނަ ބަރަކާތް އިތުރުކުރާނީ، ހަމަކަށަވަރުން ވެސް، ބޮޑުކަމެއް،
ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި ހަރުދަނާކަމުގައި ދިރުމާއި، ބަރާބަރުވެރިކަމާއި، ކުރުކުރިކަމެވެ.

އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެ ހުރިހާމީހުންގެ ކަންތައްތައް އެހެން ހުރި ކަލަން ޖަހައި، ހުރިހާ ބަޔަކާއި
ނަޞާރާއިންގެ ގޮތުގައި އަދި އެބައިމީހުންގެ އެކިއެކި ޖަމާޢަތްތަކާއި ދޭނާމަތްކަމުގެ
ގޮތުގައި ބައިވެރިކަމާއި، ބަރާބަރުވެރިކަން، ދެނެމަތިން ތަނަވަސް ވެސް، ތިމަން إِلٰهُ
ގެއްލިގެވެ. ތިމާ، އެހެ އެއް ބަރަކާ، އަނެއް ބަރަކާތް ބަރާބަރުވެރިވެ، އެއް ބަރަކާ
އަނެއް ބަރަކާތުގެ ނުހުރި އެކުވެރިވެ. އަދި މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ފިލާނަމަށް
އެކުއެކީ، ނުބައި ރޫޙާނީގޮތް ރަޙުމަތް، މިސްކީނުކަން ޖަމާޢަތް ހަނދުމަކުރަން ތަޢުލީމުދީ،
ހަނދުމަކުރުމަށް އަޅުގަނޑު ރޫޙުތަކުގެ އެބައިމީހުން އެހެންވެ.

ނަމަވެސް، އެބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށް އަޅުގަނޑު ރޫޙާނީ ޚިޔާލުތަކަށް، ﷲ ﷻ
އެހެރަފަ ޚިޔާނަތްތަކަށް ނިޔާލުވަތް، އެބައިމީހުންގެ އެ ނުބައި ރޫޙާނީ ބަޔަކަށް
ހަމަ އެބައިމީހުންނަށް ބައްދަލުކުރައްވާނެ. އަދި އެބައިމީހުން ބައިބައިވުމަށް ވަނީ،
އެބައިމީހުންގެ ބޮޑު ނިޔާލުވަތް، އެބައިމީހުން އެ އަސްލު ހަނދުމަކުރުގެ
އަޅުގަނޑުގެ ނިޔަތްވެވެވެ.

އަދި، އިސްލާމް ދީނާ ދެކޮޅަށް، ނުބައި ރޫޅުންތައް ރާވައި، ބޭނުމަކީން އެ ދީން
ފޮހެލުމަށް މަސައްކަތްކުރާތީ، اللهُ ﷻ ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވެ ރަސޫލުން ދޮގުކުރާތީ،
اللهُ ﷻ އަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވެ، ބިމުގައި ހިނގާ ފަސާދައިގެ ދާއިރާ ފުޅާކުރުމުގެ
މަސައްކަތްތަކުގައި އެ ޔަހޫދީން އަވަދިނުވެ އަބަދު ވެސް އުޅޭނެތެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ.
ފަސާދަކުރާ މީހުން ދެކެ، اللهُ ﷻ ލޯބިވެވޮޑިގެންނުވެއެވެ.209

ދަންނާށެވެ! اللهُ ﷻ ގެ އަތްޕުޅު ވަނީ ބަންދުވެގެންނެވެ. މި ޔަހޫދީން ބުނި ބަހަކީ،
ޔަހޫދީންގެ ޢާލިމުން އެކަކުމި ޖަނަވަސް ބަހަކީ ކަލޭގެއިވި، فَنْحَاصُ بْنُ عَازُورَاءَ އާއި
އާންމު ޔަހޫދީން ކިޔަމުގައި ވިއެވެ. އެހެނީ، مُحَمَّدُ ﷺ ރަސޫލުކަމަށްގެން ފޮނުއްވުމުން،
އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ދެކޮޅު އެބައިމީހުން ވެސް ކާފިރުވިއެވެ. އަދި
އެ ގޮތުގައި އެބައިމީހުން ވަނިކޮށް، އެބައިމީހުންގެ އަތްގައިހުރި މުދަލު މަދުވެ ފަގީރުވިއެވެ.
ދެން، އެ ކަލާމުގެ ނުބައި ތިޔބެގެން، اللهُ ﷻ އަށް ފަގީރުވެރިކަން، ނިސްބަތްކުރި ބާލު،
އެބައިމީހުން ބުނެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން، އަހަރެމެންނަށް ދެއްވުމުގައި، اللهُ ﷻ ގެ
އަތްޕުޅު ވަނީ ބަންދުވެގެންނެވެ."

ޝައްކެއްނެތެވެ. އެ ޔަހޫދީން ބުނި ދޮގުބަހުން، اللهُ ﷻ ހުސްތާހިރުވެވޮޑިގެންވެއެވެ!
އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ ގެ ދިރޭވަތްގަސްތަކާއި ކަޝްފުވަނީކަން ވެސް ހުރި،
އެ ޔަހޫދީންނަށް ބުނި ތަނަވަސްކަމާއިއެކުގައެވެ. أَبُو هُرَيْرَة ؓ ގެ އަރިހުން
ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. ޤުދުސީ ހަދީޘެއްގައި،
اللهُ ﷻ ވިދާޅުވެއެވެ. «يَا ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ»

209- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

މާނައީ: "އޭ އާދަމުގެ ދަރިއާއެވެ! ތިޔަށް اللهُގެ މަގުގައި ތިބާ ޚަރަދުކުރާށެވެ! އެހެން،
ތިޔަށް اللهُ، ތިބާގެ މައްޗަށް ޚަރަދުކުރައްވާނެކަމުގައިވެއެވެ." أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ.
ދެން އޭނާ ބުނީ، ތިމަންނަވަނީ މުޅިދުނިޔެއަށްވެސް، ހަމަ ވެސް ވޭތުވެދިޔަކަމަށެވެ.
«يَمِينُ اللهِ مَلْأَى لَا يَغِيضُهَا سَحَّاءُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ، أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُذْ خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ، فَإِنَّهُ
لَمْ يَغِضْ مَا فِي يَمِينِهِ»[210]

މާނައީ: "اللهُ ﷻގެ ކާތްރިޔާ ވަނީ ފުރިހަމަވެގެން. ބަރަކާތާއި ގުޅިގެންވެއެވެ.
އެ إِلٰهُގެ ރަޙްމަތުގެ މައްޗަށް، ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ، ރޭއާދުވާލު ވިސްނުމުގެ،
އެ إِلٰهُ އުޅުއްވާ ފަރާތަކީ ފުރިހަމަކަމުގެ ވެރިޔާ، އެ إِلٰهُގެ އަތްޖެހުމުގައި
ބަރަކާތެއް ކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނުވެއެވެ. ވިޔަސް، ކުރާ ހުސް ނަގަހަވާލުވުން،
އެ إِلٰهُގެ ރަޙްމަތުންނެވެ، އެ إِلٰهُ ފުރިހަމަވެގެންވާ ޚަޒާނާތުގެ މިނުވުން
ތިބާއަކީ ނިކަން ދެވޭނެއެވެ! ހަމަ ހަމަކަށަވަރުން، އެ إِلٰهُ ކާތްރިޔާގައި
ބަރަކާތް އެއްވެސް އުނިކަމެއް ނުވެއެވެ."

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މި އާޔަތުން ދޭހަވާ ގޮތުގައި، اللهُ ﷻއަށް ދެ އަތްޖެހި ވެއެވެ.
ވީމާ، اللهُ ﷻގެ މަތިވެރިވެގެންވާކަމާ ގުޅޭ ސިފައިގެ ތެރެއިން،
اللهُ ﷻއަށް ދެ އަތްޖެހުމަކަށް ކަމަށާއި، اللهُ ﷻގެ ހަމަޖެހުމުގެ ތެރޭގައި އެއްވެސް
މަސްލަހަތު، އެ إِلٰهُ އެއްގޮތަކަށް، އެއްގޮތަކަށްވެސް ނުވާނެ ގޮތަކަށް، އެ ކަންކަމަކީ
އީމާންވާން ޖެހޭނެއެވެ.[211]

210- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ
211- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّؤُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

وَلَوۡ أَنَّ أَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ ءَامَنُواْ وَٱتَّقَوۡاْ لَكَفَّرۡنَا عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَأَدۡخَلۡنَٰهُمۡ
جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ٦٥

(65) އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަން ޤަބޫލުކުރެއްވި ރަސޫލާ
މީސްތަކުންގެ ގާތަށް ގެނެސްދެއްވުން، ފޮތުގެވެރިންނާއި ނަޞާރާއިން، އަދި ރަސޫލާއަށް
އީމާންވެ، اللهﷻ ގެ ބަސްތަކުން އެ ރަސޫލާ ގެނެސްދިން ގޮތް ތަބާވެއްޖެ، اللهﷻ
އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަށް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން
ދުރުން ދުރުވެ، اللهﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވި ނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުން
ކުރަ ފާފަތަކާއި ކުށްތަކުގެ އެބައިމީހުންގެ ކުށަށް، ތިމަން إِلٰهُ ފުއްސަވައިދެއްވީމެވެ.
އަދި ފަސްދުވަހު ދުނިޔޭގައި ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގެތަކަށް،
އެހެރަށް ދަތުރުން، ތިމަން إِلٰهُ، އެބައިމީހުން ވައްދަވައިދެއްވީމެވެ.[212]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން އެނގޭ ކަންތައްތަކުގެ، اللهﷻ ގެ ބަސްތަކުން، مُحَمَّدُ ﷺ
ގެންނެވި ރިސާލަތު ތަބާނުވާ، އެ ރިސާލަތަށް އީމާންވެ، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެ،
އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް ކުރުމާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ،
އެ إِلٰهُއަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވާ ކަމުގެ ބަރަކާތް ވެސް، އެބައިމީހުންނަށް
ކުރިމަތިވާނޭ ގޮތަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނޭ ކަމާއި، ސުވަރުގެގެ ނިޢުމަތް ނިޢުމަތްތަކަށް
އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނޭ ކަމެވެ.

وَلَوۡ أَنَّهُمۡ أَقَامُواْ ٱلتَّوۡرَىٰةَ وَٱلۡإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِم مِّن رَّبِّهِمۡ لَأَكَلُواْ مِن فَوۡقِهِمۡ
وَمِن تَحۡتِ أَرۡجُلِهِمۚ مِّنۡهُمۡ أُمَّةٞ مُّقۡتَصِدَةٞۖ وَكَثِيرٞ مِّنۡهُمۡ سَآءَ مَا يَعۡمَلُونَ ٦٦

212- المُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

﴿66﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އަދި، ތައުރާތުގައިވާ ގޮތަށް ޔަހޫދީން އަމަލުކުރުމަށް އަދި އިންޖީލުގައިވާ ގޮތަށް ނަޞާރާއިން އަމަލުކުރުމަށް، އެ ދެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަبُّގެ ހަޟްރަތުން ބާވައިލެއްވުނު ހުރިހާ ޤުރްއާނަށް ވެސް އީމާންވެ، އެ ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައި އެ ދެބައިމީހުން ވިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުންގެ ބޮލުދިމާ މަތީންނާއި، އެބައިމީހުންގެ ފައިތިލަތަކުގެ ދަށުން، އެބައިމީހުންނަށް ހޯދިބަރަކާތް ލިބި، އެބައިމީހުން އެ ތަކެތީން ކައިބޮއި އުޅެނީހެވެ.

އަދި ހުރިހައި ގޮތަކުންވެ، އެބައިމީހުންނަށް ރިޒުޤު ތަނަވަސްވީހެވެ. އެއީ، މިޔަން إِلٰهُ، އެބައިމީހުންގެ ރަނގަޅަކާއި ދަނޑުބިންތަކަށް ވާރޭވެއްސެވުމުން، ގޮވާމާއި ދޫވާގެ ގަސްތަކަށް ހެދި ބޮޑުވެ، އެކި ވައްތަރުވައްތަރުގެ ހަރުޒޯރުތަކާއި، ގޮވާމާއި، ދޫވާގެ ބާވަތްތަކެއް ލިބިދެއްވުނީހެވެ. މިއީ، ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވުމުން، އެ ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް އުޅުން ނަމަ، ދުނިޔޭގައި އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެ ޖަޒާއެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ހައްޤު ގޮތުގައި ސާބިތުވެ ތިބި ދުރުވިސްނޭ ބަޔަކު، ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައި ތިއްބެވެ. އަދި، عِيسَى عليه السلام އާ ދެކެ ވެސް، ތެދު ބަސް ބުނާ އަހުލުވެރި ބަޔަކު، އެ ނަޞާރާއިންގެ ތެރޭގައި ތިއްބެވެ. ނަމަވެސް، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު، ވަނީ، ސީދާ މަގުން އެއްކިބާވެ މަގުފުރެދިފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުން ކުރާ އަމަލުތަކީ ހައްދުފަހަނައަޅައިވާ ނުބައިކަން ބޮޑެވެ.[213]

213– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلاَمِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން އެނގޭ ކަށަވަރުވަނީ، ޔަހޫދީ ޤައުމާއި ނަޞާރާގެ ޖަމާޢަތް ދެކު،
ކަލޭ އިލާހު ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ތަބާވާ މީހުންނަށް، އެބައިމީހުންގެ ބާރުދިމާ މަޢާނާއި،
ފައިދާހަމަކުރުގެ ދަރުސް އެބައިމީހުންނަށް ތަޢުލީމުކުރެއްވުމަށް ވިޔަ، އެބައިމީހުން އެ ތަކެތީން
ކައިބާއި އުޅޭނެކަމެވެ. އަދި ހަމަހަމައި ޖަމާތެއް ވެސް، ދީނީ ތަރަފެއްވާނެކަމެވެ. އަދި
ޖުމްލަ އަހުލުލްކިތާބުގެ ތެރެއިން، ބައެއް ޖަމާޢަތެއް ސާބިތުވެ ހުރި މުއުމިނުން ބައިވެ ކަމުގައި،
މި އާޔަތުގައި ބާރާކަތްތަކުގެ ބަޔާނެއް ދީ ބަރަކާ، ބައެއް ކަހަލަ ރަސޫލާއާ،
النَّجاشِيއާއި، سَلْمَانُ الْفَارِسِيއާއި، عَبْدِ اللّٰهِ بْن سَلَام ﷺ ފަދަ ބައެއް ބަޔާނެވެ.[214]

އަދި ދަންނާށެވެ! އިސްލާމުގެ ދީން އާއްމުކުރި ވެސް ވަނީ، ހަމައެކަނި ކުރުމުންދިޔަ
ބައެއް ނުބައި ކަންތައްތަކުގެ ވަހަކައެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރަށް ދެ ދުނިޔޭގެ ބޮޑު ވިޔަކަން
ޙާސިލުވެނިވި މަގެވެ.[215]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغۡ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَۖ وَإِن لَّمۡ تَفۡعَلۡ فَمَا بَلَّغۡتَ رِسَالَتَهُۥۚ وَٱللَّهُ
يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٦٧﴾

﴿67﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާގެ ވެރި إِلٰهُގެ ހަޟްރަތުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް
ބާވައިލެއްވުނު ވަޙީ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ މީސްތަކުންނަށް އިއްވަވައިދެއްވާ ރަސްކަލާނގެ
ދެއްވާށެވެ! އަދި، އިބަ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ވަޙީ އިއްވަވައިނުދެއްވައި ނުވަތަ
އިއްވަވައިދެއްވުމުގައި ފުރިހަމަކަމާ ރަސްކަލާނގެ ނުވަތަ އެ ވަޙީގެ ތެރެއިން ޔަޤީންވެ
ކަމެއް މިންވަރަށް ވިދާޅު ފުރިހަމަ ސުންނަތްތަކެއްގެ ނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން،
އިބަ ރަސޫލާ ރަސޫލުކަމުގެ ރިސާލަތު އަދާކުރެއްވި ކަމުގައެއް ނުވާނެއެވެ.

214- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
215- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّد الحِجَازِي

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ ރަސޫލާގެ ބަދުއްވުންގެ ނުބައި ޙާލުތަކުން، އިބަ ރަސޫލާ ރައްކާތެރިކުރައްވައި، އިބަ ރަސޫލާއަށް، اللهُ ﷻ ނަބިއްޔުކުރެއްވީއެވެ. ވީމާ، އިބަ ރަސޫލާއަށް އޮތީ، އިބަ ރަސޫލާއާ ބަލާޣުކުރެއްވުން ރިސާލަތު އަދާކުރައްވައި، އިބަ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން އިއްވެވުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ ރަސޫލާ ގެންނެވި ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅުހަދައި އިންކާރުކުރާ، ބައެއްގެ މަގުން އެއްކިބާވެ ކާފިރުވެއްޖެ މީހަކަށް، اللهُ ﷻ ހިދާޔަތްދެއްވައި، ބައެއްގެ މަގަށް ތައުފީޤް ނުދެއްވާނެތެވެ.[216]

ދަންނަވާށެވެ! مُحَمَّدُ ﷺ ގެ ވެރި رَبُّ ގެ ހަޟްރަތުން، އެ ރަސޫލާއާ ބަލާޣުކުރެއްވުން ރިސާލަތު ހުރިހާ އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި، އެ ރަސޫލާ ވަނީ އަދާކުރައްވައިފައެވެ. އަދި، عَائِشَةُ ﵂ ވިދާޅުވި ބަސްފުޅެއްގެ މާނައިގައި ވެއެވެ. اللهُ ﷻ ގެ ފޮތުގައިވާ ވަޙީގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ކުޑަ މިންވަރަކަށް ވިޔަސް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ސިއްރުކުރެއްވި ކަމަށް ބުނެފި މީހާ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އަށް ދޮގުވެއްޖެ ބޮޑުތުހުމަތެއް ދޮގު ހަދައިފި މީހެކެވެ.

އެހެނީ، اللهُ ﷻ ވަޙީކުރައްވައިދެއްވި ވަޙީ މި ދަނޑިވަޅަށެވެ. ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ މާނައީ: "އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާގެ ވެރި رَبُّ ގެ ހަޟްރަތުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވި އާޔަތްތައް، އިބަ ރަސޫލާ މީސްތަކުންނަށް އިއްވަވައިދެއްވާށެވެ! އަދި، އިބަ ރަސޫލާ އެ ކަން ނުކުރެއްވި ނަމަ، އެ إِلٰهُ ގެ ރިސާލަތު، މީސްތަކުންނަށް، އިބަ ރަސޫލާ އިއްވެވިކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ."[217]

216- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
217- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِم

ވީމާ، الله ﷻ ގެ ޤުދްރަތާއި ވަހީގެ ތެރެއިން ބައެއް ދައްކައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ސަލާމަތްކުރެއްވިކަމަށް ބުނުއްގެ، ހާދިސާ ސިއްރިއްޔާގެ މުޢުޖިޒާތް، الله ﷻ ފުރިހަމަކުރައްވާފައިވެއެވެ![218]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

قَالَ جَابِرُ بْنِ عَبْدِ اللهِ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِذَاتِ الرِّقَاعِ، فَإِذَا أَتَيْنَا عَلَى شَجَرَةٍ ظَلِيلَةٍ تَرَكْنَاهَا لِرَسُولِ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِين، وَسَيفُ رَسُولِ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُعَلَّقٌ بِالشَّجَرَةِ، فَاخْتَرَطَهُ فَقَالَ: تَخَافُنِي؟ قَالَ:"لَا" قَالَ: فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قَالَ:"اللّهُ".[219] މާނައީ: "جَابِرُ بْن عَبْدِ اللهِ رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި، ذَاتُ الرِّقَاعِ ގެ ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންބެފުޅުން ބައިވެރިވީމެވެ. ދެން، އެ ދަތުރުމަތީގައި، ހިޔާ ބޮޑު ގަހެއްގެ ކައިރިއަށް އާދެވުނު ހިނދު، އެ ގަހުގެ ހިޔަލުގައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަރާމުކުރެއްވުމަށް ތިމަންބެފުޅުން ހަވާލުކުރީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، އެ ގަހުގެ ހިޔަލުގައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަރާމުކުރައްވަމުން ތިއްބެވިއިރު އެންމެހައި އަސްކަރިވެރިން، ދުއްސާރިކޮށް ދިޔައެވެ.

އެ ހިނދު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ކަނޑިފަތް ގަހުގައި އަޅުއްވާފައި ހުރެއެވެ. ދެން، އެ ވަގުތު، އެއް ކާފިރަކު އައިސް ކަނޑި ނަގައިފިއެވެ. އަދި، ކަނޑި އިސްކޮށް ރަސޫލާއާ ދިމާއަށް، އެ ކާފިރު މިސްރާބު ހުއްޓާ ދެންނެވިއެވެ. "އަޅުގަނޑަށް ބިރުގަންނަވާނެއްތޯ؟" އެ ހިނދު، ކަލޭ އިލާހު ރަސޫލާ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ބިރެއް ނުގަންނަވަމެވެ." ދެން، އެ މީހާ ދެންނެވިއެވެ. "އަޅުގަނޑުގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކޮށްދޭނީ ކާކުތޯ؟"

218– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي
219– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އެ ޢަރަބިން ދެންނެވުމުން ރަސޫލާ ހަރީފުކުރެއްވިއެވެ. "اللهُއެވެ." ދެން، އެ ބަދަވިޔާއާ ދެކޮޅުން، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[220]

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم
مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ
عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾

﴿68﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ޔަހޫދީންނާއި، ނަޞާރާއިންނަށް، ތިބާ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! ތައުރާތާއި އިންޖީލާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި رَبُّގެ ޙަޟްރަތުން ތިމަން ރަސޫލާ އެ ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވި އެއްޗެހި ކަންތައްތަކުން، ޢަމަލުކުރުމަށް ކަލޭމެން ދަނީ ތިޔަބައިމީހުން ނުވަތަ ހިނގަނީ، އެއްވެސް ކަމެއްގައި ދީނީ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި، ނަބީކަލޭގެ ރަސޫލުކަން ޤަބޫލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޖަހިލުވުމުގެ، ތިމަން ރަސޫލާ ކަލޭގެ، ތިމަން ރަސޫލާގެ ދީނުގެ ޙުއްޖަތްތަކުގެ ވާހަކަތައް، އެ ދީ ޖާހިލުގައި ނުހަނު ސަޚުތުކަން ބޮޑުކުރައްވާފައި ވެއެވެ.

ވީމާ، އެ ވާހަކަތައް ޖަހުލުވެރިން، ތިމަން ރަސޫލާއާއި، ތިމަން ރަސޫލާގެ ދީނުގެ ޙުއްޖަތްތަކަށް ޢަމަލުނުކުރާ ގޮތުގައި، އެއްވެސް ކުރަމުން ހިނގައިދާ ދީނުގައި ބަދަލު ކަމެއްގައި ދީނީ ގޮތުން ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ ކަންތައްތަކުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ރަސޫލުކަން ދެއްކުމުން، ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ މުޖުތަމަޢު ގިނަ ބައެއްގެ ހިތްތަކުގައި އިމާނުވެގެން ދިޔައީ އަދި ކާފިރު ވެސް، ކުފުރުވެރިކަމާއި، ޢަދާވާތްތެރިކަމާއި، ޚިޔާނާތްތެރިކަމެވެ. އަދި، الله ﷻ، އިބަ ރަސޫލާ ޖުވައްޔާ، ނަބީކަލޭގެ ރަސޫލުކަން ޤަބޫލުކުރުމަށް ރަސޫލާއާއެކު ގޮވާލައްވައެވެ.

އަދި އިބަ ނަޞާރާގެ ވެރި ރަبُّގެ ބަސްތަކުން، އިބަ ނަޞާރާއަށް ބާވައިލެއްވުން

އާޔަތްތަކެއް، ޙަވާރީންނާއި ނަސޭޙަތްތެރިންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކަށް އިލްހާމްކޮށް ދިނީ

އަދި ދޮރު ފަސް، ބޮޑުކަމާއި، ދެކަނޑުފަރިކަމުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ދިނުމާއި،

ޙަޤީޤަތެއްފަދަކަމާއި، ކުރިއެރުވިކަމެވެ. ވީމާ، އިބަ ނަޞާރާގެ ތިސްރާތު ދެކުނަށް

މިގޮތަށް إِلٰهُގެ އަޅުތެރިކަމަށް ހެދުނީ ނުހަނު ހަމަޖެހިލާ ކުރެއްވުމުގެ ކަމަށްވާލެވުނު،

އިބަ ނަޞާރާ ހިތްވަރުކުރައްވާށެވެ![221]

ތަންނަވާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، اللهُގެ ނަޞާރާއަށް، އެ إِلٰهُ އަށްގޮވައިލައި މި ފަދި،

އެ ނަޞާރާގެ ހަދިޔާގަން ގެއްލުމުގެ ދީބާވަޢިގަނޑާ ލަދު އެއްފަސް ހިތްވަރުދެއް

ނުކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންވެ، މި އާޔަތުގައި މި ފަދި، اللهُގެ ނަޞާރާއަށް،

އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި މަސައްކަތުގެ ބަސްތުރުބަހެކެވެ.[222]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބު:

ابْنُ عَبَّاسٍ ﵄ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއް ދުވަހަކު، رَسُولُ اللهِ ﷺގެ އަރިހަށް ޙަވާރީންގެ ބަޔަކު

އައެވެ. އަދި، ކައު އިލްމު ނަޞާރާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. "ތަޢުލީމުގައި، اللهُގެ

ބަސްތަކުން ބާވައިލެއްވުން ބަލާފި ޖެހޭއް ކަމުގައި ތިބާ ގަބޫލުކުރައްވަމުންތޯއެވެ؟"

ބަރީއްޔާކުރައްވައިއެވެ. "އާނއެކެވެ!" މި ޖަވާބުން ބަރީއްޔާކުރައްވަމުން، އެބައިމީހުން

ދެންނެވިއެވެ. "މިމަންޒިލު އިމާންވުމަށް އެ ޖެހޭނެވެ. އަދި އެ ޖެހި ޖަހައިލައި، އެހެން

އެއްފަސް ޖެހޭކަމަށް މިމަންޒިލު އިމާނައް ނުވެވޭނެ." ދެން، މި އާޔަތް ބާވައިލައްވައި،

اللهُ ﷻ އަންގަވައިއެވެ.

221- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

222- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي

”ތިމަން إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި ހުރިހައި ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމާއި ހިނގަނުދޭ، އެއްވެސް
ދީނެއްގައިވާ ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުވާނެތެވެ.“223

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلصَّٰبِـُٔونَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ
وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

﴾69﴿ ހަމަކަށަވަރުން، އީމާންވި މީހުންނާއި، مُوسَى عليه السلام އަށް ތަބާވި ޔަހޫދީންނާއި،
ވަކި ދީނަކަށް ތަބާ ނުވާ ޞާބިއީންނާއި، عِيسَى عليه السلام އަށް ތަބާވި ނަޞާރާއިންނާއި، މި
އެންމެންގެ ތެރެއިން ވެސް، الله سبحانه وتعالى ގެ އެއްކަލާނގެކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰه
އަދި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވެ، ނަބިއްޔާގެ ރަސޫލުކަން ތަޞްދީޤުކޮށްގެން ރަސޫލާ
ގެންނެވި ޝަރީޢަތުގައި ވާގޮތަށް ހެޔޮ ޢަމަލުކުރާ މީހުންނަށް، އާޚިރަތް ދުވަހުން،
އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ބިރެއްނެތް މީހުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަކީ،
އެބައިމީހުން ދުނިޔެއަށް ދޫކޮށްލައިދިޔަ ތަކެއްޗާއި، އެ ތާނގައި އުޅުނުއިރު
ނުލިބުނު ދޫކޮށްލެވުނު ކަންތައްތަކާމެދު ހިތާމަކުރާނެ ބަޔަކު ކަމުގައި ވެސް
ނުވާނެތެވެ.224

ދަންނާށެވެ! مُحَمَّد ﷺ ރަސޫލުކަމާއިގެން ފޮނުއްވުމުން ފަހު، އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން
ތެދުކޮށް ޤަބޫލުނުކުރާ އެއްވެސް ބަޔަކީ، މުއުމިނުން ކަމުގައެއް ނުބެލެވޭނެއެވެ.
އަދި އިސްވެދިޔަ ދީން އާޔަތުގައި ވަނީ، އިސްލާމް ދީނުގެ ރަސޫލާއަށް މީސްތަކުންނާ
ހަމައަށް ގެނައުމަށް، الله سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލާ مُحَمَّد ﷺ އަށް، އެ إِلٰهُ ކުރެއްވި އަމުރުފުޅުގެ
ވާހަކައެވެ.

223- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي
224- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި، އެ ރަސޫލާއަށް ދެއްވުނު ރަސޫލުކަން އޭގެ އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި އަދާކުރެއްވި ވާހަކައާއި، އިމާންވެ ހޯދާ ބަދަލުވެރިޔާ ދިރުންހުރި ހުންނާނޭ ބައެއް ނިޢުމަތްތަކުގެ ވާހަކައެވެ.[225]

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ رُسُلًاۖ كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولُۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُواْ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

﴿70﴾ ހަމަކަށަވަރުން، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ކިބައިން، ތިމަން އިލާހު ގަދަފަދަ ޢަހުދުކަނަވަތު ހިފެއްވީމެވެ. އަދި، ތިމަން އިލާހުގެ އެންގެވުންތަކަށް ތަބާވުން ރަސޫލުން، ތިމަން އިލާހުގެ އަމުރުފުޅުތަކުގެ އަޑުއަހައި، އެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް ހިފެއްވި ޢަހުދުކަނަވަތެވެ. އަދި އެ ވާހަކަ ހަމަ އެ ގޮތަށް ތައުރާތުގައި ވެސް ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް، ތިމަން އިލާހު، ރަސޫލުން ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ، އެ ރަސޫލުންނަށް ދެއްވުނު ޝަރީޢަތް ޙުކުމްތަކާއި އިރުޝާދު ބަޔާންކުރުމަށް އެބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމަށެވެ.

ނަމަވެސް، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ހިފެއްވުނު ގަދަފަދަ ޢަހުދުކަނަވަތު އެބައިމީހުން އުވައިލިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ތަބާވީ އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސު އެދޭ އެދުންތަކާއެވެ. އަދި، އެ ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ރަސޫލަކު، އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސު އެދޭ އެދުންތަކާ ޚިލާފު ބުނުމަކައިގެން ވަޙީއެއްގެން ޢާންމު ހިނދެއްގައިމު، އެބަ ތެރެއިން ބައެއް ރަސޫލުންގެ ބަސްފުޅުތައް އެބައިމީހުން ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި، އަނެއްބައި ރަސޫލުން ޤަތުލުކުރިއެވެ.[226]

225- التَّفسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي
226- التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلاَمِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގާތަށް، الله ﷻ ފޮނުއްވި ނަބިއްޔުންނާއި،
ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން ހަތަރު ބޭފުޅުން ސަލާމަތްކުރެވި ބަޔަކު ކަމުގައި، ތަޙުޤީޤުން ވެއެވެ.
އޭގެ ތެރޭގައި، الْيَسَعُ عليه السلام އާއި، زَكَرِيَّا عليه السلام އާއި، يَحْيَى عليه السلام އާއި، މި ތިން ރަސޫލުން ވެސް
ހިމެނެއެވެ.[227]

وَحَسِبُوٓاْ أَلَّا تَكُونَ فِتۡنَةٞ فَعَمُواْ وَصَمُّواْ ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ ثُمَّ عَمُواْ وَصَمُّواْ كَثِيرٞ مِّنۡهُمۡۚ وَٱللَّهُ
بَصِيرُۢ بِمَا يَعۡمَلُونَ ﴿٧١﴾

﴿71﴾ އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ކިބައިން، الله ﷻ ހިއްޖުވި ގަދަފަދަ ޢަޛާބުތަކަކުން
ރެކިއެއްގައި، الله ﷻ އަށް އުޒުރު ނުކިޔައިދާނެކަމަށެވެ، އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވުނު ބައެއް
ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާ ދެކޮޅުހަދައިފިއެވެ، އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ނަބިއްޔުންނާއި
ރަސޫލުން ޝަހީދުކޮށް އަދި، ބައެއް ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތު ދޮގުކުރުމަށް
ފަހު ވެސް، އެބައިމީހުން ހިތްވަރުން ތިބީ، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން، ފާފަތައްގައި ވެސް،
الله ﷻ އެ ކަންތައްތަކުގެ ބަދަލު ނުހިއްޖުވާނޭ ކަމަށެވެ.

އަދި، އެބައިމީހުންގެ މައްސަލަ އެއްވެސް ޢުޛުރެއް ނުކުރެއްވޭނެ ކަމަށެވެ.
އެހެންކަމުން، ހަވާނަފްސުގެ އެދުމާ، އެއްގޮތަކަށްއުޅެ، ހިތާމަގެ ދިން އަށުމުން،
އެ ދީނުގެ ޙައްޤު މަގު ޖެހިން ނުފެނުނަ ކަން ބަލަކަން އެބައިމީހުން ފެނެއެވެ. އަދި،
ޙައްޤު ދީނަށް ގޮވައިލެއްވި އަޑު އިވުމުން، އެ އަޑު ވެސް އެބައިމީހުންގެ ކަންފަތަށް ނުއިވޭ
ބޮޑު ބަދަކަން އެބައިމީހުން ފެނެއެވެ. އެހެންކަމުން، الله ﷻ ގެ ޢުޛުބާތު
އެބައިމީހުންގެ މައްސަލަ ދައްވެ.

ދީން، އެ ހިނދު އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅަކަށް ރުޖޫޢަވެ ތައުބާވުމުން އެބައިމީހުންގެ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވައި، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވި ޢުޤޫބާތް ދުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، مُحَمَّدُ ﷺ ރަސޫލުކަމާއިގެން ފޮނުއްވުމުން ވެސް، އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ދޮގުކޮށް، އޭގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު، ހަމަ ކުރީގެ މީހުން ފަދައިން ކަނުވެ ބީރުވެގަތެވެ. އަދި، ހައްޤު ނުދުށުމާއި ބަހެއްގެ އަޑު ނާހުމަކެވެ.[228]

ޝަރީޢަތްކުރެއްވިއެވެ. الله ﷻ އީ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހުރި ބަދަލުކުރާ މީހުންނާއި ނުބައި ބަދަލުކުރާ މީހުންގެ ބަދަލުތަކަން ޚާޔަން ބައްލަވައިފިބޭގެނާ، އޭގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް، އެ إِلٰهއަކަށް ވަންހަނާވެގެންނުވާ، ހުރިހައި ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުން އެ ކިޔާ ބަހުން ފަހަނައަޅައިނުދާނަމަ، ބަދަލު، الله ﷻ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.[229]

ދަންނާށެވެ! އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވުނު ބައެއް ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާ ބަރާބަރުވެރިވެ އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުން ޝަރީދުކުރިއެވެ. އަދި ބައެއް ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތު ޤަބޫލުކުރަން ފަހު ވެސް، ހަރުދީން ހިޔާރުގެން ދިޔީ، ފަހަރެއްގައި ވެސް، އެ ކަންތައްތަކުގެ ބަދަލު، الله ﷻ އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ނުހިއްޖަވާނޭ ކަމަށެވެ. އަދި އެ ބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެއްވެސް މުޢުޖިޒާތެއް ނުފޮނުއްވާނެ ކަމަށެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުން ބަލަހައްޓަވަނީ، އެބައިމީހުންނަކީ، الله ﷻ ގެ ދަރިންނެވެ.

228- التَّفْسِيرُ الْكَبِيرُ مَفَاتِيحُ الْغَيبِ لِلْإِمَامِ فَخر الدِّينِ الرَّازِي
229- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި އެ ބަޔަކުދެކުނު، އެ إِلهُ އެކަލާނގެ ޙަޤީޤީ ވެރިކަމުގައި ދެމުންދެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ
ކަންތައްތައް އެ ގޮތަށް ހުރުމާ އެކު ވެސް، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ބުޑުބާވާއް
ނުޖެހުންވައި ގިނަ ދުވަސްތަކެއްވީއިރު ވެސް، އެ إِلهُ ގެ ބަސްބަހުން އަމުރުފުޅަށް
ދުރުހެލިވެގެން އެބައިމީހުން ހަރުކަށިކަމުގެ ކަމަށްވެއެވެ.[230]

އިސްވެދިޔަ ދެ އާޔަތުގައި ވެސް ވަނީ، ޔަހޫދީންނަކީ ބޮޑެތި ބަޔެއް ނުބައި
ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކައެވެ.[231]

لَقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ مَرۡيَمَۖ وَقَالَ ٱلۡمَسِيحُ يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ
رَبِّي وَرَبَّكُمۡۖ إِنَّهُۥ مَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ ٱلۡجَنَّةَ وَمَأۡوَىٰهُ ٱلنَّارُۖ وَمَا
لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ ﴿٧٢﴾

﴿72﴾ ހަމަކަށަވަރުން، مَرْيَمُ ؑ ގެ ދަރިކަލުން الْمَسِيحُ عِيسَى ؑ އަކީ، اللهُ ﷻ ކަމުގައި
ބުނެ، الْمَسِيحُ عِيسَى ؑ އިލާހަކު ކަލާނގައި ހެދި މީހުން ކާފިރުވެއްޖެ ކަން ކަށަވަރުވެއެވެ.
އަދި، ނަޞާރާއިން އެ ގޮތަ ބޮޑު ބުނެދިން ތޮއްޖެ ދަރިކަލުގައި ވިއަސް، الْمَسِيحُ
عِيسَى ؑ ގޮވައިލެއްވީ، اللهُ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށެވެ. އަދި، އިސްރާއީލުގެ
ދަރިންނަށް ވިދާޅުވީ ވެސް ހަމަ އެ ގޮތަށިންނެވެ.

އޭ އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، اللهُ ﷻ އެއްކައުވަންތަކަން ތައުހީދު
ޤަބޫލުކޮށް، ހިތާއި އަޅުކަމާއި، ހަމައެކަނި، އެ إِلهُ އަށް ޢިބާދަތްކުރާށެވެ! އެހެނީ،
އެ إِلهُ އަށް އެއްވެސް ބައިވެރިއަކު ނުވެއެވެ.

230- الجامعُ لِأَحْكامِ القُرْآنِ لِلإِمامِ القُرْطُبِي
231- التَّفْسِيرُ الوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އެ إِلٰهِ، ތިމަން ރަސޫލާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެސް، ވެރި ރަބّއެވެ. އަދި، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ
އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ހިމެނުމުގައި، އަޅުގަނޑާއި ތިޔަބައިމީހުންނާ އެއްވެސް
ތަފާތެއް ނެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއްވެސް މަޚްލޫގަކަށް އަޅުކަންކޮށް، އަދި އެއްވެސް
އަޅުކަމެއްގައި، اللهُ سبحانه وتعالى އާ އެއްވެސް މަޚްލޫގަކު ބައިވެރިކޮށް ޝިރުކުކޮށްފި މީހާ ދަންނާށެވެ!
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ سبحانه وتعالى އެ މީހާގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި
އެ މީހަކަށް ދުވަހަކު ވެސް ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެތެވެ. ވުމާއެކު، ޤިޔާމަތް ގާއިމުވާ
ދުވަހުން އޭނާ ވަދެ އޮންނާނެ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އަދި ޝިރުކުކޮށް ތިމާމެންގެ
އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވި މީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރުމަށް އެހީތެރިވެ،
ނަސްރުދޭނެ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް، ޤިޔާމަތް ގާއިމުވާ ދުވަހުން އެބައިމީހުންނަކަށް
ނުވާނެތެވެ.232

لَّقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٖۘ وَمَا مِنۡ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۚ وَإِن لَّمۡ
يَنتَهُواْ عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٧٣

﴿73﴾ ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ سبحانه وتعالى އީ، ތިން ކައުވަންތަ އިލާހުގެ ތިންވަނަ ފަރާތް ކަމުގައި
ބުނި ނަޞާރާއިން ވަނީ ކާފިރުވެފައި ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެ ފަދައިން
ބުނާއިރު، اللهُ سبحانه وتعالى ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް إِلٰهަކު ނުވާކަން ނަޞާރާއިންނަކަށް
ފަހެ ނޭނގޭތޯއެވެ؟ ޝަރީކެއްނެތެވެ. اللهُ سبحانه وتعالى އަކީ ބަފައިކަލަކު، މައިކަނބަލަކު،
އަނބިކަނބަލަކު، ދަރިކަލަކު އަދި ދަރިކަނބަލަކު ވިޔަސް ނުވެއެވެ. އަދި، އެ إِلٰهާ
އެއްފަދަވެގެންވާ ހަމަ އެއްވެސް މަޚްލޫޤެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެއްކައުވަންތަ إِلٰهُ
މެނުވީ، އެހެން އެއްވެސް إِلٰهަކު ނުވެއެވެ.

232- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި، الله ﷻ އީ، ތިން ކައުވަންތަ އިލާހުގެ ތިންވަނަ ފަރާތް ކަމުގައި ބުނާ ކާފިރުން އެ ބުނާ ކުފުރުވެރި ބަސް ބުނުން ހުއްޓައިނުލައި، އެ ފާސިދު ޢަޤީދާއިން އެއްކިބާނުވެ، އެ ގޮތުގައި ދެމިހިފެހެއްޓި ނަމަ، އެ ކާފިރުންނަށް ވޭންދެނިވި ގަދަފަދަ ޢަޛާބު ކުރިމަތިވެ، އެ ޢަޛާބު އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ.

ދަންނާށެވެ! ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުންގެ ޢަޤީދާގައި، الله ﷻ އީ، ތިން ކައުވަންތަ އިލާހުންގެ ތެރެއިން އެއް އިލާހު ކަމެވެ. އެ ތިން އިލާހުންނަކީ، الله ﷻ އާއި، عِيسَى عليه السلام އާއި، مَرِيَم عليها السلام އެވެ. އެއިން ކޮންމެ ފަރާތަކީ ވެސް އިލާހެކެވެ.[233] މިއީ، ޓްރިނިޓީގެ ޢަޤީދާ ގޮތުގާ ނަޞާރާއިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތެވެ. އަދި މިއީ، ގިނަ ނަޞާރާއިންގެ ޢަޤީދާއެވެ.

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى ٱللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٤﴾

﴿74﴾ ފަހެ، އެ ނަޞާރާއިން އެ ބުނި ކުފުރުވެރި ބަސް ބުނުން ހުއްޓައިލައި، ތައުބާވެ، الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވެ، އެބައިމީހުން އެ ކުރާ ޝިރުކުގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި، އެ إِلٰهُގެ ޙަޟްރަތުގައި ނުދަންނަވާނީ ފަހެ ކީއްވެގެންބާވައެވެ؟

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ، މީހަކު ކިތަންމެ ބޮޑު ފާފައަކަސް އަރައިގަތް ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ކަމަކުން ޓަކައި ހިތާމަކޮށް، الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވާ ތައުބާވާ އަޅުތަކުންގެ ފާފަ ގިނަގިނައިން ފުއްސަވާ އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު އޯގާވެރިވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهެވެ.[234]

233- صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي

234- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّؤُونِ الإِسْلامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

مَّا ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ وَأُمُّهُۥ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ
ٱلطَّعَامَ ۗ ٱنظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ ٱلْآيَٰتِ ثُمَّ ٱنظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾

﴿75﴾ مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން الْمَسِيحُ عِيسَى عليه السلام އަކީ ވެސް، އެ ރަސޫލާގެ ކުރިން ފޮނުއްވުނު ރަސޫލުން ފަދަ ރަސޫލަކު ކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. އަދި، އެ ރަސޫލާގެ މަނިކަމަނާއަކީ، ދީންވެރި، ތެދުވެރި، އިއްޔަތްތެރި ބޭކަނބަލެކެވެ. އަދި އެ ދެމައިކަނބަލުންނަކީ ވެސް، އެހެނިހެން އިންސާނުން ފަދަ އިންސާނުންނެވެ.

ވީމާއެކު، އެ ދެ މައިކަނބަލުން ވެސް، ތަޢާމުކުރެއްވުމަށް ބޭނުންފުޅުވުމާ ހުރި ތަޢާމުކުރައްވައި އުޅުއްވިއެވެ. އަދި ސަލާމަތްވުމަށް ގޮތުގައި، ކެއުމަށް ބޭނުންވާ މީހަކީ، إِلٰهއަކު ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެ ކާފިރުންގެ ކަންތަކާމެދު ނިކަން ވިސްނާވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި، މީހުން إِلٰهُ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ދަލީލުކުރާ ނިޝާން ހެކިތަކާއި، ބުރުހާންތައް، މީހުން إِلٰهُ އެބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ގޮތް، އިބަ ރަސޫލާ ނިކަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

އަދި، މީހުން إِلٰهُ ކަމުގައި ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާމެދު އެބައިމީހުން އެ ދައްކައިދެނީ ބާތިލު ދަޢުވާ ވާހަކަތަކެއް ކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ގޮތް ވެސް، އިބަ ރަސޫލާ ނިކަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ރަސޫލުން ފޮނުއްވައި، މީހުން إِلٰهُ، އެބައިމީހުންނަށް ބައްދުގެ މަގަށް އިރުޝާދުދެއްވައި، ތެދުމަގު ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވިނަމަވެސް، މީހުން إِلٰهُ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ޤަބޫލުނުކުރާ ބައެއްގެމީހުން އެއްކިބާވެގެން އެބައިމީހުން އެ ދަނީ ކިހިނަކުން ކޮންފަދައަކުން ކަން ވެސް، އިބަ ރަސޫލާ ނިކަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

އަދި، ޙައްޤު ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށްފަހު، އެބައިމީހުން އެނބުރި އެ ދަނީ ކޮންދިމާއަކަށް
އަދި ކޮން ތަނަކަށްހެއްޔެވެ؟235

قُلۡ أَتَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمۡلِكُ لَكُمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗاۚ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

﴿76﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާ އެ ކާފިރުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ގެއްލުމެއް އަދި ފައިދާއެއް ވިޔަސް ދިނުމުގެ އެއްވެސް ކުޅަދާނަކަމެއް ލިބިފައި ނުވާ
ތަކެއްޗާއި ފަރާތްތަކަށް އަޅުކަންކުރަން، ﷲ ﷻ އާ އެކު ބައިވެރިކޮށް
ތިޔަބައިމީހުން ޝަރީކުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އަދި، ﷲ ﷻ އީ، ތިޔަބައިމީހުން ދައްކާ ހުރިހާ
ވާހަކަތަކެއް މޮޅަށް އައްސަވައިވޮޑިގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ކަމެއް،
މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުން ކުޅަ ބަޔަކަށްތާ އެކަކަށް ބޭނުމެ،
ﷲ ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.236

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީ ދީނަކީ ފުރިހަމަ ދީނެކެވެ، ނަޞާރާއިންގެ ބޭނުން ބަޔާންކުރާ
ގޮވާ ބާއޭ ވަހީކުރުވާ.237

قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ غَيۡرَ ٱلۡحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓاْ أَهۡوَآءَ قَوۡمٖ قَدۡ ضَلُّواْ مِن قَبۡلُ
وَأَضَلُّواْ كَثِيرٗا وَضَلُّواْ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٧٧﴾

﴿77﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި މީހުންނަށް، އިބަ ރަސޫލާ
ވިދާޅުވާށެވެ! ޙައްޤު މަގުން އެއްކިބާވެ، الْمَسِيحُ عِيسَى عليه السلام އަކީ އިލާހެއް ކަމުގައި ބުނެ،
އެ ރަސޫލާއާމެދު ތިޔަބައިމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ!

235– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
236– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
237– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި މަގުފުރެދި، ގިނަ މީސްތަކުން މަގުފުރައްދައި އަދި
ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި ހަވާނަފްސުގެ އެދުންތަކާ ތަބާވެ ހަމަމަގުން ގެއްލިގެންދިޔަ
ޔަހޫދީންގެ އެދުންތަކާ ތަބާވެ، ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި ޔަހޫދީންގެ ބަސް ތިޔަބައިމީހުން
ޤަބޫލުނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު ވަނީ، ﷲ سبحانه وتعالى އަށް
ޝަރީކުކުރަން މީސްތަކުންނަށް ހިއްވަރުދީ ކާފިރުކަމަށް މަގުދައްކައިދެއެވެ. އެހެންކަމުން،
އެބައިމީހުން އެ ވަނީ، ހަމަ މަގުން އެއްކިބާވެ، ގެއްލި، މަގުފުރެދި، އެބައިމީހުންނާ
ތަބާވިޔައި ބަޔަކު ވެސް މަގުފުރައްދައިފައެވެ.238

لُعِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُۥدَ وَعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَۚ
ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ٧٨

﴿78﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި މީހުންނަށް،
دَاوُودُ عليه السلام ގެ ދުލުގެމަތިންނާއި، عِيسَى عليه السلام ގެ ދުލުގެމަތިން ވެސް އެބައިމީހުންނަށް
ލަޢުނަތްލެއްވުނެވެ. ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްލެއްވީ، ﷲ سبحانه وتعالى ގެ
ޙައްދުތަކުން އެބައިމީހުން ބޭރުވެ ދުރުކުރެއްވި، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގޮތަށް،
ﷲ سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި ބައެއް ރަސޫލުންގެ ރިސާލަތު ދޮގުކޮށް، ބައެއް ނަބިއްޔުންނާއި
ރަސޫލުން ޤަތުލުކުރި، ބާޣީވެރިވެ އުޅުން ކަމަށް ހެކާއެވެ.

އަދި، ﷲ سبحانه وتعالى ބުރުދަމްތެރިކަމަށްވައިޖެހި މީހުންނާއި، ތަންތަނުގެ ބުދުތަކަށް ކަނޑައި،
އެބައިމީހުންނަށް ޖަހައި ތާވަލުގެއްލި ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވެ، ﷲ سبحانه وتعالى އަށް އުޅުދި
ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިދިޔަ ކަމަށް ހެކާއެވެ.

238- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! ބަޔާންވެދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން، الله ﷻ އެބައިމީހުންނަށް
ލަޢުނަތްލެއްވި ވާހަކަ، دَاوُدُ عليه السلام އަށް ބާވައިލެއްވި ޒަބޫރުގައި، عِيسَى عليه السلام އަށް
ބާވައިލެއްވި އިންޖީލުގައި އައިސްފައި ވެއެވެ.[239]

كَانُوا۟ لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

﴿79﴾ ޖައްވުގައި އުޅުނުންތަކާއި ތަރުތީބުކަން އަޅައިގަތް ބިމުގައި ހުއްޓުވާނުލާ
ބަޔަކު ކަމުގައި، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި މީހުން ވިއެވެ. އަދި
އެއްވެސް ނުބައި ކަމެއް އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ކުރެވޭއިރު، އެ ކަން މަނާކޮށް
މުންކަރާތްތަކުން ދުރުވެ ތިބުމަށް އަނެއް ބަޔަކަށް އަމުރުކޮށް ނަސޭހަތްތެރިވެ
އުޅުން ބަޔަކު ކަމުގައި، އެބައިމީހުން ނުވެއެވެ. އަދި ހިތްމަ! މުންކަރާތްތަކަށް
އަޅައިގަނެވޭނެ ފެނުމުން، އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުބުނެ، ހުރިގެން ތިބި ބަޔަކު ކަމުގައި
އެބައިމީހުން ވިއެވެ. އެބައިމީހުން ކުރަމުން އެ ދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަމުގެ
ބޮޑުކަމާއެވެ! ޝަރުޢާއްނުދެވޭ. އެ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން، اللهُ ﷻ ގެ ގަޟަބުވެރިވުމުން
އެބައިމީހުން ބޮޑުކަނޑައްވައި ދުރުކަނޑައްވުން އެބައިމީހުންނަށް ޙައްޤުވިއެވެ.[240]

تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ
أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِى ٱلْعَذَابِ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾

﴿80﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ޔަހޫދީންގެތެރެއިން ގިނަ ބައެއްގެ ހާލަތުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް
ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ، އެބައިމީހުންގެ މުޝްރިކުންނާ އެކުވެރިވެ، ރަހުމަތްތެރިވެ، އުޅެއެވެ.
އަދި މުސްލިމުންނާ ދުޝްމަނުވެ ހުރިނަމަވެސް.

239- التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي
240- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ބަލައި، އެބައިމީހުން
އެ ކުރިމަތިލާގަ ކަންތައްތަކުގެހުރި ނުބައިކަމުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! ޝައްކެއްނެތެވެ. އެއީ،
الله ﷾ ގެ ކޯފާ އެބައިމީހުންނަށް ޙައްޤުވުމެވެ. އަދި ދާއިމަށް ދެމިހުރުން، ނަރަކައިގެ
ޢަޛާބުގައި އަބަދުގެއަބަދަށް ދެމިތިބޭނީވެސް ބަޔަކުކަމުގައި އެބައިމީހުން ވެއެވެ.[241]

ދަންނާށެވެ! މުސްލިމުންނާ އެކުވެރިވެ ގުޅުން ބަހައްޓުމުގެ ބަދަލުގައި މުޝްރިކުންނާ
އެކުވެރިވެ ރަޙްމަތްތެރިވެ އުޅުމަކީ، الله ﷾ ގެ ކޯފާ ޙައްޤުވާ ކަމެއް ކަމާއި، ދާއިމަށް
ދާއިމާ ދުވަހުން ނަރަކައިގެ ޢަޛާބުގައި ދެމިތިބުން ލާޒިމުވާ ކަމެއް ކަން މި އާޔަތުން
ދަސްވެގެން އެނގެއެވެ.

وَلَوْ كَانُواْ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِيِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَآءَ وَلَٰكِنَّ
كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨١﴾

(81) މުޝްރިކުންނަށް އެހީތެރިވާ ނަސްރާނީ އުޅޭ ޔަހޫދީން ވެސް، الله ﷾ އަށް
އީމާންވެ، ނަބިއްޔާ ރަސޫލާކަން ޤަބޫލުކުރައްވާފައިވާ ބަލައި ޖަނަތްތި ރަސޫލާ ބާރު ގެތަން،
ރައްކާތެރިކަމާއި އަދި ސުންނަތާ ފަރާތަކަށް ރުދުކުރާން ޤަބޫލުކުރާން، އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވި
ކީރިތި ޤުރުއާނަށް އީމާންވެ، އެ ރަސޫލާ ގެންނަވި ދީނާ ޢަމަލު ނަމަ، މުޝްރިކުންނަކީ،
އެ ޔަހޫދީންގެ އެކުވެރި ރަޙްމަތްތެރި ސަހަރާވެރިން ކަމުގައި ބަލައި އެބައިމީހުން
ނުހިފާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބައެއް ފާސިޤު ކަނޑައި،
الله ﷾ އަށް ކިޔަމަނު ވުމުން، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ދާއިރާއިން ބޭރުވެ، ފާފަވެރިކަން
އަރައިގަތުން ގިނަ ބައެއް ކަމުގައެވެ.[242]

241– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
242– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެހެންކަމުން، އެ ދުވަހު ޔަހޫދީންގެ ގޮތަކީ، މަސީޙީންނާއި މުޝްރިކުންނާދި، އެބައިމީހުން ރަޙުމަތްތެރިން ކަމުގައި ބަލައި، މުސްލިމުންނީ އަދާވާތްތެރިން ކަމުގައި ބަލައިއުޅުނުމެވެ.

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ދަސް އާޔަތުގައި ވެސް، ޖުޒުގެ އަހްލުވެރިންނަށް ގޮވައިލެއްވިފައި ވަނީ، ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ އިލްމުން ބޭނުންވާކަމެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ދުނިޔެގައި ދަސްވަރުކުރެއްވުން ޖެހުން ސަބަބެވެ.[243]

ދެން، اللهُ ﷻ ދެއްވި ތައުފީގުން، ހަޔާތީ ފަތްފާނުގެ ހަވަނަ ޖުޒުގެ ކުރު ތަފްސީރު ލިޔުމަށް އަޅުގަނޑު ގަސްދުކުރި މިންވަރަށް ލިޔެ ނިމުނީއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ދުޢާއަކީ، އަޅުގަނޑުގެ މި ކުރުކުރި އަމަލު، اللهُ ﷻ ގަބޫލުކުރެއްވުމެވެ. އަދި މި މަސައްކަތުގައި އަޅުގަނޑަށް އެހީތެރިވެދެއްވި ހުރިހާ ފަރާތްތަކުގެ އަމަލު ގަބޫލުކުރައްވައި، އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންނަށް ވެސް ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ދަރަޖަ މިންވަރުކުރެއްވުމެވެ. އަދި ބޭބޭ ފެންނާ އެ ނަބިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންނަށް މިންވަރުކުރެއްވުން ވެސް ދުޢާއެވެ.

وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

243- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْۖ
وَلَتَجِدَنَّ أَقۡرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّا نَصَٰرَىٰۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ
مِنۡهُمۡ قِسِّيسِينَ وَرُهۡبَانًا وَأَنَّهُمۡ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ ﴿٨٢﴾

﴿82﴾ ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކުރާ ޔަހޫދީން އީމާންވެ،
ތިބާ ރަސޫލާއާ ތަބާވި މީހުންނާ، އެންމެ ބަދުއަޚްލާޤުކޮށް ބުދު ބަޔަކު ކަމުގައި،
ތިބާ ރަސޫލާއަށް ފުރިހަމަ ވެއިމާންތެރިވާ، މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ރަހުމަތްތެރިންނާއި
މުސްލިމުން ކަން ކަމަށްވެއެވެ. އެއީ، ރަހުމަތްތެރިންގެ ކިބައިގައި ހުންނަ ބޭޒާރުކަމާއި،
ޙަސަދު ކިބުރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި މުޝްރިކުންގެ
ކިބައިގައި ހުންނަ ހަސަދަވެރިކަމާއި ގާބިލުއިން އެދެން ބޮޑު ނޫން އެހެން ބޮޑުވެ
ކިބުރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ ރަސޫލާއާ ތަބާވި މުއުމިނުންނާމެދު އެންމެ ލޯތްބެރިކަން
ބޮޑު ބައެއް ކަމުގައި، ތިބާ ރަސޫލާއަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނީ، މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން
ތިމަންމެން ނަޞާރާއިންނެވެ މި ގޮތަށް ބުނި ބައެއް ކަމުގައެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ ރަސޫލާއާ ތަބާވި މުއުމިނުންނާމެދު ނަޞާރާއިން ލޯތްބެރި ވާނީ،
އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އުނގެނިގެން ތިބި ދީނީ އިލްމުވެރިން ކަމަށްވާ ޤަސީސުންނާއި،
ޢިބާދަތަށް ޚާލިޞްވެ ތިބި ރާހިބުން އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ވާތީއާއި ހަޤީގަތަކަށް ނުވެއެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މިޢަމަލުގައި ހިއްވަރު ބޮޑު ކިބުރުވެރިކަމާއި ބޭކާރު ނުވަތަ
ބޮޑާ ކަމުގައި އެބައިމީހުންނަށް ކަމަށް ބޭކާރު ވަސް ދެއްވި.[1]

1- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނަވަތެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންވެދިޔަ ޖަމާޢަތަކީ ހިތްހެޔޮ ބައެއް ޙައްޤު ޤަބޫލުކުރުމާމެދު
ބޮޑާވެގެންނުވާ ނަޞާރާ ޢާބިދުންނާއި ޢިލްމުވެރިންނަކީ، ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން،
ޙަޤީޤީ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވި މީހުންނެވެ.[2]

وَإِذَا سَمِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَى ٱلرَّسُولِ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا۟
مِنَ ٱلْحَقِّ ۖ يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٨٣﴾

﴿83﴾ އަދި، އިބަ ރަސޫލާއާ ތަބާވި މުއުމިނުންނާމެދު ނަޞާރާއިންގެ ހިތްތަކުގައި އުފެދުން
އޯގާތެރިކަމާއި، ގާތްކަމާއި، ލޯބީގެ މައްޗަށް ދަލީލުކުރަނިވި ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން،
ޙަބަޝް ކަރައިގެ ނަޞާރާއިންގެ ވަފުދުގެ މީހުންގެ ކިބައިން ފެނުނު ކަންތައްތައް
ހިމެނެއެވެ. އެ ވަފުދުގެ މީހުންނަށް، ކީރިތި ޤުރުއާން ކިޔަވާ އަޑު އިވުން ހިނދު
އެބައިމީހުންނަށް އެނގި ޙަޤީޤަތެއްކަން ދިޔައީ، އެ ޤުރުއާނަކީ، الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅުކަމުން
ބާވައިލައްވާފައިވާ ބަޔާނީ ތެދު ޙައްޤު ކަމެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުންގެ ލޯތަކުން
ކަރުނައިން ފުރި އޮހޮން ފެށިއެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް
ޤަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއާ އެބައިމީހުން ތަބާވިއެވެ.

އަދި ބިރުވެރިކަމާއި މަޢުރިފަތާ އެކު، الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅަށް ކިޔަމަންވެ ތިބެ
ދުޢާ ދަންނަވަމުން އެބައިމީހުން ގެންދިޔައެވެ. އެ ވަގުތު އެބައިމީހުންކީ ދުޢާގައި،
الله ﷻ އަށް ދަންނަވައެވެ. ”އޭ އަހަރެމެންގެ ވެރި ރައްބުއެވެ! އިބަ إِلٰهُގެ އެއްކައުވަންތަކަން
ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އިބަ إِلٰهَއަށް އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ވީމާ، ޤިޔާމަތް
ދުވަހުން، އުއްމަތްތަކުގެ މައްޗަށް ހެކިވާ މީހުންގެ ތެރޭގައި އަހަރެމެންގެ
ނަންތައް ވެސް ލިޔުއްވާނދޭވެ!“

2- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ތަންނާނެވެ! ހަބްޝަ ކަރައިގެ ރަސްގެފާނު، ނަޖާޝީ ފޮނުއްވައިގެން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ
އަރިހަށްދިޔަ ނަޞާރާއިންގެ ޤިއްސީސުންނާއި ރާހިބުންގެ ވަފްދުގެ މީހުން، الله ﷻ ގެ
ޙަޟްރަތުގައި ދެންނެވީ، އެންމެހައި އުންމަތްތަކުގެ މައްޗަށް، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ހުރިހާ
އުންމަތްތަކުގައިވާ، مُحَمَّدُ ﷺ ގެ އުންމަތުގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި އެބައިމީހުން ލިޔުއްވާށެވެ.
އެހެނީ، އެބައިމީހުންނަކީ ވެސް، الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރި،
އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ مُحَمَّدُ ﷺ އާ ތަބާވި ބައެކެވެ.

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ ٱلْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٤﴾

{84} އަދި އެބައިމީހުން ބުންޏެވެ. الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް،
އެ إِلٰهَއަށް އީމާންވެ، الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅުން، އެ ކަލާނގެއަރިހުން مُحَمَّدُ ﷺ
ވަޑައިގެންނެވި އެންމެހައި ކަންތައްތަކަކީ ޙައްޤު ކަމުގައި ޤަބޫލުކޮށް، އެ ރަސޫލާ
ގެންނެވި ރިސާލަތަށް، ތިމަންމެން އީމާންނުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި އެ ރަސޫލާގެ
ރިސާލަތަށް އީމާންވުމުން ތިމަންމެންނަށް ހުރަސްވި ކޮން މައްސަލައެއްހެއްޔެވެ؟
އަދި ތިމަންމެން އެދެން ބަޔަކު އެދުރީ އަދި ތަރިކަވިވަސް ތިމަންމެންގެ ވެރި رَبُّ،
الله ﷻ އަށް ކިޔަމަންވި ސާލިޙު އަޅުތަކުންގެ ތެރެއަށް ތިމަންމެން ވައްދަވާށެވެ. އަދި
ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެބައިމީހުންނާ އެކު، އެ إِلٰهُ ގެ ސުވަރުގޭގައި އަބަދުން ވެސް
ލެއްވުމަށެވެ.[3]

ތަންނާނެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައި މިވާ ސާލިޙު އަޅުތަކުންނަކީ،
رَسُولُ اللهِ ﷺ އާއި، އެ ރަސޫލާގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނެވެ.

3- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

فَأَثَٰبَهُمُ ٱللَّهُ بِمَا قَالُواْ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ
ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٨٥﴾

{85} ދެންފަހެ، އެބައިމީހުން، الله ﷻ ގެ އެއްކަލަވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް
އެ ކަމަށް އިޢުތިރާފުވެ، އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުކުރިކަމަށް ޓަކައި އެބައިމީހުންނަށް
ދެއްވާ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުން، އެ ސުވަރުގެތަކުގައިވާ ގަނޑުވަރުތަކާއި ގަސްތަކުގެ ދަށުން،
ފެން ކޯރުތައް ހިނގަހިނގައި ހުންނަ ސުވަރުގެތަކަށް އެބައިމީހުން ވެއްދެވިއެވެ.

އަދި ޝާހިދު ޤުރުއާނާ އަޅުގަނޑުމެންނާ ވަކިވެފައި ނެތި ޙައްޤަށް ތަބާވެ،
އެބައިމީހުންނާ އެކު އެ ސުވަރުގެތަކުގައި އުޅުމުގެ ދިއްލާތާއި ޝަރަފު، އެބައިމީހުންނަށް
الله ﷻ ދެއްވިއެވެ. އަދި، އެ ކަންކަމަކީ އަދި އެބައިމީހުން ދެނެތިވި ކަންކަމެވެ.
ޝަރުޢީއަޙްކާމެވެ. ހަމަ ތެދުވެރިކަމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކުގައި ކަންތައްކުރާ
އިޙްސާންތެރިންނަށް ދެއްވާ ޖަޒާއަކީ އެއީއެވެ.[4]

وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٨٦﴾

{86} އަދި، الله ﷻ ގެ އެއްކަލަވަންތަކަން ތެދުނުކޮށް ދޮގުކުރީ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލުން
މިސްކީނުންގެ މަގަށް ވަޙީކުރެއްވި ރަސޫލުންނަށް، އެ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި އާޔަތްތަކަށް އިމާންވި
މީހުންނަށްހުރި ތަޤުވާ ދަރަޖައިގެ މަތިވެރި އިސްލާމީދީނަށް އާޔަތްގައި ބާރުނުކުރައްވާކަށް
ތަނުން، އެ إِلٰهُ އަންގަވައިފި. މިފަދަ إِلٰهُ ގެ އެއްކަލަވަންތަކަން ދޮގުކުރި، އިންކާރުކުރި،
ދޮކޮޅަށްހަދައި، ކާފިރުވީ، މިފަދަ إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީހުންނަކީ
ނަރަކަވަންތަ ފަރާތުގެ. އަދި ހަމައެކަނި އެބައިމީހުން ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ވެސް
ހުރި އެ ނަރަކައެވެ.[5]

4– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
5– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُحَرِّمُواْ طَيِّبَٰتِ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ
لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ﴿٨٧﴾

﴿87﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރި، އެ ކަލަން އިތުބާރުކޮށް،
އީމާންވުމާ އެކު، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރި، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެ،
އެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ހަމަޖެހިގެން މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙަލާލު،
الله ﷻ ހުއްދަކުރައްވާފައިވާ ތައްޔިބާތު ރަނގަޅު ކާބޯތަކި ތިޔަބައިމީހުން
ހުއްޓުވައިނުލާށެވެ! އަދި ޝަރީޢަތް ހަދުދަށް ގޮސް ޙައްޤެއް ނެތި ތިޔަބައިމީހުން
ހުއްޓުވައިނުލާށެވެ!

ހަމަ ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ޙަރާމްކުރައްވައި ހުއްޓުވައިވާ ހުރިހާ ކުށްތަކެއް
ހުރިހާ ކުށަކީ ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާން ޖެހޭ ކަމެއް، ހުރިހާ ތަކެތީން ހުރިހާ
ކަމެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ހުއްޓުވައިލުން ވާޖިބު ނަމަ، އެ ގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ނުހަނު ރަނގަޅު އުނގެނުވަދެނީމެވެ. އަދި ހަމަ ޖެހޭތީ، الله ﷻ ހުއްޓުވައިވާ ކާބޯތަކި
ކާބޯތަކެއްގައި ކަނޑައެޅިގެން ހުއްޓުވައިލާ، ޝަރީޢަތުގެ ހުދުން ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންކުރާށެވެ!
ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ބަލައިގަތުމަށް ޝަރީޢަތުގެ އިންސާފު ފުރަތަމައިރު ދީނުގައި،
الله ﷻ ޕަރިވާވީ ގެއްލުގައި ނުވެއެވެ.[6]

وَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلٗا طَيِّبٗاۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِيٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤۡمِنُونَ ﴿٨٨﴾
﴿88﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް، الله ﷻ ދެއްވި ރިޒުޤުގެ ތެރެއިން،
ޙަލާލު ހުރިހާ ރިޒުޤު ކައިބޮއި، އެ ރިޒުޤުން ތިޔަބައިމީހުން ޝުކުރު ދަންނަވާށެވެ!

6- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، އެ إِلٰهަށް އީމާންވެގެން ތިބި ޙަލާލް ކަމުގައިވާ، اللهُ ﷻ
އަމުރުކުރައްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރައްވި ގޮތަށްކޮށް، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން
ތިޔަބައިމީހުން ދުރުން ދުރުވެގެންނެވެ! އަދި ޙައްދަކަށް އަރައިގެން ނުލަ، އެ إِلٰهُ
ދެއްވައިދޭ ބަރަކާތްތެރި ޙަލާލުކޮށްދެއްވާ ތަޤްވާވެރިވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން،
ތިޔަބައިމީހުންނަކީ، اللهُ ﷻ އަށް އީމާންވެގެން ތިބި ބަޔަކު ކަމުގައި ވާއިރު، އެ إِلٰهަށް
އަޅުކަންކުރުމުގައި އިޚްލާޞްތެރިވެ، އެ إِلٰهަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
މަތީގައި ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ.[7]

لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغْوِ فِيٓ أَيْمَٰنِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ ٱلْأَيْمَٰنَ ۖ
فَكَفَّٰرَتُهُۥٓ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَٰكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ
تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ ۚ ذَٰلِكَ كَفَّٰرَةُ أَيْمَٰنِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ ۚ
وَٱحْفَظُوٓاْ أَيْمَٰنَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

﴿89﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ހުވާކުރުމުގެ ގަސްތެއްނެތި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ވެވޭ
ހުވާތައް ނުޖުއްދި ކުރުމުގައި ވިޔަސް، އެ ކަމަކު ބަކައި، اللهُ ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް
އުޤޫބާތެއް ނުދެއްވާނެތެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުޤޫބާތްދެއްވާނީ،
ކަށަވަރުކަމާ އެކު ގަސްތުގައި ހުވާކުރުމަށް ފަހު، އެ ހުވާ ޚިލާފުވުމުންނެވެ.
ހުވާ ޚިލާފުވުމަކީ، ކަމެއް ކުރުމަށް ހުވާކުރުމަށް ފަހު، އެ ކަމެއް ނުކުރުމެވެ.
ނުވަތަ ކަމެއްނުކުރުމަށް ހުވާކުރުމަށް ފަހު، އެ ކަން ކުރުމެވެ. ނުވަތަ ނުކުރާ ކަމެއް
ކުރިކަމުގައި ބުނެ، ގަސްތުގައި ހުވާކުރުމެވެ. ނުވަތަ ކަމެއް ކުރުމަށް ފަހު، އެ ކަން
ނުކުރާކަމަށް ހުވާކުރުމެވެ.

7– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ޝަރްތެކެއްނެތެވެ. އެ ފަދަ އެއްވެސް ހުވައެއް ކޮށްފި ނަމަ، އެއީ، ﷲ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ކުއްވެރިވާނޭ ކަމެކެވެ. ވުމާއެކު، ގަސްތުގައި ހުވައެއް ކުރުމަށް ފަހު، އެ ހުވައަކާ ޚިލާފުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ކަމުގެ ކައްފާރާއަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިދަރިންނަށް ކާންދޭ އެއް މެދުމިންގެ ކާނާއަކުން ދިހަ މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމެވެ. ނުވަތަ ދިހަ މިސްކީނުންނަށް އަންނައުނު ދިނުމެވެ. ނުވަތަ މުއުމިން އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ. އަދި އޭގެ ތެރެއިން ކޮންމެވެސް އެއް ކަމެއް ކުރުމުން ކައްފާރާ ދެވޭނެއެވެ.

އަދި ބަޔާންވެ ދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެއް ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ނެތް މީހަކު ނަމަ، އެ މީހަކަށް ކުރަންވާނީ ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުމެވެ. ބަޔާންވެ ދިޔައީ، ތިޔަބައިމީހުން ގަސްތުގައި ހުވައެއް ކުރުމަށް ފަހު އެ ހުވައަކާ ޚިލާފުވެއްޖެ ނަމަ، ދޭންޖެހޭ ކައްފާރާއެވެ.

އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ގަސްތުގައި ހުވައެއް ކުރުމަށް ފަހު އެ ހުވައަކާ ޚިލާފުވުމަކީ، ކަފާރާއާއި ވުމާ އެކު، ތިޔަބައިމީހުން ހުވައެއް ކުރި ނަމަ، އެ ހުވަތަކުގެ ރައްކާތެރިވާށެވެ! ހުވަތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަކީ، މިސާލަކަށް، ބޭކާރު ހުވާކުރުމާ ދުރުވެ އެއްކިބާވުމުންނެވެ. ނުވަތަ ހުވާކުރުމަށް އަވަސް ނުގަތުމުންނެވެ. ނުވަތަ ހުވާކޮށްފި ނަމަ އެ ހުވައަކާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމުންނެވެ. ނުވަތަ ހުވާކުރި ގޮތް އެއްގޮތަށް ނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ، އެ ކަމުގެ ކައްފާރާދިނުމުންނެވެ. އަދި ކައްފާރާދޭން ޖެހިއްޖެ ހިނދެއްގައި، އެ ކަމަށް ފަރުވާކުޑަނުކުރުމުންނެވެ.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ހުވައެއްކޮށް، އެ ހުވައްޔާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ،
އެ ކަމުގެ ފަދައިން ސަލާމަތްވެވޭނެ ގޮތް، اللهُ ﷻ ބަޔާންކޮށްދެއްވި ފަދައިން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނުގެ ހުކުމްތަކުގެ ތެރެއިން ހަލާލުކަންތައްތަކާއި ހަރާމްކަންތައްތައް،
އެ إِلٰهُ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. އެއީ، އެ إِلٰهއަށް ތިޔަބައިމީހުން
ޝުކުރުއަދާކުރުމަށް ޓަކައެވެ.[8]

ދަންނާށެވެ! ކައްފާރާއަކީ، ބައެއް ކުށްތައް ކުރުވުމުން އެ ކަމުގެ ފާފައިން
ސަލާމަތްވުމަށް ޓަކައި ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. ނުވަތަ ދޭންޖެހޭ އެއްޗެކެވެ. ވީމާ،
އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު އެ ކަން ކުރުމުން ނުވަތަ އެ އެއްޗެއް ދިނުމުން އެ ކުށްވުން
ކުށުގެ ފާފަ ފުހެވިގެންދާނެއެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ
فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٩٠

﴿90﴾ އޭ اللهُ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ގަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބަނގުރާއި، ޖުވާކުޅުމާއި، ނަސީބުހުރިގޮތް
ބެލުމަށް ޓަކައި ކުރާ ތަޅާގޮތް ކުދިވަރުތަކާ އަދި މި ނޫން ފެސް އެކި ސިފަސިފައިގައި ނަސީބު
ނަމްބަރުން ދިރިގެންވާ ޒިޔާރަތްތަކާއި، ކަންކަމާއި، ތަކެއްޗަކީ، ޝައިޠާނާގެ ޢަމަލުތަކުގެ
ތެރެއިން ހިމުނޭ ހަޑިމުޑުދާރު ޒިޔާރަތްތަކާއި، ކަންކަމާއި، ތަކެއްޗެވެ. އަދި މުޝްރިކުން
އަޅުކަން ކޮށްއުޅޭ ބުދުތަކާއި، ހިލަތަކާއި، އެ ހިލަތަކަށް ވޭތްކުރާ ހިތްމޮޑު ގޮތުން،
އެ ހިލަތަކުގެ ކައިރިގައި އުޅުއްވުން ކަތިލައި އުޅޭ ކޮންމެ ހިލައަކާ އަދި އެ ނޫނަސް
އެ ފަދަ ކަންތައް އެއްކޮޅު ހަޑިމުޑުދާރު އެއްޗެކެވެ.

8- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި އެ ފަދަ ކަންތު ކަމަކީ، ސަލާމަތާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ހިފާނެ ހަޔާތުގެ ދާރު ކުރުމެވެ. އަދި ކުރެއްކުރާން އުޅޭއިރު، އެ ކަމަކީ ޙިމާޔަތް ލިބޭގޮތް މަންފާކުރި ކުރެއްތޯ ނުވަތަ ގެއްލުންދިނި ކުރެއްތޯ ބެލުމަށް ބަލައި ފާހަގަކުރަން ގެންގުޅޭ ދަނޑިކޮށްލުމަކާ އަދި އެ ނުދުން ވެސް އެ ފަދަ ކަންތު އެއްޗަކީ ހަޔާތުގެ އެއްޗެކެވެ.

އަދި އެ އިން ކަންތު ކަމަކީ ވެސް، ސަލާމަތާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ހިފާނެ ހަޔާތުގެ ދާރު ކުރުމެވެ. ސަލާމްކުރުންތެވެ. ބާރާންފެދިރު ހުރިހާ ކަމެއް، މިސްކީނުން ލަދުވާ ކުރުވަނީ އަދި އެ ކަންތައްތައް އެބައިމީހުންނަށް ޖިނާޔަތްކާރުންގެ ސަލާމަތާއެވެ. އެހެންކަމުން، އެއިން ކަންތު ކަމަކީ، ފަރާއެއް ވެސް ގެއެވެ. އަށް ދުއިމިންނާށެވެ! ބާރާންފެދިރު ކަންތައްތައް މިސްކީނުން ލަދުވާ ކުރުވަނީ ސަލާމަތާ ކަމުގައި ވާއިރު، އެ ހުރިހާ ކަމަކާއި ތަކެއްޗަކުން ޖިނާޔަތްކާރުން ދުރުވެގަންނަހުރިކަމެވެ! އެއީ، ނަރަކައިގެ އަދާބުން ޖިނާޔަތްކާރުން މިންޖެވެ، ސުވަރުގޭގެ މަޖިލިސް ނިޢުމަތްތައް ލިބި ޖިނާޔަތްކާރުން ކާމިޔާބުވެގަން ބަކައެވެ.[9]

ދަންނާށެވެ! ބަނީއިސްރާއީލު، އެ އެއްބަސް ބުއިމުން އަމަލުވެ ބެއްދި ގޮސްވާ ކަންތު ދިޔާ އެއްޗެކެވެ. އަދި އެ އެއްބަސް ބާރުންކުރުމުން ޢަމަލުވާ ކަންތު އެއްބަސްގެ ޙަކަމަށް ވެސް، ހަމަ ބަނީއިސްރާއީލުގެ ޙަކުމެވެ. އަދި މައިސޫރުގެ ކާފިރުމީހުންގެ ތެރެއިން، ވާދަކުރައިގެން ކުރެ ކާފިރުމީހުންނާއި، ކުރާ ޖަވާބުދިނުމުން ދުރަށް މިހާ ތަރުވާ މިޔާރަން އެއްޗެއް ދުނު ސަލާމަތްކުރުމާއި، ބާރުގެ ޖަވާބުދާރީ، ޖަވާބުދާރީ، މި ހުރިހާ ކަމެއް ވެސް ހިފާނެއެވެ.

9- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ فِى ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ
وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾

﴿91﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ބަނގުރާ ބުއިމާއި، ޖުވާކުޅުމާއި،
ހަރާމްލިޔަބައިގެން ކުރާ ކުށްފާފަތަކެއް ޒީނަތްތެރިކޮށްދީ، ޝައިޠާނާ އެދެނީ ކަން ކަރަވަރީ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޢަދާވާތްތެރިކަމާއި ބުޣުޟުވެރިކަން އުފެއްދުމަށެވެ.

އަދި އެ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން، الله ﷻ ހަނދުމަކުރުން، އެ إلٰهަށް ޢިބާދަތްކުރުން، އަޅުކަންކުރުން، ނަމާދުކުރުން އެޅުމުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުކުރުން، އެ ކަންތައްތައްކުރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަނާކުރުމަށެވެ. އެއީ، ބަނގުރާ ބުއިމުގެ ސަބަބުން ބުއްދިފިލައިދިއުމުންނާއި، ޖުވާކުޅުމުގައި މަޝްޣޫލުވެ އުޅުމުގެ ސަބަބުން ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މަތީން ގާފިލުވުމުން ވެސް ދެއެވެ.

ވީމާ، ބަނގުރާ ބުއިމާއި، ޖުވާކުޅުމާއި، ހަރާމްލިޔަބައިގެން ކުރާ ކުށްފާފަތައް ކުޅުމާއި، ބުދުތަކަށާއި އެ ނޫން އެ ފަދަ ތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކުރުމާއި، ދުނިފަނިހި ފަދަ ތަކެތި ބޭނުންކޮށްގެން ފާލުބަލައި، ނަޞީބުހުރި ގޮތް ބެލުމާއި، މި ފަދަ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަންތައްތައް ހުއްޓައިލާށެވެ! އެހެނީ، މި އާޔަތްތަކުގައި، الله ﷻ އަމުރުކުރައްވައިފައި އެ ވަނީ އެ ފަދަ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހުއްޓައިލުމަށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ތިބީ އެ ކަންތައްތައް ހުއްޓައިލާނެހެއްޔެވެ؟[10]

وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَٱحْذَرُوا۟ ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا
ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

10- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

(92) އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގައްޔާއި ނުކުރާ
ދޫކޮށްލާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި، الله ﷻ އަށާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވާށެވެ!
އަދި، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ޚިލާފުވުމުން
ކަމާދުރު ބިރުވެތިވާށެވެ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އެންގެވި ހުކުމްތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން
ތަބާވެތިބޭށެވެ، އެ ހުކުމްތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ޢަމަލުކުރާށެވެ!

ފަހެ، الله ﷻ އަށާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ، ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކަށް
ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސްދީފި ނަމަ ދަންނާށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން އިލާހުގެ
ރަސޫލާގެ މައްޗަށް އޮތީ، އެ ރަސޫލާއާ ހަވާލުކުރެއްވުނު ރިސާލަތު މީސްތަކުންނަށް
އިއްވައިދެއްވައި ބަޔާންކޮށްދެއްވުމެވެ. ކިޔަމަންވުމަކީ، މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އޮތް
ކަމެކެވެ.[11]

لَيۡسَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جُنَاحٞ فِيمَا طَعِمُوٓاْ إِذَا مَا ٱتَّقَواْ وَّءَامَنُواْ
وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ ثُمَّ ٱتَّقَواْ وَّءَامَنُواْ ثُمَّ ٱتَّقَواْ وَّأَحۡسَنُواْۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ
ٱلۡمُحۡسِنِينَ ٩٣

(93) الله ﷻ އަށް އީމާންވެ، އެ އިލާހަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ގޮތުން ހެޔޮ ޢަމަލުތައް
އުޅުނު މުއުމިނުން ކައިބޯއި އުޅުނު އެއްޗެހިތަކާމެދު އެބައިމީހުންނަކަށް ފާފައެއް ނުވެއެވެ.
އެއީ، الله ﷻ ހަރާމްކުރައްވައިފައިވާ ތަކެތި ކައިބޯއި އުޅުމުން، އެ އިލާހު ދެއްވައިފައިވާ
ހަރާމްކަމާމެދު ބިރުވެތިވެ، ހަރާމްކަމެއްގައި ކައިބޯއި އުޅުމުންނާއި، ހަރާމް ކަނޑައެޅުއްވުމުން
އަޅައިގަތުމުން އެއްކިބާވެ، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިގައިހުރި އީމާންތެރިކަމުގެ މައްޗަށް
ތަޤުވާވެރިކަމާއި ހެޔޮ ޢަމަލުކޮށް ކުރުން ނަމައެވެ.

11- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި އެއަށްފަހު ވެސް، އެބައިމީހުން، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވެ، އެ إِلهُ އަށް
އިޚްލާޞްވެ، އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلهُ ޙުރިމަތްތެރި ގަންނަވާނޭ ކަމަށް އުފެދިގެންދިޔަ ޤައުމުތަކާ ބާރު
ހޯދި ދަރަޖަތަކަށް ނަގައިފި. އަދި އެއަށްފަހު ވެސް، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވެ،
އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلهُ ފުރިހަމަކުރުމުގައި ނުވިއަސް، އެ إِلهُ ދެކެދެކެ ތިބޭ އަމުރުކަންކުރާ
ޚިޔާނާތް އަމުރުކަންކުރި ނަގައިފި. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަމުރުކަންކުރުމުގައި
އިންސާނުންނަށްވާކަށް ދެކުނު އަމުރުކަންކުރާ މީހުންނަށް، الله ﷻ ޖަޒާދެއްވައިދެން ވެއެވެ.[12]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން އެނގޭ ސާބިތުވާ ގޮތުގައި ބަނީގާ ބަނީއިސްރާއީލުންގެ
ކުރީން ބަނީގާ ބޮޑު އުޅުން މުސްލިމުންނަށް އެ ކަމުގެ ކުރުން އަދި ޙުކުމް ވިއަސް
ނުންނާނުކޮވެ. އަދި އެ ނޫން އެހެނިހެން ތަކުރު ބަނީއިސްރާއީލުންގެ ކުރީން، އެއީން
އެއްޗެއްގެ ބޮޑުންކުރި މުސްލިމުންނަކަށް ވެސް އެ ކަމުގެ ޙުކުމް ނުންނާނުކޮވެ.
ވީމާ، މި އާޔަތް ބަޔާންކޮށްދެނީ، ބަނީގާ ބަނީއިސްރާއީލުންގެ ކުރީން، ޙާލު އުޅުން
މުސްލިމުން މަތިވެ ގޮސްފައިވާ އެކު، އެބައިމީހުންނާދު ޢަމަލު ކުރުން ބުރުގެއްކަން
އަނގެން ބޮޑުނުވެގެން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި ބައެއް މުސްލިމުން ސަވާލު
ކުރެއްވުމުންނެވެ.

އަދި، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވެ، އެ إِلهُ އަށް އިޚްލާޞްވެ، އިންސާނުންނަކަށް އެކު
ހޯދި ދަރަޖަތަކަށްވަން، الله ﷻ ކުރެއްވި އަމުރުތައް މި އާޔަތުގައި ތަކުރާރުކުރެއްވި ފަދައިން
އެ ވަނީ އެ ކަންކަމުގެ މަސްލަޙަތު ބަރަކާތްތަކެއް އެ އަމުރުތައް ގެންގުޅުއްވުމުގެ ގޮތުން
ކަމުގައި، ބައެއް މުޙައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.[13]

12– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
13– التَّفْسِيرُ الْكَبِيرُ مَفَاتِيحُ الْغَيبِ لِلْإِمَامِ فَخْرِ الدِّينِ الرَّازِي

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَيَبۡلُوَنَّكُمُ ٱللَّهُ بِشَيۡءٖ مِّنَ ٱلصَّيۡدِ تَنَالُهُۥٓ أَيۡدِيكُمۡ وَرِمَاحُكُمۡ
لِيَعۡلَمَ ٱللَّهُ مَن يَخَافُهُۥ بِٱلۡغَيۡبِۚ فَمَنِ ٱعۡتَدَىٰ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٩٤﴾

﴿94﴾ އޭ ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކާއި ނަހީތައް ގަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ހައްޖަށް ނުވަތަ ޢުމްރާއަށް އިޙްރާމްބަނދެގެން ތިޔަބައިމީހުން ވަނިކޮށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުން ހިފޭ ހިސާބަށް އެއްގަމު ޝިކާރަތަކުގެ ތެރެއިން، ކުޑި ޝިކާރަތައް ފޮނުއްވައި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފޮންސިތަކުން ޝިކާރަކުރެވޭ ހިސާބަށް ބޮޑެތި ޝިކާރަތައް ފޮނުއްވައި، ﷲ ﷻ ތިޔަބައިމީހުން އިމްތިޙާނުކުރައްވާނެ ކަން ކަށަވަރެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުންކުރެ ނުފެނި ހުރެ ކަމުގެ، އެ إِلٰهُ ދެކެ ބިރުވެތިވެގެންވާ ތަނަށް، ނުފެނިހުރި ހާލަތުގައި، ﷲ ﷻ އަށް ބިރުވެތިވާ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ކޮން ބަޔަކު ކަން، އެ إِلٰهُ ފާޅުކޮށް ދެނެވޮޑިގެންވުމަށް އެވެ، އިޙްރާމްބަނދެގެން އުޅުމުގައި ޝިކާރަކުރުން ނަހީކުރެއްވުމަށްފަހު ކޮން ބަޔަކު ކަން ހުއްޓުނުކަމާއި ހަމަޖެހިލާނެ ބަޔަކު ކަމެވެ.

ފަހެ، އިޙްރާމްބަނދެގެން ހުއްޓާ ޝިކާރަކުރުމުގެ ޙަރާމްކަމާއި ކަން އެނގުމަށްފަހު ފަހެ، އިޙްރާމްބަނދެގެން އުޅޭ ޝިކާރަކުރާ، ﷲ ﷻ ގެ ޙަދުތަކުން ފަހަނައަޅައި ހިނގައްޖެ މީހާ ތަނަވަހެވެ! ފަހެ، އެ މީހަކަށް ވޭންދެނިވި އަޒާބުއްޔެވެ.[14]

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡتُلُواْ ٱلصَّيۡدَ وَأَنتُمۡ حُرُمٞۚ وَمَن قَتَلَهُۥ مِنكُم مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآءٞ
مِّثۡلُ مَا قَتَلَ مِنَ ٱلنَّعَمِ يَحۡكُمُ بِهِۦ ذَوَا عَدۡلٖ مِّنكُمۡ هَدۡيَۢا بَٰلِغَ ٱلۡكَعۡبَةِ أَوۡ كَفَّـٰرَةٞ
طَعَامُ مَسَٰكِينَ أَوۡ عَدۡلُ ذَٰلِكَ صِيَامٗا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمۡرِهِۦۗ عَفَا ٱللَّهُ عَمَّا سَلَفَۚ
وَمَنۡ عَادَ فَيَنتَقِمُ ٱللَّهُ مِنۡهُۚ وَٱللَّهُ عَزِيزٞ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

14- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

95 އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ޙައްޖަށް ނުވަތަ ޢުމްރާއަށް އިޙްރާމްބަނދެގެންތިބޭ، އެއްގަމުގައި އުޅޭ އެއްވެސް އެއްޗެއް، ތިޔަބައިމީހުން ޝިކާރަނުކުރާށެވެ! ފަހެ، އިޙްރާމް ބަނދެގެންތިބި، ގަސްތުގައި އެ ފަދަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝިކާރަކޮށްފި މީހާ ދަންނާށެވެ! އެ މީހެއްގެ ޖަޒާއަކީ، ނަޢަމު ސޫފީގެ ތެރެއިން އެ މީހަކު ޝިކާރަކުރި އެއްޗަކާ އެއްފަދަ އެއްޗެއް ކަތިލުމަށް ފަހު މައްކާގައި އުޅޭ ފަގީރުންނަށް އެ އެތީގެ މަސް ހަދިޔާކުރުމެވެ. ޝިކާރަކުރެވުނު އެތީގެ ބަދަލުގައި ނަޢަމު ސޫފީގެ ތެރެއިން ގުޅިގެން ކުރެވޭ ހަދިޔާއެއްގެ ގޮތުގައި ކަތިލާފާ އެއްޗަކީ، ޝިކާރަކުރެވުނު އެއްޗަކާ އެއްފަދަ އެއްޗެއް ކަން، ކަނޑައަޅައި ނިންމާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ޢަދުލުވެރި ދެ މީހުންނެވެ.

އަދި ނަޢަމު ސޫފީގެ ތެރެއިން އެ ފަދަ އެއްޗެއް ނުލިބުއްޖެ މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އެ މީހާގެ މައްޗަށްހުރީ ކައްފާރާދިނުމެވެ. އެ ކައްފާރާއަކީ، އެ ފަދަ އެއްޗެއް އަގުކޮށް އެ އަގަށް ލިބޭ ގޮތުގެ ބާވަތެއް ނުވަތަ ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ކާނާއެއް، މައްކާގައި އުޅޭ ފަގީރުންނަށް ހަދިޔާކުރުމެވެ. ކޮންމެ ފަގީރަކަށް، ކޮންމެ ފަގީރަކަށް ދޭނީ ސާޢުއެއްގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެއީ، ގާތްގަނޑަކަށް 1.3 ކިލޯގްރާމެވެ.

އަދި ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ކާނާއެއް ދޭނަމަ ދޭނީ، މީހެއްގެ ބަނޑުފުރާވަރަށް މިންވަރަށެވެ. ނުވަތަ ނަޢަމު ސޫފީގެ ތެރެއިން އެ ފަދަ އެއްޗެއް އަގުކޮށް، އެ އަގަށް ލިބޭ ގޮތުގެ ބާވަތަކުން ކިތައް ސާޢު ބައިކަމަށް، ކޮންމެ ބައި ސާޢަކަށް ރޯދައެއްގެ ހިސާބުން ރޯދަ ހިފުމެވެ.

އިޙްރާމްބަނދެގެންހުރެ އެއްގަމު ޝިކާރަކުރާ މީހާއަށް، މަތީގައި ބަޔާންވެދިޔަ ޖަޒައިން ކައްފާރާދިނުމަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަމުރުކުރެއްވީ، އޭނާ އެ ކުޅަ ކުށުގެ ނަތީޖާގެ ބަރަ އޭނާ ލިބިގަތުމަށް ޓަކައެވެ. އެއީ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى މަނާކުރެއްވި ކަމެއް ކުރުމުންދެވޭ ސަޒާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި މި ޙުކުމް ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރީން، އިޙްރާމްބަނދެގެންހުރެ މީހަކު ޝިކާރައެއް ކޮށްފައި ވަނީ ނަމަ، ދަންނާށެވެ! اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ވަނީ، އެ މީހަކަށް ކަމުގެ ކުށް މާފުކޮށްދެއްވައިފައެވެ.

ނަމަވެސް، އިޙްރާމުބަނދެގެންހުރެ އެއްގަމު ޝިކާރަކުރުން ޙަރާމްކުރެއްވުމަށް ފަހު، ގަސްދުގައި ޝިކާރަކުޅަ މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހު، އެ މީހާގެ ކިބައިން ބަދަލުހިއްޕަވައި، އެ ކުށުގެ އުޤޫބާތް އެ މީހަކަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ދެއްވާނެއެވެ. އެހެނީ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އީ، ބަދަލުހިއްޕެވުމުގެ ވެރި، ޢަޒީޒުވަންތަ ޖައްބާރުވަންތަ إِلٰهއެވެ. އެހެންކަމުން، އުޒުރުންތެރިއެއްގެ ކިބައިން ބަދަލުހިއްޕެވުމަށް، އެ إِلٰهއަށް އެއްވެސް ހުރަހެއް އަޅައި، އެ ކަން މަނާކޮށް ހުއްޓުވޭނޭ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.[15]

ދަންނާށެވެ! ނަޢަމް ސޫފިޔާކަރި، ގެރި ބަކަރި ޖަމަލު ފަދަ ތަކެއްޗެވެ.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ ٱلْبَحْرِ وَطَعَامُهُۥ مَتَٰعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۖ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ ٱلْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

﴿96﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! އިޙްރާމްބަނދެގެން ތިބެ، ކަނޑުމަސް ބާނައި، ފަޅުމަސް ހިފައި، ކެއުމުކަން ކުރުމަކީ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަކުރައްވައިފައިވާ ކަމެކެވެ.

15– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ދަތުރުގެ މަތީގައި ވަނިކޮށް ނުވަތަ ރަށުގައި ޤާއިމުވެ ތިއްބައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަނޑު މަހުން އަދި ފެތު މަހުން ވިއަސް ލިބޭއިރު، އެ މަސް ދިރި އޮތް ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ މަރުވެފައި އޮތް ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ މަސް ކައި، އެ އިން ފައިދާ ލިބިގަތުމަށް ވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ޙައްޖަށް ނުވަތަ ޢުމްރާއަށް އިޙްރާމްބަނދެގެންފިނަމަ، އެއްގަމު ޝިކާރަކުރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޙަރާމްކުރެއްވިގެން ވެއެވެ.

އަދި، ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ ގެ އަމުރުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ހާޟިރުވެއްޖެ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެ إِلٰهُ ދެއްވައިދޭނީ ބަދަލެކެވެ ބިރުވެތިވާ، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ތަޤުވާ ވެރިވާށެވެ، ތަޤުވާވެރިވާށެވެ! އެހެނީ، ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ އީ، އެ إِلٰهُ ގެ ޙަޟްރަތަށް، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، ދުނިޔެ ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުން އެއްކުރައްވާނީ، إِلٰهُ އެވެ. ދުވަހު، އެ ދުވަހުން، ދުނިޔޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ކުރި ޢަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޖަޒާ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ

ދެއްވާނެތެވެ.[16]

جَعَلَ ٱللَّهُ ٱلۡكَعۡبَةَ ٱلۡبَيۡتَ ٱلۡحَرَامَ قِيَٰمٗا لِّلنَّاسِ وَٱلشَّهۡرَ ٱلۡحَرَامَ وَٱلۡهَدۡيَ وَٱلۡقَلَٰٓئِدَۚ ذَٰلِكَ لِتَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَأَنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾

﴿97﴾ ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ ގެ ޙަރަމްކުރެއްވި މައްކާގައި، އެ إِلٰهُ އިންސާނުންނަށް ފަސޭހަތައް ދެއްވައިފިއެވެ. އެއީ، ދީނުގައި ޤާއިމުވެ ތިބުމަށާއި ދުނިޔޭގެ އަމާންކަމާ ގުޅޭ، އެ ގޮތުގައިވެސް އަޅުކަންކުރުމުގެ ތަނެއް ކަމުގައި، ދީނާއި ދުނިޔެ ޤާއިމުވެގެންވެއެވެ. އަދި މިސްކީނުންނަށް ޚައިރު އަމާންކަމުގެ ތަން ކަމުގައި ހަދާފައި ކަމުގައި ޤާއިމުވެގެންވެއެވެ.

އަދި ބުރުދަތްތެރި މައްސަކަތްތަކުގައި މިސްކީނުންގެ މައްޗަށް ބަދަލުވެރިވުމާއި، ހަނގުރާމަކުރުމާއި، ބައްޔަކާނުޖަހައި މިސްކީނުން ޒުލުމުކުރުމާއި، އުބައިދިނުމުންނަށް އަނިޔާކުރުން ވެސް ބަޔާންކުރެއްވުމުންނެވެ.

އަދި ގުރުބާން ކުރުވާ ހަދިޔާގެ ގޮތުގައި ކަތިލުވާ ސޫފަވެކަން އަނިޔާކުރުމާއި، އެ ޖަނަވާރު ފޮނުވާމީހުންނަށް، ވަގަށް ނަގައިގެން ދޫނުކޮށް ކަންކަމުގައި ބަޔާންކުރެއްވުމުންނެވެ. އަދި އެ ދަޅު ސަރަހައްދު ސުލްހަވަތް ގޮތުގެ ގުރުބާން، އެ ޖަނަވާރުގެ ކަރުގައި ގަދަކަމުން އެއްދޮވިދެވުމާ ޤިލާދަތަކަން ދީނާހަޅާ، އެ ޖަނަވާރު ބުނެން ބަޔާންކުރެއްވުމުންނެވެ.

އެހެނީ، الله ﷻ އެ ކަންކަން ޚަލްޤުކުރައްވައި ވަނީ، ބަޔަކު ގުޅުވުމުގެ އަސްލުތަކެއްގެ ދިރިއުޅުން އެ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ޤާއިމުވެ ހިފެހެއްޓިގެން ހުންނަ ކަންތައްތަކެއް ކަމުގައެވެ. ހަމަކަނޑައެޅުން، މި ކަންތައްތައް މި ގޮތަށް، الله ﷻ އުފެއްދީ، އުޅުއްވާކަމުގައި ވާހަކައި ކަލަކާއި ބިމުގައި ވާހަކައި ކަލޭގެ، الله ﷻ މުޠުލަޤު ދުސްތޫރުގެ ކަލާގެ، ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ ކައުނުގައި ހިނގާ ކަންތައް ކަލާގެ މުޠުލަޤު ދުސްތޫރުގެ إِلٰهُ ކަން ދިޔަބަރިދިނުން ދުނިޔެގެމުގަން ބަލައެވެ.[17]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންވެދިޔަ ކަންތައްތައް އެ ގޮތަށް، الله ﷻ ފެއްދީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ފުރިހަމަކުރެއްވިގޮތަށް އެންމެހައި ކަންތައްތައް އަދާކުރުމުގައި މުސްލިމުން ދުރުހެލިވުން ބަލައެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ނަހީކުރެއްވި އެންމެހައި ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުން ބަލައެވެ.

17– تَفْسِيرُ تَيْسِيرِ الْكَرِيمِ الرَّحْمٰنِ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السَّعْدِي

އަދި، اللهُ ﷻ ހުރުމަތްތެރިކުރައްވައިފައިވާ ذُو الْقَعِدَة މަހާއި، ذُو الْحِجَّة މަހާއި،
مُحَرَّم މަހާއި، رَجَب މަހާއި، މި ހަތަރު މަހުގައި ވެސް، އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ
ހަނގުރާމަކުރުމާއި، އަނިޔާވެރިވުމާއި، ޙަރާމްތަކަށް އުޅުމަކީ، ވަކިން ހާއްސަކޮށް،
اللهُ ﷻ ޙަރާމްކުރައްވައިފައިވާ ކަމެއް ކަން ދަށް، އެ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ
ތިބުމަށް ޗަކައި ދެއްވެ. އަދި، اللهُ ﷻ މި ކަންކަން ގޮތަށް ޝަރުޢުކުރެއްވީ،
އެ إِلٰهُގެ ރަޙީމުކަމުން، އޭގެ އެއްބަޔަކު، އަނެއް ބައެއްގެ އަނިޔާވެރިކަމުން
ހިމާޔަތްކުރެއްވުމަށް ޗަކައި ވެސް ދެއްވެ.[18]

ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ وَأَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٩٨

﴿98﴾ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻއީ، އެ إِلٰهަށް އުރެދޭމީހުންނަށް
ދެއްވާ ޢަޛާބުދެއްވުމުގައި ގަދަފަދަވެގެންވާ إِلٰهُ ކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ!
އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻއީ، އެ إِلٰهُގެ ބަސްތަރަމަން ތައުބާވެ، ހެޔޮޢަމަލްތަކުރުމުން
ދުރުވެ، ތައުބާވެ، އިސްތިޣުފާރުކުރާ އަޅުތަކުންގެ ފާފަތައް ގިނަގިނައި ފުއްސަވާ،
އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު އޯގާވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهُ ކަން ވެސް ތިޔަބައިމީހުން
ދަންނާށެވެ!

مَّا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا تَكۡتُمُونَ ٩٩

﴿99﴾ ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻގެ ރަސޫލާއަށް އޮތީ، ސީދާ ތެދު މަގަށް
އިރުޝާދުދެއްވުމާއި، އެ މަގު ބަޔާންކޮށްދެއްވައި، އެ މަގަށް މީސްތަކުންނަށް
ގޮވައިދެއްވުމެވެ. މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގުދައްކަވައި އެ މަގުން ހިނގުމުގެ ތައުފީޤު
އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވަނީ، اللهُ ﷻއެވެ.

18- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ކިޔަމަންތެރިންނަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވައި، ނުކިޔަމަންތެރިންނަށް ސަޒާ ދެއްވުމަކީ، ﷲ ﷻ އަށް ހާއްސަވެގެންވާ، އެ إِلٰهُ ގެ ޢަދުލުވެރިކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުކުރި ކަންތައްތަކާއި ތިޔަބައިމީހުން ސިއްރުކުރި ކަންތައްތައް، ﷲ ﷻ ދޮގަން ދެނެވޮޑިގެން ވެއެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނަށް ތަބާވުމާއި، އެ ދީނާ ދެކޮޅުހަދައި މަގުފުރެދުމާއި، މި ދެ ކަމުންކުރެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތުގައި ޚިޔާރުވެރިވުމުގެ ކަމާއި ފުރުޞަތު ކަމެއް، ﷲ ﷻ ދޮގަން ދެނެވޮޑިގެން ވެއެވެ.[19]

قُل لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡخَبِيثُ وَٱلطَّيِّبُ وَلَوۡ أَعۡجَبَكَ كَثۡرَةُ ٱلۡخَبِيثِۚ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ١٠٠

﴿100﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާ އިންސާނުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ޙަރާމްވީ ނުބައި ތަކެތި ދުނިޔޭގައި ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން ތިބާ އަޖައިބުވި ކަމުގައި ވިޔަސް، ޙަލާލު ރަނގަޅު ނުބައިތަކުގެ ތަކެއްޗާއި ރަނގަޅު ތަކެތި އެއްގޮތެއް ހަމަހަމަވެގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ނުބައިތަކުގެ ހަޑިހުތުރު ކަންތައްތައް ދުނިޔޭގައި ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން، ތިބާ އަޖައިބުވި ކަމުގައި ވިޔަސް، ޙަލާލު ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއި ނުބައިތަކުގެ ހަޑިހުތުރު ކަންތައްތައް އެއްގޮތެއް ހަމަހަމަވެގެން ނުވާނެއެވެ.

އޭ ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ﷲ ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ، ނުބައި ކަންތައްތަކުން މުޅިން ދުރުވެގަންނަވާށެވެ! އަދި، ﷲ ﷻ ގެ ރުއްސެވުމާއި ފުއްސެވުން ލިބި، ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ނިޢުމަތްތަކަށް ޙާޞިލުވެ ކާމިޔާބުވުމަށް ޓަކައި ހެޔޮ ޢަމަލުކުރޭ، އެ إِلٰهُ ގެ ޢަޛާބުއަދަބުން ރައްކާތެރިވެގަންނަވާށެވެ!

19- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! ކާފިރަށް، މުއުމިނަށާ އެއްގޮތަށް ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި الله ﷻ އަށް އުޅުނު މީހަކު، އެ إلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވާ މީހަކާ އެއްގޮތަށް ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީން ނުދަންނަ ޖާހިލަކު، އިސްލާމް ދީން ދަންނަ އިލްމުވެރިއަކާ އެއްގޮތަށް ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ޚިލާފު ބިދުޢަވެރިއަކާ، އެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ތަބާވާ މީހަކާ އެއްގޮތަށް ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ.

ހަމަ އެ ފަދައިންނެވެ، ހަރާމް މުދަލު، ހަލާލް މުދަލާ އެއްގޮތަށް ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއި، ރަނގަޅު ކަންތައްތައްކުރާ މީހުންގެ އަދަދު މަދުވުމުގެ ސަބަބުން، ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާ ކިތަންމެ ދުރަށް އިންސާނާ ދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް، އަދި ނުރަނގަޅު ހަޑިހުތުރު ކަންތައްތަކާއި ހަޑިހުތުރު ކަންކަމަށް އަރައިގަންނަ މީހުންގެ އަދަދު ގިނަކަމުން، އެ ކަންކަމުގެ ފާޑަކަށް އިންސާނާ ފުރިހި، އެ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަންނަ ކަމުގައި ވިޔަސް، ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއި ނުރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއި، އަދި ރަނގަޅު ކަންތައްތައްކުރާ މީހުންނާއި، ނުބައި ކަންތައްތައްކުރާ މީހުންނާ އެއްގޮތަށް ހަމަހަމަވެގެންނެއް ނުވާނޭ ކަން ވެސް ކަށަވަރެވެ.[20]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَسۡـَٔلُواْ عَنۡ أَشۡيَآءَ إِن تُبۡدَ لَكُمۡ تَسُؤۡكُمۡ وَإِن تَسۡـَٔلُواْ عَنۡهَا حِينَ
يُنَزَّلُ ٱلۡقُرۡءَانُ تُبۡدَ لَكُمۡ عَفَا ٱللَّهُ عَنۡهَاۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٞ ﴿١٠١﴾

﴿101﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ إلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެ، އެ إلٰهُ ގެ ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރާ މުއުމިނުންނޭވެ! الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ބާވައިލެއްވެމުންދާ ދުވަސްވަރު މިހާރުއިރުން ދިމާވާ ކުރަސް ނުވާ ކަންތައްތަކާމެދު މިހާރުއިރުން ސުވާލުނުކުރާށެވެ!

20- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ޔަހޫދީ ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވުމުންދާ ދުވަސްވަރު ޝަރީޢަތުގައި އައިސްފައި ނުވާ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ސުވާލުތައް ކުރުމުން، އެ ކަންތައްތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ފަރުޟުކުރެއްވުމުގައި އެ ކަންކަމުގެ ޙުކުމް ބާވައިލައްވައިދީ ނަމަ، އެ ކަންތައްތައް ކުރުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުދަނގޫ ބުރަކަމަކަށްވެ، އެ ކަންކަމާމެދު ނުރުހުމުގައި ވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާލަމުން ވެދާނޭ ކަމެކެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ފަދަ ކަންތައްތަކުގެ ޙުކުމް ބާވައިނުލައްވައި، ﷲ سبحانه وتعالى ދޫކޮށްލެއްވީ، އެ إِلٰهُ ގެ އަޅުތަކުންނަށް ލުއިކޮށްދެއްވުމަށް ރަޙްމަތްތެރިކަމުގެ ގޮތުންނެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ﷲ سبحانه وتعالى ދޫކޮށް ލެއްވިކަންކަން ތިޔަބައިމީހުން ސުވާލުނުކުރާށެވެ!

ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ سبحانه وتعالى އީ، އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން، އެ إِلٰهُ ގެ ބަސްތަކަށް ޚުޝޫޢުވެ ތަބާވާ އަޅުތަކުންގެ ގޮތުގައި ދިރިދިރިއުޅުން ފުރުޞަތާ، އެ ފަދަ މީހުންދެކެ ކާފަރުވެރިކަމުގެ ޢަޒާބު އަދި ކަނޑާލާ އަޅުތަކުންނަށް ދުޢާކޮށްދެއްވުމުގައި ވެސް އަވަސްވުމަކީ ދީނުގައިވާ ބަލިވަންތަކަމާ إِلٰهُއެވެ.[21]

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا۟ بِهَا كَٰفِرِينَ ﴿١٠٢﴾

﴿102﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު މީހުން ވެސް، އެ ކަންކަމުގެ ޙުކުމް އެބައިމީހުންނަށް ނާންގަވާ އެތައް ކަމަކާ ބެހޭ ގޮތުން އެބައިމީހުންގެ ގައުމު ވަޤުޢުގެންނުވި، ރަސޫލުންނާ ސުވާލުކޮށްފައެވެ. ދެން، އެ ފަދަ ސުވާލުތައް ކުރުމުން، އެ ކަންކަމުގެ ޙުކުމްތައް ބާވައިލެއްވުމާއި، އެ ކަންތައްތައް ކުރުމަށް، އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވުމުން، އެ ކަންތައްތައް ކުރުމަށް، އިންކާރުކޮށް ކާފިރުވި ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވިއެވެ.

ދަންނާށެވެ! ތިޔަ މުސްލިމުން ވެސް އެ ގޮތަ ސުވާލުތައް ކުރުން ގިނަކޮށްފި ނަމަ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު މީހުން ކަހަލަބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވެގެން ކާފަރުވެދާނެ،
ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެރިވާށެވެ![22]

مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفۡتَرُونَ
عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَأَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ١٠٣

﴿103﴾ މުޝްރިކުން އަމިއްލައަށް ދީނުގެ ތެރެއަށް ވައްދާ ކަންތައްތަކަކީ، ﷲ ﷻ
ކަނޑައަޅުއްވައި ޝަރީޢަތްކުރެއްވި ކަންތައްތަކެއް ނޫނެވެ. އެ ގޮތުން، ނަޢަމް ސޫލީން
ލިބިގަތުން ހުއްދަ ކުރައްވާފައިވޭ، އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ތަކެތީން ލިބިނުގަން، އެ ތަކެއްޗަކީ
بَحِيرَةُއާއި، سَائِبَةُއާއި، وَصِيلَةُއާއި، حَامُގެ ނަމުން ނަންދީ، އެބައިމީހުންގެ ބުދުތަކަށް ޚާއްޞަ
އެ ތަކެތި ދޫކޮށް އެ ތަކެތީގެ ބޭނުންކުރުން މުޝްރިކުން ހަރާމްކުރި އެބައިމީހުން
އަމިއްލައަށެވެ. އަދި އެ ތަކެއްޗަކީ، ﷲ ﷻ ހަރާމްކުރައްވާފައިވާ ތަކެތި ކަމުގައި ބުން،
މުޝްރިކުން އެ ދައްކާ ވާހަކައަކީ، ﷲ ﷻ އަށް ނިސްބަތްކޮށް އެ ކާފިރުން ހަދާ ބޮޑު ދޮގެކެވެ.
އަދި މުޝްރިކުންގެ ގިނަބައިން ދިނަ ވިސްނުންނަކީ، އެބައިމީހުންނަކީ ދެއްވައިފައިވާ
ބުއްދީގެ ބޭނުންނުކުރާ، ޙައްގާއި ބާޠިލު ވަކިކުރުން ނޭނގޭ ޖާހިލުންނެވެ.[23]

ދަންނާށެވެ! بَحِيرَةُއަކީ، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ އަރަބިން، އެބައިމީހުންގެ ބުދުތަކަށް
ޚާއްޞަކޮށްގެން ވާ ކަންފަތް އަނބުރާ ޖަހަލާފައިވާ. އެ އެއީ ބުދުތަކަށް ޚާއްޞަކުރެވޭ،
ވަކި ޖަނަވާރުތަކަށް ދަރިން ލިބިގެން ކިރު ކަންތަކެއް ގުޅިގެން، އޭގެ ކިރު ނުލައިގެން،
ބުރަން ޖަހައި ދޫކޮށްލުމުންނެވެ.

22– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
23– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّ

سَائِبَةَއަކީ، ވަކި އުމުރަކަށް ދިއުމުން، މުޝްރިކުން އެބައިމީހުންގެ ބުދުތަކުގެ ނަމުގައި ދޫކޮށްލާ ކޮންމެ އަންހެން ޖަމަލެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ބޭނުންވާކަމުން ވިނަކައި ފެންބޮއި އުޅުމަށް އެކި ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެއިން އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުމާއި އެއިން އެއްޗެއްގެ މަތީގައި ތަކެތި އުފުލުމަކީ މުޝްރިކުންގެ ނަޒަރުގައި ހަރާމްކަންކަމެވެ.

وَصِيلَةَއަކީ، އަންހެން ޖަމަލެއްގެ ތެރެއިން، އެންމެ ފުރަތަމަ އަންހެން އެއްޗެއް ވިހެއުމަށް ފަހު ދެން ވެސް އަންހެން އެއްޗެއް ވިހައި އެ ގޮތަށް ވިހަމުން ގޮސް ޖެހިގެން އެއްޗެއް ވިހެއުމުން އޭގެ ކަންތަކާއި ދަރުޖު ކަސަބައި ބުދުތަކަށް ބަކައި ހާއްސަކުރުމަށް ދޫކޮށްލާ ކޮންމެ އެއްޗެކެވެ.

حَامِيއަކީ، ފިރިހެން ޖަމަލެކެވެ. ފިރިހެން ޖަމަލެއް حَامِيއަކަށް ވާނީ، އެ އެއްޗަކަށް ދިހަ ދަރިން ލިބުމުންނެވެ. ދެން އޭގެ ބުރިކަށި މައްޗަށް ސަވާރުވުމަކީ މުޝްރިކުންގެ ގޮތުގައި ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި އޭތި ކޮންމެ ތަނަކުން ވިނަކައި ފެންބޮއި ހިނގާ ނަމަވެސް އެ ކަން މަނާކުރުމެއް އެބައިމީހުންގެ ގޮތުގައި ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ.[24] މަތީގައި ބަޔާންވެދިޔަ ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ ވެސް ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ ޢަރަބިން، އެބައިމީހުންގެ ބުދުތަކަށް ހާއްސަކޮށް އުފުނު ތަކެއްޗެވެ.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآۚ
أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

24– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

﴿104﴾ މުޝްރިކުންގެ ގޮތަކީ، ﷲ ﷻ އަށް ނިސްބަތްކޮށްދީފައިވާ ޙުކުމްތައް ދޫކުރަމުންގެން،
ނަތީޖާ ސޫރާގެ ތެރެއިން ބަޙީރާ ބައެއް ޖާހިލީ އުޞޫލުން އަވަހަށް ބަޙީރާތަން
އުޅުނެވެ. އަދި ބަޙީރާ ޖާހިލިއްޔާއި ބަޙީރާ ޖާހިލީ ވަޞީލާއް ދެންގަތުމަށް ބަލައި،
ﷲ ﷻ ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅުތަކަށް، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ރުޖޫޢަވާން ހިނގާށެވެ.
މި ކަފަރުން އެ މުޝްރިކުންގެ ގޮތުގައި ބޭނުންވާ ނަމަ، އެބައިމީހުން އެ ކަން
ގަބޫލެއް ނުކުރެތެވެ.

އަދި ބުނެއެވެ. "ތިމަންމެންގެ ކާބަފައިން އުޅުނު ދީނުގައި ތިމަންމެންނަށް ފުދޭ ގޮތް
ތިމަންމެންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި އެ ކާބަފައިންގެ ފަހަތުން ތިމަންމެންނަށް ވާތުގެފައިވާ
ރަސޫލާއި، އެބައިމީހުންގެ ބަހާއި، ތިމަންމެންނަށް ފުދިގެންދެއެވެ." ފަހެ،
އެ ގޮތަށް ކާބަފައިންނާ ތަބާވާނީތޯ، އެ ކާބަފައިންނަކީ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުދަންނަ
އަދި ތެދުމަގު ލިބިފައި ނުވާ، ކާބަފައި ބާކީވާ ފަދަ ވަސީލަތެއް ނޫނީގެ ބަހަކާ ކަމުގައި
އެ ކާބަފައިންނަށް ނަމަވެސް ތަބާވާނެތޯ؟

ނުބައިކަންބޮޑުވެ. އެބައިމީހުންގެ ކާބަފައިންގެ ގޮތުގައި ބަލާނަމަވެސް ތަބާވެގެން
ކަމުގައި ވާނަމަ، އެބައިމީހުންނާ ތަބާވެގެން ނުދާނެއެވެ. އަދި އެ ކާބަފައިންނަކީ
މަގުދުއްވާލައިވާ ބައެއް ކަމުގައިވާނަމަ، އެބައިމީހުންނާ ތަބާވެގެން ވެސް
ނުދާނެއެވެ.[25]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيۡكُمۡ أَنفُسَكُمۡۖ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهۡتَدَيۡتُمۡۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرۡجِعُكُمۡ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

25– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴿105﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ބޯލަނބައި
ކިޔަމަންތެރިވެ، އެ إِلٰه އަށް ނުރުހޭ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ރައްކާތެރިވެ، ތެދު މަގުމަތި
ސާބިތުވެ ހުރިހިދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ގެއްލުމެއްނުދޭނެއެވެ! އަދި
އެ ގޮތަށް އަމަލުކުރުމުގައި، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންނާ
ދެކޮޅުވި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ގޮތުގައި ސާބިތުވެ ހުރިހިނދެއްވެ! ފަހެ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى
އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކަން، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން
ދުރުން ދުރުވެ، ތެދު މަގުމަތީގައި ތިޔަބައިމީހުން ސާބިތުވެ ހުރިހިއްޔާ ނަމަ، މަގުފުރެދިގެންދިޔަ
ބައެއްގެ މަގުފުރެދުމުން ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

އެހެންކަމުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޮތީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތައް
އިސްލާހުކުރުން، އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ތެދު މަގު ދެއްކުމެވެ. އަދި ހެޔޮ ކަންތައްތައް
ކުރުމަށް މުސްލިމުންނަށް އަމުރުކުރުން، މުންކަރާތްތަކުން އަނބުރައިގަތުން މަނާކުރުން އުޅުމެވެ.
ޝައްކެއްނެތެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، ތިޔަބައިމީހުން އެންމެންގެ ފަހު އެނބުރިދިޔުން އޮތީ،
اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ހަރާމްކަމެކެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްލައިވާ އަމަލުތަކުގެ ހަބަރު،
އެ إِلٰهُ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވައި، އެ އަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޖަޒާ، އެ ދުވަހުން
ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނެއެވެ.[26]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތް ތަފްސީރުކުރުމުގައި ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ދުނިޔޭގެ
ނިމުން ކައިރިވިވަރަކަށް މުސްލިމުންގެ އަމަލުތައް ނުބައިވެ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް
ފަރުވާތެރިވުން ނުބަލައިގަތުމުން، މުސްލިމުން ބޮޑުން ގޮތަކަށް އެބައިމީހުން އުޅޭނެއެވެ.

26- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އެ ޒަމާނުގެ ވަގުތުގައި، ތިމާމެންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތައް އިސްލާހުކުރަން، ތެދުމަގުގައި ސާބިތުވެތިބޭ މީހުންނަށް ބަރަކާތްތެރި ނުބައި ކަމަކުން ޖެހޭނޭ އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނޯންނާނެއެވެ. އެއާ ޚިލާފަށް، ތަނަވަސް މީހުން ވެސް ނުބައި މީހުންނާގެ، އެބައިމީހުންނާ އެކުވެރިވެ އުޅޭން ޒަރައިޖި ނަމަ، ތަނަވަސް މީހުން ވެސް ވާނީ ނުބައި މީހުންނެވެ.[27]

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ شَهَـٰدَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ حِينَ ٱلْوَصِيَّةِ ٱثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ ءَاخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَأَصَـٰبَتْكُم مُّصِيبَةُ ٱلْمَوْتِ ۚ تَحْبِسُونَهُمَا مِنۢ بَعْدِ ٱلصَّلَوٰةِ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِى بِهِۦ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَـٰدَةَ ٱللَّهِ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلْـَٔاثِمِينَ ﴿١٠٦﴾

﴾106﴿ އޭ الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރަން ހާޒިރުވެއްޖެ، މަރުގެ ބަޔާންކުރާ ވެސް ގެއްލުމެއް، ތިމާ ކަމެއްތަކަށް ކިޔަމަން ވަސިއްޔަތުގެ ހެކިވެރިން، އެ ވަސިއްޔަތް ހެކިކަމަށް ޢަދުލުވެރި ދެ މުސްލިމުން ހެކިކުރުވާށެވެ! ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނޫން ބަޔަކުގެ ދެމީހުން ވަކިކޮށް ދެމީހުން އަރާމާތުގައި ކަރަމުގެ ވަސިއްޔަތް ހެކިކުރުވާށެވެ، އެ ކަމަށް ހެކިކުރުވާނީ ދެމީހުން ތިބިއްޖެ ނަމަ، އަދި ދެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެ މީހުން ހެކިކުރުވާށެވެ!

ދެން، ތަރުކާގެ ވާރުތަވެރިން ޝައްކުކުރަން ފަށައިފިނަމަ، އެ ވަސިއްޔަތުގެ މަސްއަލަ އެ ދެމީހުން ހުކުރުނަމާދަށްފަހު، ތިމަ ހިލާ ދިޔުމަށް ކަމާބެހޭ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޝައްކުވެއްޖެނަމަ، އަސްލު ނަމާދަށް ފަހު، ހެޔޮވަ އެ ދެމީހުން ހުވާކުރުވާށެވެ ނުވަތަ ކުށެއް އަދާކުރަން ފަހު، އެ ދެ މީހުން ބަލައިލުމަށް އެ ދެ މީހުން ފަހުން الله ﷻ ގަންދީ ހުވާކުރުވާށެވެ!

އެ ހުވާގައި އެ ދެ މީހުން ކުރި ކޮންމެ ވެސް ބޮޑުނޫން، ގޯސްތެރިޔާގެ ކަމަށް ބަލައި
ތެދު ހެކި ނުދޭނު ކަމަށާއި، ތެދު ހެކި ދިނުން ދުނިޔޭގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހިފާނޭ ކަމަށާއި،
الله ﷻ އަށް ބަލައި ދެވޭ ހެކިބަހުގައި އެއްވެސް ކަމެއް ޚިޔާނާތެއް ނުބާއްވާނެ ކަމަށެވެ.
އަދި އެބައިމީހުން އެ އަމާނާތާ ހިފެހެއްޓުމުގައި ކުށެއްވެސް ހުރިކަމަށް ވާނަމަ،
އެބައިމީހުން ހުރިހާވަރަކަށްގެ ބޭރުން ވާނޫ ކަމަށެވެ.[28]

فَإِنۡ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا ٱسۡتَحَقَّآ إِثۡمٗا فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَحَقَّ عَلَيۡهِمُ
ٱلۡأَوۡلَيَٰنِ فَيُقۡسِمَانِ بِٱللَّهِ لَشَهَٰدَتُنَآ أَحَقُّ مِن شَهَٰدَتِهِمَا وَمَا ٱعۡتَدَيۡنَآ إِنَّآ إِذٗا لَّمِنَ
ٱلظَّٰلِمِينَ ١٠٧

﴿107﴾ ދެންފަހެ، ހެކިބަސް ދިނުމުގައި ނުވަތަ ހުވާކުރުމުގައި ނުވަތަ އެ ދެކަމުގައި ވިޔަސް،
ކުރިން ހުވާކުރި ދެ މީހުން ޚިޔާނާތްތެރިވެ ދޮގުހެދިވެއްޖެ ކަން މަރުވީމީހާގެ ވާރިސުންނަށް
އެނގި ސާބިތުވެއްޖެ ނަމަ، މަރުވީމީހާގެ ވާރިސުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ގާތް ދެ މީހަކު،
ކުރިން ހުވާކުރި ދެ މީހުން ތަނުގެ ބަދަލުގައި، الله ﷻ ގަންދީ ހުވާކުރާނީއެވެ.

ތަން، މަރުވީމީހާގެ ވާރިސުންގެ ތެރެއިން ދެ މީހުން ދެން ހެކިބަހަކީ، الله ﷻ ގަންދީ
އެ ދެ މީހުން ހުވާކުރަނީ، ހަމަކަށަވަރުން، ޔަޤީނުން ދެ މީހުންނަށްވުރެ ހެކި
ހުވާކުރި ދެ މީހުންގެ ހުވާއާއި ހެކިބަސް ޞައްޙަކަމުގައި ބަހައްޓާން ބޭނުންވެގެ
އަހުރެމެން ބޭރު، ތިމަންނަމެން ދެ މީހުން މި ކަމާ ހުވާއާއި މި ދެމީހުން ހެކިބަސް ބަދަލުކުރީމެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންނަމެން މި ދެ ހައްދުފަހަނަޅައި ގޯސް،
ބަސްދޫން އެއްޗެއް ބާވާ އަނިޔާވެރިވެފައިވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ތިމަންނަމެން ނުވާނަމެވެ.

28- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ތިމަންމެން ތެދު ހެކިދީ ތެދު ހުވާކޮށްދީ ނަމަ ތިމަންމެން ވާހުރި، الله ﷻ ގެ ދީނުގެ
އިންސާފް ފަހަނަޅައި ގޯސްކަމާ އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން ކަން ކަށަވަރެވެ.[29]

ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِٱلشَّهَٰدَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَآ أَوْ يَخَافُوٓا۟ أَن تُرَدَّ أَيْمَٰنٌۢ بَعْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۗ
وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

﴿108﴾ އަދި އިސްވެދިޔަ އާޔަތުގައިވާ ފަދައިން، މައްޔިތާކުރި ވަސިއްޔަތާ ގުޅޭ ގޮތުން، މައްޔިތާގެ ވާރުތަވެރިންގެ ތެރެއިން މައްޔިތާއާ އެންމެ ގާތް ދެ މީހަކު ހުވާކުރުމަކީ، އެއްވެސް ދޮގުވެރިކަމެއް، ޚިޔާނާތްތެރިކަމެއް، އުނިއިތުރުކުރުމެއް އަދި އެއްވެސް ބަދަލެއް ނުގެނެސް ތެދު ބަހުން ރަނގަޅަށް އެއްގޮތަށް ހެކިދިނުން ގާތްކަން ބޮޑެވެ. އެއީ، އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވެ، އެ ދުވަހުގެ ޢަޛާބަށް ބިރުވެރިވެ ތިބޭތީއެވެ، ހެކިދީ ބަހަކީ ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވާކަމަށް ބޭނުމެވެ.

އަދި ތެދު ހުވާކޮށް، ތެދު ހެކިދިނުމުން އެބައިމީހުންގެ ހެކިބަސް ރައްދުކުރެވިއްޖެ ނަމަ، ދުނިޔޭގައި އުޅޭއިރު މުސްލިމުންގެ ކުރިމަތީގައި ފަޟީޙަތްވެ ހަދުވާލިވާން ބިރުގަތުން ކަމަށް ބަލާށެވެ. ނުވަތަ މައްޔިތާގެ ވާރުތަވެރިންގެ ތެރެއިން ދެ މީހުން ހުވާކުރުމުން، ކުރީގައި ހުވާކުރި ދެ މީހުންގެ ހުވާ ބާޠިލުވެ، އެ ދެ މީހުން ފަޟީޙަތްވެ ހަދުވާލިވާން ދުނިޔޭގައި ކަމަށް ބިރުގަތުން، ކުރީގައި ހުވާކުރި ދެ މީހުން ދުރުވުމާ ނުކުތުން ގާތެވެ. އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އަދި، الله ﷻ އަށް ތަޤުވާވެރިވެ ހިތަށް ކަލޭ ވެސް، މޮޅުވާ ދީނުގާ ގެންނަ إِلٰهُ ކަން ދަނީ، ހެކިބަސް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި، ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ފާސިޤުވެރިން، އެ إِلٰهު ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެތެވެ!

29- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ދޮގު ހުވައެއް ކޮށްގެން އެއްވެސް ބަލާއް އެއްކަތަ ލިބިގެންދި ނަމަ، ﷲ ﷻ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނޭ އަޒާބަކަށް ވެސް ބިރުވެރިވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ކުރެއްވުން އިލާހީ އަމުރުފުޅުގެ އަޑު ކަންފަތި އަހައި، އެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި
ކިޔަމަންތެރިވެ، ހިތުގެ އަޑީން އެ އަމުރުފުޅު ދޫކޮށްލާށެވެ! ސަމާލުކަން ދޭށެވެ. ﷲ ﷻ އަކީ
ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ތައުބާއިން ބޮޑުވެގެންވާ ކުށްފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ، އެ إِلٰهُ ހިފާޒަތެއް
ނުދެއްވާނެތެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވާ މީހުންނަކަށް ވެސް، އެ إِلٰهُ
ރަޙްމަތާ މަގުން ހިނގުމަކަށް ތައުފީޤެއް ނުދެއްވާނެތެވެ.[30]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ތިން އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ދަރުމަވެރިއަކުގެ މިޒާޖު
ވަފުދު ބާސްކުރުމުން، ހަމަ އެ ވަގުތު ވަޙީއާއެކު ޖިބްރީލް، ޢާންމުގެ ތުޙުފާގައި
ރަސޫލާއްލާހުގެ ފަރާތުން، އެ ތަކެތި ޢާންމުގެ ވާހަކަފުޅުންނަކީ ގަސްތާއިނުވެފައި ހުރި
ދެ މިސާލު ބަޔާންކުރެއްވީ، އެ ދެ މީހުންނަށް ޢާންމުކުރި ވަޙީއާއިއާ ދުވަސް ކަމުގައި،
الْحَافِظُ ابْنُ حَجَر الْعَسْقَلَانِي ލިޔުއްވައިދެއްވައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް، ޢާމްމުއިން، ވަރަށް
އަގުހުރި އެއްޗެއް ނަގައި އެ އެއްޗެއް ވިއްކައިލަމުން، އެ އަށް ލިބުނު ޙަޤީޤަތް އެ ދެ މީހުން
ބޭނުންކުރި ކަމުގައި ވެއެވެ. ދުވަސް އެއަށްފަހު، މަޖުލިސް މިހާގެ ވާހަކަފުޅުންނަށް
ގަސްތާސް ދީނީ ބާޠިލުރި ޙަޤީޤަތެވެ. ދުވަސް، އެބައިމީހުން އެ ޙަޤީޤަތް ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ
ތަރުޖަމާ އެ ވަސީލަތަކީ ޖަހާދުން އެއީން އެއްޗެއް މަދުކަން އެނގި، رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ގެ
އަދިހަން އެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން، އެ ދެ މީހުން ގަސްތާވައި އެބައިމީހުންގެ ހިޔާލުބަސް
ހާމަކުރުމަށް ވެރި، އެ ކަމުގައި އެބައިމީހުންނީ ޝަރުޢީހުކުމުގެ މައްސަލަ އެބައިމީހުންގެ
ހުވާ ހާމަކުރި ވެސް ދެއްވެ.

ނަމަވެސް، އެ ދެ މީހުން ހުރި ދޮގުކަމުގައި މަރުވި މީހާގެ ވާރުތަވެރިންގެ ޙައްޤުން ދެންނެވުމުން، އެބައިމީހުން ހުރި ދޮގުކަމުގައިވެސް ހެކިވެދިނުމުން، އެ ވާރުތަވެރިންނަށް އެންގުމުން، އެ ވާރުތަވެރިންގެ ކުރިން ހުރި ހެކިބަސް ދެ މީހުން ހުރި ބޮޑު ކަމުގައި އެ ވާރުތަވެރިން ހެކިބަސްދިނެވެ. މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވީ އެ ވަގު އެ ބަދިރީގެ ވާހަކައެވެ.[31]

يَوۡمَ يَجۡمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبۡتُمۡۖ قَالُواْ لَا عِلۡمَ لَنَآۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلۡغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

﴿109﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ﷲ ﷻ އެންމެހައި ރަސޫލުން ޖަމާކުރައްވައި އެއްކުރައްވާނެ ޤިޔާމަތް ދުވަސް ހަނދާންކުރާށެވެ، އެ ދުވަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ! އެހެނީ، އެ ދުވަހަކީ، އެންމެ ބިރުވެރިކަން ބޮޑު ދުވަހެވެ. އަދި އެ ދުވަހުގެ ހަލާކުގެ ގަދަފަދަކަމުން، މުސްލިމުން ފުންނާނި މަސްއޫލިއްޔަތު ބަދަލު ފުދިއްޖެއެވެ. ފަހެ، އެ ދުވަހުން، އެންމެހައި ރަސޫލުންނާ، ﷲ ﷻ ސުވާލު ކުރައްވާނެތެވެ. ފަހެ، މިމަން إِلٰهُ ގެ އެއްކަލާނގެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ގޮވާލި ޖަވާބުދާރީ، ހަމައެކަނި މިވަން إِلٰهَ އަށް އަޅުކަންކުރުމަށް، ތިޔަ ރަސޫލުންގެ އުންމަތްތަކުގެ މީހުންނަށް ތިޔަ ރަސޫލުން ގޮވައިލުއްވުމުން، ތިޔަ ރަސޫލުން ދައްކަވާފައި ދެއްވީ ޖަވާބުތަކީ، ތިޔަ ރަސޫލުންގެ ގޮވައިލެއްވުމަށް އެބައިމީހުން އިޖާބަދިންނެވީތޯ؟

ނުވަތަ ތިޔަ ރަސޫލުންގެ ގޮވައިލެއްވުމަށް އެބައިމީހުން ދިނީ ބޮޑު ކަންތަކާއިޚިލާފްވީތޯ؟ އެ ހިނދު، އެ ރަސޫލުން ދަންނަވާނެތެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ إِلٰهُ އެވެ! އެބައިމީހުން ކަންތައް ކުރި ގޮތެއް އަޅުގަނޑުމެނަކަށް ޢިލްމެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ، މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކުގައި ވާ ކަންތައްތަކަކީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގޭ ކަންތައްތަކެއް ނޫނެވެ.

31- فَتْحُ البَارِى فِي شَرْحِ صَحِيحِ الْبُخَارِي لِلْحَافِظِ ابْنِ حَجَرِ الْعَسْقَلَانِي وَتَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيم لِلشَّيْخ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِبْرَاهِيم

ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ކަންތައް ކުރި ގޮތް މުޅިން ދަންނަވޮޑިގެން ވަނީ، ތިބާ إِلٰهެވެ.
އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ތޯ ނިވިފައިވާ ކަންތައްތަކާއި، ވޭތުވެދިޔަ ކަންތައްތަކާއި،
ވާނެ ކަންތައްތަކާއި، ސިއްރުވެފައިވާ ކަންތައްތަކާއި، ފާޅުވެފައިވާ ކަންތައްތަކާ އަދި
ހުރިހައި ކަމެއް މުޅިން ދަންނަވޮޑިގެން ވަނީ، ހަމައެކަނި، ތިބާ إِلٰهެވެ.[32]

ދަންނާށެވެ! ބައްޔެއް ވުޒަރާސިބުން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، އެ ދުވަހުން، ﷲ ﷻ ގެ
ބަސްމަގުގައި އެންމެހައި ރަސޫލުންނަށް އެ ދުވަހު ދެއްވާނީ، އެ ރަސޫލުންނަށް ވެސް،
އެ ދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން ނުހަނު ބޮޑަށް ރިބިވަޑައިގެންފައިވާތީއެވެ.[33]

إِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ ٱذۡكُرۡ نِعۡمَتِي عَلَيۡكَ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ إِذۡ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ
ٱلۡقُدُسِ تُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِي ٱلۡمَهۡدِ وَكَهۡلٗاۖ وَإِذۡ عَلَّمۡتُكَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ
وَٱلتَّوۡرَىٰةَ وَٱلۡإِنجِيلَۖ وَإِذۡ تَخۡلُقُ مِنَ ٱلطِّينِ كَهَيۡـَٔةِ ٱلطَّيۡرِ بِإِذۡنِي فَتَنفُخُ فِيهَا
فَتَكُونُ طَيۡرَۢا بِإِذۡنِيۖ وَتُبۡرِئُ ٱلۡأَكۡمَهَ وَٱلۡأَبۡرَصَ بِإِذۡنِيۖ وَإِذۡ تُخۡرِجُ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِيۖ
وَإِذۡ كَفَفۡتُ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ عَنكَ إِذۡ جِئۡتَهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ
مِنۡهُمۡ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ١١٠

﴿110﴾ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! އެންމެ ބޮޑު ނަޞީޙަތްދެއްވުމަށްޓަކައި ޤިޔާމަތް ދުވަހު
ވަކިން، ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެ ދުވަހުން، عِيسَى ﷺ އަށް، ﷲ ﷻ
ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. އޭ مَرْيَمُ ﷺ ގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ﷺ އެވެ! ތިބާ ރަސޫލުންނަށާއި،
ތިބާ ރަސޫލުގެ މައިކަލަނަށް، ތިމަން إِلٰهُ ދެއްވި ނިޢުމަތްތައް، ތިބާ ރަސޫލު
ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!

32– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
33– تَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيم لِلشَّيْخِ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِبْرَاهِيم

އެހެނީ، އެ ދުވަސްވަރުގެ އެންމެހައި އަންހެނުންގެ މައްޗަށް، އިބަ ރަސޫލާގެ މައިކަމަނާ އިސްކުރައްވައި، އެ ކަމަނާ، ތިމަން އިލާހު ޤަބޫލުކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެ ކަމަނާއަށް ނިސްބަތްކޮށް މީސްތަކުން ހަދައި އުޅުން ބުހުތާން ދޫކޮށް، އެ ކަމަނާ ބަރީއަކުރައްވައި، ތިމަން އިލާހު، އެ ކަމަނާ ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި ބައްޕައަކާ ނުލައި، ތިމަން އިލާހު، އިބަ ރަސޫލާ އުފެއްދެވީމެވެ. އަދި، جِبْرِيلُ عليه السلام ދުދުވެރިކުރައްވައި، އިބަ ރަސޫލާއަށް ބާރުދެއްވައި ވާގިދެއްވީމެވެ. އަދި ޢުމުރުގެ ކުޑަކުދިކަމުގައި، އިބަ ރަސޫލާ ވެވަޑައިގެންވާ ހާލުގައި، މީސްތަކުންނާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވައި، ސީދާ ބަހެއް ތެދުބަސްފުޅު ވިދާޅުވުމުގެ ކުޅަދާނަކަން، އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން އިލާހު ދެއްވީމެވެ.

އަދި ދުވަސްފުޅުގެ ބުޑުވުމުގައި މީސްތަކުންނާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވައި، ދަޢުވަތު ފޮނުއްވުމުގެ ދަރަޖަ، އިބަ ރަސޫލާއަށް ވަޙީ ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި ލިޔުމާއި ކިޔުން ދަސްކޮށްދޭނެ އުސްތާޛަކާ ނުލައި، ލިޔުމާއި ކިޔުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން އިލާހު ދަސްކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި ބުއްދިވެރިކަމާއި، ފުރިހަމަ ވިސްނުންފުޅާއި، ފުންމުދިކަމާއި، ހިކުމަތް، އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން އިލާހު ދެއްވީމެވެ. އަދި އިސްރާއީލުގެ ދަރިންނަށް ބަލައި ޚާއްޞަ އިނާޔަތެއްގެ ގޮތުގައި، مُوسَى عليه السلام އަށް، ތިމަން އިލާހު ބާވައިލެއްވި ތައުރާތު، އިބަ ރަސޫލާއަށް އުނގަންނަވައި ދެއްވީމެވެ.

އަދި އެ ފޮތުގެ އިތުރުން، އެބައިމީހުންނަށް ބަލައި ޚާއްޞަ އިނާޔަތެއްގެ ގޮތުގައި، އިބަ ރަސޫލާއަށް ތިމަން އިލާހު ބާވައިލެއްވި އިންޖީލު ފޮތް، އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން އިލާހު އުނގަންނަވައިދެއްވީމެވެ. ސަލާމަތުންނެވެ. އެ ދެ ބޮޑު ފޮތް، އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން އިލާހު އުނގަންނަވައިދެއްވީ އުސްތާޛަކާ ނުލައެވެ.

އަދި ދުންޔެއްގެ ސިފަފަދައި މަރީން އެއްކޮށް ހަށްދަފައި، އިބަ ނަސާރާ އުޅެން ތުގެތެއްވުމުން، ތިމަން إِلٰهُގެ އިރުޝާދުތަކާއި އިބާރާތްތަކާ އެކު، އެ އެއި ދުންޔެކަން ވެގެން އުދުރިހައި ދިރިއުޅެވެ. އަދި އުހަނބުއިރު ފެނެ ތަހަނބުހައިމާ ކިރީން ބޮޑުފަހަރަ ހަދު، އެބައިމީހުންނަށް ޖެހޭން ލިބޭމާއި، ހުދުބަލި ޖެހިހަދައިމާ މީހުންނަށް އެ ކަމުން ސިފާލިބި، ގައިގެ ހަށިގަނޑު ބިލޭތީތުމާއި، މި ކަންކަން މި ގޮތަށް ހިނގީ، ތިމަން إِلٰهُގެ އިރުޝާދުތަކާއި އިބާރާތްތަކައިގެން، އިބަ ނަސާރާގެ އަޤީދާމީނިނެވެ.

އަދި މަރުވެހައިމާ މީހުންނަށް ދިރުން ދެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގެން، އިބަ ނަސާރާ ދުޢާކުރެއްވުމުން، ތިމަން إِلٰهُގެ އިރުޝާދުތަކާ ހައިގެން، ދިރިދިޔަ ބައިކަށް އެބައިމީހުން ވިއެވެ. އަދި އެ ހަދަ ބޮޑު މުޢުޖިޒާތްތައް، އިބަ ނަސާރާގެ އަޤީދާމީން ހުރިގެން ދިއުމަށް ހަދު ވެސް، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މަސައްކަތްކުރި، އިބަ ނަސާރާ ޚުދުރަތަށް ޝަރީޢަތްކުރަނީވެ.

ދެން، އެ ހިނދު، ތިމަން إِلٰهُ، އުބައިދިހުންގެ ނުބައިކަމުން، އިބަ ނަސާރާ ސަފާމަތްކުރައްވައި މިންޖުކުރެއްވިމެވެ. ޝަރީކުއްނުންތެވެ. އެ ހުރިހައި ކަމަކީ ވެސް، عِيسَى عليه السلامއަށް، الله ﷻ ދެއްވި ނިޢުމަތާއި ނަސާރާކުރުމުގެ ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް، އެ ނަސާރާގެ އަޤީދާމީން، މިސްކީނުންނަށް، الله ﷻ ދެއްކެވި ބޮޑު މުޢުޖިޒާތްތަކެވެ. ހަމަ، އެ ހަދަ ބޮޑު މުޢުޖިޒާތް ހުށަހަޅުން ވެސް، އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން އެ ނަސާރާއަށް ކުރިމަތިލާނެތީ، عِيسَى عليه السلام އެ ގެންނެވި ހުރިހައި މުޢުޖިޒާތްތަކަކީ ވެސް ހަމައެވެ ބޮޑުކަމެއްގެން ހުރި ސިފަތައް ހަމަ ކަމުގައެވެ.[34]

34– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

وَإِذۡ أَوۡحَيۡتُ إِلَى ٱلۡحَوَارِيِّـۧنَ أَنۡ ءَامِنُواْ بِي وَبِرَسُولِي قَالُوٓاْ ءَامَنَّا وَٱشۡهَدۡ بِأَنَّنَا
مُسۡلِمُونَ ﴿١١١﴾

﴿111﴾ އޭ عِيسَى عليه السلام އެވެ! އަދި، ތިމަން إِلٰهُ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް،
އިބަ ރަސޫލާގެ ނަބިއްކަމާއި ރަސޫލުކަން ޤަބޫލުކޮށް، އެ ކަންކަމަށް ޢީމާންވުމަށް، އިބަ ރަސޫލާ
ތެދުވެރިކަމުގައި، އިބަ ރަސޫލާގެ ދީނުގެމަތީން، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ތިއްބެވި
ތެދުވެރި އިޚްލާޞްތެރި އެހީތެރި ޙަވާރިއްޔުންނަށް، ތިމަން اللهُ އެންގެވި ހިނދު ކަންހިނގި ގޮތް،
އިބަ ރަސޫލާ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!

އެ ހިނދު، އެ ކަންތައްތައް ތެދުކުރައްވައި، ޤަބޫލުކުރައްވައި، އިބަ ރަސޫލާގެ ޙަވާރީން
ދެންނެވިއެވެ. “އޭ އަޅަމެންގެ ވެރި اللهއެވެ! އެ ކަންތައްތައް ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް،
އަޅަމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ إِلٰهُ ގެ އަމުރުފުޅަށް، އަޅަމެން
ބޯލަބައި ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި އަޅަމެންގެ ހިތުގެ އަޑީން އެ ކަންތައްތައް
ޤަބޫލުކުރިކަމަށް، އިބަ اللهُ ހެކިވެވޮޑިގެންނަވާށެވެ!”[35]

إِذۡ قَالَ ٱلۡحَوَارِيُّونَ يَٰعِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ هَلۡ يَسۡتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيۡنَا مَآئِدَةٗ
مِّنَ ٱلسَّمَآءِۖ قَالَ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١١٢﴾

﴿112﴾ އޭ مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން عِيسَى عليه السلام އެވެ! އިބަ ރަސޫލާގެ
އަރިހުގައި، އިބަ ރަސޫލާގެ ޙަވާރީން، އަސްމާނުން ކާތަކެތި ދެންނެވި ވަގުތުގައިން،
އިބަ ރަސޫލާ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އެ ވަގުތު، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި އެ ޙަވާރީން
ދެންނެވިއެވެ.

35- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

’’އޭ مَرْيَمُ ﷺގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ﵇އެވެ! އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޓަކައި ކާބޯތަކެތީގެ
ދޮރަނގެއް އުޑުން ބާވައިލައްވުމަށް، އިބަ ރަސޫލާގެ ވެރި رَبُّ ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެން
ވޭތޯއެވެ؟’’

މި ތަރަހިން ޙަވާރީން ދެންނެވުމުން، އެބައިމީހުންނަށް، عِيسَى ﵇ ވިދާޅުވިއެވެ.
’’ތިޔަބައިމީހުންނަކީ، ޙައްޤު ގޮތުގައި، اللهُ ﷻއަށް އީމާންވެ، ތިމަން ރަސޫލާއާ
ތަބާވެގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ވަނީ ނަމަ، اللهُ ﷻގެ މަތިވެރިވަންތަކަން ހިތަށް ގެނެސް،
އެ إِلٰهُގެ ބަސްތަރުން ކަންތައްތަކަށް އެދި ގެންނެވުމުގައި އަދަބުވެރިވެ، އެ إِلٰهُއަށް
ބިރުވެތިވެ، ތިޔަބައިމީހުން ތަޤްވާވެރިވާށެވެ!’’[36]

قَالُواْ نُرِيدُ أَن نَّأۡكُلَ مِنۡهَا وَتَطۡمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعۡلَمَ أَن قَدۡ صَدَقۡتَنَا وَنَكُونَ عَلَيۡهَا
مِنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿١١٣﴾

﴿113﴾ عِيسَى ﵇ގެ އެ ބަސްފުޅުގެ ޖަވާބުގައި ޙަވާރީން ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން
އެދެނީ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޓަކައި އެ ދޮރަނގު ބާވައިލައްވައި، އެ އިން ކައިބޮއި
ގެތުމުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ހިތްތައް ހަމަޖެހުމަށެވެ. އަދި އެ ދޮރަނގު ބާވައިލެއްވުމުގެ
ސަބަބުން، އިބަ ރަސޫލާގެ ނަބީކަމުގެ ތެދުކަން ސާބިތުވާ މުޢުޖިޒާތެއްގެ ގޮތުގައި
އެ ދޮރަނގުވެ، އަޅުގަނޑުމެންގެ އީމާންކަން އިތުރުވުމަށެވެ.

އަދި، اللهُ ﷻގެ ކުޅަދުންވަންތަކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޔަގީންވުމަށެވެ. އަދި
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޓަކައި، ކާބޯތަކެތީގެ ދޮރަނގެއް އުޑުން ބާވައިލެއްވި ކަމުގެ
މައްޗަށް ހެކިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެން ވުމަށެވެ.[37]

36– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي
37– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނަވައެވެ! عِيسَى عليه السلام ގެ ހަވާރީން އެދިވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގެ މަތީން، ކާބޯތަކެތީގެ
ޓޭބަލެއް، الله سبحانه وتعالى ބާވައިލެއްވީ، އެ إِلٰهُގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި ކުޅަދުންވަންތަކަމުގެ
މައްޗަށްހުރި، ދަލީލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި، عِيسَى عليه السلام ގެ ނަބީކަމުގެ ތެދުކަމުގެ
މައްޗަށްހުރި، ހެކިއެއްގެ ގޮތުގައި ވެސް ވެއެވެ.

قَالَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ ٱللَّهُمَّ رَبَّنَآ أَنزِلۡ عَلَيۡنَا مَآئِدَةٗ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدٗا لِّأَوَّلِنَا
وَءَاخِرِنَا وَءَايَةٗ مِّنكَۖ وَٱرۡزُقۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ١١٤

﴿114﴾ ހަވާރީންގެ އެ އެދިވަޑައިގެންނެވުމުގެ މަތީން، مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން
عِيسَى عليه السلام ދުޢާކުރައްވައި، اللهُ سبحانه وتعالى އަށް ދަންނަވައެވެ. "އޭ އަޅަގަނޑުގެ ވެރި إِلٰهއެވެ!
އަޅަގަނޑުގެ މައްޗަށް ކާބޯތަކެތީގެ ޓޭބަލެއް އުޑުންބާވައި ދެއްވާނދޭވެ! އެއީ،
އެ ޓޭބަލު ބާވައިލައްވާ ދުވަހަކީ، އަޅަގަނޑުމެންގެ ކުރީގެ މީހުންނާއި ފަހުގެ
މީހުންނަށް ޢީދު ދުވަހަކަށް ވުމަށެވެ. އަދި، އިބަ إِلٰهُގެ
އެއްކައުވަންތަކަމާއި ކުޅަދުންވަންތަކަމާ އަދި މި އަޅާގެ ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަމުގެ
ތެދުކަމުގެ މައްޗަށްހުރި، މުޢުޖިޒާތެއް ކަމުގައި އެ ޓޭބަލު ވުމަށް ވެސް ވެއެވެ.
އަދި، އިބަ إِلٰهُ އަޅަގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާ ރިޒްޤުގައި، އިބަ إِلٰهއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ހަކަތި
އަޅަގަނޑުމެންނަށް ބާރުލިބިދޭ ރިޒްޤެއް ކަމުގައި ދެއްވާނދޭވެ! އޭ އަޅަގަނޑުގެ ވެރި إِلٰهއެވެ!
އަދި، އިބަ إِلٰهީ، ރިޒްޤުދެއްވުމުގައި އެންމެ ހެޔޮކަން ބޮޑު، إِلٰهއެވެ."[38]

قَالَ ٱللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيۡكُمۡۖ فَمَن يَكۡفُرۡ بَعۡدُ مِنكُمۡ فَإِنِّيٓ أُعَذِّبُهُۥ عَذَابٗا لَّآ أُعَذِّبُهُۥٓ أَحَدٗا
مِّنَ ٱلۡعَٰلَمِينَ ١١٥

38- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

﴾115﴿ ޢީސާ عليه السلام ގެ ދުޢާއަށް އިޖާބަކުރައްވައި، الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން އެދުނު ކާނާއިން، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލައްވާނޭ
ދެފަރާތެއް، ތިމަން إِلٰهُ ބާވައިލައްވާހުށްޓެވެ. ދެން، އެ ދެފަރާތުގެ ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު ވެސް،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، ތިމަން إِلٰهُ ގެ އާޔަތްތަކާއި ނިޢުމަތްތައް ދެކެފައި އިންކާރުކުރާ،
ޢީސާ عليه السلام ގެ ނަބީކަމާއި ރިސާލަތަށް ދެކޮޅުހަދާ މީހަކު ވާނަމަ! އެ މީހަކަށް،
އެ ފަދަ ބޮޑު ޢަޛާބެއް ދެއްވާނެ ދުނިޔޭގައި ވެސް އިންސާނުންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި މީހަކަށް.

އަށްނަމުގައި، ތިމަން إِلٰهُ އެ ފަދަ ބޮޑު ޢަޛާބެއް މިހާތަނަށް ދީފައިނުވާ ޢަޛާބެކެވެ
ދެއްވާނީ، ކަނޑައެޅިގެން ކަނޑައަޅާ ޢަޛާބެއް ވާނެ. އިންސާނުންނާއި ޖިންނުންގެ ތެރެއިން
އެއްވެސް މީހަކަށް، ތިމަން إِلٰهُ ނުދެއްވާ ފަދަ ބޮޑު ޢަޛާބެއް ދެއްވާނެއެވެ.[39]

وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ
قَالَ سُبْحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ۚ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ ۚ تَعْلَمُ
مَا فِى نَفْسِى وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾

﴾116﴿ އޭ މިސްކީނުންނޭވެ! އަހަރެ ބޮޑު ނާޒާންނަކުން ދުރުވާނެ ޤިޔާމަތް
ދުވަހުގެ މަތިން ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެ ދުވަހު، ޢީސާ عليه السلام އަށް،
الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. އޭ مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން ޢީސާ عليه السلام އެވެ! ކަލޭ،
އިބަ ރަސޫލާއި، އިބަ ރަސޫލާގެ މަންމާފުޅާ ދުމަތިކަނބަލުންނަށް، الله سبحانه وتعالى ފިޔަވައި
އަޅުކަންކުރާ ދެ އިލާހުން ކަމުގައި ހެދުމަށް، އިބަ ރަސޫލާ މިސްކީނުންނަށް ވިދާޅުވެ
އެ ކަމަށް ގޮވައިލެއްވީމުތޯއެވެ؟

39- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ޤަވާޢިދުގައި، عِيسَى عليه السلام ދަންނަވާނެއެވެ. ހުރިހައި ޢުނި ސިފަތަކާއި އައިބުތަކުން، ތިބާ إِلٰهُ ހުސްޖެހިވޮޑިގެންވެއެވެ. އެ ބަހެއް ބުނުމުގެ ޙައްޤު މި އަޅާއަށް ލިބިވަޑައިނުވާ ބަހެއް ބުނުމަކީ، އެއްވެސް ބާޠިލްގައި މި އަޅާއަށް ހުއްދަވާނޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި މި އަޅާ އެ ފަދަ ބަހެއް ބުނި ނަމަ، ތިބާ إِلٰهُ އެ ކަން ދެނެވޮޑިގަތުން ވާނެވެ.

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، އެއްވެސް ކަމެއް، ތިބާ إِلٰهَއަށް ފޮރުވި ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި މި އަޅާގެ ހިތުގައި ފޮރުވިފައިވާ ހުރިހައި ކަމެއް، ތިބާ إِلٰهُ ދެނެގަން ދެނެވޮޑިގެން ވަޑުއެވެ. އަދި، ތިބާ إِلٰهُގެ ޒާތުފުޅުގައި ހުރި ސިއްރުވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއް މި އަޅާއަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ إِلٰهީ، ޣައިބުގަޔާއި ގުޅޭ ކަންތައް ކަމަކާއި، ސިއްރުކަމުގައިވާ ކަންތައް ކަމަކާ އަދި ކަންތައް އެއްކޮށްލާ ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ.[40]

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِي بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾

﴿117﴾ އަދި ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވާ ދުވަހުން، الله سبحانه وتعالى ގެ ޙަޟްރަތުގައި، عِيسَى عليه السلام ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ މި އަޅާގެ ވެރި ربّއެވެ! ތިޔަރަސްކަލާނގެ ގޮތުގައި ބުނެދިނީ މި އަޅާއަށް، ތިބާ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި އެއްޗެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް، އެބައިމީހުންގެ ގާތުގައި މި އަޅާ ނުބުނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މި އަޅާއަށް، ތިބާ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވީ، ތިބާ إِلٰهُގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް ހެކިވެ، ހަމައެކަނި، ތިބާ إِلٰهَއަށް އަޅުކަންކުރުން ވާޖިބު ދިރިހުރުމާ އެކު، އެ ކަމަށް މިސްކަޅުތުނަން ގޮތުން މަތީ ހެކިވެހުރީމެވެ.

40- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ވެގެންނެވެ، މިސްތަޅުންގެ ގޮތުގައި މި އަޅާ ބުނީ، އަހުރެންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި رَبُّ
ކަމުގައިވާ، الله ﷻ އެއްކައުވަންތަކޮށް ހަމައެކަނި، އެ إِلٰهَއަށް އަޅުކަންކުރުމަށެވެ! އަދި
އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މި އަޅާ ހުރިހައި ހިނދަކު، އެބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަކާއި
ދައްކާ އުޅުން ވާހަކަތަކުގެ މައްޗަށްހުރި ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި މި އަޅާ ވީމެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި މި އަޅާ ދެމިހުރުމަށް، ތިބާ إِلٰهُ ކަނޑައެޅުއްވި މުއްދަތު
ހަމަވުމުން، މި އަޅާ ދިރިހުރި ހާލުގައި، ތިބާ إِلٰهُގެ ޙަޟްރަތަށް އުފުއްލެވުމުން
ފަހު ވީމާ، އެބައިމީހުންގެ ހުރިހައި ކަމަކަށް، ތިބާ إِلٰهُ ބައްލަވައިވޮޑިގެން ވީމެވެ.
އަދި، ތިބާ إِلٰهީ، ކޮންމެ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ، ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް
ހެކިވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ. ސަރީޢަތްކުރެއްވެވެ. އުޅެމުންދާ ބިމާ އަދި އެ ދުނިޔޭގައި،
ތިބާ إِلٰهަށް ސިއްރުވެސް ވަންހަނާވެގެންވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ.[41]

إِن تُعَذِّبۡهُمۡ فَإِنَّهُمۡ عِبَادُكَۖ وَإِن تَغۡفِرۡ لَهُمۡ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ١١٨

﴾118﴿ އޭ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ اللهއެވެ! އެބައިމީހުންނަށް، ތިބާ إِلٰهُ ބަދަލުދެއްވިޔަސް ނަމަ،
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުންނަކީ، ތިބާ إِلٰهުގެ އަޅުތަކުންނެވެ. އެބައިމީހުންގެ
ހުރިހައި ކަމެއް ރޭކަން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ، ހަމަ ތިބާ إِلٰهެވެ. ވީމާއެކު، ތިބާ إِلٰهُ
އެދިވޮޑިގެންނަވާ ގޮތަކަށް އެބައިމީހުންނާމެދު ކަންތައްކުރެއްވުން ވާނީ، ތިބާ إِلٰهުގެ
ޙައްޤުވަންތަކަމުގެ ދަށުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، އެ މީހެއްގެ
ފާފަފުއްސެވުމަކީ ބަދަލުކުރެއްވުން، ތިބާ إِلٰهُގެ ޙަޟްރަތަށް އަތްވެއްޖެ ނަމަ،
އެ މީހަކަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުން ވާނީ، ތިބާ إِلٰهُގެ ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި
ޢިއްޒަތްތެރިކަމުގެ ދަށުންނެވެ.

41– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ތަށް ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ إِلٰهِ، ތިބާ إِلٰهُ ކަމުގައިވާ އެއްވެސް ކަލަކަށް ހުށަހެޅުއްވައި
ހުއްޓެވުން ހަމަ އެއްވެސް ތަކާތެއްނުވާ ގަދަރިކިރިވަންތަ إِلٰهެވެ. އަދި ކަންތައްތައް
ތަދްބީރުކުރެއްވުމާއި، ޝަރުޢުކުރެއްވުމާއި، ހުކުމްކުރެއްވުމާއި، މި ކަންކަމުގައި
ހިކުމަތްތެރިވަންތަ إِلٰهެވެ.[42]

قَالَ ٱللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ ٱلصَّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ
فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾

﴾119﴿ ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވާ ދުވަހުން، عِيسى عليه السلام އަށް، الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ.
މިއަދަކީ، الله سبحانه وتعالى ގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް ހެކިވެ، އެ إِلٰهގެ ޝަރީޢަތަށް ތަބާވެގެން
މީހުންނަށް، ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު ބޮޑު ފައިދާކުރާނެ
ދުވަހެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުންނަށް، އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުގެ، ބަދަލުގައި، ނިޢުމަތުގައި ވެސް
ދެމިތިބޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ތަނަ މުއުމިނުން ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ
ސުވަރުގެއަށް ދެއްވާނެއެވެ.

އެ ސުވަރުގެތަކަކީ، އެ ތަންތާނގައިވާ ގަސްދޮވިތަކާއި ގަސްތަކުގެ ދަށުން
ކޯރު އާރުތައް ހިނގަހިނގައި ހުންނަ ސުވަރުގެތަކެކެވެ. އަދި އެ ސުވަރުގެތަކުން
ނުކުތުމެއްނެތި، ދާއިމަށް އެ ސުވަރުގޭގައި އެބައިމީހުން ދެމިތިބޭނެއެވެ. އަދި
އެބައިމީހުން ކުރި ހެޔޮ ޢަމަލުތަކާމެދު، الله سبحانه وتعالى ރުހިވޮޑިގަނެއްވައި، އެބައިމީހުން ވެސް
ރުހިވެގެންވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް، الله سبحانه وتعالى ދެއްވާ ގިނަގުނަ ނިޢުމަތްތަކާމެދު
އެބައިމީހުން ރުހިގެން ތިބޭނެއެވެ.

42- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ އަދި އެންމެ މަތިވެރި ކާމިޔާބީއަކީ، الله ﷻ ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން
ހާސިލުވުމެވެ، ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ނިޢުމަތްތަށް ލިބުމެވެ.[43]

لِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌۢ ﴿١٢٠﴾

﴿120﴾ އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހައި އެއްޗަކާއި ކަލާނގެ މުޅި މިލްކުވެރިކަން
ޚާއްޞަވެގެން ވަނީ، އެއްކަލައުވަންތަ ކަރަކުޅަދުންވަންތަ الله ﷻ އަށެވެ. އަދި، الله ﷻ އީ،
ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ إِلٰهއެވެ. ފުރާއިރު، އެ إِلٰه މިންވަރުކުރައްވާ
ކަމެއް ވިޔަ ނުދީ، އެ ކަލަން އެއްވެސް ކުޅަދުއްޔަގި މަނާކުރެވޭނެ ހަމަ އެއްވެސް
ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.[44]

ދަންނާށެވެ! ނަޞާރާއިން ހިތުހާ ދަޢުވައިން، ޢީسَى عليه السلام އާއި، އެ ރަސޫލާގެ މަންމާފުޅާއި،
އިލާހުންނެއް ނޫނެވެ. އެހެންކަމުން، އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައިވާ އެއްވެސް
އެއްޗެއްގެ ބަޔަކީ މިލްކުވެރިކަމުގެ ތެރެއިން ހިއްސާވެ ކުރެވިންވަރެއް ވިޔަސް،
އެ ދުވަހަކުވެސްބުނަރަކަން ނުވެއެވެ. އަދި އެ ނޫން އެހެން މަޚްލޫޤުކަން ވިޔަސް
ނުވެވޭނެއެވެ.

سُورَةُ الأَنْعَامِ

سُورَةُ الْأَنْعَامِ އަކީ މައްކީ ސޫރަތެކެވެ. ނަމަވެސް، މި ސޫރަތުގެ ނުވަ އާޔަތެއް
މަދީނާގައި ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެއީ: 20، 23، 91، 93، 114، 141، 151، 152، 153
މި ނުވަ އާޔަތެވެ.

43– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
44– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.

(خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، އެންމެ ހެޔޮ މީހަކީ، ކީރިތި ޤުރުއާން އުނގެނި އަދި އުނގަންނައިދޭ މީހާއެވެ." އަދިވެސް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.

(مَنْ عَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، كَانَ لَهُ ثَوَابُهَا مَا تُلِيَتْ) މާނައީ: "اللهُ ﷾ ގެ ފޮތުން އާޔަތެއްގެ މިންވަރު ވެސް އުނގަންނައިދިނީ މީހަކަށް، އެ އާޔަތް ކިޔަވާހައި ހިނދަކު އެ ކަމުގެ ޘަވާބު ލިބިލިބިގެންދާނެއެވެ."